

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı

**DEVLETTE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ
ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM SÜRECİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Ayça KUŞSEVEN

Doktora Tezi

Ankara,2022

**DEVLETTE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ
ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM SÜRECİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Ayça KUŞSEVEN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara,2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

01/02/2022

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Mete YILDIZ** danışmanlığında tarafımdan retilindiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ayça KUŞSEVEN

TEŐEKKÖR

Doktora tez çalışmam boyunca bana her konuda destek olan, yardımlarını esirgemeyen ve bana yeni bir bakış açısı kazandıran değerli danışman Hocam Prof. Dr. Mete YILDIZ'a en içten teőekkÖrlerimi sunarım. Başta, bana eğitim hayatım boyunca her tÖr desteği veren, zor zamanlarımda bana gÖç veren ve her zaman her an benim arkamda duran ablam Pınar'a ve ailemin her bir üyesine en içten teőekkÖrlerimi sunarım.

ÖZET

KUŞSEVEN, Ayça. *Devlette Davranışsal Kamu Politikalarının Ortaya Çıkışı Ve Gelişim Süreci: Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, Ankara,2022.

Kamu politikalarını tasarlayıp uygulayanlar için en temel kaygı, hedef kitlenin hazırlanan kamu politikalarına tepkisi ve uyumunun nasıl gerçekleşeceği. 2000 yılından beri geçen dönem, davranışsal öngörülerin kamu politikalarının tasarımı ve uygulamasına başarılı bir şekilde uyarlanmasına tanıklık etmiştir. Kamu politikası tasarımı konusundaki bu yaratıcı yaklaşım ve uygulama, literatürde ‘dürtme’ (*nudging*) olarak ifade edilmektedir. ‘Dürtme’, bireysel karar verme sürecinde oluşan yanlılıklardan yola çıkarak, kamu politikası müdahalelerinin kalitesini ve başarısını artırmayı amaçlar. 2021 yılı itibarıyla dünyada 200’den fazla davranışsal kamu politikası/dürtme birimi vardır. Bunlardan birçoğu da devlet yapısı içinde örgütlenmiştir.

Bu bağlamda, bu tezde, dünyada ve Türkiye’de davranışsal kamu politikası birimlerinin oluşum ve gelişim süreci detaylı bir biçimde incelenmiş ve bu alanda yapılan çalışmalar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Türkiye’deki davranışsal kamu politikası birimi, 2018’de Ticaret Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuştur (Eski adı Ekonomi Bakanlığı). Bu birim, Ankara’daki Birleşik Krallık Büyükelçiliği’nin yardımı ve rehberliği sayesinde, Birleşik Krallık Davranışsal Kamu Politikası Birimi’nden esinlenilerek politika transferi yoluyla Türkiye’ye ithal edilmiştir. Bu transfer sürecini kursamsal açıdan da değerlendirebilmek amacıyla, Türkiye’deki ‘dürtme’ biriminin oluşum ve gelişim süreci Kingdon’ın Çoklu Akımlar Modeli’nden (*Multiple Streams Model*) yararlanılarak analiz edilmiştir. Bu çerçevede bu tezde Türkiye’deki davranışsal kamu politikası biriminin kuruluş süreci, örgütsel yapısı, faaliyetleri (dürtme deneyi, üniversitelerle yapılan işbirliği faaliyetleri, vb.) ve birimin gelecek hedeflerine yönelik olarak, ilgili literatürün taranması, resmi dökümanların incelenmesi ve mülakatlardan elde edilen veriler yardımıyla analiz edilmiştir. Bu alan araştırmasından çıkarılan dersler, başta bürokratlar olmak üzere tüm kamu politikası aktörleri için faydalı olabileceği gibi, gelişmekte olan ülkeler için de yarar sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal kamu politikası, Dürtme, Kingdon'ın Çoklu Akımlar Modeli, Türkiye

ABSTRACT

KUŞSEVEN, Ayça. *Emergence and Development of Behavioral Public Policy Units in Government: The Case of Turkey*, Ph.D.Thesis, Ankara,2022.

The main concern for those who design and implement public policies is how the target audience will react and adapt to public policies. The period since 2000 has witnessed the successful application of behavioural insights to the design and implementation of public policy. This creative approach and practice in public policy design is referred to as 'nudging' in the literature. The 'nudge' aims to improve the quality and success of public policy interventions, based on biases that occur in the individual decision-making process. As of 2021, there are more than 200 behavioral public policy/nudge units in the world. Many of them are also organized within the state structure.

This thesis has examined the formation and development process of behavioural public policy units in the world and in Turkey in detail and detailed information has been given about the studies carried out in this field. The behavioural public policy unit in Turkey was established in 2018 under the Ministry of Commerce (Formerly Ministry of Economy). This unit was imported (or adapted) into Turkey through policy transfer, inspired by the UK Behavioural Public Policy Unit, with the help and guidance of the UK Embassy in Ankara. In order to evaluate this transfer process from a theoretical point of view, the formation and development process of the 'nudge' unit in Turkey was analysed using Kingdon's Multiple Streams Model.

In this context, this thesis has analyzed the establishment process, organizational structure, activities (nudge experiment, cooperation activities with universities, etc.) of the behavioral public policy unit in Turkey and the future goals of the unit, with the help of the data obtained from the interviews, review of the relevant literature, and the examination of the official documents. The lessons learned from this study can be beneficial for all public policy actors, especially bureaucrats, as well as for developing countries.

Keywords: Behavioural public policy, Nudging, Kingdon's Multiple Streams Model, Turkey

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLİKET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
ÖNSÖZ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM:KAMU POLİTİKALARI ANALİZİNİN GELİŞİMİ VE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI	5
1.1.KAMU POLİTİKASI ANALİZİNİN GELİŞİMİ	5
1.2.DAVRANIŞSAL İKTİSAT DİSİPLİNİ	12
1.2.1. Davranışsal İktisat ile İlgili Kavramlar	16
1.2.1.1.Rasyonalite Kavramı	16
1.2.1.2.İkili Düşünme Modeli	17
1.2.1.3.Beklenti Teorisi	21
1.3. SOSYAL PSİKOLOJİ VE KAMU POLİTİKASI: SOSYAL BİLİŞ	22
1.3.1. Şemalar.....	23
1.3.2. Zihinsel Stratejiler ve Kısayollar	27
1.3.3. Bilişsel Yanlılıklar	33

1.4.DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ GELİŞİMİ	42
1.4.1.Davranışsal Kamu Politikası ve Benzer Kavramlar Arasında Farklılıklar .	47
1.4.1.1.Dürtme Nedir?	47
1.4.1.2.Dürtmenin Popülerleşmesi	50
1.4.1.3. Davranışsal Kamu Politikası ve Dürtme Benzeri Politikalar Arasındaki Ayrım	56
1.5. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN KAMU POLİTİKASINA UYGULANMA SÜRECİ	61
1.6.KAMU POLİTİKASI ANALİZİNE KATKI ve SINIRLILIKLAR	78
2. BÖLÜM:DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASININ DÜNYADA YAYGINLIK KAZANMASI	83
2.1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI ÖRNEKLERİ	88
2.2. DÜNYA'DA DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ UYGULANIŞ ŞEKİLLERİ VE ELDE EDİLEN TECRÜBELER	95
2.2.1.Birleşik Krallık.....	96
2.2.2.Amerika Birleşik Devletleri	103
2.2.3.Avustralya	107
2.2.4.Almanya	108
2.2.5.Fransa	109
2.2.6.Danimarka.....	110
2.2.7.Hollanda	112
2.2.8.Peru	113
2.2.9.Katar.....	114
2.2.10.Meksika.....	115
2.2.11.Uluslararası Örgütler ve Ağlardaki Uygulamalar	116
2.2.11.1.EMBED (Dünya Bankası Takımı)	116
2.2.11.2.Avrupa Komisyonu	117

2.2.11.3.Avrupa Dürtme Ağı (<i>TEN, The European Nudging Network</i>)...	118
2.2.11.4.OECD	119
2.3. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARINDAKİ SINIRLILIKLAR	120
2.3.1. Metodolojik Sınırlılıklar	120
2.3.2. Tipolojik Sınırlılıklar	121
2.3.3. Etik Sınırlılıklar.....	122
3. BÖLÜM:TÜRKİYE ÖRNEĞİ: DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARI BİRİMİNİN KURULMASI VE GELİŞİMİ	128
3.1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KINGDON'IN ÇOKLU AKIMLAR MODELİ	128
3.2.TÜRKİYE'DE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARI UYGULAMALARI	136
3.2.3. Ticaret Bakanlığı'nın Faaliyetleri	143
3.2.3.1.Nudge Bootcamp Faaliyetleri.....	143
3.2.3.2.DKP Deneyi: Türkiye'nin İlk RCT'si	148
3.2.4. Kingdon'ın Çoklu Akım Modeli Bağlamında Türkiye Örneğinin İncelenmesi	151
3.2.5. Politika Transferi Bağlamında Türkiye Örneği.....	154
3.2.6. Türkiye ile Diğer Ülkelerin DKP Uygulamalarının Karşılaştırılması	159
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	165
KAYNAKÇA	182
EK-1: MÜLAKAT SORULARI	192
EK-2 PUBLICATION LETTER	193
EK-3 DOKTORA YAYIN İNCELEME VE DEĞERLENDİRME FORMU	194
EK-4: TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	195
EK-5: TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİNİ	197

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Downs'ın Konu/Sorun İlgisi Döngüsü	10
Şekil 2: Görsel İlüzyon	34
Şekil 3: Dürtme Uygulamalarının Dünyada Yaygınlığı	53
Şekil 4: DKP Uygulamanın Aşamaları.....	66
Şekil 5: EAST Çerçevesi	71
Şekil 6: Politika Alanlarına Göre Vaka Çalışmaları.....	89
Şekil 7: Kingdon'ın Çoklu Akım Modeli	130
Şekil 8: Politika İlkel Çorbası	132

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: İkili İşleme Sistemi	19
Tablo 2: Davranışsal Öngörüler ve Dürtme Arasındaki Farklılık	57
Tablo 3: Dürtme ve Düzenleme Örnekleri	63
Tablo 4: Üniversitelerin Nudge Bootcamp Faaliyetleri	147
Tablo 5: Davranışsal Öngörülerin Uygulanmasını Kurumsal Olarak Kim Desteklemiştir?	160
Tablo 6: Dürtme Uygulamalarında Kullanılan Metodoloji	162

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BIT: Behavioral Insight Team (Davranışsal Öngörü Takımı)

BETA: Behavioral Economic Team of the Australian Government (Avustralya Hükümetinin Davranışsal Ekonomi Takımı)

DKP: Davranışsal Kamu Politikası

ESRC: Economic and Social Research Council (Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi)

Embed: Mind, Behaviour and Development Unit (Zihin, Davranış ve Gelişim Birimi)

JRC: Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)

OIRA: Office of Information and Regulatory Affairs (Bilgi ve İşlem Birimi)

PMSU: Prime Minister's Forward Strategy Unit (Başbakanlık Strateji Birimi)

RCT: Randomized Controlled Trial (Rastgele Kontrol Deneyi)

SBST: Social and Behavioral Science Team (Sosyal ve Davranışsal Bilimler Takımı)

QBIU: Qatar Behavioral Insight Unit (Katar Davranışsal Öngörü Takımı)

ÖNSÖZ

Akademik çalışmalarım boyunca sosyal psikolojiye olan ilgim, beni bu disiplini de içeren davranışsal kamu politikası yaklaşımını çalışmaya yönlendirmiştir. Bu noktada değerli Hocam Doç. Dr. Elif ERİŞEN böyle bir alanın varlığını ve önemini bana anlatarak, bu yönde beni çalışmaya teşvik etmiştir. Bu sebepten ötürü kıymetli Hocama en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca kendisinden çok şey öğrendiğim değerli danışman Hocam Prof. Dr. Mete YILDIZ, doktora tezim süresince bana adeta yeni bir ufuk açmış ve bu alanda çalışmalarımı çok daha iyi bir boyuta taşımıştır. Hem benim hem ailemin yaşadığı zorlu süreçlerde ilgisini ve desteğini hiçbir zaman esirgememiştir. Kendisine en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Akademik hayatım boyunca gerek ailemizin yaşadığı zorlu dönemlerde, gerekse pandemi sürecinde yaşanan her türlü sıkıntıya rağmen bu tezi yazabilmemde bana destek olan, ilgisini, sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Vatandaşların davranışlarını etkilemek ve kontrol altında tutmak devletin en temel amaçlarından biridir. Günümüzde devletler, genelde yasalara ve diğer idari düzenlemelere, özeldde ise kamu politikası kararlarına vatandaşların uymasını sağlamak için çok daha ustaca ve göze çarpmayan yeni yöntemler kullanmaktadır (Halpern, 2015, s.2-3). Vatandaşların davranışlarını etkilemenin ve yönetmenin bu yeni ve göze çarpmayan yöntemlerinden biri de ‘Davranışsal Kamu Politikası’ (DKP) ya da kısaca ‘dürtme’ (*nudging*) olarak adlandırılmaktadır. Davranışsal kamu politikası alanında temel olarak insanların karar verme ve seçim yapma süreçleri incelenir. Bu incelemeler yapılırken davranışsal iktisat ve sosyal psikoloji gibi disiplinlerin sunduğu verilerden faydalanılır. İnsanların bazı durumlar karşısında davranışları değişiklik gösterir ve bunları belirli etkenler belirler. Davranışsal iktisadın verilerinden faydalanarak, politika yapıcılarını insanların davranışlarını yönlendiren genel prensipleri daha iyi görebilmekte ve belirli bir politika sorununu ele alırken bu sorunun nasıl bir düzlemde ele alınacağına dair bilgiler edinmektedir.

Bu tezde Türkiye’de 2018 yılında kurulan davranışsal kamu politikaları biriminin kuruluş ve gelişme süreci incelenmektedir. Bu çerçevede tezde ilk bölümde DKP/dürtme yaklaşımının dünyada nasıl ortaya çıktığı ve kuramsal gelişiminde hangi disiplinlerden faydalandığı ortaya konulmuştur. İkinci olarak, dürtmenin dünyadaki uygulamaları ve bunlardan elde edilen tecrübelerin neler olduğu analiz edilmiştir. Bu analizde, DKP uygulamanın aşamaları ve kullanılan analitik çerçeveler de ele alınmıştır. Bu bağlamda tezin en temel amacı dünyada Davranışsal Kamu Politikaları yaklaşımının nasıl ortaya çıktığı ve bu alanda elde edilen tecrübelerden Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ne tür dersler çıkarabileceğidir. Ayrıca DKP yaklaşımının Türk kamu sektörüne ve kamu politikasına ne tür katkıları olacağını ortaya çıkarmaktır. Bu tezin önemi, Türkiye’de bu konunun doktora çalışması düzeyinde ilk defa ele alınıyor olmasıdır. Bu da bazı zorlukları ve sıkıntıları beraberinde getirmiştir.

Literatür taraması yoluyla ilk iki bölümde DKP’nin kuramsal yapısı ve uygulama örnekleri incelendikten sonra üçüncü bölümde Türkiye’de kamu yönetimi sistemi içerisinde yeni bir birim olarak kurulan ve faaliyet alanları arasında DKP de bulunan bir

daire başkanlığı örneği üzerinden Türkiye’de DKP uygulamalarının ortaya çıkış ve gelişim sürecine odaklanılmıştır. DKP kavramının kamu sektörüne girişi ve kurumsallaşma süreci kamu yönetiminde ortaya çıkan ‘stratejik yönetim’ ve benzeri kavramlardan daha farklı olmuştur. Şöyle ki, stratejik yönetim kavramı gibi yaklaşımların olgunlaşma süreci zamana yayılı bir şekilde gerçekleşmiş ve bu süreçte üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, bu konuda ayrılan fonlar bu yaklaşımların kurumsallaşmasında etkili olmuştur ve bunun sonucunda kamu yönetiminde bir paradigma değişimine yol açmıştır. Ancak DKP yaklaşımının Türkiye’ye girişindeki arkaplan koşullarına bakıldığında, bu sürecin büyük ölçüde politika girişimcisi olarak hareket eden uzmanlar tarafından tetiklendiği görülmektedir. Ayrıca bu konuda Birleşik Krallık Büyükelçiliği ve BIT’nin sağladığı dış destek de önemli rol oynamıştır. Ancak bunlar Türkiye’de DKP yaklaşımının kurumsallaşması ve kamu yönetiminde bir paradigma değişimi yaratması için yeterli olmamıştır. Tüm bunlara rağmen bu alanda çalışan bir birimin olması ve ilk RCT’nin yapılması, nudge-bootcamp gibi faaliyetlerin olması, az sayıda da olsa bu alanda çalışan akademisyenlerin varlığı bu yaklaşımın Türkiye’de ileride kurumsallaşması yönünde gelecek vaad etmektedir. Yine de, kamu politikası perspektifinden bakıldığında Türkiye’de dürtme biriminin oluşumu ve gelişimi, politika transferi ve politika girişimciliği için güzel bir örnek teşkil etmektedir. Özellikle Birleşik Krallık’ın bu alandaki uygulamalarından esinlenilerek Türkiye’ye politika transferi yapılmıştır. Bu politika transferinde hem yerel aktörlerin çabaları (Türk akademisyenleri ve politika girişimcisi olarak hareket eden bürokratlar) hem de yabancı aktörlerin (BIT, teknik yardım sağlamış ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği fon sağlamıştır) çabaları olmuştur. Kingdon’ın modeli fikirlerin ve kurumların aşamalı transferini ve daha yavaş bir analizi içerir. Türkiye örneğinde, dürtme teorisi ve pratiği, ‘uyarlayıcı filtre’ görevi gören ve aynı zamanda kurumsal girişimci olan politikacı/bakan, bürokratlar ve akademisyenlerin gözetiminden sonra uygulanmıştır. (Goldfinch&Roberts,2013). Söz konusu yeni biriminin oluşum süreci, örgütsel yapısı, faaliyetleri (rastgele kontrol deneyleri, deneyler, üniversitelerle işbirliği içerisinde yapılan aktiviteler, vb.) hakkında detaylı bilgi sunmak amacıyla, arşiv belgelerinin analizi ve derinlemesine mülakatlardan elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

Tezde verileri kullanılan mülakatlar, incelenen sürecin önemli paydaşları olan davranışsal iktisat ve dürtme alanında çalışan akademisyenlerle gerçekleştirilmiştir. Bu

üç akademisyenle gerçekleştirilen mülakatlar örneklem açısından anlamlı görünmeyebilir. Ancak davranışsal iktisat alanında Türkiye’de sadece toplam 11 akademisyenin çalıştığı göz önüne alınırsa mülakat gerçekleştirilen bu üç akademisyen bu anlamda anlamlı bir örnektir. Üç akademisyen mülakatına ek olarak, iki mülakat da DKP biriminin bünyesinde kurulduğu Ticaret Bakanlığı’nda, bu birimin daire başkanıyla ve daire başkan yardımcısı ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapma süreci genelde COVID-19 Salgını sebebiyle zor ve yavaş ilerlemiştir. Bu zorluklara ve sınırlılıklara rağmen mülakatlar gerçekleştirilmiş, ama Ticaret Bakanlığı’ndan mülakatların kullanımı için gerekli izinler çıkmadığı için bakanlık personeli ile yapılan iki mülakatın verileri bu tezde kullanılamamıştır. Akademisyenlerle gerçekleştirilen üç mülakatın verileri ise tez için önemli bir kaynak oluşturmuştur.

Tezin DKP kuram ve uygulamalarını ayrıntılı olarak analiz eden ilk iki bölümü, başta Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkede uygulanan DKP uygulamaları hakkında üretilen akademik ve uygulama literatürlerini özetlemektedir. Bu analizde ayrıca, genelde gelişmekte olan bazı ülkelerde ve özelde de Türkiye’de bu alanda yapılan DKP uygulamaları ve bu uygulamaların sınırlılıkları incelenmekte ve bu sınırlılıkları aşmaya yönelik kimi önerilerde bulunmaktadır. Dünyada DKP kuram ve uygulamaları incelenirken bu yaklaşımın aslında çok da yeni bir yaklaşım olmadığı, davranışsal iktisat ve sosyal psikoloji gibi disiplinlerde elde edilen bilgilerin bu yaklaşımın ortaya çıkmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Bu bağlamda Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkeler bu konuyu bir inceleme alanı olarak bir disiplin haline getirmişlerdir.

Tezin sonuç kısmında ilk olarak DKP yaklaşımı ile ilgili genel değerlendirme yapılmıştır. Bunu takiben Tezin Türkiye ile ilgili değerlendirme bölümünde DKP biriminin başarısının bağlı olduğu faktörler vurgulanmış ve bu anlamda ortaya çıkan engellerin aşılabilmesi için öneriler sunulmuştur. Bu çalışmadan, Türkiye ile kıyaslanabilir, benzer özellikler gösteren gelişmekte olan ülkelerin başta bürokratlar olmak üzere birçok kamu politikası aktörü dersler çıkarabilir. Bu anlamda, bu çalışma söz konusu aktörler için de faydalı olabilecek bilgiler içermektedir. Bu çalışma, bahsi geçen DKP birimlerinin, bir bağlamdan; yani bir ülkenin kültürel, siyasi ve yönetsel yapısından başka bir ülkenin kendine özgü yapısına transfer etmenin getirdiği fırsatları

ve zorlukları da tahlil etmektedir. Ayrıca, diğer ülkelerin benzer tecrübelerinden faydalanılarak, kamu politikası transferi konusu da karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda tezdeki temel amaçlardan biri de, DKP/dürtme kavramı hakkında Türkiye’de bir farkındalık yaratmak ve bu alanda önceden yapılmış çalışmalar ve Türkiye’deki dürtme biriminin incelenmesinden çıkarılabilecek dersler ışığında çeşitli kamu politikası önerileri sunmaktır. Son olarak, gelecekte bu alanda yapılabilecek akademik ve uygulamalı çalışmalara yönelik öneriler sunmak ve bu alanda çalışmak isteyen akademisyenlere ve bürokratlara yol göstererek faydalı olmak amaçlanmıştır.

1. BÖLÜM

KAMU POLİTİKALARI ANALİZİNİN GELİŞİMİ VE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI

Kamu Politikası analizinin gelişimi ve davranışsal kamu politikası alanının gelişimi birbirini takip eden ve birbirini besleyen bir süreçtir. Bu bağlamda öncelikle kamu politikası analizinin gelişimi incelendikten sonra geçmişten günümüze davranışsal kamu politikalarının gelişim süreci incelenecektir. İlerleyen kısımlarda ise davranışsal kamu politikası alanının gelişimini sağlayan ‘davranışsal iktisat’ disiplini incelenecektir. Bölümün sonundaysa davranışsal bilimlerin kamu politikasına uygulanma süreci açıklanacaktır.

1.1.KAMU POLİTİKASI ANALİZİNİN GELİŞİMİ

Akademik yazında kamu politikası ‘Devletin yapmayı ya da yapmamayı seçtiği her şey’ olarak tanımlanmaktadır (Dye,1984’den aktaran: Akdoğan, 2011, s. 77). Bu bağlamda kamu politikası, devletin yasalardan kaynaklanan otoritesinin bulunduğu herhangi bir konuda yetkili olan bir kamu kuruluşu ya da kamu görevlisi tarafından yapılan her türlü eylem ve işlemi kapsayan bir alan olarak tanımlanabilir. Bu anlamda kamu politikası, politikal iktidarın tüm vatandaşları etkileyecek yönde aldığı kararlardan, küçük bir köyde muhtarın aldığı karara kadar pek çok konu ve düzeyi kapsamaktadır (Akdoğan, 2011, s.77). Kamu politikası analizi ise, Dye’a göre (1987, s.5’den Aktaran: Babaoğlu ve Akman, 2018, s. 2), yönetimlerin neyi, neden yaptıklarını ve yapılan politika sonucunda ortaya çıkan farkların neler olduğunu anlama sürecidir.

Liberal demokratik toplumlarda, kamu politikası, halkta kaygıya neden olan kamusal problemlerin politikal sisteme farklı gruplarca aktarılmasıyla beraber oluşmaya başlamaktadır. Halkın ifade ettiği sorunları çözmek için devletin harekete geçmemesi de (eylemsizliği) bir kamu politikası olarak nitelendirilmektedir. Kamu politikası döngüsünün başlaması için halkın dile getirdiği sorunların ilgili makamlara ulaşmış olması yeterlidir. Devletin, bu konudaki yetkili organlarının, dile getirilen problemleri çözmeye yönelik kasıtlı ve bilinçli eylemleri kamu politikası olarak adlandırılmaktadır. Özel sektörün ise kamu politikasına etki edeceği doğal görülmekle beraber, kamu

politikalarını yalnız devletin yetkili organları ve kişileri aracılığıyla yapılabileceği kabul edilmektedir (Akdoğan, 2011, s. 77).

Kamu politikası analizinin ilk ortaya çıkışıyla ilgili yapılan açıklamalara göre; analiz çalışmaları yöneten-yönetilen ayrımının ortaya çıkmasıyla beraber başladığı yönündedir (Yıldız ve Sobacı, 2015, s. 32). Bu görüşe göre kamu politikası insanlığın örgütlenme tarihiyle yaşıttır. Yöneticilere öğütler vermek ya da danışmanlık yapmanın tarihi eskilere dayanmaktadır. Ancak, bu noktada yapılanlar bilimsel bir nitelik taşımadığından kamu politikası analizi değil kamu politikası olarak adlandırılmaktadır. Kamu politikası analizi bilimsel yöntemler içermektedir (Yıldız, t.y., s.2).

Kamu politikası çalışmalarının ortaya çıkmasına yönelik ikinci açıklamaya göre, bu alan Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemleri sonunda evrenin işleyişinin anlaşılması ve devlet yönetiminde dogmalar yerine insan aklının ön plana çıkmasıyla başlamıştır (Yıldız ve Babaoğlu, 2016, s.138). Bu gelişmenin bir uzantısı olarak 16. ve 17. Yy.'lar arasında Prusya ve Avusturya başta olmak üzere Kıta Avrupası'nda ortaya çıkan kameralizm geleneği de önemlidir (Yıldız, t.y., s.4). Kameralizm, merkezi devletin gücünü artırmak için geliştirilen devlet yönetimi bilgisi ve yöntemidir (Eryılmaz, 2017,s.32). Bu hareketin temelini, bilimsel bilgiyi üreten üniversitelerin askeriye, maliye gibi devletin örgütlenmesiyle ilgili problemlerde devlet ile iş birliğine gitmesi oluşturmuştur (Spicer, 1998'den aktaran: Yıldız ve Babaoğlu, 2016, s.138).

ABD'de 19.Yy.'ın sonu ile 20. Yy.'ın başlarında etkili olan bilimsel yöntemlerle kamu yönetimi sisteminin yeniden düzenlenmesini savunan 'İlerici Hareket'i de bu kategoriye sokabiliriz (Yıldız,t.y., s.4-5). ABD Başkanı Woodrow Wilson 1900'lerin başında veriye dayalı karar vermenin önemini kavramış bir yöneticidir ve bu anlamda 1913-1921 yılları arasındaki başkanlığı döneminde kamu kurumlarında sosyal bilimcileri istihdam eden ilk başkan olmuştur (Yıldız, t.y.,s.4-5; Yıldız ve Sobacı, 2015,s.33). Bu anlamda diğer bir örnek, 1929 Küresel Ekonomik Krizi sonrasında Keynezyen politikaları hayata geçiren ABD Başkanı Roosevelt'tir. Roosevelt, 'beyin takımı' olarak adlandırdığı danışmanlarının ürettiği politikaları iktidarı süresince kullanmıştır (Yıldız ve Sobacı, 2015, s. 34).

Kamu politikası analizinin çıkışıyla ilgili üçüncü açıklama; II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında başta ABD olmak üzere başlamıştır. Buna göre ABD ve müttefikleri tarafından düşmana üstünlük sağlamak için kullanılan matematiksel ve istatistiki yöntemler (yöneylem araştırmaları, fayda-maliyet analizi) savaşın kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu sebeple savaş bittikten sonra, bu teknikler sadece askeri alanda değil eğitim, sağlık, adaletsizliklerin giderilmesi gibi alanlarda da kullanılmaya başlamıştır. Bu açıklamaya konu olan dönemi ve bu dönemde ortaya çıkan kamu politikası çalışmalarını diğer dönemlerden ayıran en önemli yan, karmaşık bilimsel yöntemlerin kullanılmış olmasıdır. Bu anlamda Yıldız'a (t.y., s.5-6) göre ilk iki dönemdeki çalışmalara kamu politikası, II. Dünya Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki çalışmalara da 'kamu politikası analizi' demek mümkündür.

II. Dünya Savaşı sırasında sadece askeri alanda değil, propaganda gibi alanlarda da sosyal bilimcilerden geniş çapta faydalanılmıştır (Yıldız ve Sobacı, 2015, s. 34). II. Dünya Savaşı ertesinde Soğuk Savaş döneminde kamu politikaları ideolojik mücadelenin aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Yıldız, t.y., s. 6-7). ABD'li akademisyen Harold Laswell, 1940'ların sonu ve 1950'lerin başlarında ortaya koyduğu 'demokrasinin politika bilimleri' yaklaşımıyla bu konuda önemli bir vurgu yapmıştır: Kamu politikaları analizi, başta yönetim bilimi, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, tarih ve sosyoloji olmak üzere birçok disiplinden pragmatik biçimde yararlanan bir alandır (De Leon, 2006, s.33-40; Orhan, 2007, s.239'dan aktaran: Yıldız, t.y., s. 7).

Politikaların tek tip bir tasarlanma yöntemi yoktur. Politikaların tasarımı ve analizi; konularına tasarlanma süreçlerinde kullanılan teknikler ve yöntem, politika gibi unsurlara bağlı olarak değişkenlik gösterir. Uluslararası ilişkiler, vergileme, sağlık, finans gibi her politika konusunda farklı bir politika süreci işlemektedir. Her bir alanla ilgili olarak, farklı paydaşlar, prosedürler, karar verme süreci ve politik bağlam değişkenlik gösterir (Anderson, 2011, s.11). Buna rağmen, literatürde hâkim olan yaklaşıma göre kamu politikası analizi genellikle belirli aşamalardan oluşan döngüsel bir analiz yöntemiyle yapılmaktadır. Buna göre; her kamu politikası öncelikle tespit edilen bir problemle başlar. Problem tanımından sonra, problemin çözümünde ele alınması gereken etkinlik, eşitlik gibi ölçütler belirlenir. Sonrasında seçenekler

oluşturulur. Seçenekler birbiriyle karşılaştırılır ve en optimal karar alınır. Bu karar çerçevesinde, kamu politikası uygulamasına geçilir. Sonrasında ise politika değerlendirilir. Kamu politikası, problemlerin çözümünde nadiren yeterlidir ve bu nedenle politika döngüsü problemin aldığı yeni biçime göre yeniden başlar (Akdoğan, 2011, s. 79).

1. Aşama: Problemin Tanımlanması

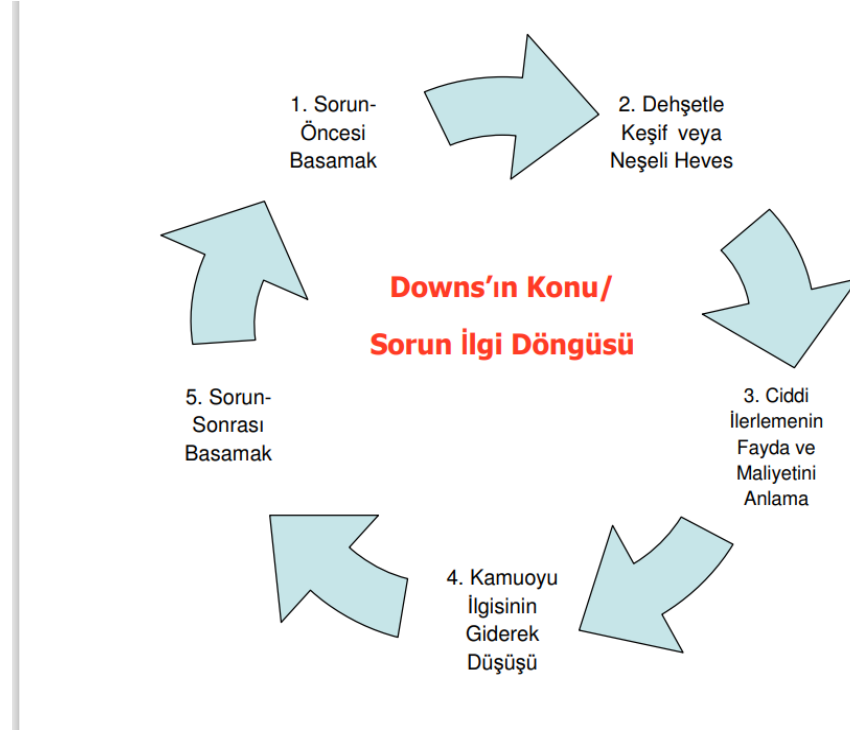
Her kamu politikası öncelikle problemin tespit edilmesiyle başlar. Toplumun farklı kesimlerince algılanan ya da deneyimlenen her probleme karşı kamu politikası geliştirilemez. Belirli bir probleme yönelik kamu politikası oluşturmanın ilk ve en önemli koşulu bu problemin gündeme alınmasıdır (Akdoğan, 2011, s. 78). Bir durumun problem olarak ele alınabilmesi için, insanların bu problemin çözümüne bir değer vermesi ve bu problemi kabul edilemez olarak görmesi ve devletin müdahalesini talep etmesi gerekir. Bir durumun problem olarak ele alınabilmesi için gereken diğer şey ise, problemin devletin müdahalesine uygun bir durum olması gerekir ya da devletin müdahalesinin olabilmesi için uygun bir çözüm yolunun bulunması gerekir. Profesör Aaron Wildavsky, devlet görevlilerinin ellerinde bir seçenek olmadığında, problemle ilgilenmeme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Kasırga ve deprem gibi felaketler kamusal problem olarak görülmemektedir, çünkü devletin bunu engelleyebilmek için elinde hiçbir seçenek yoktur. Ancak bu felaketlerin yol açtığı maddi ve manevi hasarlar kamusal problemlerdir. Yapıları güçlendirmek, psikolojik destek, erken uyarı sistemleri, bu felaketlerin sonuçlarını hafifletmek için yapılır (Anderson, 2011, s. 142-143).

Problem ile bu problemin tanımlanış biçimi birbirinden farklı iki süreçtir. Çünkü aynı probleme toplumun farklı kesimleri farklı biçimlerde yaklaşmaktadır. Örneğin, medyada ‘sokak çocukları’ olarak adlandırılan çocuklar, bir güvenlik sorunu olarak tanımlanabileceği gibi iktisadi bir problem olarak da adlandırılabilir. Problemin ele alınış biçimine göre, sokak çocuklarının yoğun olduğu bölgelerde güvenlik önlemleri artırılabilir ya da sokak çocuklarına geçimlerini sağlayacak iş olanakları artırılabilir (Akdoğan, 2011, s.78). Problemler, farklı insanlar ve gruplar tarafından farklı şekillerde algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Bireylerin değerleri, bilgileri ve tecrübeleri onların bir konuya yönelik algılarını etkilemektedir. Yani, bir problemin nasıl tanımlandığı, sadece objektif bir temele değil aynı zamanda o problemin sosyal olarak nasıl inşa

edildiğine bağlıdır. Zengin ve hiçbir zaman işsiz kalmamış bir insan işsizlik rakamlarının yükselmesinden fazla bir kaygı duymayabilir ve aslında işsizlik oranlarındaki artışı enflasyonu azaltacağı için iyi bir şey olarak algılayabilir. Ancak, sanayi işçileri işsizlik artışını tehdit olarak algılayabilir. Pek çok kamusal sorun süreklilik arz etse de, bu problemlerin tanımlanma şekli, değerler ve durumlar değiştikçe farklılaşabilir. 19.yy.'da alkol madde kullanımı kişisel bir problem olarak ele alınmaktaydı ve dolayısıyla kişinin kendisine verdiği bir ceza ya da günah şeklinde alınmaktaydı. 20.yy.'ın başlarındaysa alkol kullanımı sosyal bir problem olarak ele alınmaya başlamıştır (Anderson, 2011, s. 143).

Kamu politikası analizinde problemlerin gündeme alınışı ve gündemden düşüşü literatürde hâkim olan yaklaşıma göre 'Kamu Politikası Döngüsü' olarak adlandırılan daire şeklindeki bir grafikte analiz edilir. Aşağıda yer alan grafikte görüldüğü gibi, bu model birbirini döngüsel bir şekilde takip eden beş basamaktan oluşur. İlk basamak, problem öncesi basamaktır. Bu basamakta bir kamu politikası probleminin önemini sadece bu alandaki uzmanlar bilmekte ama kamuoyunda bu konuda ciddi bir farkındalık bulunmamaktadır. GDO'lu gıdalar örneğini ele alırsak, ilk aşamada uzmanlar problemin ciddiyetini bilmektedir ama kamuoyu henüz bunun acilen çözülmesi gereken bir problem olduğunun farkında değildir. İkinci basamakta ise bu problemin kamuoyu tarafından keşfi yer almaktadır. Örneğin, GDO'lu gıdalarla beslenmesinden dolayı kansere yakalanan bir kişi hayatını kaybederse GDO'lu gıdalar problemini birden keşfedecektir. Üçüncü aşamada, keşfedilen problem hakkında bir şeyler yapmanın maliyetleri ortaya çıkar ve kamuoyunda tartışılmaya başlanır. Örneğin, GDO'lu gıdalarla mücadele etmek için ne kadar kamu kaynağı ayrılabilir? Dördüncü aşamada, gerek harekete geçmenin maliyetinin yüksekliği, gerekse de başka konuların gündemi işgal etmesi nedeniyle GDO'lu gıdalar ile mücadele konusu gündemden düşmektedir. Beşinci aşamada ise, 'sorun öncesi basamak'da, GDO'lu gıdalar sorunu tekrar gündeme gelene kadar gündemden düşmüştür (Yıldız ve Sobacı, 2015, s. 29)

Şekil 1. Downs'ın Konu/Sorun İlgi Döngüsü

Kaynak: Parsons.1995: 115.

Kamu politikası alanı, uygulamalı bir alan olması sebebiyle, bazı yazarlar tarafından doktorluk mesleğine benzetilmektedir (Smith ve Larimer, 2009'dan aktaran: Yıldız ve Sobacı,2015, s. 30). Nasıl bir doktor hastalığın belirtilerini gözlemleyerek bir teşhise varıyorsa ve bu teşhis sonucunda bir tedavi öneriyorsa kamu politikalarını analiz eden kişiler de buna benzer bir teşhis ve tedavi döngüsünü takip ederler (Yıldız ve Sobacı, 2015, s.30).

2. Aşama: Alternatif Çözüm Yollarının Belirlenmesi

Kamu politikalarında ilk alternatif her zaman 'hiçbir şey yapmamaktır' ya da diğer bir ifadeyle 'mevcut yönelimleri devam ettirmek'tir. Bazen bir kamu politikası sorununu çözmek için gerekli tek şey, şartların olgunlaşmasını beklemek olabilir. Yani, uygun bir politik atmosfer, keşfedilmesi beklenen yeni bir teknolojik ya da tıbbi uygulama olabilir. Bu ilk çözüme ek olarak, başka alternatifler analizin 2. Aşamasında sıralanır.

İlk önce alternatif çözüm sayısına geniş kapsamlı başlanır, ilerleyen aşamalarda ise çözüm sayısını azaltmak tavsiye edilir (Yıldız, t.y., s.4).

3. Basamak: Ölçütler

Bu basamakta, bir önceki basamakta sıralanan alternatiflerin hangisinin daha iyi bir çözüm olduğu belirlenir. Bunu belirleyebilmek için bir takım ölçütler kullanılır. Bunlardan bazıları; etkinlik, maliyet, eşitlik/adalet, yasallık ve siyasi/idari uygulanabilirliktir (Bardach, 2000: 19-25'den aktaran: Yıldız, t.y., s.5).

4. Basamak: Dışsallıkların Değerlendirilmesi

Seçeneklerin uygulanması sonucu ortaya çıkacak olumlu ve olumsuz dışsallıkların değerlendirilmesi gerekir (Yıldız, t.y.,s.5)

Bir olay, olgu ya da sürecin doğal akışı içinde kendi dışındaki düzeneklere yaptığı etki. Söz konusu etkinin istenmeyen ya da zararlı sonuçlar doğurmasına olumsuz dışsallık; tersine istenen ya da yararlı sonuçlar doğurmasına da olumlu dışsallık denir” (Demir ve Acar, 1992: 94'dan Aktaran: Yıldız, t.y., s.6)

5. Basamak: Seçilen Alternatifin Uygulanması

Seçilen çözümün siyasi ve idari açıdan uygulanabilir olması gerekir. Bir problem için bulunan çözüm, eğer siyasi ve idari açıdan uygulanabilir değilse, ya da uygulanabilirliği zayıfsa değerinden çok şey kaybeder (Yıldız, t.y., s.6).

6. Basamak: Değerlendirme

Bu aşamada, bir politikayla hedeflenen amaçların gerçekten gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği sorgulanır. Politikaya kim dahil oldu? Politikadan kim avantajlı çıktı, kim dezavantajlı çıktı? Politika değiştirilmeli mi, yoksa yürürlükten kaldırılmalı mıdır? Bu politikayla birlikte oluşan yeni problemler nelerdir? Politika süreci, değerlendirme sonucunda tekrar baştan mı başlamalı yoksa sonlandırılmalı mıdır? Bu gibi sorulara cevaplar aranır (Anderson, 2011, s. 14).

Kamu politikası analizinin basit bir biçimde tarif edilen aşamalarına politik unsurlar da dâhildir. Yani, politikanın tasarlanmasından uygulanmasına kadar

olan süreçte, bireyler ve gruplar; kamu personeli ve kurumlar arasındaki farklı değer, çıkar ve bilgiden kaynaklanan çatışmaları da içermektedir. Politika yapımı her şeyden önce politik bir süreçtir ve ‘politika’yı da içerir (Anderson, 2011, s. 14).

Geleneksel kamu politikası süreci bu şekilde işlemektedir. Davranışsal kamu politikasının en büyük yeniliği, bir politikanın değerlendirilmesinde ampirik yöntemleri, veri analizi, rastgele kontrol deneyi gibi davranışsal iktisat ve sosyal psikolojiden ithal edilen yöntemleri bir araya getirip kamu politikası sürecine bilimsel bir temel kazandırmasıdır. Bu bakımdan Davranışsal kamu politikası nöro bilim, davranışsal iktisat ve sosyal psikoloji gibi disiplinlerden faydalanan çok yönlü bir politika yapım sürecine işaret etmektedir. Bu sebeple öncelikle DKP yaklaşımının doğuşunda önemli rol oynayan davranışsal iktisat disiplini ve sosyal psikoloji disiplini sırasıyla açıklanacaktır. Bu disiplinler açıklandıktan sonra DKP sürecinin doğuşu, gelişimi, analiz süreci ve sınırlılıkları detaylı bir biçimde açıklanacaktır.

1.2.DAVRANIŞSAL İKTİSAT DİSİPLİNİ

Davranışsal iktisat alanındaki pek çok fikir aslında yeni değildir. Neo-klasik iktisat alanında kökleşmiş pek çok fikre dayanmaktadır. İktisat ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıktığında, psikoloji bir disiplin olarak daha ortaya çıkmamıştı. Pek çok ekonomist dönemlerinin psikoloğu sayılmaktaydı. Adam Smith’in ‘The Theory of Moral Sentiments’ adlı kitabı insan davranışının psikolojik prensiplerine ışık tutmaktadır (Camerer ve Loewenstein, t.y., s. 3). Smith’in bu kitabı davranışsal ekonomi alanında önemli bir köşe taşıdır. Smith, insanların geleceğe kıyasla şu ana daha çok önem verdiklerini gözlemlemiştir ve buna şimdiki zaman yanlılığı (present bias) adını vermiştir. Smith ayrıca bugün davranışsal iktisadın önemli kavramlarından biri olan ‘kayıptan kaçınma’ üzerine yazmıştır. İnsanların belirli bir orandaki kayba verdiği negatif tepki, aynı oranda kazanca verdikleri pozitif tepkiden daha yoğundur. ‘Acı bütün durumlarda karşıt diğer duygulardan daha ağır basan bir duygudur’ demiştir (Oliver,2013, s.6). Machiavelli (1532’den aktaran: Oliver,2013, s.6) kayıptan kaçınmayla ilgili olarak, bireyler bir şeye sahip olduklarında, o şeye sahip olmadıkları duruma nazaran elde ettikleri yeni şeye oldukça önem verirler demiştir.

Davranışsal iktisat ekonomistlerin olduğu kadar psikologların çalışmalarıyla da ilişkilidir. Bu bazen alanda problem teşkil edebilmektedir. Alandaki psikolojik verilerin

çalışılması bazı ana akım ekonomistler tarafından bunun ‘gerçek’ iktisat bilimi olmadığına dair eleştiriler gelmesine sebep olmaktadır (Corr ve Plagnol, 2019, s. 4). Akademik anlamda psikolojinin ekonomistler tarafından reddedilmesi neo-klasik iktisat devrimiyle başlamıştır. Ekonomik davranışı ‘homo-ekonomikus’ kavramı üzerine inşa etmişlerdir. 20.yy.’ın dönümünde ekonomistler disiplinlerinin doğal bilimlere benzemesini ummuşlardır. Psikoloji disiplini o dönemde yeni yeni ortaya çıkmaktaydı ve bilimsel olduğu söylenemezdi. Ekonomistler bu dönemde psikolojiyi ekonomi alanından çıkarma yönünde bir akım geliştirmişlerdir.

Yüzyılın ikinci yarısı boyunca pozitivist yaklaşıma ekonomi ve psikoloji alanında eleştiriler gelmiştir. George Katana, Harvey Leibenstein ve Herbert Simon gibi araştırmacılar, psikolojik ölçütlerin ve rasyonalite üzerindeki sınırların önemine ilişkin kitaplar ve makaleler yayınlamıştır (Camerer ve Loewenstein, t.y., s. 4-5). Simon’a göre bireyler çoğu zaman ekonomik teorinin öngöremeyeceği şekilde davranırlar. Simon bu durumu ‘sınırlı ussallık’ kavramıyla açıklamaya çalışır. Buna göre bireyler ekonomik olarak optimal düzeyde kararlar veremez, çünkü oldukça fazla bilgi yükü altında bu bilgiyi depolayacak ve işleyecek bilişsel yetenekten yoksundurlar (Kosters ve Heijden, 2015, s. 3). Davranışsal iktisadın temellerinin Herbert Simon’un 1950’li yıllardaki çalışmasıyla atıldığı da söylenebilir. Rasyonel aktör modeline karşı sınırlı rasyonelliği ön plana çıkaran Simon’un çalışmaları Adaptive Behaviour and Cognition (Uyarlamalı Davranış ve Biliş) araştırma programının bel kemiğini oluşturmuştur. Davranışsal iktisadın kurucularından sayılan bir diğer kişi ise George Katona’dır. Katona, ekonomik süreçlerin doğrudan insan davranışlarından kaynaklandığını ve bu gerçeğin ana akım iktisatçılar tarafından göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Katona ekonomik süreçleri anlamamanın en iyi yolunun dikkatli bir gözlem olduğuna inanan deneysel yaklaşıma sahip bir iktisatçıdır (Şimşek, 2018, s.10-18).

Davranışsal İktisat, ana akım iktisat disiplininin henüz açıklayamadığı pek çok ilginç gözlem, anomali ve garip gerçekler hakkında açıklamalar getirmiştir. İnsan davranışına ilişkin bu veriler bireylerin günlük yaşamlarındaki gözlemler yoluyla görülebilir. Bireyler her zaman kendi çıkarlarına uygun hareket etmemektedir. Bireyler her zaman bir şeyleri geciktirir, olasılıkları yanlış yorumlar ve pek çok yanlılığa (bias) yenik düşer.

Bu nedenle idealize edilmiş rasyonel ekonomik alan modeline uymazlar (Corr ve Plagnol, 2019, s. 4-5).

Ekonomistlerin insan davranışıyla ilgili anomalileri göz ardı edilmeyecek örnekler olarak kabul etmeye başlamasından sonra psikoloji disiplinindeki gelişmeler yeni teorilere yön vermiştir. 1960'lardan başlayarak, bilişsel psikoloji alanındaki gelişmeler ekonomi bilimine yön vermiştir. Bilişsel psikoloji, beyni bilgi işleyen bir makine olarak kavramsallaştırmıştır. Bu metafor beynin uyarana cevap veren bir makine gibi algılandığı görüşün yerine geçmiştir. Bilgi işleme metaforu daha önce ihmal edilen hafıza, problem çözme ve karar verme gibi konulara araştırmaların odaklanmasına yol açmıştır. Daniel Kahneman ve Amos Tversky gibi psikologlar ekonomik modelleri kendi psikolojik modelleriyle kıyaslamak için kullanmışlardır. Tversky ve Kahneman'ın bilişsel kısayolların (heuristic short-cuts) istatistiksel prensiplerden sapmaya yol açtığını söyleyerek bu alanda büyük ses getirmişlerdir (Camerer ve Loewenstein, t.y., s. 5). Daniel Kahneman'ın 2002'de 'Beklenti Teorisi' ile Nobel ödülünü almasından sonra davranışsal iktisat ana akım iktisat alanında da önemli yere sahip olmaya başlamıştır (Oliver,2013, s. 7). Laibson ve List'e göre (2015, s.386) tarihsel bir bakış açısıyla bakıldığında davranışsal iktisadın big bang'i Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin çalışmalarıdır. Richard Thaler ve Cass Sunstein da 'Dürtme' adlı eserlerinde davranışsal iktisadın popülerleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Bunun nedeni, yazarların davranışsal iktisat ve psikoloji disiplininin sunduğu verileri, politika yapıcıların umduğu davranışların (vergi iadelerini zamanında ödeme, enerji tüketiminin azaltılması, organ bağışının artırılması vb. önemli davranışların artırılması) geliştirilmesine katkıda bulunmak için pratik araçlar sağlayacak şekilde pekiştirmeleridir (Şimşek, 2018, s. 21). Thaler, Sunstein, Tversky ve Kahneman gibi isimler davranışsal iktisadın geniş kitleler tarafından bilinmesine büyük katkı sağlamışlardır. Yine de sayılan bu isimleri davranışsal iktisadın kurucuları olarak değil de yeniden doğuşunu sağlayan isimler olarak görmek daha doğru olacaktır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 21).

Modern davranışsal iktisadın en önemli katkısı gözlemleri kontrollü ortamlarda ampirik olarak test etmesidir (Oliver,2013, s. 6). Gerek laboratuvar ortamında gerekse alanda (gözlem ya da deneysel çalışmalar) test edilebilecek tahminlerde bulunur. Başlangıçta, davranışsal iktisat genellikle deneylerden elde edilen kanıtlara dayanmaktaydı.

Günümüzde ise sadece deneysel alanın ötesine geçmiş ve ekonomistler tarafından kullanılan pek çok yöntemi de içine almıştır. Günümüzde bu alana yapılan pek çok katkı saha araştırmalarına dayanmaktadır. Diğer pek çok çalışmaya bilgisayar simülasyonu, hatta beyin görüntülemeyi içermektedir (Camerer ve Loewenstein, t.y., s.6). Günümüzde bu alandaki araştırmalar sinirbilim alanındaki verilerden de faydalanmaktadır (Corr ve Plagnol,2019, s. 3). Davranışsal iktisatçılar yöntemsel açıdan eklektiktir. Kendilerini kullandıkları araştırma yöntemleri ile değil, psikolojik öngörülerin ekonomiye uygulanması açısından tanımlarlar (Camerer ve Loewenstein, t.y., s.7).

Mülakat yapılan bir uzman, davranışsal iktisadın tanımını ve dürtmeyle olan bağıntıyı özet olarak şöyle anlatmıştır:¹

Bana göre; iktisat disiplini insan davranışlarını açıklamaya çalışıyor. Makro iktisat daha geniş bir çerçeveden bakarken, mikro iktisat kişi bazında inceliyor. Fakat bunlar, belirli finansal krizleri, covid 19 vb krizleri, son zamanlarda daha fazla görünen ve açıklanamayan bazı durumları ve insan davranışlarını açıklamakta yetersiz kalabiliyor. Varsayalım ki bir hastalık var ve bu hastalığı teşhis etmek istiyoruz; aynı şekilde yine böyle bir ekonomik olay olduğunu varsayalım ve hastalığın teşhisi gibi, bu ekonomik olayı teşhis etmeye çalışıyoruz. Ancak teşhiste bazı sıkıntılar yaşıyoruz. Dolayısıyla, bu noktada artık hücrelerde ne var sorusuna inmek zorundayız. Yani hücresele bir şey mi var, yoksa daha farklı bir sorun mu var? Nasıl bir kanser hastasını teşhis ederken hücresele bir noktaya inmek zorunda kalınıyorsa, benzer şekilde ekonomik durumları da teşhis ederken, bazı psikolojik faktörlerin, insan kararlarını etkilediğini düşünebiliriz. Örneğin; şirket bazında düşünürsek, bir ceo'nun insan olduğunu, yani bir noktada karar verici mekanizmalarda da bir insan faktörünün olduğunu ve bu insanların da her zaman rasyonel davranmasının artık mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Rasyonel karar teorilerinden yola çıkılarak yapılan bazı açıklamaların yetersiz olduğu ortaya çıktı. Psikoloji ve iktisat bir arada olduğunda da bu davranışsal iktisat olarak adlandırılmaktadır. Bu noktadan sonra da tabii, insanların belirli teşviklerle yönlendirilebileceği,

¹ 2021 tarihinde dürtme alanında çalışan bir akademisyenle yapılan mülakat sonucu elde edilen bilgidir.

hem piyasaya hem bütün insanlığa, kısaca herkesin yararına yönelik doğru davranışlarda bulunmaya yönlendirilmesi süreci aslında davranışsal iktisadın özüdür. Dürtme kavramı da buradan türetilmiştir. Dürtmenin yaygınlaşmasının temel sebebi; hem toplum olarak hem de birey olarak, hem kendimize hem de çevremize zarar verici kararlar aldığımız için ve bu kararlar zamanla çoğaldığı için, dolayısıyla da, bütün dünyayı etkileyen bir noktaya geldiği için dürtme kavramı popülerleşmiştir. 2002'den beri, Nobel ödülleri iktisat alanında bu yönde verilmektedir. Bunun bir sebebi de finansal krizlerdir. Aslında davranışsal iktisadın 2000'lerin başlarından beri bir işlevi de finansal krizleri açıklamaktır.

1.2.1. Davranışsal İktisat ile İlgili Kavramlar

Davranışsal iktisat alanında sıklıkla kullanılan bazı temel kavramlar vardır. Bu kavramlar aşağıda sıralandığı gibi: rasyonalite, ikili sistem ve beklenti teorisidir.

1.2.1.1. Rasyonalite Kavramı

Ana akım ve davranışsal iktisadın bireye yönelik kavramsallaştırmaları arasındaki farkın anlaşılabilmesi için 'homo economicus' ve 'homo psychologicus' tasvirleri arasındaki farka göz atmak faydalı olacaktır. Her iki birey tasvirinde ekonomideki temel problemle ilgilenmektedir: Maksimum faydanın sağlanması için kıt kaynakların nasıl tahsis edileceği. Bu, bireyin nerede yaşayacağı, kiminle evleneceği, nereye yatırım yapacağı gibi herhangi bir alanda olabilir. 'Econ' (Rasyonel insan) ve 'İnsan' (homo psychologicus) davranışsal iktisatta iki tip düşünme biçimini betimleyen tasvirlerdir. Ana akım iktisat soğuk, rasyonel, kendi çıkarını gözetken Econ'u vurgularken; psikoloji disiplini ise sınırlı bilişsel kapasiteye sahip ve pek çok yanlılığa (biases) meyilli, hata yapabilen ve etki altında kalabilen, duygusal olarak yumuşak İnsan'a vurgu yapmaktadır. En saf haliyle, Econ mantığa uygun rasyonel kararlar alır, kişisel çıkarının peşinde koşar ve maliyet fayda analizi yaparak faydayı maksimize eder. İnsan'ın tersine Econ analitik ve zekidir, fiziksel, ruhsal ve duygusal durumlardan etkilenmez (Corr ve Plagnol, 2019, s. 6-7). Geleneksel ekonomi disiplininin en önemli eksikliği, bireylerin karar verme kapasitesine oldukça fazla güvenmesidir. Örneğin; ekonomik araştırmalar emeklilik birikimi programlarının çalışanların gelecekteki refahı için oldukça önem vermektedir. Ve pek çok girişim bireylerin kendi çıkarlarına en iyi

hizmet edecek şekilde emeklilik dönemi için para biriktirmeye teşvik etmektedir. Ancak bulgulara göre pek çok çalışan gelecek için para biriktirmemektedir (Amir vd., 2005, s. 3-4). Davranışsal iktisat geleneksel iktisadın ‘rasyonel insan’ modeline karşı çıkmaktadır. Rasyonel insan maliyet ve faydayı doğru bir biçimde hesaplar ve bunun sonucunda seçimlerini buna göre yapar. Klasik iktisat insan davranışlarını tahmin etmek için bu varsayımlardan yola çıkar. Bu düşünme biçiminden ortaya çıkan standart politika tavsiyesi, bireylere pek çok seçenek sunmak ve bunlardan birini seçmelerine izin vermek. Buna zıt olarak, davranışsal iktisat bireylerin aslında böyle davranmadığını söylemektedir. İnsanlar sınırlı bilişsel kabiliyete sahiptir ve her zaman kendi çıkarlarına göre hareket etmezler (Heshmat, 2017). Bireyler çoğunlukla yanlış yargılara sahip olabilir, kararlarını yanlış bilgilere dayandırabilir ve bazen eylemleri mantıksızca olabilir. Bu durum ana akım iktisatçıların kafasını karıştırırken davranışsal iktisatçılara ilham vermiştir. Bu psikolojik ve ekonomik durum önemli bir soruyu beraberinde getirmiştir: Devlet bilimsel olarak geçerli stratejileri kullanarak bireyleri dürtüp bireyleri kendilerinden de koruyarak olumlu bir biçimde yönlendirmeli midir? (Corr ve Plagnol, 2019, s. 149). Davranışsal iktisadın karar verme biçimlerimize yönelik bu analizi ‘dürtme teorisi’nin belkemiğini oluşturmuştur.). Thaler ve Sunstein’in Dürtme adlı kitabı davranışsal iktisadın geniş kitleler tarafından bilinmesini sağlamıştır. Bunun nedeni, yazarların davranışsal iktisat ve psikoloji disiplininin sunduğu verileri politika yapıcılarının umduğu davranışların (vergi iadelerini zamanında ödeme, enerji tüketiminin azaltılması, organ bağışının artırılması vb.) geliştirilmesine katkıda bulunmak için pratik araçlar sağlayacak şekilde pekiştirmeleridir (Şimşek, s.21, 2018). Davranışsal iktisat davranışları etkilemek için yeni politika araçları sunmaktadır. Psikoloji disiplininin öngöruları politika sonucunda elde edilebilecek çıktılarını olumlu yönde etkilemek için yeni araçlar sunmakta ve var olan politikalar hakkında daha iyi tahminlerde bulunabilmeyi sağlar (Chetty,2015).

1.2.1.2. İkili Düşünme Modeli

Günlük yaşamda karşılaşılan olayların, bireylerin davranışlarının ve kendi davranışlarımızın nedenlerini açıklamaya; diğer insanların ve kendimizin düşünceleri hakkında bilgi sahibi olmaya çalışırız. Gerek kendimizi gerek başkalarını ve yaşanan olayları anlama çabamız, olaylar ve kişilerle etkileşimi de beraberinde getirir. İşte bu olguları anlama gayretimiz ve bu olgularla olan etkileşimimiz sosyal psikolojide sosyal

biliş ya da sosyal algı olarak adlandırılır (Kağıtçıbaşı ve Cemacılar, 2018, s.101). 1970’lerde psikoloji ‘bilişsel devrim’ şeklinde anılan bir gelişmenin etkisi altına girmiştir. Bilişle ilgili çalışmalar bu tarihten sonra baskın bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Kararlarımızı nasıl verdiğimiz, sorunlarımızı nasıl çözdüğümüz, bilgiyi nasıl işlediğimiz, muhakeme gücümüzü hangi zihinsel süreçlerin şekillendirdiği, dünyaya dair algımızı neyin şekillendirdiği, nasıl öğrendiğimizi vb. soruların araştırılması bilişsel süreçlerin işleyişine dair bazı kabulleri içermektedir. Modern psikoloji disiplini, Freud’un zihinsel süreçlerimizin büyük kısmının bilinçaltında şekillendiği fikrini kabul ederken, günümüzde bilişsel psikoloji bu psikanalitik görüşten ayrılmaktadır. Günümüzde psikoloji disiplini farkında olmadan kullandığımız zihinsel kısayollar, şemalar ve sapmaların zihinsel süreçlerimizi şekillendirdiğini kabul etmektedir (Houghton, 2015, s. 130).

Bireylerin sosyal dünya ile ilgili olarak nasıl düşündüklerini ve izlenimlerinin ne kadar gerçeğe örtüştüğünü anlayabilmek için iki farklı sosyal biliş türünü birbirinden ayırt etmek gerekir. Bunlardan birincisi hızlı ve otomatik düşünme biçimidir (Aranson vd., 2012, s. 123) ve görece kolay bir biçimde sosyal bilgiyi kullanarak kişileri ve olayları hızlı bir biçimde anlamamızı sağlar (Kağıtçıbaşı ve Cemacılar, 2018, s. 101). Otomatik düşünme biçimi hızlı ve içgüdüselidir. Beklenmeyen bir anda bize bir top fırlatıldığında hemen eğilir, uçak türbülansa girip sallandığında kaygılanırız. Beyin uzmanları otomatik düşünme biçiminin beynin en eski, kertenkelelerle paylaştığımız bölümleriyle ilgili olduğunu söylemektedirler (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 34). Otomatik düşünme biçimini sistem 1 olarak adlandıran Kahneman’a göre (Kahneman, 2011, s. 27-28) 1. Sistemin yetenekleri diğer hayvan türleriyle paylaştığımız doğuştan gelen becerileri içermektedir. Çevrede olan biteni anlamak, nesnelere tanımak, ya da örümceklerden korkmaya hazır olarak doğarız. Diğer bazı etkinlikleri ise uzun süreli uygulamayla tecrübe edip otomatik düşünme haline çeviririz. Otomatik düşünme biçiminin tenis ya da golf oynamak konusunda hiçbir fikri yoktur. Fakat tecrübeli bir tenisçi de uzun yıllar tenis oynayarak düşünmeden ve otomatik sisteme dayanarak oyun oynayabilir. Otomatik düşünme biçimi çok fazla tecrübe ve tekrarla eğitilebilir (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 36).

İkinci sosyal biliş türü ise daha fazla çabayı ve düşüncelerimizi tartmayı gerektiren kontrollü düşünmedir. Bireyler bazı durumlarda kendileri ve diğer insanlar ve olaylar

hakkında doğru hareket tarzını seçmek için düşüncelerini dikkatle tartarlar. Örneğin; hangi üniversiteye gidileceği, evlilik kararı vb. önemli konularda insanlar saatlerce düşünebilir (Aranson vd., 2012, s. 123). Kontrollü düşünme biçimi, bilince dayalı bir sistemdir. Örneğin bize 411 ve 56'nın çarpımı nedir diye sorulduğunda kontrollü düşünme biçimini kullanırız. Bireylerin büyük kısmı büyük olasılıkla bir yolculukta hangi yolu seçeceğine ya da hangi fakülteye kaydolacağına karar verirken kontrollü düşünme biçimini kullanır (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 35).

Bireylerin otomatik ve kontrollü düşünme biçimi 'ikili süreç teorisi' (dual process theory) olarak bilinir ve Daniel Kahneman'ın akademik çalışmalarında da önemli bir yer tutar. Daniel Kahneman bu iki süreci hızlı ve yavaş düşünme biçimi olarak adlandırmıştır. Hızlı ve yavaş düşünme zaman içinde benzer şekilde aynı anlama gelecek şekilde pek çok yolla başka yazarlar tarafından kategorize edilmiştir. Örneğin; sistem 1- sistem 2; bilinçli –bilinçsiz gibi. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu kategorizasyonlar beynin farklı bölgelerinin birbirinden bağımsız şekilde çalıştığını göstermeye çalışmaz. Tersine '2 sistem' karmaşık yollarla birlikte çalışarak bizim seçimlerimizi ve davranışlarımızı etkiler. Bu kategorizasyonlar insanların kullandığı 2 tip karar verme biçimini aydınlatması açısından önem taşımaktadır (Oliver, 2013, s. 2-3).

Tablo 1: İkili İşleme Sistemi

Otomatik Sistem	Düşünsel Sistem
Kontrolsüz	Kontrollü
Çaba gerektirmeyen	Çaba gerektiren
Çağrışımsal	Çıkarımsal
Hızlı	Yavaş
Bilinçsiz	Bilinçli
Beceriye dayalı	Kurallara dayalı

Kaynak: Thaler ve Sunstein, 2018, s.34.

Hem otomatik hem de kontrollü düşünme biçimi biz uyanıkken etkindir. Otomatik düşünme biçimi yani sistem 1 otomatik işler, kontrollü düşünme biçimi yani sistem 2 ise normal şartlarda kapasitesinin küçük bir bölümünün kullanıldığı düşük çaba halindedir. Otomatik düşünme biçimi sürekli olarak kontrollü düşünme biçimi için

öneriler üretir: izlenimler, sezgiler, hisler. Üretilen bu bilgiler kontrollü düşünme biçimi tarafından desteklenirse, izlenim ve sezgiler inançlara, dürtmeler de bilinçli eylemlere dönüşür. Otomatik düşünme biçimi zorlandığında, mevcut sorunu çözebilecek daha ayrıntılı işlemleri desteklemesi için kontrollü düşünme biçimine başvurur. Kısacası bireylerin (kontrollü düşünme biçiminin) düşünüp yapmadığı şeylerin çoğu otomatik düşünme biçiminden kaynaklanır, ama zora girildiğinde bireyler kontrollü bir biçimde düşünmeye başlar (Kahneman, 2011, s. 31). Otomatik sistemin insanın içgüdüsel tepkisi, kontrollü sistemin ise bilinçli düşünme biçimi olduğu söylenebilir. Bu içgüdüsel tepkiler bazen doğru olabilir ama bazı durumlarda ise hatalara yol açabilir. Bir uçak yolculuğunda otomatik sistem uçak türbülansa girdiğinde uçak sallanıyor, öleceğim diye düşündürebilirken, kontrollü düşünce sistemi uçaklar güvenlidir diyerek araya girer (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 35).

Dürtme teorisyenleri kötü yaşam tarzına yol açacak seçimlerimizin genellikle sistem 1 süreciyle hareket etmememize dayandığını belirtmektedirler. Bundan dolayı pozitif davranışsal değişimleri yaratmak için en pratik yol zihinsel kestirme yollar ve sapmaların dayandığı sistem 1 süreçlerini hedeflemektir. Bu ise genellikle karar vericinin farkında olmadığı bir süreçtir. Ancak 2 sistemin etkileşim halinde olduğu göz önüne alınırsa sadece sistem 1'i hedefleyen bir dürtme başarısız olacaktır (Lin ve Osman, 2017, s. 2). Dolayısıyla 2 tip dürtmeden söz edilebilir: Tip 1 dürtme ve tip 2 dürtme. Tip 1 dürtme kasıtlı olmayan, yargılarımızı içermeyen ve seçimlerimizle ilgili olmayan davranışlarımızı etkilemeyi amaçlar. Tip 2 dürtme ise, kasıtlı, yargılarımızı içeren ve seçimlerimizle ilgili davranışlarımızı etkilemeyi amaçlar (Hansen ve Jespersen, 2013, s. 14-15). Sağlıklı gıdaların tüketiminin artırılması için bir süpermarkette meyve ve sebzelerin yerinin göze çarpan bir şekilde düzenlenmesi ya da obezitenin azaltılması için tabakların küçültülmesi gibi önlemler tip 1 dürtmeye girmektedir. Düzenli egzersizin önemine dair uzun dönemli eğitim kampanyaları ise tip 2 dürtmeye örnektir (Lin ve Osman, 2017, s. 4).

Amos Tversky ve Daniel Kahneman, bilişsel kısa yollar ve sapmaların otomatik ve kontrollü düşünme biçimleri arasındaki etkileşimden kaynaklandığını ifade etmişlerdir (Thaler ve Sunstein, 2018, s.38).

1.2.1.3.Beklenti Teorisi

Yaşam, doğumdan ölüme kadar risklerle ve belirsizliklerle doludur. Bu belirsizlikleri, gözlem, deneme yanılma, eğitim yoluyla edindiğimiz bilgilerle ve tecrübelerle azaltsak da, bunlarla yaşamayı ve bu gibi durumlarda nasıl karar vermemiz gerektiğini öğrenmemiz gerekir (Özdemir, 2019,s. 170). Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin belirsizlik altında karar vermenin davranışlarımıza etkisine ilişkin 1979'da sunduğu teorinin adı 'Beklenti Teorisi'dir. Beklenti teorisi üç temel davranış şeklini tanımlamaktadır. Bunlar: referans noktasına odaklanma, kayıp ve kazançlara verilen tepki ve kayıptan kaçınmadır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.24).

Beklenti Teorisi'nin ilk prensibine göre, bireyler karar verme süreçlerinde refahlarının son haline değil, hem belirli referans noktasına, hem de değişime (kayıp ya da kazanç) odaklanıyor (T.C. Ticaret Bakanlığı, s. 24-25). Referans noktası, kazanç ve kayıpların değerlendirilmesi için temel alınan önceki durumdur. Referans noktasından daha iyi olan sonuçlar kazançken, altındakiler ise kayıplardır (Kahneman, 2011, s. 325-326).

Kayıp ya da kazancın miktarına verilen tepki, teorinin ikinci prensibinin konusudur. Değişimlere verdiğimiz tepki azalan bir etkiye sahiptir. Örneğin, 100'den 200'e çıkmanın verdiği his, 1000'den 1100'e çıkmanın verdiği histen çok daha fazladır (Ticaret Bakanlığı, 2018).

3. İlke, kayıptan kaçınmadır. Birbirleriyle kıyaslandıklarında, kayıplar kazançlardan daha ağır basar (Kahneman, 2011, s.326). Literatürde, risk ve belirsizlik durumlarında, bireylerin kazanç ve kayıplara farklı tutumlar sergilediği görülmüştür. Kazanç durumunda yoktan bir şeyi elde etme durumu varken, kaybetmede zaten kişiye ait olan bir şeyi kaybetmek söz konusudur. Nitekim insanoğlu genellikle kayıplara karşı daha duyarlıdır. Negatif olaylar da sık hatırlanır, beyin kötü sözcüklere daha fazla reaksiyon gösterir (Özdemir, 2019, s. 171).

Hayatta karşımıza çıkan seçeneklerin çoğu karmaşıktır. Bir kaybetme riski, bir de kazanma olasılığı vardır ve kumarı kabul mü yoksa ret mi edeceğimize karar vermemiz gerekir. Yeni bir girişimi ele alan yatırımcılar, savaşta bir saldırıyı ele alan generaller, görevi kabul edip etmemeye karar veren siyasetçiler her zaman zafer ya da yenilgi olasılıklarıyla karşı karşıyadır (Kahneman, 2011, s.327).

Karmaşık bir beklentinin basit bir örneği olarak aşağıdaki soruya gelebilecek tepkileri inceleyelim;

Problem: Yazı tura atmanız teklif ediliyor.

Yazı gelirse, 100 Dolar kaybedeceksiniz.

Tura gelirse, 150 Dolar kazanacaksınız.

Bu kumar çekici midir? Kabul eder misiniz?

Bu seçimi yapabilmek için, 150 dolar kazanmanın faydasını 100 dolar kaybetmenin psikolojik maliyetiyle kıyaslamak gerekir. Çoğu kişi için, 100 dolar kaybetme korkusu, 150 dolar kazanma umudundan daha yoğundur. Bu tür çoğu gözlemden hareketle 'kayıplar kazançlardan önemlidir' ve insanlar kayıptan kaçınırlar sonucu çıkar (Kahneman, 2011, s.327).

Davranışsal iktisatla ilgili anlatılan tüm temel kavramların arkasında sosyal psikolojiye dair bilgiler ve terimler vardır. Yani davranışsal iktisat, sosyal psikolojiden elde ettiği bilgileri iktisadi kavramlarla harmanlamıştır. Bundan sonraki başlıkta sosyal psikolojiye dair bu bilgilere değinilecektir.

1.3. SOSYAL PSİKOLOJİ VE KAMU POLİTİKASI: SOSYAL BİLİŞ

Sosyal biliş genel olarak bireylerin sosyal çevrelerine ve diğer insanlara ilişkin bilgileri nasıl yorumladıkları, çözümledikleri, anımsadıkları ve kullandıklarıyla ilgilidir. İnsan beyni her gün yüz binlerce bilgiyle karşılaşmaktadır. Bundan dolayı, bu bilgileri çözümlemek, saklamak ve sonradan geri çağırıp kullanmak bir yana, insan beyninin bu bilgilere dikkat edip algılayabilmesi bile mümkün değildir. Bu durumda insanın böylesine hızlı ve karmaşık bilgi akışıyla başa çıkabilmesi, bu bilgileri işleyebilmesi ve benzeri sorular sosyal biliş konusunun açıklamaya çalıştığı sorulardır. İnsan beyni bu türden bir bilgi akışıyla baş edebilmek için pek çok zihinsel kısa yol kullanmaktadır (Taylor vd., 2015, s. 74).

Sosyal psikolog Susan Fiske ve Shelley Taylor'a göre, insanoğlu bilişsel cimridir (cognitive misers). Yani bireyler sürekli bilişsel enerjilerini korumaya çalışır. Elde edilen bilgileri işleyebilmek için gereken kapasitenin oldukça sınırlı olduğu göz önüne alınırsa, insanoğlu karmaşık problemleri basitleştirmek için stratejiler geliştirmektedir.

Bunu yaparken bazı bilgileri göz ardı ederek bilişsel yükümüzü azaltır veya diğer bilgileri gereğinden fazla kullanarak o konuda daha fazla araştırma yapmaktan kurtuluruz (Aronson, 1992, s. 120). Bilmediğimiz bir yolda araba kullanırken yola devam etmeden önce yoldaki iniş çıkışları ve dönemeçleri analiz etmeyiz. İnsanlar hakkında fazla çaba sarf etmeden izlenimler edinebilir, yeni bir yolda ilerlerken çok fazla düşünmeye gerek duymayız. Tüm bunları, geçmiş deneyimlerden ve dünyayla ilgili analizlerimizi otomatik bir şekilde düşünerek analiz ederiz (Aronson vd., 2012, s. 124). Her yeni bilgiye kendine özgü bir özellik atfetmek yerine, bilgiyi önceden var olan kategoriler yoluyla kodlarız. Bu ise bireyin belirli şemalar yoluyla her yeni olayın ya da nesnenin üzerinde uzun uzadıya düşünmek yerine daha önceden kodladığı şemalar yoluyla bilgiyi kategorize etmesini sağlamaktadır (Houghton, 2015, s. 137). Bilişsel cimrinin stratejisi etkin olabilir ancak bu stratejiler ciddi sapmalara ve hatalara da yol açabilir. Ancak insan aklının sınırlarını ve yanlılıklarını öğrendiğimizde biraz daha iyi düşünebilir ve daha iyi kararlar verebiliriz (Aronson, 1991, s. 120)

1.3.1. Şemalar

İnsanlar sosyal dünyayla ilgili bilgilerimizi düzenleyen ve şemalar olarak adlandırılan zihinsel yapılardan faydalanmaktadırlar. Şema kavramı çok genel bir terimdir başka insanlar, kendimiz, sosyal olaylar ve sosyal rollerle ilgili pek çok şey hakkında bilgilerimizi kapsar (Aronson vd., 2012, s. 126). Şema, birbiriyle ilintili bilişlerden (yani inanç, düşünce ve tutumlardan) oluşan bir kümedir; bir bireyi, bir olayı ya da bir durumu sınırlı bilgilere dayanarak hızlı bir biçimde anlamlandırmamıza olanak verir. Belirli ipuçları bir şemayı aktive eder ve sonrasında şemalarımız eksik olan detayları doldurur (Hogg ve Vaughn, 2014, s. 67). Hayatta karşılaşılan bütün insanlar ve nesnelere benzersizdir; ancak biz onları böyle algılayacak olsaydık, iyi iş göremezdik. Çevremizdeki her şeyin ve herkesin her bir ayrıntısını gözlemleyecek kadar büyük bir zihinsel kapasitemiz yoktur. Her şeyi en baştan ince ayrıntısına kadar gözlemlemek yerine o nesneyi bir kategoriye sokmamızı sağlayacak, gözlemlediğimiz belirgin birkaç özelliğini kullanırız ve sonra nesneye dair değerlendirmemizi o nesnenin kendisinden ziyade ait olduğu kategori üzerinden yaparız (Mlodinow, 2015, s. 194). Aşırı derecede sık karşılaşılan olaylar hakkındaki şemalara kalıp (script) adı verilir. Bir kalıp belirli bir süre için standart davranışlar sırasındadır. Bir kalıba örnek olarak lokantada yemek yemek verilebilir. Buna göre bir lokantaya girer, bir masa seçer, oturur, yemek listesine bakar

ve garsonun gelmesini bekler ve siparişinizi verirsiniz. Tüm bunların nasıl yapılacağı hakkında uzun uzun düşünmezsiniz. Yine buna benzer şekilde, duş alma, dönem sonu sınavına girme vb. örnekler verilebilir. Şemalar önemlidir, çünkü bireyler çevrelerini değerlendirirken onlardan faydalanırlar. Yani, yeni bir durumla her karşılaşıldığında onu yeni baştan değerlendirmeye çalışmak yerine, geçmişte karşılaştığımız benzer durumlara ilişkin bilgilerimize bakarız. Bu şekilde şemalar bilgi işlemede bize yardımcı olur (Taylor vd., 2015, s. 87). Dolayısıyla şemalar bilgiyi öğrenme aşamasında insanlara yardımcı olurlar. Şemalar hangi bilgilere dikkat edeceğimize etki eder. İnsanlar kendilerinde olan şemalara uyan bilgilere, olaylara ve durumlara dikkat etmeye eğilimlidirler ve kendilerinde olan şemalara uyan bilgileri daha hızlı edinirler. Yeni gelen bilgilerse çoğunlukla var olan şemalarla karşılaştırılarak kategorize edilir. Var olan şemalarımızla uyumlu olmayan bir yeni bilgi öğrenildiğinde, insanlar bazen yeni bilgiyi var olan şemalara uydurabilmek için saptırır ya da değiştirir (Cherry, 2019).

Şematik bilgi işleminin bütün avantajlarına rağmen beraberinde getirdiği bazı dezavantajlar mevcuttur. Bunların çoğu aslında önyargı ve sapmalara yol açmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin şu sapmalara yol açabilirler: 1) Bir şemaya uyan bilgileri üzerinde fazla düşünmeden kabul etme; 2) Çok uygun olmadıklarında dahi şemaları kullanma; 3) Şemaları değiştirmeye isteksiz olma. Şemalar hızlı ve etkin bir biçimde olayları değerlendirmemize yol açabilirler; öte yandan gerçekçi olmayan beklentilere ve hatalı kararlara da yol açabilirler (Taylor, Peplau vd., 2015, s.90). 1999 tarihinde Batı Afrikalı bir göçmen olan Amadou Diallo gece hava almak için apartmanın merdivenine çıkmıştı. Tam o sırada 4 sivil polis memuru devriye gezerken Diallo'yu farketmiş ve onun yüzünü bir aranan bir zanlının robot resmine benzetmiştir. Polisler Diallo'ya durmasını emretmiş. Diallo'nun ise sabıka kaydı temizdir. Polis kendisine yaklaşırken büyük olasılıkla kimliğini çıkarmak için cebine uzanmaktaymış. Siyahi bir adamın cebine uzandığını gören polisler tereddüt etmeden Diallo'ya ateş etmiş ve öldürmüşlerdir. Bu örnekte görüldüğü gibi insanlar bazen boşlukları yanlış bir şekilde doldurabilmektedir. Bununla beraber eğer hiçbir şemaya sahip olunmasaydı karşılaşılan her durum açıklanamaz, kafa karıştırıcı gelebilirdi. Korsakov sendromuna sahip bireyler işte tam da böyledir. Bu hastalık bireyin yeni anılar oluşturma becerisinin kaybolmasına ve karşılaştığı her durumu sanki hayatında ilk defa görüyormuş gibi değerlendirmek zorunda kalmasına sebep olur (Aronson vd., 2012, 121-128).

Sıklıkla kullanılan bazı şemalar: Erişilebilirlik ve Hazırlama'dır. Erişilebilirlik, zihinde ön planda olduğu için belirli şema ve kavramları yargıları oluştururken daha fazla kullanma eğilimidir. Bir şeyin erişilebilir olmasının üç nedeni olabilir: 1) Bazı şemalar geçmiş tecrübelerden ötürü kronik olarak erişilebilirdir. Dolayısıyla bu şemalar hep etkindir ve belirsiz durumları yorumlamak için kullanılmaya hazır beklemektedir. 2) Bir şey hali hazırda olan amaçlarınızdan biriyle ilgiliyse daha erişilebilir olabilir. Örneğin eğer anormal psikoloji sınavına hazırlanıyorsanız, otobüste alkol almış ve değişik bir tarzda konuşan adamı akıl hastası olarak görebilirsiniz. 3) Yakın geçmişte yaşanan tecrübeler nedeniyle şemalar erişilebilir olabilir. Hazırlama ise yakın zamanda tecrübe edilen şeylerin bir şemanın, ayırıcı özelliğın ya da kavramın erişilebilirliğini arttırmasıdır (Aronson vd., 2012, 131-133).

Bireyler bilgileri her zaman edilgin bir şekilde almazlar, Çoğu zaman bu şemaların üzerinde aktif bir şekilde etkili de olurlar. Örneğin kendini doğrulayan kehanet şemalarımızı gerçek kılar. Kendini doğrulayan kehanet şu şekilde işler: Bireylerin bir başkasının nasıl biri olduğuna ilişkin bir beklentileri vardır ve bu beklenti bu kişiye karşı tavırlarını etkileyerek kişinin ona en baştaki beklentileriyle uyumlu bir biçimde davranmasına yol açar (Aronson vd., 2012, s. 136). Robert Rosenthal ve Lenore Jacobson (1968'den aktaran: Aronson vd., 2012, s.139-143) bir ilkokulda kendini doğrulayan kehanetle ilgili ünlü bir çalışma yapmışlardır. Deneyde bütün öğrencilere dönemin başında bir IQ testi yapılmıştır. Bu test sözel olmayan bir test olup öğrencilerin skoru okuma, yazma, aritmetik gibi okuldaki becerileri ölçen bir test değildir. Ayrıca okuldaki öğretmenlerin de aşına olmadıkları bir testtir. Öğretmenlere bu testin akademik olarak çok başarılı olacak ve akademik anlamda yetersiz kalacak öğrencileri belirleyeceği anlatılmıştır. Aslında testin böyle bir etkisi yoktur. Yapılan IQ testi sonunda öğretmenlere testte başarılı olan öğrencilerin listesi verilmiştir ve dolayısıyla akademik olarak başarılı olacak öğrenciler belirlenmiştir. Ancak araştırmanın kilit noktası şudur: Akademik anlamda patlama yapacak öğrenciler deney koşulundadır ve tamamen rastgele seçilmiştir. Patlama yapılacağı söylenen öğrencilerle kontrol grubunda yer alan öğrenciler arasındaki tek fark öğretmenlere bu öğrencilerin olağanüstü başarı göstereceği söylenmiştir. Dönemin sonunda bütün öğrenciler tekrar IQ testine tabi tutulmuştur ve IQ testindeki değişim her bir çocuk için tekrar hesaplanmıştır. Kontrol grubu ve deney grubu arasında IQ testinde ilerleme tekrar

ölçülerek kendini doğrulayan kehanetin gerçek hayatta meydana gelip gelmediği test edilmiştir. Tüm okul genelinde öğretmenlerin yüksek bir entelektüel ilerleme beklediği öğrenciler kontrol grubuna göre gerçekten de ilerleme göstermişlerdir. Yani öğretmenlerin öğrencilere dair beklentileri gerçekleşmiştir (Rosenthal ve Jacobson,1966). Bu konuyla ilgili daha sonra yapılan çalışmalar öğretmenlerin başarılı olması beklenen öğrencilere genel olarak 4 açıdan farklı yaklaştığını ortaya koymuştur: Patlama yapması beklenen öğrencilere daha sıcak davranmışlardır, daha fazla ilgi göstermişlerdir, onları yüreklendirip desteklemişlerdir, derste onlara daha fazla söz hakkı tanımışlardır (Aronson vd., 2012, s. 140).

Kendini Doğrulayan Kehanet örneğinde görüldüğü gibi bir duruma ilişkin beklentimiz onun gerçekleşmesine yol açabilir. Şematik bilgilerimiz bazı durumlarda bireylerin önemli bilgileri göz ardı etmesine ya da görememesine yol açabilir. Şemaların işleyişi hakkında bilgiye sahip olmak en azından bu konu hakkında farkındalığa sahip olmak daha dikkatli davranmamızı sağlar. Bir birey beklentilerini bir kenara bırakıp bütün dikkatini o duruma verirse ve kafasındakilerden ziyade gerçek durumu objektif bir biçimde tartabilirse bunun üstesinden gelebilir.

Şemalar sosyal dünyaya karşı bir düzen ve tutarlılık duygusu verir, aksi durumda sosyal dünya oldukça karmaşık ve tahmin edilemez bir yer olurdu. Bu nedenle bireyler sahip oldukları şemaları muhafaza etme yönünde direnç gösterirler. Özellikle şemaları doğrulanmayan bilgileri genelde göz ardı ederler ya da yeniden yorumlarlar. Bireyler, ayrıca, daha önceden vardıkları yargılara gözü kapalı bir şekilde sahip çıkarak şemalarını korurlar. Dolayısıyla şemaların edinimine yol açan başlangıç esası, zamanla gözden kaybolur ve yeniden eleştirel bir şekilde incelenmez. Ama bu demek değildir ki şemalar hiçbir şekilde değiştirilemez. Belirli durumlarda şemalar değişebilir. Özellikle doğrulayıcı olmayan bilgilerin yavaş yavaş birikmesi ve önemli bir boyuta ulaşması halinde şemalar değişebilir ya da yeni kanıtlara tepki olarak tedrici bir değişim söz konusu olabilir (Hogg ve Vaughan, 2014, s. 77-78)

1.3.2. Zihinsel Stratejiler ve Kısayollar

Tversky ve Kahneman (1974'den aktaran: Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 125) bir neden ararken kullandığımız basit ve yaklaşık kural veya kestirme yöntemlere zihinsel kısa yollar (heuristic) adını vermiştir. 'Heuristic' sözcüğü keşfetmek anlamına gelmektedir. Psikolojide bireylerin problem çözmeye çalışırken kullandıkları yöntemlerden birini tarif etmek için kullanılır. Kısa yol, problemleri çözenin pratik yoludur. Bireyler her gün pek çok sayıda basit kısa yollardan yararlanır. Bunlar kişinin hızlı bir biçimde karar vermesi gerektiği ve çoğunlukla daha fazla bilgiye kolayca erişemediği durumlarda kullanılır. Tek bir sorun çözülürken de aynı anda pek çok kısa yola başvurulabilir (Furnham, 2015, s. 116). Bu kestirme yöntemler oldukça az düşünme gerektirir ve bireylerin kestirme yollarla yargıya varmalarını sağlar. Başka bir deyişle, bireyler dikkatli bir biçimde değerlendirme yapmak için çaba sarf etmek yerine bazı ipuçlarını kullanarak bazı sonuçlara ulaşırlar. Ancak bunu yaparken etraflarında yer alan pek çok bilgiyi de göz ardı etme olasılıkları artar (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 125).

Tversky ve Kahneman'ın ele aldığı kısa yollar temel olarak üç tanedir: 1)Temsil kısa yolu 2)Bulunabilirlik kısa yolu 3)Referans noktalı ve ayarlamalı kısa yol (Hogg ve Vaughan, 2014, s. 89).

Temsil Kısa Yolu

Bireyler, bir kişi ya da olayın ne derece şu ya da bu kategoriye ait bir örnek olduğuna karar verirken, genellikle mevcut örneğin söz konusu kategorinin tipik üyesini ne derece temsil ettiğini veya ona ne derece benzediğini kestirmeye çalışırlar (Hogg ve Vaughan, 2014, s. 89). Kısaca, temsil kısa yolu insanların bir şeyi tipik bir duruma ne kadar benzer olduğu doğrultusunda sınıflandırdığı zihinsel kısa yoldur (Aronson vd., 2012, s. 149). Örneğin, çocukları seven, örgü ören ve duygusal filmleri tercih eden bir albayın büyük olasılıkla kadın olduğu izlenimi oluşacaktır, çünkü sayılan özellikler kadın kalıp yargısına uymaktadır. Ancak, kadın albayların erkek albaylardan daha az sayıda oldukları hesaba katılırsa, bu kişinin erkek olma olasılığı daha yüksektir (Hortaçsu, 2012, s. 201). Temsil kısa yolu genellikle insanlar hakkında izlenim oluşturmak ve yargıda bulunmak amacıyla kullanılır. Bir kişi hakkında edinilen ilk bilgiler – cinsiyet, ırk, fiziksel görüntü, sosyal statü- düşünce ve davranışa rehberlik eden en basit kurallara tabidir. Cinsiyet ve ırk streatipi 'kadınların ve erkeklerin farklı olduğu' ve 'bir etnik

gruba dâhil olan kişinin nasıl olacağı' hakkında fikir verir (Aronson, 1992, s. 135). Dolayısıyla temsil kestirme yolu belirli bir kişi veya olayın belirli bir şemanın örneği olup olmadığına karar vermede yardımcı olmaktadır. Ancak, insanları ve olayları bir tipik kategoriye sokmak bazen öteki önemli belirleyici bilgilerin göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. İnsanlar değerlendirmelerini yaparken istatistiki bilgileri sık sık göz ardı edebilmektedir (Taylor vd, 2015, s. 91). Temsil kısa yolunun bir sonucu olan 'küçük sayılar yasası'na göre bireyler, bir kitle içinden rastlantısal olarak çekilen küçük örneklemelerin içinde buldukları yığını temsil ettiğine inanır. Örneğin, belirli bir ülkeden bir uluslararası öğrenci ile tanışırsınız ve onu çok daha geniş bir kitlenin temsilcisi olarak görürsünüz. Bu çeşit değerlendirmelerin tehlikeli yanı bizim inançlarımızı ve tutumlarımızı çarpıtabilmesidir (Cottam vd., 2017, s. 88). Diğer yandan olasılığı temsiliyeti göz önünde bulundurarak değerlendirmenin bazı faydaları vardır: Üretilen sezgisel izlenimler genellikle rastgele tahminlerden daha yerinde olabilir. Bazı durumlardaysa, bu yargılar yanlıştır ve temsiliyet kısa yolu insanların başka bir yöne işaret eden temel oran bilgisini (Popülasyondaki farklı kategorilere ait üyelerin görülme sıklığı ile ilgili bilgi) göz ardı etmelerine sebep oluyorsa yanıltıcı olacaktır. Kısa yol bir anlamda geçerli olsa bile, sadece ona güvenmek istatistiksel mantığa aykırıdır (Kahneman, 2011, s. 176-177). Temsil kısa yolunu diğer bir yönüyle açıklayacak olursak; bir olayın gerçekleşme olasılığını deneyimimizi ne kadar temsil ettiğine göre saptamamızdır. Bu anlamda aşağıda verilecek örnek incelenecek olursa: "Bir kentteki tüm altı çocuklu ailelerle görüşüldü. Yetmiş iki ailede erkek ve kız çocukların doğum sırası KOKOOK (K: kız, O: oğlan) idi. Sizce görüşülmüş aileler içinde çocuklarının doğum sırası OKOOOO olanların sayısı kaçtır?" (Furnham, 2015, s. 113).

Her doğum bir bağımsız olaydır ve bu her iki doğum sırasının gerçekleşme olasılığı aynıdır. Buna rağmen Kahneman ve Tversky bu soruyu üniversite eğitimi almış insanlara sorduklarında, bu insanların %80'inden fazlası ikinci sırada verilen doğum sırasının ilk sırada verilenden ancak yarı olasılığında gerçekleşeceğine inanmıştır. İnsanlar şu şekilde değerlendirme yapmışlardır: İlk sırada 3 erkek ve 3 kız vardır; bu da demek oluyor ki nüfus genelini ikinci doğum sırasındaki 1/5'lik orandan daha iyi temsil etmektedir. Yani ilk sırada verilen dizinin geneli temsil ettiği düşünülerek daha olası olduğu düşünülmüştür (Furnham, 2015, s.113).

Temsil kısa yolunun kullanılması günlük hayatta ciddi yanlış anlamalara sebep olabilir. Yazı tura atmak gibi şansa dayalı oyunlarda insanların, üst üste yazı geldiğinde sonraki atışın tura gelme ihtimalinin yüksek olacağı inancı içine girmeleri rastlantısal dağılım prensibine ters düşmektedir. Bireyler rastlantısal olaylarla ilişkili doğru bir algıya sahip değildir. Rastlantısal bir dağılım sonunda elde edilen çıktılar değerlendirildiğinde gizli bir sistematik sergilediğini düşünebilirler ancak aslında tamamen şansa dayalı çıktılarını gözlemlemektedirler (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 44). Bu anlamda temsil kısa yolunun kamu politikalarını olumsuz yönde etkilediği durumlar da olmaktadır. Örneğin, bazen belirli okullar ya da hastanelerde normalin üstünde kanser vakası görülebilmektedir. Böyle bir durumda verilen genel tepki çevresel bir sebep aramaktır. Örneğin, hava kalitesi ya da bazı istasyonları gibi. Kamuoyu baskısından dolayı sağlık görevlileri kısıtlı olan kaynaklarını bu sebebi bulmak için kullanırlar. Kanser vakalarının her okulda ya da hastanede nüfusun geneliyle aynı dağılımı göstermesini beklemek oldukça mantıksızdır. Rastgele olaylar kümeler oluşturabilir (Furnham, 2015, s. 114).

Kamu kaynaklarının hangi alanlara tahsis edileceğinin belirlenmesi ve kamu politikalarının oluşumunda gerek halkın gerek karar vericilerin sahip olabileceği bu tür mantıksal hataların daha iyi anlaşılabilmesi, bu tür hatalardan kaynaklanabilecek olası yanlış politikaların engellenmesi açısından önem taşımaktadır.

Ulaşılabilirlik Kısa Yolu (Availability Heuristic)

Ulaşılabilirlik kısa yolu bir olayın gerçekleşme olasılığını değerlendirirken o olayla ilgili örneklerin akla gelme sıklığına dayanarak yargıda bulunma eğilimidir. Genel olarak insanlar bir olayla ilgili hafızada kolaylıkla erişilebilir somut örnekler varsa, o olayın gerçekleşme olasılığını olduğundan daha yüksek görebilir (Semin ve Fiedler, 1996, s. 46). Hatırlanması kolay, belleğimizde canlı ve göz önüne getirilebilir anlara gereğinden daha fazla önem veririz. Bireyler, somut örnekleri daha kolay hatırladıklarında, daha zor hatırladıklarına kıyasla, bunların yinelenme olasılığını abartırlar. İnsanların çoğu bir araba kazasında değil de uçak kazasında ölebileceklerine inanırlar. Çünkü uçak kazası vakaları medyada oldukça yankı bulur ve hatırlanması kolaydır (Furnham, 2015, s. 117).

Öğrencilerin ne kadarı psikoloji öğrencisidir; bir toplumda kalp krizi görülme oranı ne kadar yüksektir vb. sorular olayların görülme sıklığı ile ilgilidir. Bireyler bu tür sorulara yanıt ararken akıllarına gelen örnekleri hatırlarlar. Eğer bireylerin arkadaşları arasında psikoloji öğrencisi fazlaysa, üniversitede psikoloji öğrencilerinin fazla bulunduğu varsayılabilir. Ya da eğer çevrelerinde pek çok tanıdık bilgisayar kullanıyorsa, bilgisayar kullanım oranının fazla olduğu düşünülebilir. Ulaşılabilirlik kısa yolunu kullanmak bir olay ya da olgunun gerçekleşme olasılığı hakkında gerçekte olduğundan daha yüksek ya da daha düşük tahminde bulunma olasılığına yol açabilir (Taylor vd., 2015, s. 92). Schwartz (1994'den aktaran: Semin ve Fiedler, 1996, s. 48) ulaşılabilirlik kısa yolunun hem hastaların hem de doktorların kararlarını etkilediğini iddia etmiştir. Hastalar medyada yer alan canlı ve somut örneklerden etkilenirken; doktorlar pek çok hastalıkla ilgilendikleri için tedavi etmeye uğraştıkları hastalıklardan etkilenirler. Örneğin, hastalar belirli hastalıkların medyada oldukça fazla yer almasından dolayı bu hastalıkların gerçekleşme olasılığını olduğundan fazla abartırlar. Diğer taraftan doktorlar, tedavi sürecinde sık ilgilendikleri hastalıkların gerçekleşme olasılığının yüksek olduğuna inanırlar. Her iki durumda da bu hastalık çeşitlerini sık duyma ya da sık maruz kalma hastalıkların gerçekleşme olasılığının gerçekte olduğundan daha fazla görülüyor gibi algılanmasına neden olur (Semin ve Fiedler, 1996, s. 48). Dolayısıyla insanlar bazen hatalı olarak bazı risklerin (örneğin, nükleer güç santrali kazası) yüksek, bazılarının ise (inme gibi) daha düşük olduğunu düşünebilir. Toplumun yaptığı bu hatalı değerlendirmeler politikaları da etkileyebilir. Çünkü hükümetler kaynaklarını istatistiki olarak görülme olasılığı yüksek olan tehlike yerine halkın korkularına uygun bir şekilde kullanır. Hükümetlerin aldığı kararlar uygulanacak dürtme politikalarıyla kaynağını yanlış düşüncelerden değil, gerçek olasılıkların göz önüne alınmasıyla geliştirilebilir (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 42).

Sunstein'a göre (Aktaran: Kahneman, 2011, s. 166) kamusal politikada risklere karşı yanlış tepkiler, önceliklerin dengesiz ve yanlış dağılımına neden olmaktadır. Yasa yapıcılar hem siyasi anlamda duyarlılıkları nedeniyle hem de diğer insanlarla aynı bilişsel yanlışlıklara sahip olmaları sebebiyle vatandaşların mantıklı olmayan korkularına karşı aşırı hassas olabilirler. Cass Sunstein ve Timur Kuran, yanlışlıkların politikaya nüfuz etmesine aracılık eden mekanizmaya 'bulunabilirlik çavlanı' adını vermişlerdir. Bulunabilirlik çavlanı, kendi kendini sürdüren bir olaylar silsilesidir. Önemsiz bir

durumla ilgili medyada yer bulan haberlerden başlayıp, halkın korkuya kapılmasına ve büyük ölçekli devlet müdahalesine kadar uzanabilir. Kuran ve Sunstein halen tartışmalı olan bir örneğe odaklanmışlardır. ‘Love Canal’ örneğinde, toksik atıklar açığa çıkarak suyun oldukça fazla kirlenmesinde sebep olmuştu. Bölgede yaşayan insanlar korkuya kapıldı ve olay medyanın gündeminde geniş yer etti. Tehlikenin büyütüldüğünü iddia eden bilim insanları ise göz ardı edildi. Bu konuyla ilgili olarak bir çevre yasası çıkarıldı ve bu yasa oldukça pahalıya patladı. Bazı kişiler aynı miktardaki paranın başka öncelikler için kullanılması halinde daha fazla yaşam kurtarılabileceğini öne sürdü. Love Canal olayında halen insanların gördüğü zarara dair iddia edilenler kanıtlanmamıştır (Kahneman, 2011, s. 166-167).

Çıpalama Kısa Yolu

Bir şeyi nasıl değerlendirdiğimiz büyük oranda onun etrafındaki alternatiflere bağlıdır. Referans noktasını karşılaştırma yapmak için kullanırız. Belirli bir obje ya da şey karşılaştırıldığı diğer objelere göre iyi ya da kötü görünebilir (Aronson, 1992, s. 121). Bireylerin çoğu herhangi bir şeyi belirli bir bağlam içerisinde algılamadıklarında neyi istediklerini bilmezler. Örneğin ne tür bir eşya alacaklarını ne tür bir şeyi beğendiklerini bile belirli bir bağlam, karşılaştırılacak herhangi bir şey olmadığında bilemeyebilirler. Dolayısıyla her şey izafidir. Kararlarımıza izafi bir biçimde bakar ve kararlarımızı etraftaki alternatiflerle kıyaslarız (Ariely, 2008, s. 29-44). Bu zihinsel kısa yol insanların değerlendirme sürecine başlarken genellikle bazı öncül değerleri çıpa olarak kullanmasına dayanır. Bu zihinsel kısa yolla ilgili sapmalar iki farklı durumdan kaynaklanmaktadır. İlki, ilgisiz şeylerin çıpa olarak kullanılmasıdır. İkincisi ise, kişi orijinal başlangıç değeri ya da çıpadan daha yükseğe ya da alçağa gitme noktasında ayarlamayı yapmasıdır (Semin ve Fiedler, 1996, s. 48).

Bu zihinsel kısa yol, dayanak noktası konuyu iyi temsil ettiği durumlarda iyi bir yöntemdir. Örneğin, bir savcı tecavüzle suçlanan bir sanığa ne kadar ceza vermesi gerektiği konusunda çok güvendiği ve tecrübeli bir savcıya danışıp onun söylediklerinden etkileniyorsa bu dayanak noktası mantıklıdır. Ancak Tversky ve Kahneman (Aktaran: Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 127-128) tarafından yapılan bir deney rastgele belirlenen numaralar gibi ilgisiz bilgilerin de katılımcıların olasılık ya da sıklıkla ilgili değerlendirmelerini etkilediğini göstermiştir. Tversky ve Kahneman bir çarkıfelek çevirmişler ve deneklere gelen numaraların Birleşmiş Milletler’deki Afrikalı

milletlerin sayısından fazla olup olmadığını sormuşlardır. Çarkıfelek daha büyük rakamlar üzerinde durduğunda insanlar BM’de daha fazla Afrikalı millet olduğu yönünde tahminde bulunmuşlardır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 127-128). Bu etki, bireyler bilinmeyen bir niceliği tahmin etmeden evvel belirli bir değeri dikkate aldıklarında meydana gelmektedir. İnsanların yaptıkları tahminler insanların dikkate aldıkları sayıya yakındır ve çıpa kelimesi buradan gelmektedir (Kahneman, 2011, s. 139).

Çıpalama konusunu Thaler ve Sunstein (2018, s. 38-39) bir örnek yoluyla konuyu açıklamışlardır. Yaşadığımız şehrin Chicago olduğunu varsayarsak bizden Chicago’nun iki saatlik uzağında olan Milwaukee’nin nüfusunu tahmin etmemiz istendi. Milwaukee hakkında çok fikrimiz olmasa da Wisconsin’in en büyük şehri olduğunu biliyoruz. Milwaukee’nin nüfusunu nasıl tahmin ederiz? Öncelikle bildiğimiz bir şeyle tahmine başlarız: Yaşadığımız şehrin yani Chicago’nun nüfusu yaklaşık olarak üç milyondur. Milwaukee de büyük bir şehirdir ama Chicago kadar değil, hatta üçte biri kadardır. Bu durumda nüfusu bir milyon olmalıdır. Aynı soruyu Green Bay’den birinin sorduğunu varsayalım. Bunu soran kişi Green Bay’in nüfusunun yaklaşık 100 000 olduğunu bilmektedir ve Milwaukee’nin de onun ancak üç katı olacağını, yani nüfusun 300 000 olacağını tahmin eder. İşte bu sürece ‘çıpalama ve düzeltme’ adı verilmektedir. Burada bilinen bir noktaya çıpa atılır ve buradan yola çıkarak uygun görülen yönde tahminde düzeltmeye gidilir. Bu örnekte Chicago’lular yüksek çıpalama değerine bağlı olarak yüksek tahminlerde, Green Bay’liler ise düşük çıpalama değerine bağlı olarak düşük tahminlerde bulunmuşlardır. Milwaukee’nin nüfusu 580 bindir.

Bu tür çıpalamaların dürtme teorisindeki yeri bu süreçlerin işleyişinin bilinerek, bunun insanları doğru yönde dürtmek için kullanılmasıdır. Belirli bir durumda, belirli bir konu hakkında düşünce sürecine ilişkin başlama noktasında tavsiyede bulunarak bireylerin seçeceği rakamlar ya da tercihler etkilenebilir (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 40). Politika alanında bu etki bireylerin sağlık planlarında, siyasilerin seçimlerinde ve hatta bireylerin aslında çok fazla vergi ödemedikleri konusunda ikna edilmelerinde kullanılabilir (Amir vd., 2005, s. 11). İnsanları belirli bir alternatifte yöneltmek için bu zihinsel kısa yoldan faydalanılabilir. Örneğin, Dan Ariely bu durumu ‘The Economist’ dergisinin uyguladığı

fiyat listesinden yola çıkarak örneklemiştir. Economist dergisinin abonelikle ilgili fiyat listesi şöyledir;

- Economist.com aboneliği: 59 000 \$
- Dergi aboneliği: 125 000 \$
- Dergi&Web aboneliği: 125 000\$

Burada hem internet hem de dergi aboneliği aynı fiyattan sunulurken kimse sadece dergi aboneliğini istememektedir. Airely'e göre bunu yapmalarının nedeni yalnızca internet seçeneğini atlamak ve daha pahalı olan internet-dergi seçeneğine insanları yönlendirmektir. Airey'e göre bireylerin bir şeyi tercih etmeleri oldukça düşük oranda mutlaklıdır. Bunun aksine, bir şeyin başka bir şey karşısında sahip olduğu göreceli avantaja bakarız ve bunu temel alarak o şeyin değerini tahmin ederiz (Airely, 2008, s. 28).

Hangi Durumlarda Zihinsel Kısa Yolları Kullanırız?

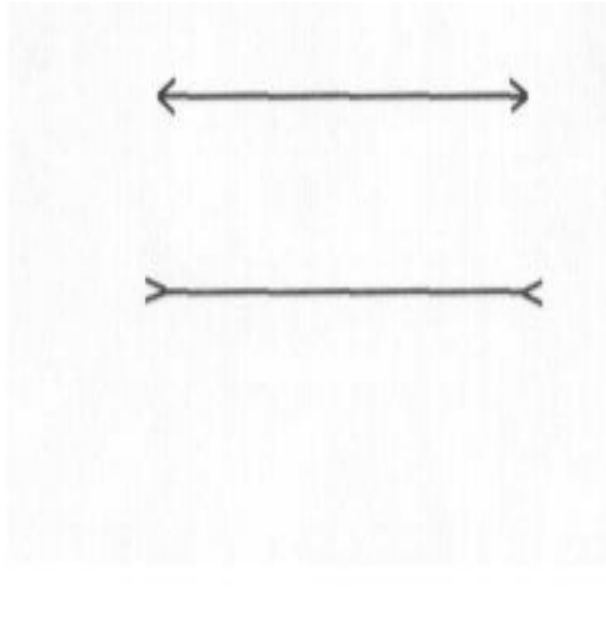
Karalarımızın hepsinin zihinsel kısa yollara dayanma zorunluluğu yoktur. Hangi durumlarda zihinsel kısa yollar kullanılır ve hangi durumlarda rasyonel karar verme süreçleri kullanılır? Araştırmalar en az 5 durumun zihinsel kestirme yol kullanımına yol açtığını göstermiştir: Bir konu hakkında dikkatlice düşünme zamanı olmadığında; zihindeki bilgi yükü fazla olup yeni bir bilgiyi işleme kapasitesi olmadığında; konu önemli olmadığında, karar verirken bir konu hakkında oldukça az bilgi varsa ve belirli bir kısa yol akla kolayca geliyorsa kullanılır (Aronson, 1992, s. 137).

1.3.3. Bilişsel Yanlılıklar

Herbert Simon 1950'li yıllarda, insanların rasyonel seçimler yapmak için uğraşmalarına rağmen insanların karar verme süreçlerinde bilişsel sınırlılıklara sahip olduğunu göstermiştir. 1970'lerdeyse Amos Tversky ve Daniel Kahneman bireylerin yargılarının ve düşüncelerinin bilişsel yanlılıklar (sapmalar) tarafından etkilendiğini vurgulamışlardır. Bu sınırlılıklar dolayısıyla insanlar dünyayı daha kolay algılayabilmek için zihinsel kısa yollara dayanarak düşünür ve karar verirler. Simon'un araştırmaları insanların rasyonel kararlar verme konusunda sınırlılıklarını gösterirken; Tversky ve Kahneman'ın çalışmaları insanların karar verme sürecini basitleştirmek için belirli yollarla düşünme şekillerine ışık tutmuştur (Cherry, 2019). Bilişsel sapmalar bazen

bilişsel illüzyon olarak da adlandırılmaktadır. Görsel illüzyonlar gibi sezgisel akıl yürütmeden kaynaklanan hataların da kolayca üstesinden gelinemeyebilir. Aşağıdaki örneğe baktığımızda iki yatay çizgiden her ikisinin de eşit olmasına rağmen 2. Çizginin daha uzun olarak algılanması bunun basit bir örneğidir (Kahneman ve Riepe, 1998, s. 52-53).

Şekil 2: Görsel İlüzyon

Kaynak: Kahneman ve Riepe, 1998, s. 53.

Bu bilişsel illüzyonları öğrenmenin temel amacı sezgilerin her zaman güvenilir olmadığı, sezgilerimizin daha eleştirel ve analitik bir düşünme tarzıyla desteklenmesi gerektiğidir. Yargılar, pek çok biçimde sistematik olarak hatalı olabilir. Yargılarımızı oluştururken yapılan sistematik hatalar ‘yanlılık’ (biases) denilmektedir (Kahneman ve Riepe, 1998, s. 53). Bilişsel yanlılık, insanların dünyayı yorumlarken ve bilgiyi işlerken bilişsel süreçlerinde meydana gelen bir çeşit hatadır. İnsan beyni güçlü ama aynı zamanda sınırlı bir yapıdır. Bilişsel yanlılıklar genellikle beynin bilgiyi işlerken bunu basitleştirmesi sonucu oluşmaktadır ve pek çok farklı nedenden kaynaklanabilmektedir. Ancak zihinsel kısa yollar yanlılıkların oluşumunda temel rol oynamaktadır. Sosyal baskılar, bireysel motivasyonlar, duygular ve insan zihninin bilgiyi işlemedeki sınırlı kapasitesi yanlılıkların oluşumuna sebep olur. Bu yanlılıklar her zaman insanlar için

olumsuz anlama gelmemektedir. Psikologlar, bu yanlılıkların çoğunun uyumsal amaçlara hizmet ettiğine inanmaktadır. Örneğin; bir tehlike anında bu hayati bir önem taşıyabilir. Eğer karanlık bir vadide yürürken sizi takip eden bir gölge gördüyseniz, bilişsel yanlılık sizi bu gölgenin bir soyguncu olduğunu ve bu vadiden hızlıca çıkmanız gerektiğini düşündürebilir. Karanlık gölge basitçe dalgalanan bir bayrak da olabilir ancak zihinsel kısayollar hızlıca karar verilmesi gereken veya tehlikeli durumlarda tehlikeden uzak durmanızı sağlayabilir (Cherry, 2019).

Kayıptan Kaçınma Yanlılığı: Kayıptan kaçınma yanlılığı basit ama güçlü bir yanlılıktır. Tversky ve Kahneman'ın da belirttiği gibi kayıptan kaçınmanın ardındaki temel nokta insanların statükoya oranla pozitif ve negatif değişimlere farklı tepkiler verdiğidir. Kayıplar eşit miktardaki kazançlara oranla insanları 2 kat daha olumsuz etkiler. Bu fikir Beklenti Teorisi'nin de temelinde yatmaktadır. Beklenti Teorisi insanların farklı alternatifler arasında nasıl seçim yaptığını ve nasıl bu farklı alternatiflerin gerçekleşme olasılığını belirlediklerini anlatır. Örneğin, maliyetli bir durumun gerçekleşme olasılığı düşük olsa bile, insanlar bu riski göze almaktansa daha ufak ve kesin kayıpları tercih etmektedirler (sigorta ödemesi gibi). Şirketler ve örgütler kayıptan kaçınma yanlılığını kendi lehlerine kullanabilmektedirler. Bu bilgidен yola çıkarak örgütler insanları belirli bir davranışa yönlendirebilirler. Sigorta şirketlerinin websiteleri genellikle olasılığı oldukça düşük ama maliyetli sonuçları listeler (The Decision Lab).

Statüko Yanlılığı: Pek çok gerçek karar, statüko alternatifine sahiptir-hiçbir şey yapmamak ya da bireyin varolan konumunu ya da önceki kararını sürdürmesi gibi. Karar verme üzerine yapılan pek çok deney bireylerin orantısız bir biçimde statükoya bağlı kaldığını göstermektedir. Sağlık planı seçimleri ve emeklilik programları gibi seçenekler önemli kararlarda statüko yanlılığının güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ekonomi, psikoloji ve karar verme teorisi bu yanlılığa olası açıklamalar getirmektedir (Samuelson ve Zeckhauser, 1988, s.7). Yeni bir telefonu satın alındığında çoğu zaman bu telefon bir ön ayarla birlikte gelir. Eğer bu ön ayarlar telefonu kullanmada ekstra bir zorluk çıkarmıyorsa bunları değiştirmek için çaba sarfedilmez ve kullanmaya genellikle devam edilir. Bu örnekte olduğu gibi hayatın pek çok alanında insanlar önlerine sunulan hazır seçenekleri tercih etmeye ve bunları değiştirmemeye

eğilimlidir. Bu durum bazen, kamu politikacılarına, toplumu istenilen yönde değiştirmek için bir fırsat sunabilir. Örneğin pek çok ülkede bireyler otomatik olarak organ bağışçısı kabul edilir. Bu durumda bunu istemeyen vatandaşların bu sistemden çıkmak için özellikle bir çaba göstermesi gerekir. Ancak pek çoğu bu çabayı göstermek yerine organ bağışçısı olmayı tercih eder (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.31).

Doğrulama Yanlılığı (Confirmation Bias): Doğrulama yanlılığı, önceden var olan inançlarımızı destekleyecek bilgileri göz önüne almamıza neden olan bilişsel yanlılıktır. Örneğin, solak bir insanın sağ elle yazan bir insana göre daha yaratıcı olduğu inancına sahip bir kişi ne zaman solak ve yaratıcı bir insan görse bunu bir kanıt olarak algılayıp bu inanca daha sıkı sarılacaktır. Bu kişi bu inancını destekleyen her örneğe kanıt gözüyle bakacak ve kendi inancını desteklemeyen örnekleri göz ardı edecektir (Cherry, 2019).

Doğrulama yanlılığı, bilgiyi nasıl bir araya getirdiğimizi etkilemekle kalmaz bilgiyi yorumlamamızı ve hatırlamamızı da etkiler. Örneğin, belirli bir konuyu destekleyen ya da karşı çıkan insanlar sadece bu inançlarını destekleyecek bilgileri aramakla kalmaz, ayrıca yeni bilgileri de var olan inançlarını destekleyecek şekilde yorumlar. İnsanlar bir olayın detaylarını hatırlarken bu tutumlarını güçlendirecek şekilde hafızalarını kullanırlar (Cherry, 2019).

Bilgi zaman içerisinde art arda sunulduğunda, insanlar eski bilgilerine dayanarak inançlarını oluşturur ve ileride sunulacak bilgileri de önceki inançları doğrultusunda kabul ederler. Buna ‘öncelik etkisi’ (*primacy effect*) denir. Şu mottoya dayanır: ‘İlk izlenim son izlenimdir’ (Sharma,2020). Yani öncelik etkisi, ilk önce elde edilen bilginin sonradan elde edilen bilgiye göre genel izlenimimizi oluşturmada daha etkili olmasıdır. Solomon Asch, öncü bir çalışmada ‘öncelik etkisi’nin gücünü göstermiştir. Asch’in çalışmada, katılımcılara aşağıdaki cümleler verilmiş ve sonrasında her cümlede tanımlanan kişiyle ilgili bir puan vermeleri istenmiştir:

A) Steve zeki, çalışkan, fevri, eleştirel, inatçı ve kıskançtır.

B) Steve kıskanç, inatçı, eleştirel, fevri, çalışkan ve zekidir.

Her iki cümlede Steve'le ilgili aynı şeyi anlatmaktadır. Ancak A seçeneğinde pozitif özellikler ilk önce verilirken, B seçeneğinde sonda verilmiştir. Asch, Steve'in A seçeneğinde tanımlandığında, B seçeneğinde tanımlanışına göre oranla daha pozitif bir puanlama verildiğini görmüştür (Aronson,1992, s. 129).

Çerçeveleme Yanlılığı: Sosyal dünyayı nasıl inşa ettiğimizi etkileyen diğer bir faktör 'kararı çerçeveleme'dir (*decision framing*). Yeni bir problemin ya da kararın sunulmuş şeklinin potansiyel kayıp veya kazancı temsil etmesi durumudur (Aronson, 1992, s. 126). Örneğin ABD başkanı olduğunuzu hayal edin ve ülkenin 600 kişiyi öldürecek bir salgının eşiğinde olduğunu düşünün. Danışmanlarınızın bu hastalıkla savaşmak için iki alternatif program önerdiğini farz edin:

Eğer A programı uygulanırsa, 200 kişi kurtarılacaktır.

Eğer B programı uygulanırsa 1/3 olasılıkla 600 kişi kurtulacak ve 2/3 olasılıkla hiç kimse kurtulmayacak.

Bu durumda muhtemelen 'Program A'nın 200 kişinin yaşamını garantilediğini, program B'nin ise 1/3 olasılıkla insanların hayatı üzerinde kumar oynadığını düşüneceksiniz.

Peki, danışmanınızın aynı programları farklı bir şekilde sunduğunu farz edin:

Eğer program A uygulanırsa 400 kişi ölecek.

Eğer program B uygulanırsa 1/3 olasılıkla kimse ölmeyecek ve 2/3 olasılıkla 600 kişi ölecek.

Her iki seçenek de aslında aynıdır. Program A 200 kişinin yaşayacağını ve 400 kişinin öleceğini söyler. Program B 1/3 olasılıkla hiç kimsenin ölmeyeceğini söyler ve 600 kişinin yaşayacağını ve 2/3 olasılıkla kimsenin kurtulmayacağını ve 600 kişinin öleceğini söyler.

Ancak birçok insan için, salgın hakkındaki fikirleri farklıdır. 'Eğer program A'yı seçersem 400 insan kesin ölecek. Dolayısıyla B üzerine kumar oynayabilirim.2. şekilde ifade edildiğinde, Kahneman ve Tversky'nin katılımcıları %78 oranında Program B'yi tercih etmektedir (Aronson,1992, s. 127)

Peki neden seçeneklerin böylesine basit bir tekrarı cevaplarda böylesi bir değişime yol açmıştır? Kahneman ve Tversky insanların kayıplardan nefret ettiğini ve bu nedenle kayıplardan kaçındığını söylemişlerdir. 20 dolardan vazgeçmenin oluşturacağı acı, 20 dolar kazanmanın verdiği keyiften daha baskındır. Programın ilk versiyonunda danışmanlar ilk politika seçeneğini çerçevelemişlerdir ki böylece 2. Seçenek daha büyük bir kayıp olarak görünsün. 2. Versiyonda ise, program A'nın gerçek bir kayıp görünmesi için çerçevelemişlerdir (Aronson,1992, s. 127).

Ancak bu sadece hayali bir durumdur. Aslında böyle bir tekrarın gerçek yaşamda kararlarımızı gerçekten etkileme olasılığı var mıdır? Aronson ve Marti Gonzales ve Mark Costanzo tarafından yapılan bir deney de çerçeveleme, insanların enerji tasarrufu yapabilmek için 100'lerce doları vermeye istekli olup olmamalarında temel bir rol oynamıştır. İlk durumda, her ev tek tek incelendikten sonra, enerji uzmanları her ev sahibine her yıl ısıtma giderlerinden ne kadar tasarruf edeceklerine dair bireysel bir açıklama sunmuşlardır. Diğer durumdaysa, denetçiler bu açıklamaları kayıp açısından çerçeveleme konusunda eğitilmişlerdir. Yani aslında aynı bilgiyi vermişler ancak ev sahiplerine her gün ne kadar para kaybedeceklerini açıklamışlardır. 'Kayıp' durumunda olan ev sahipleri, 'tasarruf' durumunda olan ev sahiplerine oranla 2 kat daha fazla yalıtım yapmaya istekli olmuşlardır (Aronson, 1992, s. 127-128).

Ayla Etkisi (Halo Effect): Ayla etkisi, bir bilişsel sapma çeşididir. Bir kişiyle ilgili olumsuz veya olumlu izlenimlerimiz, o kişiyle ilgili gelecek beklentilerimizi etkileyebilir. Bir kişiye karşı tutumumuz olumluysa, yani onu 'iyi' kategorisine sokuyorsak, bütün diğer iyi özelliklere de sahip olduğunu varsayar ve onunla ilgili beklentilerimizi buna göre belirleriz. O 'iyi' ve 'kötü' niteliklerin bir meleğin 'ayla'sı gibi o kişiyi belirleyeceğini düşünürüz. Ayla etkisini göstermek için Dion, Berscheid ve Walster'ın (1972'den aktaran: Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 109) yaptığı bir deneyde bu etki açıkça görülmektedir. Deneyde, katılımcılara çok güzel, orta derecede güzel ve güzel olmayan insanların fotoğrafları gösterilmiştir. Daha sonra, katılımcılara her fotoğrafı güzellikle ilgisi olmayan kriterler açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Deneyden çıkan sonuca göre: Güzel kişiler neredeyse bütün olumlu özelliklere sahip olarak değerlendirilirken; güzel olmayan kişiler olumlu özelliklerde en düşük değerlendirmeye sahip olmuştur. Yani, katılımcılar, fiziksel anlamda güzel olan

kişilerin diğer olumlu özelliklere de sahip olacağını düşünürken, çirkin kişilerin diğer özelliklerinin de olumsuz olacağını düşünmüşlerdir. Bu bilişsel yanlılık farkında olunması gereken bir durumdur. Örneğin, iş görüşmesine gelen yeni bir adayla ilgili ilk anda elde edilen olumlu bir izlenim, adayla ilgili diğer olumsuz özelliklerin göz ardı edilmesine sebep olabilir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 109). Ayla etkisi yapılan değerlendirmelerin uygunluğunu abartarak, bu açıklamaların tutarlı kalmasına katkıda bulunur. Örneğin, ‘iyi insanlar sadece iyi şeyler yaparken, kötü insanlar tamamen kötüdür’e inanmak kişilerde bilişsel bir tutarlılık arayışının da ürünüdür. ‘Hitler çocukları ve köpekleri severdi’ cümlesi duyulduğunda bu bir şok etkisi yaratır. Çünkü böylesine kötü bir kişide herhangi bir iyilik göstergesi görmek ayla etkisinin yarattığı beklentiye aykırıdır (Kahneman, 2011, s.231-232).

Ayla etkisi pek çok durumda gözlemlenebilir. Örneğin, iş yaşamında uzmanlar hale etkisinin performans değerlendirme alanında oldukça yaygın bir yanlılık olduğunu dile getirmektedir. Müdürler çoğu zaman astlarını genel performans ya da katkıya bakarak değerlendirmek yerine, tek bir özelliğe bakarak değerlendirebilmektedir. Örneğin, personelin hevesi veya pozitif tutumu, eksik olan bilgisini ve yeteneğini gölgede bırakabilir ve bu durum iş arkadaşlarının o kişinin gerçek performansının hak ettiği puandan fazla puan vermesine neden olabilir (Cherry, 2019).

Temel Atıf Hatası: İnsanlar genellikle bir davranışın nedenini açıklarken kişiliğin ya da yatkınlık faktörlerinin önemini abartırken, durumsal ve çevresel etkileri görmezden gelmektedir (Aronson, 1992, s. 156). Örneğin, Ahmet’in neden bir işi yapmadığını durumsal etkenlere göre açıklamak yerine (o gün Ahmet’in annesine yardım etmesi gerekiyordu), onun karakter özelliklerine göre açıklamak (Ahmet, tembeldir) bu yanılığa bir örnek oluşturur. Temel atıf hatası, durumsal faktörlerin göz ardı edilerek yanlış çıkarımlarda bulunmaya yol açabilir. Temel atfetme hatasına Jones ve Harris’in (1967’den aktaran: Kağıtçıbaşı, 2018, s. 117) yaptığı bir çalışma örnek olarak gösterilebilir. Bu araştırmada bazı kişilerden Fidel Castro’nun lehinde, bazı kişilerden ise Castro’nun aleyhinde yazı yazmaları istenmiştir. Bu deneyi izleyen gözlemci deneklerden ise Castro ile ilgili yazı yazan kimselerin gerçek tutumlarını tahmin etmeleri istenmiştir. Bu yazıları yazan kimselerin tutumlarıyla ilgili yapılan atıflar incelendiğinde şu sonuç çıkmıştır: Castro yanlısı yazı yazan bireyler gerçekten de

Castro yanlısı, Castro aleyhinde yazı yazanlarsa gerçekten Castro karşıtı olarak değerlendirilmişlerdir. Gözlemciler, kişisel özelliklerin, durumsal etkenlerden daha önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Yani, bireylerde davranışı salt kişisel özelliklere göre açıklama eğilimi vardır. Duruma bağlı etkenleri göz ardı edip, olayların nedenlerini bireylerin kişisel özelliklerine atfetmeyi genel bir alışkanlık haline getirirsek bunun etkileri oldukça geniş çaplı olabilir. Örneğin, Türkiye'deki işsiz gençleri düşünürsek, onların durumunu tembel olmalarına ve iş aramadıklarına bağlayıp bu sorunun sebebini onların kişisel özelliklerine bağlarsak, işsizlik sorununu çözmek için bireylere yönelik çözümler üretmek zorunda kalırız. Oysa ki, işsizlik sorununa eğitim faktörü, iş alanların sınırlılığı gibi daha geniş çapta durumsal faktörlerin sebep olduğunu düşünürsek üretilen çözümlerin de niteliği farklı olacaktır ((Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2018, s. 117-118).

Aktör-Gözlemci Yanlılığı: Aktörlerin kendi eylemlerini durumsal faktörlere atfederken, gözlemcilerin aynı eylemleri bu aktörlerin kişiliklerine atfetmesi eğilimine aktör-gözlemci yanlılığı denilmektedir. Aktör-gözlemci sapmasının nedenini açıklayan bir deney yapan Michael Storms, bunun insanın dikkatinin odaklandığı yerle ilgili olduğunu göstermektedir. Aktörün dikkati genellikle çevreye ve geçmiş deneyimlere odaklanmaktadır. Gözlemcinin dikkati ise her zaman aktöre odaklanmaktadır. Dolayısıyla gözlemci bazı tarihi veya çevresel sebeplerin farkında olmayabilir (Aronson, 1992, s.160-161).

Kendine Hizmet Eden Yanlılık (Self Serving Bias): Bireyler kendi başarılarını yatkınlığa yükleme eğilimindeyken, başarısızlıklarını durumsal etkenlere yükleme eğilimindedirler (Aronson, 1992, s.167). Ödül alan bir insanın bu ödülü çok yetenekli olduğu için hak ettiğini düşünmesi, iş yerinde sıkıntı yaşayan bir kişinin bunu kendi hataları yerine işverene bağlaması gibi (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.37). Kendine hizmet eden yanlılığın nedenine dair olası bir açıklamaya göre, insanlar kendi öz saygılarını sürdürmek ve korumak için motive olmuşlardır. Bu perspektife göre, eğer pozitif bir benlik algısına sahipsek, kendimizin pozitif şeyleri başarabileceğini kabul ederiz. Diğer yandan bu pozitif benlik algısına yönelik bir tehdit olduğunda muhtemelen bunu inkâr ederek ya da makul bir sebep bularak kendimizi koruyabiliriz (Aronson, 1992, s. 167).

Motive Akıl Yürütme (Motivated Reasoning)

Motive Akıl Yürütme, bireyler yeni bir bilgiyi nasıl elde ettikleri, değerlendirdikleri ve bu bilgiye yönelik yargılar oluşturma sürecini anlatmak için kullanılan bir tanımdır. Bir yandan insanlar önyargısız ve objektif bir biçimde bilgiyi değerlendirmek için çabalarırken, diğer yandan bilgiyi değerlendirirken daha önceki inançlarına, sosyal kimliklerine ve dünya görüşlerine göre değerlendirme eğilimindedirler. İnsanlar bu şekilde bir akıl yürütme biçimine yöneldiklerinde, daha önce var olan inanışlarını doğrulayan bilgileri göz önüne alma eğiliminde olacaktır. Böyle bir durumda var olan bilgilerine ve inanışlarına ters düşen veriler ya da bilgilere göre, inançlarıyla uyumlu bilgilere daha sıkı sarılacaklardır (Bolsen ve Palm, 2019, s.2). Tabi ki insanlar her zaman bu şekilde bir akıl yürütmeye sahip değildirler. Hatta bazen doğru sonuçlara erişebilmek için objektif ve doğru şekilde motive olabilirler. Bu şekilde bir akıl yürütme biçiminin en önemli tetikleyicisi benliğe yönelik tehdit algısıdır. Böyle bir tehdit olmadığında insanlar daha objektif bir biçimde düşünebilir. Örneğin, ikinci el araba almak isteyen bir kişi arızalı bir araba almamak için mümkün olan en iyi kararı almaya çabalar. Burada objektif ve doğru bir biçimde düşünme gayretine girer. Ancak ikinci el araba alındıktan sonra aynı kişi, arabada sıkıntılar meydana geldiğini görünce arabanın arızalı olmadığı fikrini desteklemek için motive biçimde akıl yürütmeye başlar.

Geri görüş önyargısı (Hindsight Bias): Bir durum veya olay olduktan sonra pek çok şey bireye daha tahmin edilebilir ve net görünür. Psikolojide buna, geri görüş önyargısı denir ve bu yanlılık sadece inançlarımızı etkilemekle kalmaz davranışlarımız üzerinde de önemli etkiye sahiptir. Bu yanlılık insanların olayları gerçekte olduklarından daha fazla tahmin edilebilir görme eğilimidir. Bir olay olmadan önce, herhangi bir tahmin yapılsa bile olayın sonucunu bilebilmek mümkün değildir. Olayın gerçekleşmesinden sonraysa, insanlar genellikle olay olmadan önce bunun sonucunu bildiklerine inanırlar. Bu ‘bunu önceden biliyordum’ deyişinin sebebini açıklar. Geri görüş yanlılığı, genellikle ‘Ben bunu önceden biliyordum’ fenomeni olarak anılmaktadır. Buna yol açan sebepler ise: 1) İnsanlar belli bir olayla ilgili daha önceki tahminlerini çarpıtabilir hatta unutabilirler. 2) İnsanlar olayların kaçınılmaz olarak meydana geleceğini düşünme eğilimindedirler. Daha önceden olmuş bir şeyi değerlendirirken, bunun basitçe olması gereken şey olduğunu zannederler (Cherry, 2019).

Sosyal psikolojide yer alan bu zihinsel kısa yollar ve yanlılıklar, rasyonel teorinin öngördüğünün aksine, insan davranışının her zaman rasyonel temellere dayanmadığını, bilişsel anlamda eksik ve hatalı olabileceğini göstermektedir. Davranışsal kamu politikası yaklaşımı, sosyal psikolojinin insan davranışına yönelik bu varsayımlarını temel almaktadır ve bu bakımdan geleneksel kamu politikasından ayrılmaktadır. DKP, insan davranışına ışık tutan bu varsayımlar temelinde, vatandaşların kendi yararına olacak şekilde en doğru kararı alabilmeleri için bir anlamda politika yapıcılar tarafından yönlendirilmesi sürecidir.

1.4.DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Geçmişten günümüze siyasi liderler aslında ikna, propaganda gibi çeşitli yöntemlerle vatandaşların davranışlarını değiştirmek için davranışsal öğelerden faydalanmıştır. 1700'lerde, Avrupalı liderler nüfusun büyümesine karşın gıda maddelerinin sınırlı kalmasından dolayı oldukça kaygılıydı. Kıtlik dönemin Avrupa'sında oldukça yaygınlaşmıştı. Buğday ya da herhangi tek bir mahsule fazlasıyla muhtaç olmak önemli bir tehlike arz etmekteydi. Bu koşullar altında, patatesin Avrupa'ya getirilişi politik ve stratejik bir öneme sahip olmuştur. Ancak patatese alışkın olmayan halk için, patates oldukça farklı ve garip bir yiyecekti. Yetiştirilmesi ve büyütülmesi de oldukça farklıydı-toprağın altında yetiştiriliyordu. Kilise, İncil'de patatesle ilgili bir ifade geçmediğinden dolayı patatese çekinceli yaklaşmıştı. Avrupalı liderler gönülsüz nüfusu patates yetiştirmeleri için pek çok yöntemle ikna etmeye çalışmış, hatta bazıları patatesin ekilmesi yönünde yasalar çıkarmıştır. Prusya Kralı Frederick, patatesin ekmeğın fiyatını düşüreceğini ve kriz zamanlarında tahıl kıtlığını önleyeceğini düşünüyordu. 1744'de Frederick, ordunun beslenme programına patatesi dâhil etmiş ve saltanatı boyunca patatesin ekimi ve kullanımı yönünde pek çok emir çıkartmıştır. Ancak patatese yönelik direnç yine de giderek artmıştır. Frederick'in buna tepkisi ilk olarak oldukça katı olmuştur. Ancak çözüm bulunamayınca Frederick başka bir yol izlemiştir. Frederick, askerlerine yerel kraliyet patates tarlalarını görünür bir biçimde, ama kasıtlı olarak savsaklayarak korumalarını emretmiştir. Yerel çiftçiler, kralın patates tarlalarına ne kadar önem verdiğini gördüğünde, patates çalmaya ve ekmeye başlamışlardır. Kısa zamanda pek çok patates çalınmış ve geniş çapta yetiştirilmeye başlanmıştır. Frederick'in müdahalesi, yasaların ve yaptırımların sınırlarının ve aynı zamanda davranış değişimi için ustaca yapılmış, hemen göze çarpmayan yöntemlerin gücünün

çarpıcı bir örneğidir. İzleyen savaş yıllarında, rakip ulusların tersine Prusya kıtlık çekmemiştir (Halpern, 2015, s.1-2).

Frederick, alternatif bir güç olarak ikna sanatını kullanan tek lider değildir. Antik dönemden itibaren, liderler takipçilerini etkilemek için çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Kendi iktidarlarını, bilgeliklerini ve diğer özelliklerini yansıtmak ve toplumu etkilemek için heykeller, anıtlar inşa etmişlerdir (Halpern, 2015, s.1-2). Politika yapıcılar davranışları etkilemek için yasalar ve cezalar yerine bu müdahaleleri geçmişten günümüze kullanmışlardır. Buna rağmen bu yaklaşımlar politika yapım sürecinde yoğun bir şekilde kullanılmamaktaydı. Hatta kullanımı oldukça sınırlıydı. Dünya genelinde, parlamento, başkanlar ve başbakanlar, yeni yasalar getirmek için uğraşmaktadırlar. Politika yapıcılar yasaların ve bütçenin ilk ve en önemli tasarlayıcısıdır. Ekonomistler ve bilim adamları, parlamentolar ve üst düzey kamu görevlilerinin yer aldığı bu sıralamaya nadiren dâhil olmaktadır (Halpern, 2015, s.6).

Günümüzde ise özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra kamu politikası analizinin ortaya çıkması ve kamu politikası alanında bilimselliğin ağırlık kazanmasından sonra, kamu politikası gelişim sürecinde bir dördüncü dönem olarak adlandırılabilir 'Davranışsal Kamu Politikaları' tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır. Bireyin davranışıyla ilgili teoriler pek çok disiplinin araştırma konusudur ve davranışsal iktisat yaklaşımının ortaya çıkmasından önce uzun bir zaman diliminde gelişmiştir. Bu anlamda davranışsal kamu politikalarının gelişimi birdenbire olan bir süreç değil, başta psikoloji olmak üzere pek çok disiplinin sürecin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Davranışsal kamu politikaları gündeminin öncesinde, politika ve profesyonel pratik konusunda uzmanlaşmış diğer sosyal bilim araştırmaları mevcuttur (John, 2018, s.39-40).

Bu anlamda kamu politikası analizinin ekonomik, toplumsal ve bilimsel gelişmelere paralel bir seyir izlediği göz önüne alınırsa aslında kamu politikalarının ilk ortaya çıkışından bu yana kamu politikası analizi alanı bir dönüşüm geçirmektedir. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasında veriye dayalı ve bilimsel tekniklerin kullanımı bu alanda yaşanan en büyük dönüşüme işaret etmiştir. Ancak kamu politikalarının gelişimi ve özellikle de davranışsal kamu politikalarının ortaya çıkışı ve insan davranışına yönelik temel varsayımların değişimi belirli bir süreçten sonra olmuştur.

Siyaset, ekonomi ve psikoloji gibi alanlarda çalışan araştırmacılar toplumu ele almaya başladıklarından itibaren, insan davranışının anlaşılması bu çalışmaların temel konusu olmuştur. Halpern'in da belirttiği gibi davranışsal kamu politikalarının gelişimi, deneysel psikoloji, sosyal psikoloji ve bilişsel psikolojinin gelişimi aşamasının son halkasını oluşturmuştur (Halpern, 2015, s. 8-10). Modern dönemde yaşanan davranışsal kamu politikası problemleri akademik anlamda bu alanın çalışılmasına hız kazandırmıştır. Özellikle davranışsal iktisat alanı kısa bir zaman diliminde, bu alanda yer alan düşünürlerin sunduğu fikirlerle etkili olmaya başlamış ve akademik gündeme bir giriş yapmıştır (John, 2018). Aslında, akademisyenler davranışsal politikalarla her zaman ilgilenmişlerdir, ancak bu ilgi genellikle çevre ve sağlık alanlarıyla sınırlı kalmıştır. Davranışsal kamu politikası alanını bu çalışmalardan ayıran şey, pek çok disiplini içermesi ve pek çok bağlamla ilgili davranışsal öngörülere dayanmasıdır (John, 2018, s. 61).

Davranışsal bilimler ve davranışsal iktisat ilk önce akademik disiplinlerde yaygınlaşmıştır ve davranışsal kamu politikası alanının yükselişi bir anlamda davranışsal iktisadın pratik gündeminden kaynaklanmıştır. Davranışsal iktisadın savunucuları bilimin sunduğu önermeleri ve iddiaları oldukça anlaşılır bir şekilde aktarmışlardır. Pek çok davranışsal iktisatçı, ABD'nin elit üniversitelerinde eğitim veren ve ikna edici karaktere sahip olan kişilerdir. Bu kişilerin New York Times ve Washington Post gibi medya kuruluşlarına kolay erişimi vardır ve bu alanın sunduğu bulguları anlaşılır şekilde aktarmışlardır. Davranışsal iktisadın insan davranışına yönelik öngörülleri sonrasında kamu politikası alanını etkilemiştir. Dürtme ve davranışsal kamu politikasının etkisini anlayabilmek için davranışsal iktisat disiplininin ortaya çıkışını ve sunduğu fikirleri anlayabilmek önemlidir (John, 2018, s.38-56).

Davranışsal öngörülerin politikaya uygulanması, kökenini bilişsel bilim, psikoloji ve ekonomi arasındaki ilişkiden ve deneysel psikolojiden ithal edilen yöntemlerin kullanımından almaktadır (OECD, 2017). Bu alanların ve bu alanda yapılan çalışmaların hepsi davranışsal devrimden bağımsız olarak gelişmiştir ve yine bağımsız bir alan olarak devam edecektir. Bu gelişmeler davranışsal kamu politikaları gündemine ilham kaynağı olacaktır (John, 2018, s.39-40).

Halpern'a göre davranışsal bilimlerin ve özelde psikolojinin politikaya uygulanmasında köşe taşı sayılabilecek 3 aşama vardır. Birincisi algılama sürecine dair çalışmalardır. İnsanların dünyayı nasıl gördüğü ve yorumladığına dair araştırmalar 'deneysel psikolojinin gelişimine katkıda bulunmuştur (Halpern, 2015, s. 8).

2. aşama, sosyal psikolojinin gelişimidir. II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki süreç sosyal psikoloji alanının oldukça fazla gelişim gösterdiği bir süreç olmuştur. Cartwright (Aktaran: Hortaçsu, 2012, s.35-36) sosyal psikolojiye en fazla katkıda bulunan kişinin Hitler olduğunu söylemiştir. Çünkü savaş hem sosyal psikoloji çalışmalarına maddi kaynak ayrılmasına, hem de çok sayıda Yahudi kökenli sosyal psikoloğun ABD'ye yerleşmesine neden olmuştur. Savaş sonrası ABD'de laboratuvarlarda ampirik sosyal psikoloji büyük önem kazanmıştır. Bu çalışmalar, diğer insanlar ve hatta kendimiz hakkında düşünme biçimimizi derinden etkilemiştir (Halpern, 2015, s. 9). İnsan davranışının üzerinde sosyal bağlamın ve durumların oldukça etkili olduğu bulgusu modern psikoloji alanının en temel verilerinden biri olmuştur. Milgram'ın otoriteye itaatle ilgili deneyi, insan davranışlarının üzerinde durumsal faktörlerin ne derece önem taşıdığını göstermiştir (Shafir, 2013, s. 2). Yine aynı şekilde Zimbardo'nun Stanford Deneyi de bu kategoriye dâhil edilebilir. Bu deneyler II. Dünya Savaşı'nın ardından gelen vahşet dönemlerinin olduğu dönemde tüm dünyayı sarsmıştır. Bu deneylerin sonuçları aşırı uçta olan insan davranışlarının bir sapma olmadığı, eğer sosyal bağlam kişileri kışkırtırsa pek çok insanın bu tür davranışlar sergileyebileceğini göstermektedir (Halpern, 2015, s.10).

3. aşama, bilişsel psikolojinin gelişimidir. Amos Tversky ve Daniel Kahneman'ın insanların gündelik karar verme süreçlerinde kullandığı zihinsel kısa yolları inceledikleri çalışmaları davranışsal kamu politikalarının gelişiminde zincirin son halkası olmuştur. Sayılan bu üç aşama, günümüzde özellikle Thaler ve Sunstein; Airely ve Kahneman gibi psikologların çalışmalarıyla bir araya gelmiş ve önem kazanmıştır. Bu çalışmalar davranışsal öngörülerin ve psikolojinin yeni alanlara ve politikaya uygulanmasında önemli rol oynamıştır (Halpern, 2015, s. 13). Ekonomi ve kamu politikası alanında günümüzde varolan psikolojik yaklaşımların ön planda olması ve gelişimi, büyük ölçüde literatürde Kahneman ve Tversky'nin çalışmalarına dayandırılmaktadır (John, 2018, s.39-40).

1980'ler ve 1990'lar Kahneman ve Tversky gibi kişilerin etkisiyle davranışsal ekonomi çalışmaları yeni bir döneme girmiştir. Davranışsal ekonomistler bilişsel yanlılıkların ne şekilde ekonomik modelleri etkilediğini keşfetmeye başlamışlardır. Bu fikirler 1980'ler ve 1990'lar boyunca davranışsal iktisat alanında ivme kazanmıştır. Bu hareket ABD üniversitelerinde yer alan küçük bir grup akademisyenin çalışmalarıyla başlamış ve bu akademisyenler daha sonra bu alanda öncü olacak öğrencileri yetiştirmişlerdir. Psikoloji ve ekonomi arasındaki bağlantılar yavaş yavaş oluşan sessiz bir devrim şeklinde ortaya çıkmıştır. Davranışsal iktisat alanında çalışanların bu alanda sunduğu veriler ve fikirler diğer disiplinleri de etkilemiştir. Hukuk alanı bunlardan bir tanesidir. Bir diğeri ise davranışsal araçların politika çıktılarına etkisini araştıran davranışsal kamu politikası alanıdır (John, 2018, s.47-52).

Dürtme (Nudge) kavramı, ya da DKP'nin ortaya çıkışına yönelik bir açıklamayı mülakat yapılan bir akademisyen şu şekilde aktarmıştır:²

Genel bir perspektiften, deneysel iktisat ve davranışsal iktisat disiplinlerinin gelişiminden bağımsız düşünmemek lazım diye düşünüyorum. Deneysel iktisatın başlangıcı 1950'lere kadar gidiyor. Davranışsal iktisadın başlangıcı, deneysel iktisattan bağımsız düşünülemez. Deneysel iktisat başlıyor diyelim ve bir deney akümülyasyonu, bir kritik seviyeye gelme durumu oluyor. Ve bu deneylerin sonucu, bizi daha önce bilmediğimiz davranışsal paternlerle karşılaştırıyor. Puzzle gibi görünen şeyleri daha iyi açıklamaya başlıyoruz. Daha önce, elimizde kontrollü deneylerden bir veri yokken, yıllar içinde ciddi bir veri akümülyasyonu ve artan bir bilgi ediniliyor. İnsan davranışıyla ilgili ampirik dataya göre bir veri ortaya çıkıyor. Bununla beraber gelen soru: Bu veriyi nasıl kullanırız? Bunu kullanarak insanları nasıl daha iyi kararlar almaya yönlendiririz? Çünkü, bu veri bize bazı insanların rasyonaliteden sapan davranışları olduğunu gösteriyor. Özellikle sistematik olarak 1970'lerde canlanmaya başlayan bir alan 1990'lara geldiğimizdeyse, daha da yerleşik bir alan haline gelmiştir ve ve bunun sonucu da politika yapımına etki etmeye başlıyor. Tabii doğal olarak bunun en güçlü olduğu, büyüdüğü yerler olan Amerika ve İngiltere'den çıktığını görüyoruz. Çoğu politika

² 2021 tarihinde deneysel iktisat alanında çalışan bir akademisyenle yapılan mülakat sonucu elde edilen bir bilgidir.

ekolünde olduğu gibi, bilimin en hızlı ilerlediği yerlerden çıkıp, sonra tüm dünyaya yayılma söz konusu. Yani deneysel iktisadın ortaya çıkışından başlarsak, bununla beraber bir veri akümülyasyonu, bir aydınlanma, bunun politika tasarımına gelmesi ve bunun Batı'da yankı bulması ve tabi ki Richard Thaler'ın Nobel Ekonomi ödülü almasıyla popüler hale gelmiştir.

1.4.1.Davranışsal Kamu Politikası ve Benzer Kavramlar Arasında Farklılıklar

Davranışsal Kamu Politikası yaklaşımı sıklıkla dürtme ve benzeri kavramlarla karıştırılmaktadır. Literatürde 'dürtme' kavramı sıklıkla 'Davranışsal Kamu Politikası' ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Bu bakımdan öncelikle dürtme kavramının popülerliğinden dolayı kavram ve gelişimi açıklanacak sonrasında 'davranışsal kamu politikası' ile ayrımı netleştirilecektir.

1.4.1.1.Dürtme Nedir?

'Dürtme' kavramı ilk olarak Thaler ve Sunstein'in 'Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk için Alınan Kararları Geliştirmek Üzerine' adlı kitabında kullanılmış ve 2008'de yayınlanmıştır (Einfeld, 2017, s. 3). Devlet müdahaleleriyle ilgili bir kitabın çok satanlar listesinde yer alması alışıldık bir durum değildir ama Thaler ve Sunstein'in 'Dürtme' adlı kitabı bunu başarmıştır. Bu kitap insan davranışlarını şekillendirmek için potansiyel anlamda daha yenilikçi ve daha az zorlayıcı devlet müdahaleleri konusunda önemli bilgiler vermektedir (Kosters ve Heijden, 2015, s. 1). 'Dürtme Teorisi'nin önderleri olan Thaler ve Sunstein'in bu teorinin politika alanına uygulanmasında rolü büyüktür. Sunstein ABD'de 'Bilgi ve Düzenleme İşleri Dairesi'nin (*Office of Information and Regulatory Affairs*) yöneticisidir. Thaler ise, Birleşik Krallık'ta Davranışsal İçgörü Takımı'na (BIT) danışmanlık yapmaktadır. BIT, Dürtme Birimi olarak da bilinmektedir ve David Cameron'ın 2010'da iktidara gelmesinden hemen sonra kurulmuştur. Bu bakımdan dürtme uygulamalarının gelişiminde ve dünyada uygulanmasında küresel bir lider konumundadır (Oliver, 2013, s. 8).

Genel olarak dürtme terimi, bireylerin kendi tercihleri doğrultusunda iyi kararlar veremedikleri ve dolayısıyla faydayı maksimize edemedikleri varsayımına dayanır. Bunun anlamı ortaya koyduğumuz fiili tercihlerimizin gerçek tercihlerimizi yansıtmadığıdır (Corr ve Plagnol, 2019, s. 151-152). Davranışsal iktisat ve psikoloji

alanındaki gelişmeler karar verme süreçlerimizin ve davranışlarımızın rasyonel bakış açısının getirdiği davranış modelinden nasıl saptığını göstermiştir. Bu davranışsal bakış açısı, karar verme bağlamının nasıl bireyleri hatalara sürüklediğini ve tercih ettiğimiz sonuçlara ulaşmayı engellediğini göstermektedir (Hansen ve Jespersen,2013, s. 3). Dürtme, bireyin bilişsel yetersizlikten kaynaklanacak davranışlardan uzak durması ve bireyin nihai amaçlarına ulaşmasını sağlamak amacıyla politika yapıcılar tarafından yönlendirilmesini amaçlar. Dürtme bu etkiyi bireylerin seçimlerinde ampirik olarak kanıtlanmış bilişsel yetersizliklerini kullanarak gerçekleştirir. Bunu yaparken finansal teşvik kullanmaz. Bireylerin açıkça yaptığı tercihleri etkilemektense (örneğin; para, statü vb.), bireylerin önem vermediği bazı özellikleri etkilemeyi amaçlar (örneğin; bir listedeki sıralama, varsayılan seçenek, çerçeveleme vb.). Dürtme ile gelen davranış değişikliği kolayca tersine çevrilebilir, yani birey başka türlü davranmakta özgürdür. Dürtme yaklaşımında, teşvikleri değiştirme, normları değiştirme, bilgilendirme ve eğitim gibi müdahalelerden farklı olan ve yeni olan şey, bireylerin bilişsel ve motivasyonel eksikliklerini kullanarak kendileri için daha iyi kararlar vermelerine yardımcı olmaktadır (Yanoff ve Hertwig, 2016, s. 153). Thaler ve Sunstein (2018, s.17) da ‘Dürtme’yi insan davranışlarını tahmin edilecek şekilde, seçenekleri yasaklamadan ya da insanların muhatap olduğu ekonomik teşvikleri fazla değiştirmeden yönlendiren ‘seçim mimarisi’ olarak açıklamışlardır.

Thaler ve Sunstein ‘seçim mimarisi’ kavramını kullanarak bağlamın, bir seçimin hangi çevrede alındığının önemine vurgu yaparak seçimin sunuluş şeklinin bireylerin kararlarını etkileyeceğini öne sürmüştür (Einfeld, 2017, s. 2). Dürtme teorisine göre politika yapıcılar seçim mimarlarıdır ve onlar vatandaşların doğru seçimler yapabilmeleri için politikaları tasarlamaktadırlar. Burada ‘doğru’ tercih, insanların sınırlı bilişsel kapasite, zaman ya da bilişsel yanlılıklara maruz kalmadıklarında alacakları kararları ifade etmektedir. Dürtme burada liberyan paternalizm felsefesine dayanmakta yani hükümetlerin rolünün belirli davranışları teşvik etmek olduğu, ama yine de vatandaşların başka bir tercih yapmakta özgür olduğu bir durumu ifade etmektedir (Einfeld, 2017, s. 2). Özgürlükçü paternalizm de denilen bu kavram genelde insanların istediklerini yapabilme konusunda özgür ve istemedikleri bir şeyden vazgeçme hakkına sahip olmasını anlatır. Paternalist olma yönü ise, daha sağlıklı ve daha iyi bir yaşam sürmelerini sağlamak için seçim mimarlarının insanların

davranışlarını etkilemeye çalışmalarını meşru görmesinden alır (Thaler ve Sunstein, 2018, s.16).

Thaler ve Sunstein kamu politikası yapıcılarının, bireylerin ve toplumun çıkarlarına uygun şekilde davranış değişikliği oluşturabilmek adına karar verme bağlamlarını organize etmeleri gerektiğini söylemiştir (Hansen ve Jespersen, 2013, s. 3). Yazarlara göre ‘dürtme’ komuta ve kontrol modeli gibi daha geleneksel müdahaleler yerine kullanılabilir bir modeldir. Bu bir anlamda kamu yönetimi literatüründe yeni ve yaratıcı bir araç olarak insan davranışlarını istenilen yönde etkilemenin yeni bir yöntemi olarak yankı bulmuştur (Kosters ve Heijden, 2015, s. 4). Bu yöntemin en önemli avantajı, kamu politikası yapıcıları herhangi bir resmi emir ya da ekonomik teşvik olmadan, ucuz ve etkili bir şekilde bireylerin günlük seçimlerini ve davranışlarını etkileyebilir. Yani dürtme ile kamu politikası yapıcıları kişilerin seçme özgürlüğünü elinden almadan, yeni vergileri topluma yüklemeyen bireylerin davranışlarını etkileyebilirler (Hansen ve Jespersen, 2013, s. 4). Dürtme, politika yapıcılarına bireylerin davranışlarını anlama ve etkileme ve bu yolla iyi işleyen, maliyeti az politikalar tasarlamaya yardımcı olmaktadır. Dürtme teorisi yönetim araçlarıyla ilgili bir dizi ampirik gözlemden yola çıkmıştır ancak daha sonra her derde deva bir yöntem olarak normatif bir statüye kavuşmuştur. Ancak bu durum dürtmeye özgü bir durum değildir. Örneğin Yeni Kamu Yönetimi hareketi de benzer bir etki de bulunmuştur (Heijden ve Kosters, 2015, s.2).

Türkiye’de Zuhal Baltaş öncülüğünde kurulan NudgeNetwork ekibi ‘dürtme’ kavramını şu şekilde açıklamıştır: Nudge davranış tasarımları, bilişsel psikolojinin son bulgularını temel alır ve insanların karar verirken yararlı tercihlere yönelmesini amaçlar. Düşünce akışımız incelendiğinde, ön görülebilir şekilde yanlış karar alma eğiliminde olduğu görülmektedir. Nudge’ya dayalı davranış modelleri, kısa yolların ve ön yargıların önüne geçerek veriye dayalı, doğru ve yararlı kararları hayata taşımaya kolaylaştırır. Nudge Network (NN) ekibi, davranış, yarar ve tasarımı şu şekilde tanımlar: Davranış: Bir iç ya da dış uyarana karşı ortaya konan tepki, tutum ve eylemleridir. Görünen eylemler bir kararın sonucudur ve o kararın verilmesinde rol oynayan bilişsel süreçler davranış tasarımında yol göstericidir. Yarar: İyi, doğru, sınanmış ve seçilmiş olandan

elde edilen yarardır. Tasarım: Bireyi doğru ve yararlı davranışa yönlendiren çerçevedir. Farkın ortaya çıkmasını isteyen disiplinlerin iş birliğiyle oluşturulur.

Yukarıda bahsedilen açıklamalara rağmen literatür incelendiğinde ‘dürtme’nin ne olduğu konusunda bazı belirsizlikler mevcuttur. Bu alanda yapılan tanımlar oldukça çeşitlilik arzeder. Bu çeşitliliğin olası nedeni politika yaklaşımının temel dökümanı olan Thaler ve Sunstein’in kitabında dürtmenin geniş bir alanı kapsayan şekilde ele alınmasıdır (Yanoff ve Hertwig, 2016, s. 20). Thaler ve Sunstein’in verdiği örnekler bakıldığında dürtmenin pek çok aktör tarafından uygulanabildiği, pek çok formunun olduğu ve pek çok farklı sonucu başarmayı amaçladığı görülmektedir. Devlet, özel sektör hatta bireyler de dürtmeyi uygulayabilir (Kosters ve Heijden, 2015, s. 4). ‘Dürtme’nin ortak, ayırt edici bir özelliğinin olup olmadığı net değildir. Devlet ya da devlet dışı organizasyonların insan davranışlarını değiştirme konusunda yaptıkları müdahaleden dürtme’nin tam olarak ne gibi bir farkı olduğu net değildir (Kosters ve Heijden, 2015, s. 4). Thaler ve Sunstein’in Nudge’ adlı kitaplarında Dürtme’yle ilgili anlatılan şeyler, sonrasında verilen örneklerle bağdaşmamaktadır. Örneğin dürtme’de finansal teşvik kullanılmaz denmektedir ancak örnekler bakıldığında finansal teşvik kullanılmaktadır (Einfeld, 2017, s. 2). Tüm bunlar ‘Dürtme’ kavramının heterojen ve belirsiz bir kavram olarak eleştirilmesine yol açmıştır.

1.4.1.2.Dürtmenin Popülerleşmesi

‘Dürtme’ adlı kitabın 2008’de yayınından sonra ‘Dürtme’ kavramı devlet ve kamu politikası alanında büyük ilgi görmüştür. Bu kitap The Economist ve Financial Times tarafından ‘2008’in en iyi kitabı seçilmiştir. Dürtme sadece iyi okunmakla kalmamış aynı zamanda iyi bir şekilde uygulanmıştır. Kitabın yazarlarından Sunstein Obama hükümetinde kendi fikirlerini gerçek dünyadaki politika problemlerine uygulama olanağı bulmuştur (Kosters ve Heijden,2015, s. 1). Birleşik Krallık’ta Davranışsal Öngörü Takımı (BIT), 2009’da David Cameron’ın Muhafazakâr Partisi tarafından kurulmuştur. Genelde ‘Dürtme Birimi’ olarak bilinen takım bütün devlet birimleriyle, yerel yönetimlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmaktadır (Einfeld, 2017, s. 5). Kitabın yazarlarından Thaler ise BIT’de danışman olarak görev almıştır. Dürtme teorisi Birleşik Krallık’ta oldukça fazla uygulanmaya başlamıştır ki ‘nudgeocracy’ kavramından bahsedilmeye başlanmıştır. Birleşik Krallık’taki BIT, ABD’de Obama

yönetimine ilham vermiştir ve Obama Yönetimi ABD medyasında ‘Dürtme Ekibi’ (*Nudge Squad*) adıyla geçen kendi Davranışsal İçgörü Takımını kurmuştur (Kosters ve Heijden, 2015, s. 1).

Kamu otoriteleri geçmişte de vatandaşların inanışları ve davranışlarıyla ilgilense de davranışsal bilimlerin ilk sistematik ve resmi uygulaması BIT’in kurulmasıyla olmuştur. BIT’in oluşturulmasıyla yakın zamanlı olarak pek çok ülke davranışsal öngörülerin kamu politikasında kullanımını araştırmaya ve hükümetlere davranışsal bilimlerin kullanımını tavsiye eden raporlar hazırlamaya başlamıştır. Avustralya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda, Singapur ve ABD gibi diğer ülkelerde BIT’in kuruluşunu takiben kendi davranışsal öngörü birimlerini oluşturmaya başlamışlardır. Kamu politikasına davranışsal bilimlerin uygulanmasına olan ilgi küresel anlamda yaygınlaşmıştır. Örneğin; Peru’da Eğitim Bakanlığı 2016’da öğretmenlerin motivasyonu, öğrencilerin performansının artırılması gibi eğitim zorluklarının üstesinden gelmek için yenilik laboratuvarı olan Minedulab’i kurmuştur. Bir Hindistan eyaleti olan Tamil Naldu, Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab(J-Pal) ile bir protokol oluşturarak davranışsal öngörülerin hükümet düzeyinde politika ve programlarda uygulanması için adım atmıştır. Bu ise Meksika, Endonezya, Kuveyt, Kenya, Katar gibi ülkeler için bir model oluşturmuştur. Bu ülkeler de BIT, Dünya Bankası, J-Pal gibi alanında uzaman kuruluşlarla ortaklık kurmak için adımlar atmıştır (Zeina vd., 2019, s. 90).

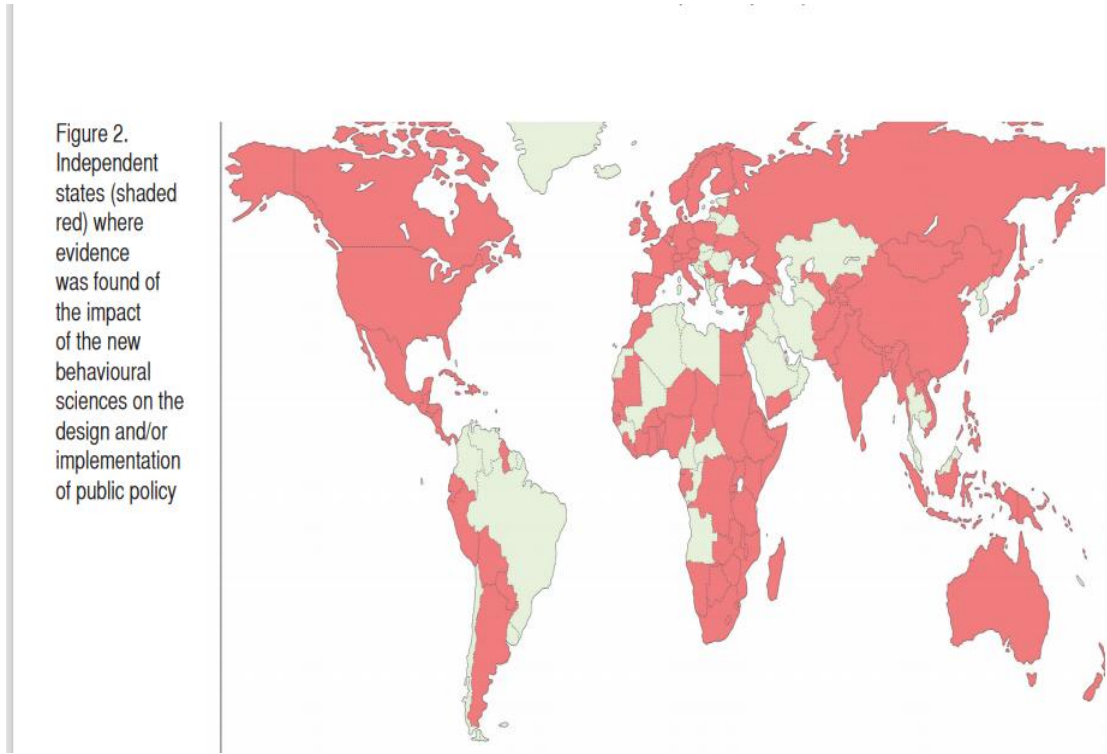
Genel olarak dürtme uygulamaları geçici bir moda olmanın ötesine geçerek kamu politikası sürecinde uygulanan yerleşik bir model olma yönünde ilerlemektedir. 2017’de, OECD (The Organization for Economic Co-Operation and Development) dünyada davranışsal kamu politikası uygulamalarının bir listesini yapmış ve önsöz olarak davranışsal öngörü uygulamalarının bir yönelim olmaktan öteye geçtiğini söylemiştir. Siyasal bağlam da sosyal bilimlerin uygulanmasında oldukça önemlidir. Liderin değişimi davranışsal kamu politikası uygulamalarını etkileyebilir. Örneğin; 2016’da Birleşik Krallık’ta yeni başbakan Theresa May dürtme yaklaşımına soğuk bakmıştır. May’in liderliğinde hükümet davranışsal öngörülerin kullanılmasına daha mesafeli olmuştur. ABD ve Birleşik Krallık’taki uygulamalar başka yerlerde de tekrarlanmıştır ve dürtmenin adaptasyonu yerel bağlamlardan etkilenmiştir. Hollanda’da herhangi bir merkezi birim yoktur ve davranışsal öngörüler hükümet içinde yer alan

birimler tarafından uygulanmaktadır. Hollanda ve diğer yerlerde davranışsal bilimlerin kullanımı, kurumsal bölünmeleri yansıtacak şekilde dağınmıştır (John, 2018, s.82-84)

Davranışsal kamu politikalarının yayılımı hem uluslararası örgütler hem de ulus devletler düzeyinde olmaktadır. Örneğin Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler davranışsal öngörülerini uluslararası yardım programları bağlamında uygulamaktadır. OECD ise davranışsal iktisat konusunda bir rapor yayınlamıştır. TEN (European Nudging Network), OECD ile iş birliği halinde davranışsal öngörü uygulamalarını Avrupa ve diğer ülkelere yayılması için oluşturulmuş bir örgüttür. Yerel yönetimler ise bu alanda çok bahsedilmese de davranışsal politika konusunda öncü olmaktadır. Bir politika, genellikle taklit ve öykünme yoluyla yerel düzeyden ulusal düzeye yayılabilmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta ilk yenilikler yerel düzeyde başlamıştır. Genellikle bölgesel ve yerel yönetimler inovasyonla daha fazla ilgilenirler. Davranışsal kamu politikaları, yeni fikirlerin benimsenebilme düzeyi ve ülkelerin içinde bulunduğu bağlama bağlı olarak yayılmaktadır. Dürüm bir toplumda yer alan seçilmiş politikacılar ve elitler tarafından kabul edilebilir ve uygulanabilir görülmedikçe, devlette uygulanması mümkün olmayabilir. Davranışsal Kamu Politikaları bu alanda başarı ve ün getirecek ve bu politikaları genele yayacak öncülere ihtiyaç duyar (John, 2018, s.85).

Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi (ESRC) 'Dünya Üzerinde Dürüm' adlı raporunda küresel anlamda dürümenin yaygınlığını araştırmıştır. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi davranışsal bilimlerin politika üzerinde etkisi küresel anlamda oldukça yaygındır. Çalışmaya göre 135 bağımsız devletin çeşitli bölgelerinden en azından bir kısmında davranışsal bilimlerin politikaya olan etkisi gözlemlenmiştir. Bu rakam dünya üzerinde devletlerin %69'u anlamına gelmektedir (Whitehead vd., 2014, s. 22).

Şekil 3: Dürtme Uygulamalarının Dünyada Yaygınlığı

Kaynak: Whitehead vd., 2014, s.22.

Uluslararası örgütler bağlamında da ‘dürtme teorisi’ önemli bir gündem maddesi oluşturmaya başlamıştır. OECD’nin davranışsal öngörülerle ilgili raporu (OECD,2017) dünya genelinde toplanan 150 çalışmayı toplamış ve listelemiştir (Sanders vd., 2018, s. 146). BIT gibi grupların başarısı gelişmiş ülkelerde davranışsal bilimlerin güçlü bir araç olduğunu göstermiştir. Bu başarı Dünya Bankası’nı davranışsal bilimlerin farklı hükümetlere, kapasiteye ve ihtiyaçlara sahip geliştirmekte olan ülkelere de etki yaratıp yaratmayacağını araştırmaya itmiştir. Dünya Bankası 2015 Dünya Gelişim Raporu’nda davranışsal bilimler yer almış ve banka genelinde davranışsal bilimlerin uygulanması için Zihin, Davranış ve Gelişim Birimi (Mind, Behaviour and Development Unit) ‘Embed’ adıyla bir birim kurulmuştur. 2015’den beri, Dünya Bankası 65 ülkede 85’den fazla proje yapmıştır (Dalton, 2018). Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi (JRC), Avrupa Birliği politikalarını bağımsız bilimsel kanıtlarla desteklemektedir. JRC bunu yaparken davranışsal öngörülerden faydalanmaktadır. Bu konuda JRC, bilinçlenme, eğitim, bilimsel tavsiye, bilgi paylaşımı ve araştırma yoluyla Avrupa Birliği politikalarına katkıda bulunmaktadır (EU Science Hub, 2019). Ayrıca JRC

tarafından 2016'da yayınlanan rapor, belirli Avrupa ülkelerinin davranışsal öngörülerini nasıl uyguladığına dair bilgiler içermektedir (Lourenço vd., 2016).

Türkiye'de nudge yaklaşımına yönelik farkındalık gerek kamu politikası alanında çalışan akademisyenler, gerekse de kamu yönetimi ve bürokraside yaygın değildi. Ancak bu dönem, Türkiye'nin ilk 'dürtme birimi'nin kurulmasıyla beraber son bulmuştur denilebilir. Türkiye'nin ilk 'dürtme birimi' olan 'Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Dairesi Başkanlığı'nın, dönemin Ticaret Bakanlığı bünyesinde kurulması süreci 2015 yılında başlamıştır. Ticaret Bakanlığı bünyesinde çalışan uzmanlar, Oxford, Colombia, LSE gibi bazı üniversitelerde kamu yönetimi, ekonomi, istatistik gibi alanlarda dünyadaki gelişmeleri takip etmek üzere yüksek lisans programlarına burslu olarak gönderilmiştir. 2015'de Birleşik Krallık'ta yüksek lisansını devam ettiren uzmanların BIT ile iletişime geçmesi ile Bakanlığın BIT ile iş birliği halinde, bu birimin kurulma süreci başlamıştır. Birim resmi olarak 2 Mayıs 2018 tarihinde İhracat Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 13-18,). Bu süreç Türkiye'de davranışsal kamu politikalarının gelişim sürecinin inceleneceği bölümde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Kingdon'un Çoklu Akım Modeli'ne göre davranışsal kamu politikasının yaygınlaşması şu şekilde açıklanabilir. Kingdon (2003'den aktaran: Akdoğan, 2011, s. 80) toplumsal problemlerin gündeme alınması ve buna yönelik kamu politikası çözümlerinin oluşturulmasında, problemler, kamu politikaları ve siyaset olmak üzere üç farklı akımın rol oynadığını söylemektedir (Akdoğan, 2011, s. 80). Problem akımı, karar alıcının bazı problemlerden nasıl haberdar olduğunu ve problemi nasıl algıladığını tanımlamaktadır. Pek çok politika aktörünün fikir ve çözüm önerebileceği her bir konu problem akımını oluşturmaktadır (Akdoğan, 2011, s. 81). Problem akımından bağımsız olarak siyasi akım ise kendi dinamiklerine ve kurallarına göre işler. Seçimler yeni yönetimlerin iktidara gelmesine yol açabilir. Bu da yeni ideolojilerin, yeni bakış açılarının ve yeni değerlerin oluşmasına yol açabilir. Çıkar grupları hükümete baskı yapabilir ya da kamuoyunda değişimler olabilir. Siyasi arenadaki bu değişimler güçlü bir biçimde gündemi belirler. Örneğin, yeni iktidar kendince önemli gördüğü ve daha önceden hasıraltı edilmiş konuları gündeme taşıyabilir (Kingdon, 2014, s. 198). Kamu politikası akımı ise, kamu politikası çözümlerinin ve önerilerinin belirli bir probleme yönelik

olarak d6nemseller olarak farklılık g6stermesini tanımlar (Akdoğan, 2011, s. 81). Kingdon, politika alternatiflerinin oluşturulmasını biyolojik seçime benzetmektedir. ‘Politika orbasi’ (Policy Soup) adlandırmasını verdiği bu s6rete, pek çok fikir birradadır. Bu alternatiflerden birinin seçilmesi ve 6ne çıkmasında pek çok kriteri karşılaması 6nemli rol oynar. Bunlar arasında teknik uygulanabilirlik, b6teye uyum gibi kriterler vardır. Dolayısıyla seçim kriterleri bu alternatifleri sınırlandırır (Kingdon, 2014, s. 20). Problem, kamu politikası ve siyaset akımları kritik d6nemlerde bir araya gelebilir. 6z6mler problemlerle uyuşabilir, ya da problemler elde zaten var olan 6z6mlerle uyuşabilir ve buna eşlik eden siyasal ortam bunların g6z 6n6ne alınmasını kolaylaştırabilir. Bu eşleşme genellikle politika pencereleri açıldığında olur. Bu pencereler ya zorlayıcı problemler ya da politika akımındaki değişimler sonucu açılabilir (Kingdon, 2014, s. 20).

Birleşik Krallık ve ABD 6zelinde davranışsal kamu politikalarının pop6lerlik kazanması ve devlette kurumsallaşmaya başlamasını Kingdon’ın 6l6 akım modeliyle açıklamak m6mk6nd6r. Psikoloji, davranışsal iktisat gibi alanlarda yapılan çalışmalar uzun bir zaman dilimine yayılarak gerçekleşmiştir ve 6zellikle davranışsal iktisat politika alanı için pek çok 6neriler sunmuştur. Tversky ve Kahneman, Thaler gibi araştırmacılardan çok daha 6nce Herbert Simon ‘sınırlı ussallık’ kavramıyla kamu y6netimi literat6r6ne katkı sağlamıştır. Bu anlamda yapılan çalışmalar birdenbire ortaya çıkmamıştır. Bir anlamda elde kamusal sorunlara y6nelik davranışsal açıdan yaklaşan 6z6mler vardır. Ancak uygun bir politikal ortamın varlığı; yani problem, politika ve politika akımlarının bir araya gelmesi davranışsal kamu politikalarının y6kselişine b6y6k ivme kazandırmıştır. Birleşik Krallık’ta politika girişimcisi olarak adlandırılabilir David Halpern; ABD’de ise Obama ile yakın olan Cass Sunstein’in varlığı ve ‘Nudge’ adlı kitabın yayınlanmasından sonra ses getirmesi buna b6y6k bir katkıda bulunmuştur. Birleşik Krallık ve ABD’de yaygınlaşmaya başlayan bu politikaların politik desteğe sahip olduğu g6r6lmektedir. Bu bağlamda uzun bir zaman diliminde gelişen davranışsal kamu politikası yaklaşımı ve bu alanın kamusal problemlere sunduğu 6z6m 6nerileri ve problemlerin algılanmasına y6nelik yaklaşımı uygun politikal ortamı bulduktan sonra t6m d6nyada yaygınlaşmaya başlamıştır.

1.4.1.3. Davranışsal Kamu Politikası ve Dürtme Benzeri Politikalar Arasındaki Ayrım

Dürtme ve Benzeri Politikalar:

Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan rapora göre davranışsal iktisat, davranışsal öngörüler ve dürtme aynı kavramlar değildir. Ancak akademisyenler ve devlet görevlileri bu terimleri sanki aynı kavramlarmış gibi kullanmaktadırlar. Dürtme kelimesi, davranışsal iktisat, davranış değişimi veya davranışsal bilimler, davranışsal öngörüler (*behavioral insights*) gibi kelimelerle eş anlamlı olarak akademik dergi ve makalelerde kullanılmaktadır. Hükümetler de bu terimleri birbiri yerine kullanmaktadır. Birleşik Krallık ve Avustralya'daki hükümetler davranışsal öngörü terimini kullanmakta ve bu alanda kurulan takımların isimleri de 'Davranışsal Öngörü' ismini almaktadır. Fakat 'Dürtme' terimi resmi yayınlar dışında sıklıkla bu terimlerle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Dr. David Halpern, Birleşik Krallık'ta BIT 'nin (*Behavioral Insight Team*) kurucusudur ve yazdığı kitaba 'Inside The Nudge Unit' adını vermiştir (Einfeld, 2017, s.6-7).

Politikacılar ve akademisyenler arasında, dürtme teriminin sıklıkla kullanılması, davranışsal iktisat, davranışsal öngörüler gibi alternatif terimlerin üzerine gölge düşürmüştür. Politikada ve akademik dergilerde dürtme davranışsal iktisadın kamu politikasına uygulanması olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım resmi olmayan bir etiket olan 'Dürtme Birimi' adında kendini göstermektedir ve bu isim politikayı davranışsal öngörüler yoluyla etkilemeye çalışan takımların kısaltması olarak kullanılmaya başlanmıştır (Loewenstein ve Chater, 2017, s. 27-28).

Davranışsal iktisat, davranışsal öngörüler ve dürtme birbiriyle ilişkili olsa da aslında birbirlerinden farklıdır. Davranışsal iktisat, psikolojik öngörülerini ekonomik karar verme sürecini açıklayabilmek için insan davranışına uygulayan bilimsel bir disiplindir. Davranışsal öngörüler (*behavioral insights*) ise ekonomi, psikoloji ve nörobilim gibi multidisipliner alanların verilerinden yararlanarak insan davranışlarını ve insanların günlük hayatta nasıl karar verdiklerini anlamaya çalışır. Dürtme ise politika yapıcıların pek çok davranışsal teknik arasından uygulayabileceği bir yöntemdir. Davranışsal öngörüler dürtmeden daha geniş bir alanı kapsar. Dürtme genellikle politika süreci sonucunda elde edilen çıktı ile ilgilenirken, davranışsal öngörüler politika sürecine girdi

sağlamakta ve diğer geleneksel müdahale formlarını (örneğin; düzenleme, teşvik, bilgi sağlama) bilgilendirmektedir. Bu açıdan davranışsal öngörüler dürtmenin tersine daha geniş yelpazede politika araçlarını destekler. (Lourenço vd., 2016, s.10).

Tablo 2: Davranışsal Öngörüler ve Dürtme Arasındaki Farklılık

Özellik	Davranışsal Öngörüler	Dürtme
Politika Sürecindeki Yer	Girdi Geniş yelpazede politika araçları	Çıktı Odak noktası seçim mimarisi

Kaynak: Lourenço vd., 2016, s.10

Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi bu tip davranışsal müdahaleleri dürtme-tipi politikalar grubunun bir parçası olarak ele almıştır (Whitehead vd., 2014, s. 13). Bunun temel sebebi yukarıda anlatılan, literatürde kavramla ilgili belirsizlik ve kavramların birbiri içine geçmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Davranışsal Kamu Politikaları

Davranışsal kamu yönetimi, politika tasarımı ve uygulanmasına yönelik gelişmekte olan bir teoridir. Bu yaklaşım geleneksel bürokrasinin alışlagelmiş işleyiş yönteminde büyük bir değişimi ifade eder. Kamu yönetiminin temel görevi, kamusal sorunlara çözüm üretmektir. Bunu yaparken de bu problemlerin nasıl ve neden ortaya çıktığını anlamak ve buna yönelik politikalar üretmek için uğraşmaktadır. Genellikle bu problemlere geleneksel ekonomik karar alma yönteminin ışığında rasyonel açıklamalar üretilmeye çalışılır. Pek çok günlük problem, piyasa başarısızlığı, çıkar çatışması, bilgi asimetrisi gibi kamu yönetiminin geleneksel ekonomi disiplininin aldığı yöntemlerle çözülmeye çalışılır. Bürokrasinin içsel işleyişi genellikle fayda maksimizasyonu paradigmasına dayanan fayda-maliyet analizine dayanmaktadır (Kasdan, 2018, s.3).

Davranışsal iktisat ve geleneksel ekonomi teorileri arasındaki çatışma, karar verme sürecinde bireyi neyin motive ettiği sorunsalı zemininde gerçekleşir. Bürokrasi, şimdiki

maliyetleri gelecek değerlerle karşılaştırırken, rasyonel ve istikrarlı fayda-maliyet analizi ile belirlemektedir. Ancak sıradan insanlar hesaplamalarını duyguların, sosyal baskının ve eksik bilgi ışığında yapmaktadır (Kasdan, 2018, s.3).

Davranışsal kamu politikalarının kapsamı dürtmeden daha geniştir, şöyle ki; davranışsal öngörüler sadece devlet ve vatandaş arasındaki iletişim kanalına uygulamaktan ziyade devletin tüm eylemlerine uygulamayı içerir (John, 2018, s. 7). Bugüne kadar davranışsal öngörüler ve özelde de dürtme yaklaşımı geleneksel politika sürecinin son aşamalarında yani uygulama ve değerlendirme aşamalarında kullanılmıştır. Genellikle bir program ya da hizmetin en iyi şekilde kullanılmasına yardımcı olmak için uygulama aşamasında faydalanılmıştır. Ancak bu noktada politika ile ilgili pek çok karar çoktan alınmıştır. Politika analizi aşamasında, politika yapıcılar problemin parametrelerini ve olası çözümleri tanımlamışlardır (Philips, 2018).

BIAP 2016 raporuna göre; günümüzde ön planda yer alan ve davranışsal müdahalelerin uygulanmasında öncü olan ülkeler ve uygulamalar buz dağının sadece görünen kısmıdır ve bize oldukça dar bir bakış açısı sunar. Bu rapor, doğrudan ya da dolaylı olarak davranışsal öngörülerden faydalanılarak yapılan politika uygulamalarını detaylı bir biçimde sunmaktadır. Ancak bu şekilde buz dağının görünen kısmının diğer parçaları gözler önüne serilebilir. Bu bakımdan kafa karışıklığını engellemek için, davranışsal kamu politikası sürecinde ne derece davranışsal öngörülerden faydalandığına bakılarak bir kategori oluşturulmuştur (Lourenço vd., 2016, s. 15). Bunlar sırasıyla şöyledir: Davranışsal olarak test edilen girişimler, Davranışsal olarak bilgilendirilmiş girişimler, Davranışsal olarak sıralı girişimler olmak üzere üç kategori ile sınırlandırılmıştır.

Davranışsal olarak test edilen girişimler, açık bir biçimde test edilen ya da buna özgü bir deneyden sonra ölçeklendirilen girişimlerdir (Lourenço vd., 2016, s. 16). Örneğin; öğrencilerin bilişsel olmayan performanslarını geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim müdahalesi, pek çok okulda uygulanmadan önce üniversitelerdeki sosyal psikoloji laboratuvarlarında test edilebilir (Gopalan ve Pirog, 2017, s.84). BIT tarafından önerilen ‘Test Et, Öğren, Adapte Et’ yaklaşımı tasarlanan ve uygulanması öngörülen müdahalelerin etkinliğini sağlamada kullanılmaktadır. Bu anlamda BIT rastgele kontrol deneylerini etkili bir biçimde kullanmaktadır (Lourenço vd., 2016, s. 13). Ancak devletin yürüttüğü işlerin çoğu büyük sistem değişikliğini içermektedir: Yasa,

düzenleme ve uyum gibi. Bu sistem düzeyinde değişimler yasal, etik ve pratik nedenlerden ötürü genel olarak deneye tabi tutulamamaktadır. Bir kısım insanın belirli bir yasaya tabi tutulup diğer insanların tutulmaması gibi bir durum gerçek hayatta pek mümkün değildir. Philips'e göre bugüne kadar davranışsal öngörülerin uygulanmasında uygulamadan önce deney yapılması faydalı olsa da davranışsal bilimlerin uygulanmasını sadece rastgele kontrol deneylerinin uygulanabileceği alanlarda yapmak davranış bilimlerinin uygulanma alanını sınırlandırmaktadır (Philips, 2018).

Davranışsal olarak bilgilendirilmiş girişimler, önceden varolan davranışsal kanıtların gözden geçirilmesi ile tasarlanmış girişimlerdir. Burada önceden her hangi bir deney yapılmamaktadır (Lourenço vd., 2016, s. 16). Örneğin; insanlara gönderilen hatırlatma uyarılarının insanların ödemelerini ciddiye almalarına yol açtığını gösteren geçmiş kanıtlara dayanarak bir e-mail kampanyası düzenlemek (Gopalan ve Pirog, 2017, s.85). Philips'e göre eğer toplumun refahı söz konusuysa davranışsal içgörülerin politika tasarımının erken aşamalarında kullanılması gerekir. Bu noktada politika tasarımının erken aşamalarında politika yapıcılarının göz önüne aldığı şeyler daha önceden yapılmış araştırmalar ve deney sonuçlarının sunduğu kanıtlardır. Politikanın işe yarayacağına dair herhangi bir garanti olmasa da varolan kanıtlardan yola çıkılarak belirli bir politikanın tasarımını yapmak iyi bir başlangıç noktasıdır (Philips, 2018).

Davranışsal olarak sıralı girişimler, genellikle vergi ya da teşvik gibi geleneksel politika araçlarına dayanmakta, açık biçimde herhangi varolan bir davranışsal kanıta dayanmamaktadır. Ancak uygulamadan sonra davranışsal öngörülerden faydalanılmaktadır (Gopalan ve Pirog, 2017, s.85). Davranışsal öngörüler genellikle geleneksel müdahalelerin tamamlayıcısı olarak kullanılmaktadır (Lourenço vd., 2016, s.16). Örneğin; komuta ve kontrol yöntemi tek başına davranışsal değişimi sağlayamamaktadır. Bunun yerine davranışsal içgörülerden faydalanılarak komuta ve kontrol sistemi için daha dengeli bir biçimde faydalanılabilir (John, 2018, s. 8). Davranışsal öngörülere dayanılarak bir müdahale geliştirilmesi yanında, bu öngörüler var olan politikaların davranışsal bakış açısıyla yeniden gözden geçirilmesi ve gerekirse politikada değişim yapılması ya da durdurulması için kullanılabilir.

Davranışsal kamu politikaları, davranışsal bilimlerin sunduğu öngörülerini politika tasarımından uygulanmasına kadar geniş bir süreçte kullanmaktadır. Bu bakımdan

seçim mimarisine odaklanan dürtme kavramından oldukça geniş kapsamlı bir yaklaşımdır. Etkin bir politika, vatandaşlar ve kamu kurumları arasındaki karşılıklı bağımlılık ve geri bildirim mekanizmasına bağlı olduğu kadar bürokrasi içerisinde de birbirine bağlı iletişim kanallarının varlığını gerektirir. Bu zincirde her bir halka diğerine bağlı olduğu için davranışsal bir müdahalenin sadece politikanın uygulamasının bir aşamasında etkili sonuç verebilmesi oldukça zordur. Sadece zincirin tek bir halkasına odaklanmak yerine zincirin diğer halkalarının da iyileştirilmesi gerekir (John, 2018, s. 8-9). Davranışsal öngörülerini sadece bir politika aracı olarak kullanmak yerine devletin işleyişini aydınlatmak ve anlamak için kullanılan bir yöntem haline getirmek oldukça önemlidir. Bu bağlamda BIT tarafından ‘davranışsal devlet’ adlı bir rapor yayınlanmıştır. Buna göre seçilmiş ve atanmış görevliler de tıpkı vatandaşlar gibi zihinsel kısa yollara ve bilişsel yanlılıklara sahiptir. Bu konuda mülakat yapılan bir akademisyen bunun üstesinden gelmek için şunların yapılabileceğini dile getirmiştir:

‘Bu bence eğitim verilerek çözülebilir. Finansal ya da hukuk okuryazarlığı eğitimi gibi, burda davranışsal iktisat okuryazarlığı şeklinde eğitimler verilirse. Bunu ister lise müfredatına eklersiniz, ister bürokraside her birime yönelik ayrı eğitim paketleri yapabilirsiniz. Eğitim paketleriyle daha kolay çözümler gibi geliyor bana. Aksi takdirde her dürtmeyi, her yere uygulamak konusunda çok zorlanırsınız bence. Davranışsal iktisat alanında, insanlar şöyle demiyorlar: Mesela finansal okuryazarlık mı, eğitim verilsin okullarda. Ama 40 yaşına geldiğinde insan, borsaya giriş yapacağım dese, 30’lu yaşlarında, ilkokulda ortaokulda aldığı eğitim aklında kalmamış oluyor. Şimdi just in time eğitimler, yani borsaya girmeden önce, bir eğitim vermek gerekir. O yüzden bu eğitim paketlerini de iyi kurgulamak lazım. Sadece müfredata sokalım yetmiyor, aynı zamanda, hangi zamanda verilmeli, nasıl verilmeli, kimlere verilmeli. Bunlar da incelenmesi gereken konular ayrıca.’

Bu bağlamda davranışsal kamu politikaları, içerisinde nudge ve benzeri uygulamaları da barındıran ama bununla yetinmeyip gerek kamu politikası tasarımında gerek uygulamada gerekse devletin işleyişinde davranışsal bilimlerin sunduğu kanıtları ve araştırmaları esas alan büyük çaplı bir dönüşüme işaret etmektedir. Özellikle de

‘davranışsal devlet’ kavramı, literatürde sıklıkla karşımıza çıkan vatandaşları doğru davranışa yöneltebilmek adına seçim mimarisi uygulanması gibi yaklaşımların oldukça ötesindedir. Bu kavram sadece bireyi ele alan bir yaklaşımdan ziyade kamu kurumlarının işleyişinin ve devlet görevlilerinin zihniyet açısından değişimine de odaklanan bir yaklaşımdır.

1.5. DAVRANIŞ BİLİMLERİNİN KAMU POLİTİKASINA UYGULANMA SÜRECİ

Davranışsal yaklaşımların kamu politikasına uygulanma süreci, geleneksel kamu politikası uygulanma sürecine benzetmekle birlikte, davranışsal bilimlerin sunduğu verilerden faydalanılarak politikaların test edilmesi, pilot çalışma uygulamaları vb. yöntemlerle politikanın geçerliliğinin ve güvenilirliğinin test edilmesi bu alanın sunduğu başlıca yeniliklerden bir tanesidir. Sosyal psikoloji, davranışsal iktisat gibi disiplinlerin sunduğu veriler politika yapım sürecinin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda bu başlık altında önce, Davranışsal Kamu Politikasının geleneksel politika araçlarından farkı anlatılacaktır. Sonrasındaysa Davranışsal bilimlerin politikaya uygulanma süreci açıklanacaktır. Bu süreç açıklandıktan sonraysa kamu yöneticilerinin davranışsal bilimleri uygulamasında kolaylık sağlayacak ‘EAST’ çerçevesine değinilecektir.

Davranışsal Kamu Politikasının Geleneksel Politika Araçlarından Farkı

Thaler ve Sunstein geleneksel yaklaşımların standart yöntemleri olduğunu ifade etmektedir. Bunlar; bilgi sağlama, doğrudan düzenleme (yasaklar ve yaptırımlar), ekonomik teşvikler gibi yöntemlerdir. Bu yaklaşımların çeşitli olumsuz yanları vardır ve etkili bir davranış değişikliği oluşturmadığına dair kanıtlar vardır. Bu sorunun kökeninde geleneksel kamu politikası yaklaşımının insana bakışında rasyonel insan modelini esas almasıdır. Buna göre, bireyler genel olarak doğru bilgi, yerinde bir teşvik ve makul kurallar konulduğunda kendileri için en doğru tercihleri yaparlar. Davranışsal ekonominin sunduğu bilgilere göre günlük hayatımızda verdiğimiz kararlar ve davranışlar, rasyonel bir karar verme modelinin sunduğu koşullar olsa bile çoğu zaman bizim için olumsuz ve genel olarak toplum için olumsuz sonuçlar doğurabilir (Hansen ve Jespersen,2013, s.6). Örneğin; ekonomik araştırmalar emeklilik birikimi programlarının çalışanların gelecekteki refahı için oldukça önem vermektedir. Pek çok

girişim bireylerin kendi çıkarlarına en iyi hizmet edecek şekilde emeklilik dönemi için para biriktirmeye teşvik etmektedir. Ancak bulgulara göre pek çok çalışan gelecek için para biriktirmemektedir (Amir vd., 2005, s. 3-4). Bireylerin kendi refahları ve toplum refahına kararlar alamadıkları örnekler oldukça fazladır. Tüketiciler sürekli olarak sağlıksız beslenmektedir ve bu nedenle obezite günümüzün problemi olmaktadır. Pek çok Avrupalı çevrenin korunması gerektiğini düşünür ancak çok azı bunun için bir eylemde bulunur. Bazı davranış bilimciler göre bu ve bununla ilgili davranışlar ‘insanların aldığı pek çok kararın rasyonel olup olmadığını’ sorgulamaya yol açmaktadır. Deneysel kanıtlar da bunu desteklemektedir. Pek çok çalışma insanların öngörülerinin kusurlu ve yanlı olduğunu doğrulamaktadır (Yonoff ve Hertwig, 2016, s. 150).

Dürtmeye dayanan politikalar, bir politika yapıcısının elinde bulunan tipik araçlardan daha farklı araçlar kullanır. Tipik bir politika yapıcısı istenmeyen davranışları engellemek için vergi, istenen davranışların gelişimi için sübvansiyon gibi araçlar kullanır. Ancak bu müdahaleler ekonomiktir ve kararların verildiği sosyal bağlamı göz önüne almaz. Davranış değişikliğini başarmak için devlet ‘zora dayalı’ yöntemler seçebilir. Düzenleyici önlemler, yasaklar gibi vatandaşları belirli davranışları sergilemekten caydırabilir. Zorlayıcı önlemler genellikle belirli bir davranışın topluma zararlı olduğu ve kaçınılması gerektiği zaman kullanılmaktadır. Ancak insan davranışının bazı yönleri vardır ki standart politikalarla bu yönler değiştirilemez. Örneğin; insanlara daha sağlıklı yeme alışkanlıkları kazandırmak, daha fazla egzersiz yapmak vb. Bu gibi alanlarda devletin araç kutusunda kullanabileceği diğer seçenek ‘yumuşak önlemlerdir’ (Corr ve Plagnol, 2019, s. 153-154). Devletin araç kutusunda kullanabileceği yumuşak önlemlerden olan ‘dürtme’ politikalarından bazı örnekler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu önlemlerden zorunlu olarak birini seçmek gerekmez her ikisi de uygulanabilir.

Tablo 3: Dürtme ve Düzenleme Örnekleri

Kullanım Alanı	Dürtme	Düzenleme
Sigara Kullanımı	Sigara içilmeyen alanları medya yoluyla daha görünür kılarak çoğunluğun sigara içmediğini ve çoğunluğun bırakmak istediğini göstermek	Kamu alanlarında sigara içmeyi yasaklamak
Alkol Kullanımı	İçecekleri daha küçük bardaklarda sunmak	İçki fiyatlarını düzenlemek
Diyet	Daha görünürde olan raflara meyve ve sebze yerleştirmek	Medyada yer alan yiyecek reklamlarına kısıtlama getirmek
Fiziksel Aktivite	Asansör yerine merdiven kullanmayı çekici hale getirmek	Benzine zam yapmak

Kaynak: Bonell vd., 2011, s. 401'den aktaran: Rainfold ve Tinkler, 2011, s.3.

Bemelmans ve meslektaşlarının (1998'den aktaran: Van Deun, Van Acker vd., 2018, s. 5) politika araçlarıyla ilgili tipolojisine göre 3 adet politika enstrümanı vardır; havuç, sopa, öğüt. Sopa veya düzenleyici politika araçları vatandaşları belirli bir davranışı yapmaları ya da yapmamaları konusunda zorlar; havuç ya da ekonomik politika araçları insanları teşvik etmek için kullanılır. Öğüt ise vatandaşları ikna etmektir. Bu sınıflandırma içerisinde 'dürtme'yi koymak kolay değildir. Dürtme hiçbir tercihi sınırlamadığından dolayı ne sopadır (düzenleme), ne de ekonomik bir teşvik içermediğinden ötürü havuçtur. Ancak dürtme vatandaşları bir şeye katılma ya da katılmama konusunda özgür bıraktığı için havuç ile benzerlik gösterir. Bireyle açık bir biçimde bilgi sunularak ikna edilmeye çalışılmadığından öğüt kategorisine de girmez; ancak yine de bilgi sağlama yöntemini kullandıkları için öğütle benzer yanları vardır. Dolayısıyla dürtme bir anlamda daha çok öğüte dayanır ve biraz da havuca benzer (Van Deun vd., 2018, s.5).

Dürtme kavramı Scheider ve Ingram'ın (1990, s. 517'den aktaran: Van Deun vd., 2018, s.5) beşli tipolojisinde bulunan politika araçlarıyla da ilişkilendirilebilir. Örneğin; Kapasite Araçları, 'bireylerin, grupların ve kurumların karar vermelerini ve faaliyetlerini yürütebilmeleri için bilgi, öğretim, eğitim ve kaynak sağlar'. Bir başka deyişle eğitim ve öğretim gibi araçlar doğrudan vatandaşların karar verme becerisini geliştirmeyi amaçlar. Ancak her iki durum arasında bir fark vardır: Dürtme dolaylı olarak vatandaşların karar verme becerisini geliştirmeyi amaçlar.

Davranışsal Kamu Politikasının Uygulanma Süreci

OECD'nin raporu davranışsal öngörülerin politikaya uygulanması konusunda ilk kapsamlı uluslararası araştırmayı içermektedir. DKP'nin uygulanmasında en önemli unsurlar aşağıda sıralanmıştır: (OECD,2017, s.36-43)

Uzmanlık: Bir örgütte davranışsal öngörülerin kurumsallaşma derecesinde diğer bir ölçüt uzmanlaşmadır. OECD'nin araştırmasına (survey) göre; kurumların %45'i psikoloji, sosyal bilimler, antropoloji, ekonomi, nörobilim alanında uzman olan kişileri istihdam etmektedir. Diğer kurumlar ise, yarı-zamanlı çalışmak üzere uzmanları istihdam etmekte ya da kurum dışından uzmanlardan danışmanlık yapmak üzere faydalanmaktadır.

Kaynak: Davranışsal öngörülerin uygulanmasındaki diğer bir engelin kaynak yetersizliği olduğu dile getirilmektedir. Ancak, OECD'nin raporuna göre; genellikle maliyet önemli bir unsur değildir. 11 alan araştırmasına göre (case study) yapılan müdahalelerin hiçbir maliyeti yoktur. Sadece 2 örnekte maliyet önemli olmuştur.

Müdahale (Intervention): (Politika aşaması):

Politika sürecinde davranışsal içgörüler karar verme sürecini bilgilendirmek için kullanılır. Ankete göre; BI genellikle uygulama aşamasında kullanılmaktadır (OECD, 2017, s.37).

Metodoloji

Davranışsal içgörülerin örgütsel karar vermeye etki etmesinin; yani buna ilişkin bilginin elde edilmesinin iki yöntemi vardır. Birinci yöntem; literatür araştırması yoluyla bilgi

edinmek. Diğeriye; farklı tipte deneyler, RCT, laboratuvar çalışmaları ve anketler yoluyla doğrudan bilgi üretimidir (OECD, 2017, s.40).

RCTs (*Randomised Control Trials*) şeklinde ifade edilen rastgele kontrol deneyleri, bir müdahalenin etkinliğinin test etmenin en çok kullanılan ve yaygın yoludur. Rastgele kontrol deneyleri genellikle tıp alanında kullanılmaktadır. Ancak günümüzde kamu politikası alanında da kullanılmaktadır. Kullanılan RCT'lerin çoğunluğu daha önceden bu alanda yapılmış araştırmaların bir tekrarıdır. OECD'nin araştırma yaptığı ülkeler arasında 41 rastgele kontrol deneyinden 19'u daha önce yapılmış deneylerden uyarlanmıştır (OECD, 2017, s.40-41).

Her iki yöntem de politikanın farklı evrelerinde bir arada da kullanılabilir. Tek bir yöntem kullanımı tüm durumlar için geçerli olmayabilir. (One size doesn't fit all). Kullanılacak yöntem eldeki olguya göre değişebilir. Kamu kurumları, davranışsal öngörü alanında uzman olan kişilerden danışmanlık almak gibi bir yöntemle işe başlayabilir. Kamu politikası tasarımı çalışmaları, seminerleri düzenlenebilir. Bundan sonraki süreçte ihtiyaç doğrultusunda yapılan keşiflere göre kaynak tahsis edilebilir (OECD, 2017, s.41).

Değerlendirme: Davranışsal öngörülerin uygulanmasının en temel özelliği önce bir örneklem üzerinde test edilmesidir. Bu özellik, kamu politikaları alanında oldukça farklı ve yeni bir yaklaşımdır. Bir deneyin sonuçlarını ve etkilerini değerlendirmek, neyin işe yarayıp neyin yaramadığını görmek ve buna yönelik bir varsayımda bulunmak açısından oldukça önemlidir. Ayrıca yapılan müdahalenin bir seferlik bir etki mi (one time effect) yoksa bir alışkanlığa mı dönüştüğünü görmek için politikanın yarattığı etkinin belli bir süre gözlemlenmesi önemlidir (OECD, 2017, s.43).

Davranışsal öngörülerin kamu politikasına uygulanması sürecinde, yapılan müdahalelerin ne derecede somut sonuçlar elde edildiği de önemlidir. Buna yönelik kanıtlar oldukça farklılık göstermektedir. Uzun zamandır davranışsal kamu politikası uygulayan ülkeler genellikle uygulamanın geliştirilmesi üzerine odaklanmaktadır (Vergi mükelleflerine mesaj yollamak, varsayılan seçenek vb.). Ancak, ufak çapta da olsa politikanın tasarımında DKP'nin kullanılması yönünde bir eğilim oluşmuştur. Ancak bu

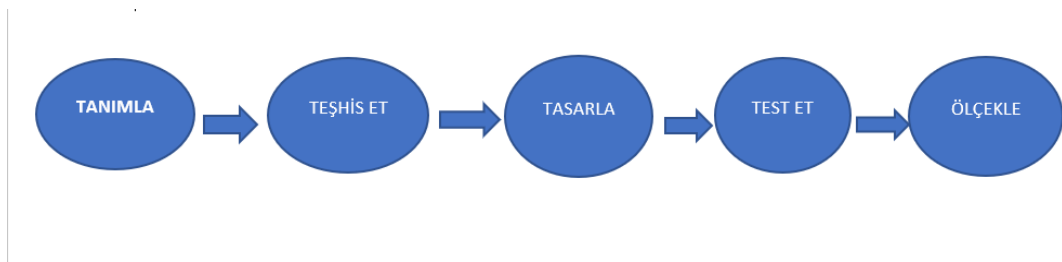
eğilim yaygın değildir. Ayrıca davranışsal öngörülerin örgütsel değişimi hızlandırmak için kullanılması da bazı örneklerde görülmektedir (OECD, 2017, s.43).

DKP yaklaşımı uygulama sürecinde aşamalı bir model kullanılmaktadır. Charles Lindblom'un çığır açan 1959 doktrini 'ardışık sınırlı karşılaştırmalar' (successive limited comparisons), politika problemleriyle ilgili aşamalı çözümler içeren bir şablondur. 'Davranışsal Kamu Politikaları' yeni bir paradigmadır ve bu paradigmaya eski bir söylem olan 'işin içinden bir şekilde çıkmak' (muddling through) söyleminin daha modern versiyonudur. Bu versiyonda aşamalı model ve ampirik sosyal bilimden adapte edilen inovasyon teknolojileri bir arada kullanılır. (Cojocarü vd., 2020, s. 3).

Kökleri, 'aşamalı' modele sıkı sıkıya bağı olan davranışsal bilimler, hafif dokunuşlar; kamu personelinin karar aldığı bağlamla ilgili düşük maliyetli değişimlerle, kamu sektörü reformunu tamamlayıcı bir yaklaşımdır. Ancak devlet organları, binlerce hatta milyonlarca çalışandan oluşan ve pek çok profesyonel hiyerarşinin olduğu karmaşık yapılarıdır. Dolayısıyla, davranışsal bilimciler devletin politikalarını etkilemek ya da değiştirmek istiyorlarsa nereden başlamalıdır? (Cojocarü vd., 2020, s. 3).

Aşama aşama ilerleyen bu süreç aşağıdaki şekilde basitçe gösterilmiştir:

Şekil 4: DKP Uygulamanın Aşamaları

Kaynak: Cojocarü, Datta vd., 2020, s.3.

İlk ve en önemli aşama, hedef kitlenin gösterdiği davranış kalıbının belirlenmesidir. Sonrasında davranış bilimci, çok daha geniş politika problemini daha yönetilebilir parçalara ayırmalıdır. Yani, bu problemi alınması gereken belirli kararlara ya da eylemlere dönüştürmelidir. Bu, genellikle gözlem, veri analizi ve ilgililerle yapılan mülakatlar yoluyla olmaktadır. Örneğin, belirli bir ülkede ilkökul çocuklarının ders

kitaplarından yoksun olduğu bir durumu ele alalım. İlk etapta, bu, politika yapıcıların daha fazla kitap için kaynak ayırmadığına işaret etse de, soruna daha yakından bakıldığında, aslında bu, ‘street level bureaucrats’ dediğimiz daha alt personelin kararları ve eylemlerinden kaynaklanmış olabilir. Yetkililer, belirli aşamaları takip ederek bu engeli aşabilirler. Yani, üstlere danışmak, kaynak sağlayıcılarla iletişime geçmek gibi yöntemlerle bu süreci küçük adımlarla planlayabilirler (Cojocarü vd., 2020, s.4).

Bu konuda mülakat yapılan bir akademisyene göre süreç şöyle işler:³

‘Bu işi iyi yapmanın en önde gelen şeylerinden biri problemi tespit etmektir. Yani, bu şuna benzer; bir doktorsunuz, bir hasta size geliyor ve bir şikâyeti var, bir semptom var. Bu semptomun arkasında 3-4 farklı hastalık olabilir. Şimdi, siz o semptomu bakarak, ilk aklınıza gelen hastalık üzerinden bir tedavi uygularsanız, çok yanlış şeyler olabilir. Aynı şey burada da geçerli’.

Dolayısıyla problemin tanımlanması oldukça önemlidir. Darboğazlar sezgisel olarak tanımlanabilir. Ancak, sezgiler çoğu zaman bizi hataya sürükleyebilir. Buna bir çözüm olarak ‘davranışsal haritalama’ (behavioral mapping) adı verilen sistematik bir yöntemle problemin kökeni tanımlanır. Davranışsal haritalama yöntemi ‘davranışsal stres noktalarını’ belirleyerek olası müdahale noktalarını tespit etme sürecidir. İşe önce problem tanımıyla başlanır. Örneğin, varsayalım çiftçiler tarlalarını oldukça az gübrelemektedir. Bu davranış pek çok kısma ayrılabilir. Çiftçi bir noktada gübre satın almayı düşündü mü? Eğer düşünmediyse problem bu kararda yatmaktadır. Eğer düşündüyse ve almadıysa, problem bu noktada oluşur. Bundan sonraki süreçte teşhis araçları kullanılarak bu problemlerden hangisinin etkin olduğu tespit edilir. Çiftçi, şimdi değil de gelecekte mi gübre kullanmayı düşündü? Yoksa unuttu mu? Bunu teşhis etmek için sorulan sorular psikolojiyle ilgilidir. İlk soru ‘öz kontrol’ problemiyle ilgilidir. İkincisi ise, ‘dikkatsizlik’le ilgilidir (Datta ve Mullainathan, 2012, s. 15-16).

---

³ 2021 yılında deneysel iktisat alanında çalışan bir akademisyenle yapılan mülakat sonucu elde edilen bir bilgidir.

İkinci aşama, psikoloji ve bununla bağlantılı disiplinlerden elde edilen bulgular kullanılarak, eksik ya da hatalı kararların ve eylemlerin teşhis edilmesidir. Ayrıca bu bulgulardan yola çıkılarak ‘bağlamın’ davranışlar üzerinde nasıl bir etki yarattığı açıklanır. Yerinde gözlem dahil olmak üzere yapılacak niteliksel bir araştırmayla, ilgili bağlam hakkında elde edilen bilgiler bir araya getirilir ve daha önce formüle edilen hipotez doğrulanır (Cojocaru vd., 2020, s.4).

Üçüncü aşama, bağlamsal engeller belirlendikten sonra, bu bağlamsal engelleri kaldırmaya yönelik müdahaleleri tasarlamaktır (Cojocaru vd., 2020, s.4). Davranışsal bilim temelli yaklaşımlar, kamu yönetiminde, kurumlarda ve her ülkenin bağlamında uygun olacak bir yaklaşım değildir. Anlamlı bir etki yaratacak yöntemin seçilmesi oldukça dikkatli bir araştırma gerektirir. İlk önce incelenmesi gereken konu, pek çok insan tarafından sıklıkla tekrar eden, sistematik davranışların tespit edilmesidir. Davranışsal öngörüler oldukça küçük bir etki yaratsa da bu öngörüler büyük gruplarda denemek yine de toplumsal anlamda önemli bir etki yaratabilir. Bu nedenle gerek ulusal gerekse yerel düzeyde uygulanabilecek davranışların tanımlanması oldukça önemlidir (Cojocaru vd., 2020, s.6).

Dördüncü aşama, ‘test etmek’dir. Eğer hipotez test edilmezse genellikle spekülasyon kalmaktadır. Davranışsal bilimlerin getirdiği en önemli yenilik yapılan müdahalenin geçerliliği ve güvenilirliğinin deneysel yöntemle ya da yarı-deneysel yöntemle test edilmesidir (Cojocaru, Datta vd., 2020, s.5).

Bu tez için mülakat yapılan bir akademisyen, deneysel yöntemin önemini şu şekilde açıklamıştır; ⁴

Bu dürtmelerin özelliği şu; pilot çalışma yapılabiliyor. Mesela bütün Türkiye’de uygulayacağın bir dürtme var; fakat bunun, nasıl olacağını bilmiyorsun. Dolayısıyla, öncesinde bir pilot çalışma yapıyorsun; bir örneklem gibi düşün. Türkiye’yi yansıtan bir sosyo-demografik bir profil düşün; bu profile uyguluyorsun. Sonra, işlediğini görüyorsun. Bu aşamadan sonra zaten bütün Türkiye’ye uyguluyorsun. Böyle yapılmadığı zaman deneme yanılma tahtasına döner. Bu da pek iyi bir seçenek değil. Dolayısıyla küçük gruplarda mutlaka denenmesi gerekir ve işlediğinin görülmesi gerekir.

⁴ 2021 yılında davranışsal iktisat alanında çalışan bir akademisyenle yapılan mülakat sonucu elde edilen bir bilgidir.

Davranışsal kamu politikalarının politikaya uygulanması konusunda anlatılan aşamalar gerek akademik yazında gerekse çeşitli kurumlar tarafından benzer şekilde uygulanmaktadır. Türkiye’de de buna benzer bir yaklaşım Ticaret Bakanlığı’ndaki dürtme birimi tarafından uygulanmaktadır. ‘Senin Kararın mı’ adlı kitapta politikaların uygulanmasıyla ilgili şu önemli noktalara değinilmiştir:

Davranışsal içgörülerin kamu politikalarına uygulanması sürecinde, nereden başlanacağı ve neyin ümit verici bir alan olduğunu tespit etmek için kullanılan üç kriter vardır: (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 94)

- 1) Söz konusu sistem üzerinde öngörülen değişimleri uygulayabilecek kontrole sahip miyiz?
- 2) Hedef davranış, seçilen alandaki sonuçlar açısından önemli mi ve önemli sayıda bireyi etkileyecek mi?
- 3) Hedef davranış, verilerle ölçülebilir mi? (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 94).

Ticaret Bakanlığı’nın DKP uygulamalarına yönelik yaklaşımı şu şekilde açıklanabilir: Bir alan tespit edilir ve proje tasarlanır. Bundan sonraysa ‘TEST’ adı verilen bir metodoloji uygulanır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.94-96).

Target (Hedef): Teşvik edilecek ya da caydırılacak hedef davranışların tanımlanması. Bu aşamada önce problem tanımlanır.

Araştırma Bağlamını Anlamak (Explore): İlk önce, son kullanıcının, yani eylem ve davranışlarıyla projenin odağında olan kişinin perspektifi anlaşılmaya çalışılır. Örneğin; yerel ticari işletme sahibi gibi. İkinci olarak, hangi müdahalelerin yapıldığını araştırmak için sistem incelenir. Örneğin; mevcut planlar, toplum vb.

Çözüm (Solution): Bu aşamada, daha önceki aşamalarda belirlenen engelleri kaldırmaya yönelik müdahaleler tasarlanır. Bu aşama, hedefin tekrar gözden geçirildiği ve mevcut akademik kanıt tabanından istifade edildiği bir süreçtir.

Davranışsal bilimleri, bundan faydalanacak kamu görevlilerine ya da yeni paydaşlara tanıtırken sıklıkla kullanılan iki çerçeve vardır. Bu çerçeveler davranışsal öngörüler hakkında fazla bilgisi olmayan insanların aklında bir fikir oluşturmak için iyi bir

başlangıç noktasıdır. Bu çerçevelerden kullanılan araçların çoğu davranışsal iktisat, sosyal ve bilişsel psikoloji alanlarında yapılan labaratuvar ve alan araştırmalarıyla desteklenmektedir. Bu çerçeveler: EAST ve MINDSPACE'dir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.96). 'EAST' adlı çerçeve alt başlıkta detaylı bir şekilde incelenecektir.

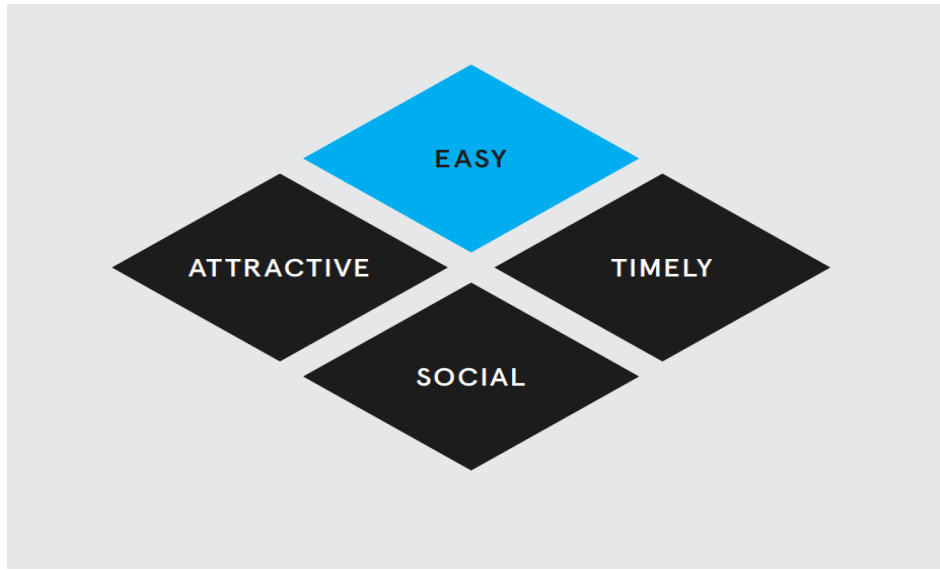
Deneme-Çözümlerin Etkilerini Denemek ve Ölçmek (Trial): Bu son aşamadır ve bu aşamada hazırlanan müdahalenin nedensel etkileri tespit etmek amacıyla birtakım deneyler yapılır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 98). Davranışsal kamu politikası tasarımının en temel özelliklerinden birisi de bilimsel kanıta dayalı olmasıdır. Bu anlamda eldeki veriler kullanılarak sorun net bir şekilde tespit edildikten sonra mümkünse taslak politika küçük gruplarda test edilerek etkinliği ölçülmektedir. Bunun için, pek çok ülkede ve akademik literatürde hâkim olarak rastgele kontrol deneyleri kullanılmaktadır. RCT'ler analiz alanında 'altın standart' olarak görülmektedir (Torunoğlu vd., 2019, s. 202).

Bir müdahalenin gerçekten başarılı olup olmayacağını test edilerek daha sonra uygulamaya geçilmesi, yani müdahalenin uygulanmadan önce test edilmesi kamu politikası alanında getirilen en büyük yeniliklerden bir tanesidir. Test etme, neyin işe yaradığını görme, daha sonra uygulama ve bunu diğerlerine anlatma olarak özetleyebileceğimiz süreç davranışsal kamu politikası sürecinin en önemli unsurlarından bir tanesidir. Bir politikayı test etmenin pek çok yöntemi vardır. Bunlardan birkaçı ise öncelikle varolan kanıtların gözden geçirilmesi, pilot çalışma yapılması ya da deney yöntemidir. Politikanın değerlendirilmesinde bu yöntemlerden en önemlisi ve en yaygın olarak kullanılanı Randomize Kontrollü Deney (RCT)'dir (John, 2018, s.70-71). Günümüzde politikaların kanıta dayalı olması ve politik dogmalardan ziyade ampirik verilere dayanması gerektiğine dair giderek artan bir kanı vardır. Uygulanan dürtme ve benzeri yöntemlerin etkinliği pek çok randomize kontrollü araştırma ile gösterilmiştir. RCT araştırmacılar açısından davranışsal öngörülerin politikaya uygulanması sonucu elde edilen etkinliği politika yapıcılara gösterdiğinden, araştırmacılar açısından önemli bir araçtır (Corr ve Plagnol, 2019, s.158).

Davranışsal Kamu Politikalarının Uygulanmasında Kullanılan Çerçevesel: EAST ve Mindspace

Davranışsal bilimlerin, kamu görevlileri tarafından uygulanmasını kolaylaştıracak ve davranışsal içgörülerini derli toplu biçimde sunan iki çerçeve vardır. Bunlar EAST ve Mindspace'dir. BIT, tarafından önceden 'MINDSPACE' adlı bir çerçeve kullanılmaktaydı. Ancak sonrasında bu çerçevenin kamu politikası yapıcılar tarafından çok da pratik olmadığı görülmüş ve bu sebeple BIT tarafından 2012 başlarında EAST adlı çerçeve geliştirilmiştir. EAST diğer çerçeveye göre daha kısa, basit ve anlaşılabilir mesajlar içeren bir çerçevedir. Eğer bir davranışın teşvik edilmesi isteniyorsa, bunun için kullanılan mesajların ya da diğer müdahalelerin basit, dikkat çekici, sosyal ve uygun zamanlı olması gerekir. (Sevice vd., t.y., s.3-4).

Şekil 5: EAST Çerçevesi

Kaynak: Service vd. ,t.y., s.1

1. 'Basit Yap' (Easy)

Pek çok kişi kendi açısından önemli olan bir eylemde bulunmaya niyetlenmekte ama çoğu zaman bunu yapmamaktadır. Bir evi toplamak gibi basit bir iş de olabilir, emeklilik planı yapmak gibi hayatımızı etkileyecek daha önemli şeyler de olabilir. Bu sebeple davranışsal bilimlerle ilgili literatür incelendiğinde, ilk ve en önemli ilke bir

şeyin yapılmasını ‘**basitleştirme**’ ilkesidir. Bununla ilgili olarak yapılabilecek belirli yöntemler vardır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır (Service vd., t.y., s.9-18):

Hazır Bulunan Seçeneklerin Gücünü Kullan: Bireylerin önlerine sunulan seçeneğe güçlü bir biçimde kabul etme, ona uyma eğilimi vardır. ‘Varsayılan seçenek’in anlaşılması ve bunun hizmet sunumunu iyileştirmek için kullanılması, hizmet sunumu kalitesinde önemli bir artışa sebep olabilir. Davranışsal iktisat literatüründe en ünlü örneklerden biri varsayılan seçeneğin değiştirilmesiyle ilgilidir. Örneğin, bireyler otomatik olarak emeklilik sistemine dâhildir, ama çıkma seçenekleri vardır. Ancak bu bireyler, eğer otomatik değil de aktif olarak emeklilik sistemine kayıt olsalardı daha fazla çıkma eğilimi gösterebilirlerdi. ABD, Meksika, Danimarka, Şili ve İsveç’de yapılan çalışmalar, vatandaşları otomatik olarak emeklilik planına dâhil etmenin ve onlara sistemden çıkış izni vermenin, emeklilik tasarruflarını artırmanın oldukça etkili bir yöntemi olduğunu göstermiştir.2012’de, Birleşik Krallık’ta, işçiler otomatik olarak emeklilik sistemine dahil edilmiştir ve elde edilen sonuçlara göre, genel katılım %61’den %83’e çıkmıştır (Service vd., t.y., s. 9-11).

İnsanların çoğu, başlangıç seçeneği yani varsayılan seçenek (default option) tuzağına düşme eğilimi içerisindeyler. Örneğin; yeni bir cep telefonu alındığında, bir dizi seçim yapılır. Telefonun modeline göre kullanıcılar için pek çok seçenek mevcuttur. Üretici firma bu seçimlerin her biri için bir seçeneği ‘varsayılan’ olarak atamaktadır. Ve yapılan araştırmalara göre, bireyler kendilerine gelen bu seçenekten şaşmamaktadır. Buradan çıkarılabilecek en temel sonuç şudur: Eğer kamu yöneticileri bir politikanın daha iyi sonuç vereceğini düşünürlerse, onu ‘varsayılan seçenek’ olarak belirleyip büyük çapta bir etki yaratabilirler (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 19-20).

Bir Hizmeti Kullanmak için Gereken Çabayı Azalt

Genellikle bir eylemi gerçekleştirmek için harcanılacak çaba, insanları o eylemi gerçekleştirmekten alıkoyabilir. Bu nedenle gereken çaba azaltılırsa, yapılan müdahaleye yanıt oranı artacaktır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 96). Vergi mükellefleri için websitede yer alan bir form yerine doğrudan formun gönderilmesi, yanıt oranını %4 oranında artırmaktadır (Service vd., t.y., s. 9-11).

Mesajların Basitleştirilmesi

BIT, formlar ve mektuplara yanıt oranını artırmak için devlet kurumlarıyla birlikte pek çok deney yürütmüştür. Her yıl binlerce, milyonlarca iletişim içeren karmaşık hizmetler

için, yanıt oranlarında böylesine bir artış gerçekleştirildiğinde, bu hem oldukça büyük bir tasarruf hem de zaman açısından büyük kazanç anlamına gelir. BIT, ‘basitleştirme’ ile ilgili çalışmalarından yola çıkarak bu konuda 5 temel noktayı ön plana çıkarmıştır. Bunlar sırasıyla: 1) İdeal olarak, anahtar mesajın ilk cümlede veya konu satırında sunulması. 2) Dilin sade tutulması. 3) Önerilen eylemler konusunda net olunması. 4) Gereksiz tüm bilginin ayıklanması (Service, Hallsworth, vd., t.y., s. 16-18).

2) ‘Dikkat Çekici Yap’

Kamu sektörü sunduğu hizmetlerin daha dikkat çekici olması için farklı yollar bulabilir. Bunlardan bazıları sezgisel (kişiselleştirilmiş mesajlar gibi) diğerleri ise daha komplike olabilir (örneğin; teşviklerin sunumunun çerçevelenmesi gibi). Temel olarak, bir eylemin dikkat çekici yapılabilmesi için 2 önemli yol vardır: 1.’si; ‘dikkat çekmek’, 2.’si ise, ödüllerin ve cezaların maksimum etki yaratması için tasarlanmasıdır (Service vd., t.y., s. 19).

Dikkat Çek: Davranış Bilimciler ‘dikkat çekme’ (salience) terimini, insanların değişik, basit ve ulaşılabilir bir uyarana daha fazla yanıt verme eğilimi için kullanmaktadır. Yani; insanlar dikkatlerini çeken şeyleri daha fazla yapmaya eğilimlidirler. Dikkat çekmenin pek çok yolu vardır. Bunlardan birinci yol daha bilişsel bir yoldur: İnsanların davranışlarının sonuçlarını vurgulamak ve bunun sonucunda meydana gelebilecek maliyet ve faydalara dikkat çekmek. Ancak, insanlar, daha dolaylı faktörlerden de etkilenebilir. Örneğin, bir obje veya fikrin sunum şekli, bireylerin duygularını tetikleyerek harekete geçmesini sağlayabilir. Basit bir renk kodlama yöntemiyle, belirli gıdaların besin değerini göstererek, insanların bu belli renklere (örneğin; kırmızı) içgüdüsel bir şekilde yanıt vermesi sağlanmaktadır. Diğer bir örnekte ise; taşıt vergisini henüz ödememiş vatandaşlara, mektup içerisinde araçlarının resminin gönderilmesi, vergi ödeme oranını artırmaktadır (Service vd., t.y., s. 19).

Maksimum Etki için Ödül ve Cezaların Tasarlanması: Finansal teşviklerin pek çoğunun işe yaradığına dair pek çok kanıt vardır. Ancak BIT’ye göre, finansal teşvikleri yapılandırarak etkinliğini daha da artırmanın pek çok yolu vardır. Örneğin, piyango düzenlenebilir. Çünkü insanlar belirli bir ödülü kazanabilme ihtimalinden ziyade, o ödülün miktarına odaklanma eğilimi vardır. Bu nedenle, herkesi eşit bir biçimde ödüllendirmekten ziyade, az sayıda insanı, daha büyük bir miktarda ödüllendirmek, hem

daha ucuz hem de daha etkili olabilir. Diğer bir yöntem ise; bir hizmet ya da ürünün kıtlığına dikkat çekilebilir. Robert Cialdini'e göre; insanlar bir ürünün ya da bir şeyin arzının sınırlı olduğunu düşündüklerinde, o şey ilgilerini daha fazla çekmektedir. Politika yapıcılar, bir hizmetin ya da ürünün, sadece belirli bir zamanda, belirli insanlara açık olduğunu ve bu insanlar arasında da rekabet olduğunu vurgulayabilirler (Service vd., t.y., s. 25).

1. 'Sosyal Yap'

İnsanlar, etraflarındaki diğer insanların yaptıklarından ve söylediklerinden oldukça fazla etkilenmektedir. Bu tür sosyal etkilerin nasıl işlediğini anlamak, politika yapıcıların, politika sürecinde daha etkin müdahaleler tasarlamalarına yardımcı olacaktır (Service vd., t.y., s.28). Bu sosyal faktörler şöyle sıralanabilir:

Pek Çok İnsanın İstenilen Davranışı Yaptığını Göster: Sosyal normlar, belirli bir toplumun ya da grubun değerleri, eylemleri ve beklentileridir. Sosyal normlar, bireylerin davranışları için rehber sunmaktadır. Davranış Bilimi, sosyal normların, insanların davranışlarını olumlu yönde değiştirmede nasıl etkin rol oynadığına dair pek çok örnek içerir (Service vd., t.y., s.28).

Bir psikolog olan Cialdini'nin kitabında şu ifade geçmektedir: 'Eğer insanların bir norma ya da kurala uyulması isteniyorsa, bunu insanlara yaptırmanın en iyi yolu diğer insanların da buna uyduğu konusunda bilgi vermektir' (Thaler, t.y., s.5). Thaler, bu fikrin Minnesota'da oldukça başarılı bir uygulamasının yapıldığını ifade etmiştir. Bu çalışmada vergi ödemeyi geciktiren kişilere çeşitli mektuplar gönderilmiş ve bu mektuplarda ödeyecekleri verginin neye harcanacağından, yasal eyleme geçileceği tehdidine kadar çeşitli mesajlar verilmiştir. Ancak en etkili mesaj Minnesota vergi mükelleflerinin %90'ından fazlasının vergilerini ödediği mesajı etkili olmuştur (Thaler, t.y., s. 6). ABD'de enerji şirketi OPower tarafından gerçekleştirilen bir dizi deney göstermiştir ki; enerji kullanımını düşük olan komşular ile karşılaştırılan diğer komşu, enerji tüketimini %2-4 arasında azaltabilmektedir (Service vd., t.y., s.28).

Sosyal Ağların Gücünün Kullanılması: İnsanlar sosyal ilişkiler ağı içerisinde yaşamaktadır. Günlük hayatımızda ilişki içerisinde olduğumuz kişiler bizim davranışlarımız üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Özellikle, insanlar diğerlerinden karşılıklı destek aramaktadır. Bu anlamda sosyal ağların zaten mevcut olduğunu kabul

edersek, devletin ve diğ er örgütlerin en temel rolü, vatandaşlara destek verici olmaktır. Bununla ilgili örnekler (Service vd., t.y., s.32).

- Tüketici geribildirimleri ve özel sektör çevrimiçi karşılaştırma siteleriyle ilgili yapılan çalışmalar mevcuttur. TripAdvisor, e-Bay gibi kuruluşlar, bir tüketici ağı aracılığıyla, ürün ve hizmet değerlendirmelerinin başarıyla dağıtılmasına izin verilmiştir. Artan geribildirim oranları, hizmet sağlayıcılarının hizmetlerini daha da iyileştirmesine sebep olmuştur.
- Care 4 Care karşılıklılık ilkesi etrafında kurulmuş bir ağıdır. Bu ağ, yaşlılara parasal yardım yapan kişilerin, kendileri yaşlandıklarında da bu yardımın kendilerine bakım şeklinde geri dönmesini sağlayan bir platformdur.

İnsanların Başka İnsanlara Söz Vermesinin Teşvik Edilmesi:

Genellikle insanların yapmak istedikleri ile gerçekte yaptıkları arasında bir uçurum vardır. Bunun en önemli örneği, sigara bağımlılığıdır. Bir yıl içinde, sigara içenlerin %68'i sigarayı bırakmak isterken, sadece %26'sı bunu gerçekleştirmek için eyleme geçmektedir. İnsanlar niyetler ve eylem arasındaki bu boşluğun genellikle farkındadırlar ve bu nedenle kendilerini gönüllü olarak önceden 'kilitlemeye' razıdırlar. Örneğin; erken çekilmede, ceza ödeyecekleri bir tasarruf hesabı seçerler. Diğ er bir deyişle, insanlar gelecekte birşeyden vazgeçmelerini engellemek için, kendilerini gönüllü olarak bir şeye bağlarlar. Davranış bilimi literatüründebuna 'bağlılık araçları' (commitment devices) denilmektedir. Bağlılığı sağlamanın, en kolay yollarından biri, bu bağlılığın kamusal alanda ya da diğ er bir kişiye açıklanmasıdır (Service vd., t.y., s. 34).

BIT, vergi beyanı taleplerini içeren mektuplarda farklı dillerin kullanımının etkinliğini test eden bir deney yapmıştır. Buna göre, 'bağlılığı' vurgulayan bir dilin kullanımı ('kabul ettiğiniz için teşekkürler') yanıt oranını %21 ila %25 oranında artırmıştır. Filipinler'de yürütülen bir rastgele kontrol deneyi sonucuna göre, tasarruf sahiplerinin ya belirli bir ay ya da belirli bir tasarruf hedefine ulaşmadan, paralarını çekme hakkını kısıtlama yöntemi tasarrufları artırmıştır (Service vd., t.y., s. 34).

2. 'UYGUN ZAMANLI YAP'

İnsanlar çevrelerinde olan biten olaylara karşı, bu olayların ne zaman meydana geldiğine bağlı olarak, farklı tepkiler verebilmektedir. Örneğin; hayatımızdaki geçiş dönemlerinde (bir eve taşınırken, evlenirken, bir çocuk sahibi olunca vb) alışkanlıklarımızı değiştirmeye daha fazla eğilimli oluruz. 'Zamanlama' genellikle politika yapıcıların göz ardı ettiği bir unsurdur. Politika yapıcılar, zamanlamanın önemli olduğunun farkında olsalar bile, bu unsurun politika tasarımında hayati rol oynadığının genellikle farkında değillerdir (Service vd., t.y.s. 37).

BIT'ye göre politikalar hazırlanırken şu noktalara dikkat edilmelidir:

İnsanları bir uyarana daha fazla yanıt verecekleri zaman dürtmek: Farklı zamanlarda yapılan aynı teklif ya da öneriye verilen yanıt farklılaşabilmektedir. Davranışsal Bilim literatüründe bu durum şöyle açıklanmaktadır: İnsanların öncelikleri ve ruh halleri bağlamdan oldukça fazla etkilenmektedir. BIT ve mahkemeler tarafından yapılan bir deneye göre; insanlara, icra memuru gelmeden 10 gün önce cezalarını kısa mesaj olarak göndermenin, ceza ödeme oranlarını 2 ila 3 kat artırdığını göstermiştir.

Şimdi Oluşacak Fayda ve Maliyetleri Göz Önüne Almak

İnsanlar, hemen elde edilecek faydalar ve ortaya çıkacak maliyetlerden, gelecekte oluşacak olanlara göre orantısız bir biçimde daha fazla motive olmaktadır. Kısa döneme daha fazla odaklanma haline 'şimdiki zaman yanlılığı' (present bias) denilmektedir ve bunun temel sebebi de 'şimdi'nin daha elle tutulur ve somut olması, gelecek zamanın ise daha soyut ve varsayımsal olmasıdır. Örneğin, bir araba alacakken genellikle açık olan maliyetlere odaklanır ve bir araba kullanmanın getireceği diğer maliyetleri göz ardı ederiz. Ne yazık ki, hükümetlerin üstesinden gelmek zorunda olduğu en zor sorunlardan bazıları 'şimdiki zaman yanlılığı' ve 'erteleme'dir. Politika ile ilgili pek çok sorun, genellikle bireyler için acil maliyetler getirir, ancak uzun vadede hissedilen faydalar getirmektedir. Örneğin, emeklilik, sigorta vb. (Service vd., t.y., s. 40). 'Şimdiki zaman yanlılığı'nın pek çok olumsuz sonucu olabilir. Örneğin, genellikle gelecekte elde edilecek geliri görmezden gelip, yeterince tasarruf etmeme eğilimi; gelecekte sağlık sorunlarından kaynaklanabilecek maliyetleri göz ardı ederek, şimdi keyif alınan sağlıksız gıdaların tüketimi; bir işin ya da projenin şimdi yapılması

gerekirken ve daha zaman varken, genellikle son güne erteleme eğilimi gibi. Buna karşı hükümetlerin yapabileceği en önemli yöntemlerden biri vatandaşları dürtmektir. Hükümet vatandaşları dürterek emeklilik sözleşmesine uymalarını sağlayabilir ya da zararlı gıdaların tüketiminin oluşturacağı maliyetleri belirterek buna yönelik bir çözüm bulabilir. (Pettinger, t.y.).

‘Yarın Daha Çok Tasarruf Edin’ (*The Save More Tomorrow*) şeması, bu davranışsal öngörüü kullanarak tasarrufları artırmayı amaçlamak için tasarlanmıştır. Bu şema Richard Thaler ve Shloma Benartzi tarafından geliştirilmiştir ve bireyleri, gelecekte belirli bir zamana kadar, emeklilik planları için tasarruf yapmaya teşvik etmektedir. Bu anlamda en önemli engel olan şimdiki zamanda oluşan maliyetler ertelenebilmekte ve bu durum insanların maliyetlerden ötürü yaşayabileceği sıkıntıyı azaltmaktadır (Service vd., t.y.s. 40). Bu program, katılımcıları gelecekte maaşlarında görülecek artışla orantılı olarak emeklilik tasarrufları için yaptıkları katkı payını artırmaya teşvik eder. Maaş ve katkı payı artışı orantılı olursa, katılımcı da eline geçen parada azalma yaşamaz ve bu sebeple artan emeklilik kesintisine kayıp gözüyle bakmaz. Çalışan bireylerin bu programa katıldıkları zaman tasarruf artışları otomatiktir, yani kendiliğinden devam etmektedir. Bu program tasarruf oranlarında büyük oranda artış sağlamaktadır (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 144-145).

İnsanların Karşılarına Çıkan Olaylara ya da Engellere Karşı Plan Yaparak Yanıt Vermelerini Sağlamak

Plan yapmak, insanların gelecekte hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Bu, özellikle, karmaşık bir hedefe yönelik planın, daha yönetilebilir parçalara ayrılmasıyla mümkün olmaktadır. Ancak, genellikle insanların niyetleri ve gerçekte davranışları arasında uçurum vardır. O zaman, insanların amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için ne yapılmalıdır? Buna yönelik bir çözüm, insanların somut ve spesifik planlar yapmalarına yardımcı olmaktır. Bunun bir yolu, insanlara basitçe planlarını yazmalarını söylemektir. Örneğin; aşı olacak personele, aşı gününü ve saatini yazmaya teşvik etmek, aşılanma oranını %4,2 artırmıştır. Bundan daha etkili bir yöntem göreyse, karşı karşıya gelenebilecek engelleri tek tek tanımlamak ve buna göre nasıl üstesinden gelenebileceğini tanımlayarak plan yapmaktır. Bu fikirleri uygulamak için, politika yapıcılar, insanların hedeflerine ulaşmaları yönündeki engelleri tanımlamalı ve bu

engellerin üstesinden gelmeleri için yapılacak planları sunmalıdır. Bu yaklaşım, özellikle tekrar eden davranışları içeren (örneğin, tasarruf, sağlıklı beslenme) amaçlar için etkili olmaktadır (Service vd., t.y., s. 42).

EAST çerçevesi kamu görevlilerinin davranışsal içgörülerini uygulamasını kolaylaştıracak bir yöntemdir. Ancak, bu metodoloji, problemin doğasını anlamadan ve bundan bağımsız olarak uygulanabilecek bir çerçeve değildir. Yani, öncelikle problemin doğası ve bağlam iyice anlaşılmalıdır (Service vd., t.y., s. 43).

1.6.KAMU POLİTİKASI ANALİZİNE KATKI ve SINIRLILIKLAR

Günümüzde devletler obezite, iklim değişimi, terörizm, ırkçılık vb. geniş kapsamlı kamusal sorunlarla yüz yüzedir. Bu problemler davranışların uzun bir zaman diliminde insanların alışkanlıklarına dönüşerek yerleşik bir hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Davranışlar hem vatandaşlar hem de toplum açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü, temel olarak etkili politika sonuçları sıklıkla vatandaşın eylemine ve politikaya karşı duyarlılığına bağlıdır. Vatandaşlar motive olduğunda ve davranışlarını değiştirmeyi istediklerinde hükümetlerin politikadan istedikleri sonuçları almaları daha kolay olmaktadır (John, 2018, s.1).

Kamu politikasına yönelik alınan önlemler, müdahaleler, yasalar toplumu istenilen yönde şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Parlamento veya hükümet, vatandaşlar ya da kurumların uyması gereken bazı kuralları açıklayan önergeyi meclisten geçirirler. Yasa yapıcı bu şarta uymayanlar için yaptırım veya ceza öngörür. Ancak yasa ile gerçek davranış arasındaki bağ oldukça zayıftır. Yasa yapıcıların yasa tasarısını hazırlarken insan davranışı ile ilgili varsayımları, insanların bir şekilde yeni yasadan haberdar olacakları ve bu yasanın kendilerine uygulanacağını farkında olmalarıdır. Ayrıca yasayı çiğnemenin maliyeti ve yakalanma riskini de hesaba katacakları ve buradan yasaya uymaları gerektiği sonucunu çıkaracaklarını varsayar. Ancak yeni bir yasanın meclisten geçirilmesi genellikle davranışları etkilemenin mükemmel biçimi olmaktan uzaktır. Vatandaşlar vergi beyannamelerini zamanında doldurmak zorundadırlar ancak her yıl milyonlarca insan bunu yerine getirmemektedir (Halpern, 2015, s. 7).

Ideas 42, insan davranışları hakkında derinlemesine çözümler yapan, insanların ne yaptıklarını ve neden yaptıklarını değerlendiren ve bu elde edilen bilgileri kullanarak

insanların yaşamlarını iyileştirmeye, daha iyi sistemler oluşturmaya ve sosyal değişimi sağlamaya odaklanan uluslararası ve kar gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş 10 yıldan fazla bir süredir, davranış bilimlerini gerçek anlamda uygulayan kuruluşlardan bir tanesidir ve bu alanda yapılan çalışmalar, hükümetler, vakıflar, STK'lar ile işbirliği içinde yürütülerek 40 ülkeye yayılmıştır (Cojocar vd.,2020, s.3)

Dünya daha da zenginleşmeye devam ederken, dünyanın büyük kısmı halen giderek fakirleşmekte ve bu yoksul nüfusun çoğunluğu orta-gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Bu eşitsizliğin ima ettiği en önemli gösterge ise ekonomik durgunluktur. Bu yeni sistem ve yönetim tarzıyla yaratılan zenginlik ve servet kalkınma hedefleriyle desteklenememiş ve iyi yönetilememiştir. Birincisi, mevcut küresel Covid-19 pandemisi farklı politik eğilimlere sahip ülkelerde kurumsal bürokrasinin bu büyük krize nasıl etkin bir şekilde müdahale edebileceğini göstermiştir; hatta, yerel düzeyde bile pek çok müdahale olmuştur. Ancak, krizin olmadığı dönemlerde politik trendler, kendi başına, etkin olmayan bürokrasiyi açıklayamaz. Çünkü, bazı istisnalar dışında, pek çok devlet-gerek liberal gerekse liberal olmayan- halen kamu hizmetlerine olan talebi karşılamak için en önemli güce sahiptir. Kamu yönetimi literatüründe genellikle bürokratların ve memurların olmaları gerektiği kadar motive ve istekli oldukları varsayılmaktadır. Ancak; memurlar daha ziyade finansal teşvikler, kariyer kaygıları ve kişisel çıkarları tarafından güdülenmektedirler. Davranışsal Bilimler ise, kurumsal başarısızlıkları farklı bir bakış açısıyla inceleyen ve bu anlamda bu bakış açısına paralel olmakla birlikte bu bakış açısını tamamlayıcı bir merceğe sunar. Kamu bürokrasisinin ve kamu sektörünün tipik kategorizasyonlarının biraz dışına çıkıldığında -örneğin, işini iyi yapmayan, öğrencilerine çok iyi ders veremeyen bir öğretmenin basitçe ilgisiz olarak kategorize edilmesi- kamu yönetimine tamamıyla yeni bir bakış açısıyla bakılabilir. Davranışsal bilimler merceğinden bakarak bir işi uygulamanın ilk adımı, devletin sunduğu hizmetlerin, aslında bireylerin davranışlarıyla ilgili olduğudur (Cojocar vd., 2020, s.6-7).

Devlet ve diğer kamu otoriteleri kamusal problemleri çözmek için pek çok kaynak ve araca sahiptir. Bunlar, vergi, yasa, bürokrasi, uzmanlık gücü gibi araçlar ve kaynaklardır. Ancak buradaki problem, bu araçların ve kaynakların davranışları değiştirmek için etkili kullanımıdır. Hükümetler iktidarda olmanın verdiği çözüm

yollarına odaklanma eğilimindedirler. Bu girişimlerin belirli bir oranda başarılı olmasına rağmen, politika yapımcılar ve uzmanlar bu kaynakların ve güçlerin kullanımının söz konusu problemleri çözmedeki yetersizliğinin farkına varmışlardır. Bu araçlar genellikle zaman içinde oluşan davranışsal dürtüleri ve alışkanlıkları değiştirememektedir (John, 2018, s. 2-3). Eğer insanların davranışları birincil olarak bilgi eksikliğinden kaynaklansaydı, o zaman eğitim ya da çeşitli bilgilendirme yöntemleri uygun bir çözüm olabilirdi. Diğer yandan eğer insan davranışları, İnsan doğasının temel yönlerinden (örneğin; kayıptan kaçınma, kendine aşırı güven gibi) kaynaklanan sebeplere dayanıyorsa, bu tip davranışsal öğeleri de göz önüne alan daha kapsamlı bir yaklaşım politikanın tasarımında ve uygulanmasında kullanılmalıdır. Bu yaklaşım insanların sadece finansal caydırıcılara yanıt vereceği yaklaşımına karşıt bir konumdadır (Örneğin, sigara kullanımını azaltmak için fiyat artışı vb.) (Lourenço vd., 2016, s. 8).

Bu anlamda insanların refahına yönelik sonuçları elde etmek için belirli davranışların ortaya çıkmasını sağlamak kamu politikası sürecinin en önemli amacıdır. Bu sebeple başarılı bir politikanın varlığı, karar vericilerin insan davranışını derinlemesine anlamasına bağlıdır. İnsanları bir eyleme yönelten ya da bir eylemi yapmaktan kaçındıran, bir yasaya uymasına ya da uymamasına neden olan güdülerin neler olduğunu anlamak bir politikanın tasarımında ve uygulanmasında oldukça önem taşımaktadır. İnsanların davranışlarının gerçekte nasıl olacağını tahmin etmede çoğu zaman başarısızlık yaşanmaktadır. İnsan psikolojisine yönelik bir bilgi olmadan yapılan ve uygulanan politikaların başarılı olma olasılığı oldukça düşüktür (Shafir, 2013, s. 1). Ekonomist John Maurice Clark'ın (Aktaran: Shafir, 2013, s.1) yüz yıl önce belirttiği gibi 'Eğer politika yapımcılar psikoloji konusunu ciddiye almazlarsa bunun sonuçlarından asla kaçamazlar'.

Kamu politikalarının etkinliği insanların bu politikaya nasıl tepki vereceğine ve insanların gerçek davranışlarına ne derecede etki edeceğine bağlıdır. Bu nedenle bir kamu politikasının tasarımında ve uygulanmasında bu hususlar davranışsal kamu politikası sürecinde göz önüne alınır. Bireylerin karar verme süreçlerine ve bu süreçte rol oynayan yanlılıklara odaklanan davranışsal kamu politikası, geleneksel müdahalelerin ötesine geçerek politika tasarımı ve uygulanmasında yaratıcı yöntemler

sunmaktadır. Örneğin; davranışsal bilimlerin gösterdiği kanıtlara göre erteleme alışkanlığı, statüko yanlılığı gibi karar verme sürecinde rol oynayan bilişsel yanlılıklar insanların emeklilik için tasarruf etmesine engel olabilir. Bu kanıta dayanarak, İngiltere Çalışma Bakanlığı emeklilik tasarruflarını artırmak için 2012’de otomatik dahil olma sistemi başlatmıştır (Lourenço vd., 2016, s. 11). Benzer tespitler, mülakatlar sırasında iki farklı akademisyen tarafından aşağıdaki gibi dile getirilmiştir.

Davranışsal kamu politikaları daha etkin kararlar almamızı sağlayabilir. Bir sürü alanda bunu uygulayabiliriz. Örneğin; sağlık, eğitim, çevre vb. Bu alanların tümünde, özellikle politika yapıcıya (devlet) tasarruf getirebilir. Vergi toplamada artış getirebilir. Yani hem şahıslar hem firma, devlet için verimlilik artışı, tasarruf artışı, gelir artışı getirebilir. Daha yüksek refah getirebilir.

DKP yaklaşımı ile bütün topluma faydalı olacak bir yöne doğru insanları yönlendiriyorsun. Maliyetleri ise; dürtme gerçekleşirken bazı maliyetleri olabilir belki. Belirli konularda kişiler, bu teşvikleri yanlış anlayabilirler belki. Yani yanlış algılama olabilir. Ama onu da örneklem yöntemiyle ekarte etme şansın var.

Bir müdahalenin gerçekten başarılı olup olmayacağını test edilerek daha sonra uygulamaya geçilmesi, yani müdahalenin uygulanmadan önce test edilmesi kamu politikası alanında getirilen en büyük yeniliklerden bir tanesidir. Test etme, neyin işe yaradığını görme, daha sonra uygulama ve bunu diğerlerine anlatma olarak özetleyebileceğimiz süreç davranışsal kamu politikası sürecinin en önemli unsurlarından bir tanesidir. Bir politikayı test etmenin pek çok yöntemi vardır. Bunlardan birkaçı ise öncelikle varolan kanıtların gözden geçirilmesi, pilot çalışma yapılması ya da deney yöntemidir. Politikanın değerlendirilmesinde bu yöntemlerden en önemlisi ve en yaygın olarak kullanılanı Randomize Kontrollü Deney (RCT)’dir (John, 2018, s.70-71). Günümüzde politikaların kanıta dayalı olması ve politik dogmalardan ziyade ampirik verilere dayanması gerektiğine dair giderek artan bir kanı vardır. Uygulana dürtme ve benzeri yöntemlerin etkinliği pek çok randomize kontrollü araştırma ile gösterilmiştir. RCT araştırmacılar açısından davranışsal öngörülerin politikaya uygulanması sonucu elde edilen etkinliği politika yapıcılara gösterdiğinden, araştırmacılar açısından önemli bir araçtır (Corr ve Plagnol, 2019, s.158).

Ancak davranışsal kamu politikalarının, kamu politikası analizine getirdiği katkı sadece teste ya da deneye tabi tutulabilecek alanlarla sınırlı değildir. Kamu politikalarına davranışsal yaklaşım aslında kamu görevlilerinin de tıpkı vatandaşlar gibi benzer bilişsel yanlılıklara sahip olduğu düşünüldüğünde aslında toptan bir kurumsal zihniyet değişimine işaret etmektedir. Bu anlamda hem devlet görevlilerini hem de vatandaşları içeren daha kapsamlı bir dönüşümü hedeflemektedir. Politikanın sadece belirli aşamalarında dürtme ve benzeri yaklaşımların kullanılması yeterli değildir. Tam anlamıyla bir dönüşüm için politika analizi döngüsünün problem oluşturma aşamasından uygulama ve değerlendirme aşamasına kadar bu süreçlere davranışsal yaklaşımların eşlik etmesi daha başarılı bir yaklaşım tarzı olacaktır. Bunları zincirin halkaları olarak düşünecek olursak zincirin bir halkasındaki aksaklık diğer halkaları da etkileyecektir. Bu anlamda bütüncül bir yaklaşım davranışsal kamu politikası yaklaşımının başarıya ulaşmasına ve gerçekten de kamu politikası analizinde 4. Bir dönem olarak anılmasında etkili olacaktır. Böyle bir dönüşüm dürtme ve benzeri yaklaşımların kısa ömürlü olduğu ve etkin bir çözüm olamayacağı kaygılarına da bir çözüm olabilecektir.

2. BÖLÜM

DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASININ DÜNYADA YAYGINLIK KAZANMASI

Siyaset, ekonomi, psikoloji gibi alanlarda çalışan araştırmacılar toplumu ele almaya başladıklarından itibaren, insan davranışının anlaşılması bu çalışmaların temel konusu olmuştur.

Ancak modern dönemde yaşanan davranışsal kamu politikası problemleri akademik anlamda bu alanın çalışılmasına hız kazandırmıştır. Özellikle davranışsal iktisat alanı kısa bir zaman diliminde, bu alanda yer alan düşünürlerin sunduğu fikirlerle etkili olmaya başlamış ve akademik gündeme bir giriş yapmıştır (John, 2018). Aslında, akademisyenler davranışsal politikalarla her zaman ilgilenmişlerdir, ancak bu ilgi genellikle çevre ve sağlık alanlarıyla sınırlı kalmıştır. Davranışsal kamu politikası alanını bu çalışmalardan ayıran şey, pek çok disiplini içermesi ve pek çok bağlamla ilgili davranışsal öngörülere dayanmasıdır (John, 2018, s. 61).

Davranışsal bilimler ve davranışsal iktisat ilk önce akademik disiplinlerde yaygınlaşmıştır ve davranışsal kamu politikası alanının yükselişi bir anlamda davranışsal iktisadın pratik gündeminden kaynaklanmıştır. Davranışsal iktisadın savunucuları bilimin sunduğu önermeleri ve iddiaları oldukça anlaşılır bir şekilde aktarmışlardır. Pek çok davranışsal iktisatçı, ABD'nin seçkin üniversitelerinde eğitim veren ve ikna edici karaktere sahip olan kişilerdir. Bu kişilerin New York Times ve Washington Post gibi medya kuruluşlarına kolay erişimi vardır ve bu alanın sunduğu bulguları anlaşılır şekilde aktarmışlardır. Davranışsal iktisadın insan davranışına yönelik öngörülleri sonrasında kamu politikası alanını etkilemiştir. Dürtme ve davranışsal kamu politikasının etkisini anlayabilmek için davranışsal iktisat disiplininin ortaya çıkışını ve sunduğu fikirleri anlayabilmek önemlidir (John, 2018, s.38-56). Dünyada, akademik anlamda bu alanda çalışan pek çok davranışsal laboratuvar ve merkez vardır. Örneğin, Harvard Üniversitesi'nde 2013'de oluşturulan Davranışsal Öngörü Grubu, eğitim, sağlık, ayrımcılığın engellenmesi, çevrenin korunması alanlarına odaklanan ve bu alanlarda çalışan araştırmacıları, davranışsal iktisatçıları ve diğer davranışsal bilimcileri bir araya getiren akademik bir topluluktur (OECD, 2017, s. 24).

Davranışsal kamu politikası alanında çalışanlar sadece akademisyenler değildir. Pek çok düşünce kuruluşu ve politika enstitüleri de bu alanda araştırmalar yapmaktadır. Birleşik Krallık'ta New Economics Foundation davranışsal kamu politikası alanında uygulanabilecek bir çalışma yürütmüştür. Shah ve Dawney (2005'den aktaran: John, 2018, s. 57), bu konuda politika yapımcılar için 7 prensip adıyla yayın yapmıştır. Davranışsal öngörülerin geliştirilmesi için bu alanda çalışan küresel bir topluluk olan Behavioral Science and Policy Association, gerek kamu sektöründe gerek özel sektörde çalışan karar vericiler için araştırmalar yapmaktadır. The Abdul Latif Jameel Poverty Action (J-PAL), politika sürecinin bilimsel kanıtlarla desteklenmesi yoluyla fakirliğin azaltılması için çalışan küresel bir araştırma merkezidir. Dünya çapında pek çok üniversiteden gelen akademisyenlerle çalışmaktadır. J-PAL yapılan araştırmaları eyleme dökererek, dünya çapında kanıt temelli politika üretilmesini desteklemektedir (J-PAL, t.y.). Avrupa Dürtme Ağı (The European Nudging Network) (TEN), Bilim, Toplum ve Politika için Girişim (Initiative for Science, Society and Policy, ISSP) tarafından 2014'de kurulan bir ağıdır. Bu ağ, uygulamalı davranışsal öngörülerin Avrupa ve başka yerlerde bilimsel ve etik bir biçimde yayınlanmasından sorumludur. TEN, bunu öncelikle on-line kaynaklar ve üyelerin aktivitelerine açık erişim ile başarmaktadır. Ayrıca kâr amacı gütmeyen bir örgüt olan Ideas42 ilk davranışsal tasarım laboratuvarı olarak 2008'de Harvard bünyesinde kurulmuştur. Ideas 42, farklı altyapılardan ve farklı disiplinlerden uzmanları bir araya getirerek dünya çapında sağlık, eğitim, adalet gibi projeler üretmektedir. Bunlardan başka Davranışsal Bilim ve Politika Kurumu'nun da (Behavioral Science and Policy Association) aralarında bulunduğu ulusal ağlar vardır (OECD, 2017, s. 24).

Dünyada giderek aratan oranda devletler, politika tasarımında davranışsal öngörülerden faydalanmaktadır. OECD ve uluslararası kuruluşlar birlikte, politika sürecinde kullanılan davranışsal öngörülerin hangilerinin işe yaradığı, hangilerinin yaramadığına yönelik bir bilgi temeli oluşturmuşlardır. OECD, EU, ve Dünya Bankası'nın her biri, bu alanda yapılan çalışmaların nasıl ve nerede uygulandığına dair harita geliştirmişlerdir. 2014'de OECD, davranışsal öngörülerin politikaya uygulanması sürecine yönelik ilk haritayı yayınlamıştır. 2014 haritası, pek çok OECD ülkesinin politikayı etkilemek için davranışsal iktisattan yararlandığını göstermiştir. Ancak bunun en fazla Birleşik Krallık ve ABD'de etkili olduğu görülmüştür (OECD, 2017, s.17). Dünya Bankası 2015 Dünya

Gelişim Raporu'nu 'Zihin, Toplum ve Davranış' başlığıyla yayınlamış ve bu alanda davranışsal bilimlerin sunduğu araştırmalar yer almıştır (W.B Group, 2015). Pek çok kamu kuruluşunun giderek artan oranda davranışsal öngörülerini politikaların ve hizmetlerin geliştirilmesinde kullanmaya başlamasıyla bazı sorular gündeme gelmiştir. Davranışsal öngörülerin kullanımının hükümet faaliyetlerine nasıl entegre edileceği, projelerin nasıl seçileceği ve davranışsal öngörülerin kullanımında neyin hükümete rehberlik edeceği. Dünya Bankası 'Dünya Geneline Davranışsal Bilimler' başlıklı raporunda (2019) davranışsal öngörülerin politikaya uygulanmasına öncülük eden Avustralya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda, Peru, Singapur, Birleşik Krallık ve ABD olmak üzere 10 ülkeyi incelemiştir.

Bu 10 ülke bu alanda öncü ülkelerdir ve rapor bu ülkelerin davranışsal öngörülerini nasıl organize ettiğini incelemektedir. Kamu kuruluşları davranışsal öngörülerini nasıl entegre etmiştir? Bu davranışsal fonksiyonlar nasıl yapılandırılmıştır? Bu konular raporda incelenen başlıklar arasındadır (Zeina vd., 2019, s .6-7).

OECD'nin 2015 alan araştırmasına göre 3 farklı kurumsal model vardır: (OECD,2017, s. 35)

Dağınık Model (*Diffuse Model*): Bir dairede belirli bir birim vardır ya da merkezi hükümet düzeyinde ya da yerel düzeyde bu alanda uzmanlaşmış bir kurum vardır.

Merkezi Yönlendirme Modeli (*Central Steering Model*): Merkezi Hükümet düzeyinde uzmanlaşmış birimler vardır (Başbakanlık, Başkanlık gibi). Bu birimler devlette BI'nin kullanılması konusunda ve stratejik planlarının bir parçası olarak hükümetin kalbinde yer almaktadır.

Proje Modeli (*Project Model*): Davranışsal öngörüler belirli projelerde ve girişimlerde buna özgü uzmanlaşmış takımlarla gerçekleştirilir.

Bu modeller birbirini dışlamaz ve bir arada bulunabilir. Zamanla evrilebilir. Örneğin; İngiltere'de merkezi yönlendirme modeli dağınık modele evrilmiştir. Avustralya'da ise dağınık model hem dağınık hem merkezi modelin bir arada bulunduğu bir kurumsal yapıya bürünmüştür. Seçilen kurumsal model ülkenin kurumsal ve yönetsel kültürüne bağlıdır (Güçlü bir merkezi yapı ya da güçlü bir âdem-i merkezi yapı gibi). Ayrıca,

davranışsal öngörülerin kullanım derecesi de seçilen modeli etkileyebilir (OECD,2017, s.35).

Bugüne kadar davranışsal öngörüler genellikle politika sürecinin son aşamalarında, yani uygulamanın geliştirilmesi ve uyumun sağlanması için kullanılmıştır. Ancak bundan daha fazlasını yapmak için bir potansiyel vardır. Politika analizi döngüsünün sonunda, davranışsal öngörüler politika uygulamasının etkinliğinin değerlendirilmesinde ve neyin işe yarayıp neyin yaramadığının belirlenmesinde kullanılabilir (OECD, 2017, s. 13-16).

BIT'nin kuruluş sürecini anlatan 'Inside The Nudge Unit' adlı kitapta Dürtme Birimi ya da buna benzer bir yapılanma kurmanın bir reçetesi verilmiştir. Buna kısaca 'APPLES' (Administrative support, Political support, people, location, experimentation, scholarship) denilmektedir. Bu çerçeve Türkiye'deki dürtme biriminin de çalışmalarını yürütürken kullandığı başucu referanslarından biridir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 11). Bu çerçevenin bileşenleri şöyle açıklanabilir:

Yönetmel Destek: En önemli unsurlardan bir tanesi 'bürokratik destek'tir. Çünkü bürokrasiyi razı etmeden kamu politikasında herhangi bir değişiklik yapmak mümkün değildir. Türkiye bu anlamda şanslıydı. Çünkü, gerek son yıllarda kamu kurumlarında değişime açık yöneticilerin artması, gerekse son yıllarda dünyadaki dürtme birimlerinin kat ettiği önemli mesafeler bürokratik desteğin alınması için yeterli olmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 11).

Politik Destek: Bürokrasinin razı olması kadar politik desteğin olması da bir o kadar önemlidir. Nasıl ki, bürokratların yeniliğe açık kişiler olması önemliyse, siyasi desteğin sağlanabilmesi için politika ve bürokrasi arasında geçişi sağlayan kişilerin de değişime açık olması kolaylık sağlayan bir unsurdur (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 11). Birleşik Krallık'taki BIT, gerek Başbakanlık gerekse Birleşik Krallık'ın önemli siyasi kurumları tarafından desteklenmiştir. Dürtme Birimi ya da buna benzer bir yapılanma kurarken öncelikle yaklaşımın devletin ya da kamunun politik söylemlerine uyumlu olmalıdır (Halpern, 2015).

İnsan Faktörü: Doğru beceri ve yeteneğe sahip insanların varlığı oldukça önemli bir faktördür. Bunun yanı sıra devlette veya büyük örgütlerde tecrübesi olmuş ve ortak olarak çalışılabilecek kişilerle ilişkileri olan insanların varlığı da bir o kadar önemlidir

(Halpern, 2015). Bigi sahibi olmak kadar, o bilgiyi eyleme dönüştürebilecek, basamak basamak yöneticileri razı edebilecek insanlarla bu şekilde köklü değişimler gerçekleştirilebilir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 11).

Yer: Yaşamda olduğu gibi, devlette de doğru zamanda doğru yerde olabilmek önemlidir. Bazı yerlerde insanlar bir araya gelir ve beraber iş yapar. Birleşik Krallık'ta dürtme birimi Parlatentonun ve Başbakanlığın yanındadır (Halpern, 2015). Kısaca yer önemlidir. Çünkü, farklı disiplinlerde çalışan insanların bir arada bulunması gerekir. Yer, BIT tarafından da politik desteğin bir göstergesi olarak tanımlanmıştır. Diğer kamu kurumlarıyla birlikte çalışırken de yer önemlidir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.12).

Deneyselcilik: Test et, öğren ve adapte et yaklaşımı uygulanmalıdır. Çünkü insanlar karmaşık varlıklardır ve tahmin edilebilmesi zor davranışlar sergilerler (Halpern, 2015).

Akademi: Kontrollü deneyler yapılabilmesi, Türk toplumunun kültürel yapısına uygun davranış kalıplarının çözümlenebilmesi ve rafine edilmesi gibi pek çok konuda akademisyenlerin katkısı olmazsa olmazlardandır. Bu sebeple, Türkiye'deki dürtme birimi kurulduğundan beri akademisyenlerle yakın ilişki içinde çalışmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 13).

Davranışsal öngörülerle ilgili çalışmalar günümüzde sadece Batı ülkelerinde değil, Ortadoğu ülkelerinde de oldukça yankı bulmuştur. 2019 Nisan'ında Beyrut'da, 300 katılımcıyı aşan ve 36 konuşmacıdan oluşan ikinci BX Arabia Konferansı'na, Umman, Katar, Mısır, Birleşik Krallık, Fransa, ABD ve Güney Afrika'nın da dâhil olduğu 15'den fazla ülke bir araya gelmiştir. Konuşmacılar arasında uzmanlar, kamu politikası yapıcılar ve akademisyenler vardır. Bu konferansta, davranışsal öngörülerin Ortadoğu'da, hukuk ve sosyo-ekonomik gelişim alanında kamu politikasına uygulanması konuları ele alınmıştır. Sağlık, eğitim ve şiddetin engellenmesi gibi başlıklar konuşulmuştur. BX Arabia 2019, davranışsal öngörülerin bölgede uygulanmasında öncü olan Katar, Lübnan, Kuveyt gibi ülkelerin uygulamalarından elde edilen tecrübeleri paylaşmak, iş birliği yapmak için oluşturulmuş bir girişimdir. 2019'da Ortadoğu'nun ilk dürtme birimi olan Qatar Behavioral Insights Unit (QBIU), 'B4 Development' olarak kurumsallaşmış ve 3. Yılıni doldurmuştur. Bu zaman içerisinde spor, sağlık, çalışanların refahı, girişimcilik, eğitim, şiddetin engellenmesi gibi

konularda çalışmalar yapılmıştır (Hockley, 2019). Dr. Fadi Makki Ortadoğu'da davranışsal iktisadın kamu politikasına uygulanmasına öncülük etmiştir ve Katar Davranışsal Öngörü Birimi'ni kurmuştur (Nudgelebanon). Dr. Fadi Makki 2020'de Ankara'da Ticaret Bakanlığı tarafından organize edilen 'Davranışsal Kamu Politikası' konferansına da konuşmacı olarak katılmıştır. Makki konferansta nudge birimleri oluşturmakla ilgili tecrübeleri; Katar Davranışsal Öngörüler takımı ile ilgili bilgileri; davranışsal birimlerin kurumsallaştırılması süreciyle ilgili açıklamaları yapmıştır (2019, Ticaret Bakanlığı 1. Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı).

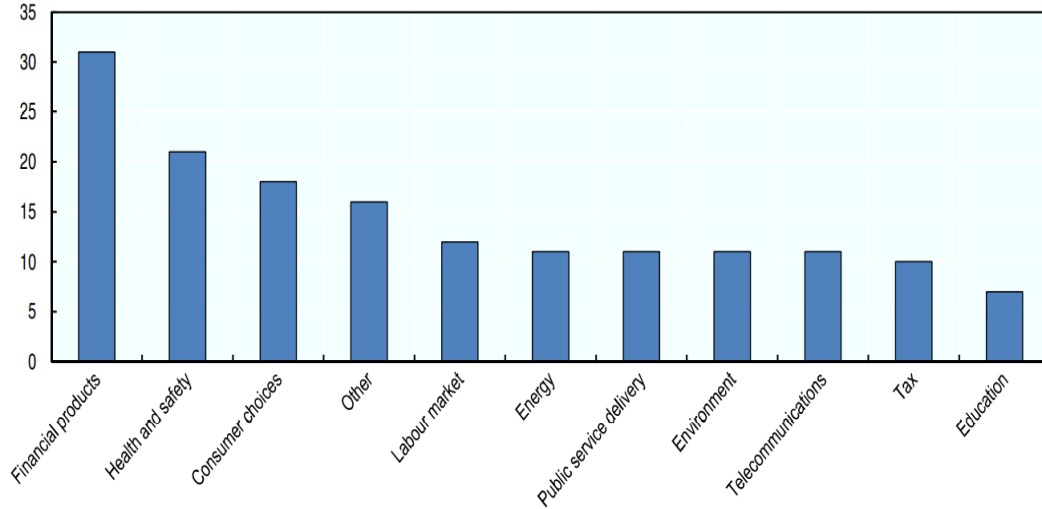
Türkiye'nin ilk DKP Birimi olan 'Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Dairesi Başkanlığı, dönemin Ticaret Bakanlığı bünyesinde oluşturulması için süreç 2015 yılı Eylül ayında başlamıştır. 10 kişilik bir ekiple Mayıs 2018 tarihinde Türkiye'nin ilk resmi nudge birimi Ticaret Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 13-18).

2.1. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI ÖRNEKLERİ

OECD, davranışsal öngörülerin potansiyel kullanım alanlarıyla ilgili bir çalışma yapmıştır. Buna göre, davranışsal öngörüler, sadece varsayılan seçeneğin değiştirilmesi yoluyla tüketici tercihlerinin etkilenmesi gibi finansal meselelerin ötesine geçerek pek çok alanda kullanılmaktadır. OECD'nin bulgularına göre, geleneksel olarak vaka çalışmalarının odaklandığı temel alanlar, tüketiciye yönelik bilginin sağlanması ve seçimlerin iyileştirilmesi yoluyla tüketicinin korunması, enerji sektörü, telekomünikasyon, sağlık ve vergi alanıdır (OECD, 2017, s.38). Aşağıda OECD'nin anket çalışmasına göre en çok çalışılan alanlar şu şekildedir:

Şekil 6: Politika Alanlarına Göre Vaka Çalışmaları

Toplam vaka sayısı: 129

Kaynak: OECD 2016 Behavioural Insights Case Study Survey Dataset.

Aşağıda bu politika alanlarında yapılan bazı vaka çalışmalarından örnekler sırasıyla açıklanmıştır.

VERGİ

Birleşik Krallık ‘ta Vergi Toplama Otoritesi, vergilerini ödemeyen vatandaşlar için yasal eylemi son çare olarak görmektedir. Çünkü bu pahalı bir süreçtir ve aynı zamanda seçmen olan kişiyi, vergi ödeyen vatandaşı düşmanlığa itebilir. Bu nedenle ilk uyarı daha etkin bir şekilde yazılabilirse, Vergi ve Gümrük Dairesine yüksek miktarda para tasarrufu sağlayabilir. Bu nedenle BIT’den Michael Hallsworth ve akademisyenlerden oluşan bir takım buna yönelik bir deney yürütmüşlerdir. Örnekleme 120 000’e yakın vergi mükellefini içermekte ve bu vatandaşların 351 pound’dan 50 000 pound’a kadar devlete vergi borcu bulunmaktadır. Bu miktardan daha fazla vergi borcu olanlara daha farklı bir yaklaşım sergilenmiştir. Kontrol grubu dışındaki diğer durumdaki gruplara bir hatırlatma mektubu gönderilmiştir. Bu mektuplarda faturaların nasıl ödeneceğini anlatan ifadeler yer almış ve her mektupta Cialdini’nin ‘ Eğer insanların bir norma ya da kurala uyulması isteniyorsa, bunu insanlara yaptırmanın en iyi yolu diğer insanların da buna uyduğu konusunda bilgi vermektir’ temel yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımdan

esinlenilerek tek bir cümleyle, pek çok insanın vergilerini zamanında ödediği yazılmıştır. Bazı örnekler şöyledir:

-Birleşik Krallık'ta insanların büyük çoğunluğu vergilerini zamanında ödemektedir.

-Siz vergilerini zamanında ödemeyen küçük bir azınlık içerisinde yer almaktasınız.

Burada önemli olan nokta etik bir dürtme yaklaşımının saydam ve doğru olması gerekir. Bu kural BIT'in sıkı sıkıya bağlı olduğu bir kuraldır. Mektupta yazan ifadelerin hepsi yardımcı olmakla beraber en etkili mesaj iki duyguyu da birleştiren: Pek çok insan vergisini ödemekte ve siz bunu ödemeyen az sayıda insandan birisiniz olmuştur. Bu mektup 23 gün içinde vergisini ödeyen insanların oranını %5'den fazla artırmıştır. Mektuplara ekstra bir cümle eklemenin maliyeti yoktur ve bu nedenle bu strateji oldukça etkili bir stratejidir (Thaler, t.y., s.5-7).

ÇEVRE

20. yy. boyunca küresel su tüketimi 6 katına çıkmıştır. Nüfus artışı, kentleşme, iklim değişiminin sebep olduğu su sıkıntısı politika yapıcıların karşılaştığı en önemli problemlerden biridir. Tarihsel olarak su tasarrufuna odaklanan stratejiler genellikle fiyat ya da vergi artışını içeren maddi yaklaşımlar ve su kıtlığına dikkat çeken ve tasarrufu sağlamak için bilgi içeren çeşitli kampanyalar olmuştur. Davranışsal iktisat alanındaki gelişmeler, basit ve ucuz, maddi olmayan davranışsal müdahalelerin bu geleneksel yaklaşımlara ek olarak kullanılabileceğinin göstermiştir (OECD, 2017, s. 122).

2014'de Dünya Bankası Küresel Yönetişim Uygulama Grubu, Latin Amerika, Karayipler ve Ideas 42 işbirliğinde Kosta Rika'da su tüketimi ile ilgili bir deney yapılmıştır. Bu deneyin amacı, üç adet davranışsal müdahalenin su tasarrufunu sağlamaya olan etkisini test etmektir. Kosta Rica, Belen'de 5.626 haneyi içine alan bir rastgele kontrol deneyi yapılmıştır. İlk müdahale, komşu civardaki hane halkının su tüketimi ile söz konusu hanenin su tüketimini karşılaştırmaktır. İkinci müdahale, aynı şehirdeki ortalama hane halkı su tüketiminin karşılaştırılmasıdır. Üçüncü müdahale ise görece su tüketimini dikkat çekici yapmak ve su tüketimini azaltmak için insanlara kişisel hedefler koymalarına yardımcı olacak planlamayı yapmalarını sağlamaktır.

Araştırmanın sonucuna göre, deney grubundaki ortalama hane halkı su tüketimi her 3 müdahaleyi alan deney grubunda da kontrol grubuna göre hane halkı su tüketiminde azalma olmuştur. Ayrıca plan yapmayı teşvik eden müdahale en çok su tüketimi az olan hane halklarında etkili bir müdahale olmuştur. Buna karşın, komşu civardaki su tüketimi karşılaştırması ise en çok su tüketimi fazla olan hane halklarında etkili olmuştur (OECD, 2017, s. 122-124).

EĞİTİM

Üniversitede okumak finansal stres, zorlayıcı ders programları, yeni bir şehirde yaşamak, arkadaş çevresinin değişmesi gibi sebeplerle zorlayıcı olabilmektedir. Yapılan bir anket, Avustralya’da öğrencilerin %65’inin düşük bir refaha sahip olduğunu göstermiştir. Yaşamdan memnuniyet, sosyal destek gibi şeyleri de içeren öğrenci refahı, öğrencinin başarısı için oldukça önemlidir. Duygusal anlamda sağlıklı olan öğrenciler üniversitede okumaya devam ederken, duygusal anlamda yetersiz olan öğrenciler üniversite eğitimlerini yarıda bırakabilmektedir. BIT, bu alanda Avustralya’da, öğrencilerin refahını destekleyici davranışları geliştirmek için SMS mesajları içeren bir müdahale tasarlamıştır. Avustralya Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Western Sydney Üniversitesi iş birliğinde, 5 haftalık bir sms mesajı içeren ‘Refah Projesi’ geliştirilmiştir. Bu sms mesajları bireylerin refahını artırdığı ampirik olarak gösterilmiş çeşitli uyarılar ve püf noktalarından oluşmaktadır. Minnettarlık, fedakarlık ve farkındalıkla ilgili davranışların geliştirilmesi için mesajlar tasarlanmıştır (Newman vd., 2021).

Minnettarlıkla ilgili örnek mesaj:

‘Selam, Leah! 2020 bize çok fazla şey gösterdi ve sadece bu noktaya gelebilmek bile daha önce hayal bile edemeyeceğimiz bir durumdu. Bu süreçte hayatında minnettar olduğun biri ya da bir şey var mıdır?’

Farkındalıkla ilgili örnek mesaj:

‘Selam, Ravi! Eğer bu haftanın püf noktaları üzerinde düşünme şansın olmadıysa, 5 dakikalığına dışarı çıkıp bunun üzerinde düşünmeyi ve bize düşüncelerini mesaj

atmayı dene. Ufak bir yürüyüş ya da koşu ya da sadece temiz havada biraz otur ve güneşi, rüzgârı ya da yağmuru hisset’.

Fedakârlıkla ilgili mesaj:

‘Selam Vera! Bugün bir arkadaş ya da bir yabancı için bir iyilik yap. Birine teşekkür et. Gülümse. Güzel mesajlar yolla. Küçük bir iyilik bile sana yardımcı olacaktır’.

‘Refah Projesi’ rastgele kontrol deneyi şeklinde Ekim-Kasım 2020 boyunca 5 haftalık bir süre boyunca yürütülmüştür. 1,116 öğrencinin yarısı bu mesajı almış, yarısı ise almamıştır. Deney grubundaki öğrenciler, birine şükranlarını sunma, biri için iyilik yapma ya da farkındalık ile ilgili alıştırmaları yapma gibi konularda haftada 3-5 sms mesajı almıştır. Kontrol grubundaki öğrenciler ise, sadece deneyin ortasında ve sonunda bir anket doldurmaları istenmiştir. Bu anketler, öğrencilerin yaşamdan memnuniyetleri dâhil refaha katkıda bulunan pek çok faktörü ölçmektedir. Müdahale, yaşam kalitesi üzerinde önemli derecede olumlu etkide bulunmuştur. Mesajları alan grup hayatlarında diğer kişilere daha fazla minnet duymaya ve topluma daha fazla entegre olmaya başlamışlardır (Newman vd., 2021).

TASARRUF

Emeklilik için tasarruf yapmanın teorisi basittir. İnsanların çalışma yaşamı boyunca ne kadar kazanacaklarını ve emekli olduklarında ne kadar paraya ihtiyaçları olacağını kendilerinin hesap ettikleri varsayılır. Ancak konu insanların buna ne kadar uyacağına gelince 2 sorun vardır. Birincisi, insanlar ne kadar tasarruf yapmaları gerektiğini matematiksel olarak bilemezler. İkinci sorun, insanlar emeklilik planını yürütecek yeterli iradeye sahip olmayabilirler. Bu nedenle ‘otomatik kayıt sistemi’ bu sorunları aşmak için bir çözüm olabilir. Bu sistemde çalışan kişiye, plana katılma hakkı kazandığında, istemediğini belirten bir belge doldurmadığı sürece plana otomatik dahil edileceğini söyleyen bir belge verilir. Otomatik kayıt sistemi ABD’de maaş esaslı emeklilik planlarına kayıtları oldukça artırmıştır. Otomatik kayıt sistemi iş yaşamına yeni atılan ve genç çalışanların daha hızlı kaydolmasını sağlamakla birlikte, katılımcılar plan kapsamında tanımlanmış katkı payından şaşmamaktadırlar ve bu pay oldukça düşüktür. Bu problemin üstesinden gelmek için Thaler ve Shlomo Benartzi

‘Yarın Daha Çok Tasarruf Edin’ adlı otomatik katılım payı artırma programını geliştirmişlerdir (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 140-144).

‘Yarın Daha Çok Tasarruf Edin’ programı, insan davranışlarının temelini oluşturan belirli psikolojik ilkeleri hedef almaktadır. Bunlar:

- Pek çok kişi tasarrufu düşünür ama bunu gerçekleştirmez.
- Kayıptan kaçınma: İnsanlar maaşlarında düşüş görmeyi sevmezler.
- Ataletin bu konuda etkisi büyüktür.

Bu program, katılımcıları gelecekte maaşlarında görülecek artışla orantılı olarak emeklilik tasarrufu için yaptıkları katkı payını artırmaya davet eder. Maaş ve katkı payı uyumlu olursa, insanlar ellerine geçen parada eksilme yaşamaz ve bundan dolayı artan emeklilik kesintisine kayıp olarak bakmaz. Çalışan bu programa katıldığında tasarruf artışları otomatiktir ve kendiliğinden devam eder (Thaler ve Sunstein, 2018, s. 144-145).

ENERJİ

BIT, enerji tüketiminin azaltılması için akıllı sayaç kullanımını teşvik etmiştir. Geleneksel sayaçlar, sadece enerji tüketimini göstermektedir. Akıllı sayaçlar ise, geleneksel sayaçların aksine, yarım saatlik enerji tüketimini ve fiyatlarını göstermekte ve bu verinin tüketicide kalmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle, akıllı sayaçlar, tüketiciler ve genel olarak toplum için faydalı sonuçlar doğurabilir. Akıllı sayaçların enerji tüketimini şu şekillerde azaltmaktadır: (Schein vd., 2020)

-Enerji tüketimiyle ilgili doğrudan geribildirim vermek: Hane halklarının enerji tüketimiyle ilgili eş zamanlı bilgi vererek, insanların farkındalığını artırmak için dürtmek.

-Enerji tüketimiyle ilgili dolaylı geri bildirim vermek. Akıllı sayaçlar, sık olmayan manuel sayaç okumaları ve tahmini faturalar yerine, otomatik okuma ve faturaların doğru olmasını sağlar. Böylece akıllı sayaçları olan müşteriler, kullanımlarındaki beklenmedik artışlardan geleneksel sayaçlara göre daha hızlı haberdar olur.

Tavsiye ve rehberlik içerir: Mühendisler, akıllı sayaç ve ev içi ekran kurulumu sırasında, özel enerji tasarrufunun sağlanmasına yardımcı olur.

Motivasyon kampanyaları: Akıllı sayaçla ilgili bağımsız bir kurum, tüketicileri enerji tasarrufuna motive etmek için kampanyalar düzenler.

Akıllı sayaç kullanımının hane halkı elektrik ve gaz tüketimini %3 ila %2,2 oranında düşürdüğü tespit edilmiştir (Schein vd., 2020).

BIT'nin insanların 'akıllı sayaç' kullanımına dair önerisi oldukça faydalı ve pratik bir öneridir. Akıllı sayaçları olan insanlar kendi enerji tüketimleriyle benzer olan hane halkı sahipleriyle kıyaslayabileceklerdir. Bu uygulama enerji tüketimiyle ilgili oldukça açık bir referans noktası sağlamaktadır. Referans noktasıyla karşılaştırıldığında yüksek bir rakam çıktığında kişi bunu kişisel kayıp olarak algılayacaktır. Bu da bireyin, kayıptan kaçınmasına yol açarak eylemde bulunmaya motive edecektir. Örneğin, insanlar diğer hane halklarıyla benzer ortalama bir enerji tüketimini referans noktası olarak seçebilir. Eğer bu noktayı geçerlerse, fazla olan tüketimi kayıp olarak algılar ve bir dahaki tüketimlerinde buna dikkat ederler (Oliver, 2013, s. 9).

SAĞLIK

Bir fikre ya da davranışa dikkat edebilmek genellikle yapılması zor bir durumdur. 'Kasıtlı olmayan körlük' ve 'ağır bilişsel yükler' genellikle problemlere verilen tepkileri sınırlandırmaktadır. Avustralya'da New South Wales'de (NSW) Klinik İyileştirme Komisyonu, klinik olarak kötüye gidebilecek hastaların zamanında tespitinde hata yapıldığını fark etmiştir. Sonuç olarak, 2010'da Avustralya'da sağlık alanında New South Wales (NSW) Sağlık ve Klinik İyileştirme Komisyonu'nun düzenlediği bir davranışsal müdahale gerçekleştirilmiştir. NSW hükümeti, 'NSW Health Standard Observation Chart' adındaki insan davranışlarına yönelik ilkelere dayanan müdahale aracını test etmiştir. NSW, klinik olarak kötüye gitmeyi erken tespit ve tanımlamak ve potansiyel önlenebilir ölümlerin önüne geçmek için ülke çapında 'Between the Flags' programını başlatmıştır. BTF programı, dünyadaki benzer uygulamaların en büyük ve en kapsamlısıdır. BTF programı, kötüye giden hastalara güvenlik sağlamak için, tüm ülke çapında uygulanacak 5 unsuru içeren bir stratejiyi tanıtmıştır:

- Bu programı sürekli destekleyecek ve istikrarını sağlayacak devlet yapılanması
- Standart çağrı kriterleri
- Klinik gözden geçirme ve hızlı müdahale için klinik acil müdahale sistemleri
- Bilgi eksikliğini gidermek için tasarlanmış özel olarak geliştirilmiş eğitim materyalleri ve durumu kötüleşen hastaların tanımlanması ve bunlara yanıt verilmesine yönelik beceriler geliştirilmesi.

BTF'nin temel unsuru, NSW Sağlık Standardı Gözlem Tablolarına çağrı kriterlerinin dâhil edilmesidir. Grafikler, renk kodlu 'izle/harekete geç' çağrı kriterlerini içermektedir. Sarı bölge, klinik gözlem, kırmızı bölge ise hızlı yanıt verilmesi gereken renklerdir. İzle ve harekete geç aracı, yaşamsal belirtilere dair gözlemleri grafik olarak kaydetmeye olanak sağlayan bir gözlem çizelgesidir. Buradaki renkler, sağlık uzmanlarının hastaların kötüleştiğini kolayca görmelerine yardımcı olur (OECD, 2017, s. 224-225).

2013'de BTF sistemine ilişkin bir ara değerlendirme raporu yayınlanmıştır. Rapor, programın bir bütün olarak kalp hastalıklarıyla ilgili beklenmedik durumlarda %25'lik bir azalma olduğunu göstermiştir. Ayrıca, personelin %70'i grafikteki sarı bölgenin risk altındaki hastaların erken teşhis ve müdahalesine yardımcı olduğu konusunda hemfikirdir (OECD,2017, s. 224-225).

2.2. DÜNYA'DA DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARININ UYGULANIŞ ŞEKİLLERİ VE ELDE EDİLEN TECRÜBELER

Bu başlık altında öncelikle, dünyada davranışsal kamu politikaları uygulamasında bu alanda başarılı olmuş Batı ülkelerinin tecrübeleri anlatılacak, sonrasında ise Peru, Katar, Meksika gibi gelişmekte olan ülkelerin uygulamaları ele alınacaktır. Böylelikle gelişmiş ülke uygulamaları ve gelişmekte olan ülke uygulamaları arasında farklılıklar görülerek buradan dersler çıkarılabilecektir. Ancak teknolojik altyapı, ekonomik gelişmişlik, politik iklim ve kültürel farklılıklar davranışsal kamu politikaları uygulamalarında bu iki kategorideki ülkelerin dürtme uygulamalarına etki etmektedir. Dolayısıyla bu faktörlerin de ülke uygulamaları değerlendirmelerinde göz önüne alınması gerekir. Gelişmekte olan ülkelerde Davranışsal Kamu Politikası uygulamalarının çoğunlukla Dünya Bankası, OECD gibi uluslararası örgütler aracılığıyla desteklendiği görülmektedir. Bu bağlamda Dünya Bankası, OECD, Avrupa Komisyonu, Avrupa

Dürtme Ağı (European Nudging Network) gibi uluslararası örgütlerin bu alana katkıları ülkelerin uygulamalarına değinildikten sonra açıklanacaktır.

2.2.1. Birleşik Krallık

Davranışsal iktisatın kökeni ABD’de oluşmuş olsa da Birleşik Krallık; Avustralya, İrlanda, Danimarka ve ABD gibi ülkelerden gelen kamu yöneticileri ve danışmanlar için davranışsal kamu politikaları’nın öncü ülkesi konumunda olmuştur. Davranışsal iktisatın, sınırlı rasyonelite gibi oldukça işlenen konuları 1950’lerde Simon’un çalışmalarında zaten yer almıştır. Ayrıca, Tversky ve Kahneman’ın belirsizlik altında karar verme ile ilgili çalışmaları günümüze kadar davranışsal iktisadı şekillendirmiştir. Kahneman’ın 2002’de iktisat alanında Nobel Ödülünü kazandığı zaman davranışsal iktisat ve ilgili alanlardaki çalışmalar, akademik dünyada zaten geniş bir kitle tarafından bilinmekteydi. Ancak bu alanda yapılan çalışmalar özellikle Birleşik Krallık’da ün kazanmış ve devlet kademelerinde yüksek düzeyde kurumsallaşmıştır (Strasheim ve Karinek, 2014, s. 2-3).

Birleşik Krallık’da politika sürecine psikoloji ve davranışsal bilimlerin dâhil edilme girişimi 2000’lerin başında olmuştur. Davranışsal bilimlerin Birleşik Krallık Hükümeti’nde kurumsallaşmaya başlaması bu dönemde olmuştur.

2001 seçimlerini takip eden dönemde, Yeni İşçi Partisi’nin ikinci döneminde, psikoloji alanında eğitim görmüş kamu görevlileri devlet tarafından istihdam edilmeye başlanmıştır. 2002’de oluşturulan Cabinet Office Strategy Unit’in oluşturulduğu ilk günden itibaren devlet birimlerinin davranışsal alanda uzmanlaşma yetenekleri araştırılmıştır. COSU, ayrıca davranışsal teorilerin ilk kapsamlı incelemesi olan ‘Kişisel Sorumluluk ve Davranış Değişimi’ (Personal Responsibility and Changing Behaviour) raporunu yayımlayarak, politikanın geliştirilmesinde davranışsal bilimlerin faydasını vurgulamıştır (Strasheim ve Karinek, 2014, s. 5). Bu rapora göre, davranış değişimi karmaşık politika sorunlarının kalbinde yer almaktadır. Davranış değişimiyle ilgili öngörüler evrim geçiren politika alanında oldukça önem taşımaktadır. Hemen hemen tüm kamu politikaları insan davranışına yönelik varsayımlara dayanmaktadır. Bu rapor gelecekte politikaların tasarımında oldukça yaratıcı bir düşünce tarzını harekete geçirecek bilgileri bir araya getirmiştir.

Raporun giriş kısmında, temel politika çıktılarının başarıyla elde edilebilmesinin vatandaşların daha fazla katılımıyla mümkün olabileceği; bu anlamda devletin tek başına bunu başaramayabileceği vurgulanmıştır. Davranışsal müdahalelerin geleneksel yöntemlerden daha etkin ve daha az maliyetli olacağı ifade edilmiştir. Raporun bir diğer bölümünde davranış değişimine yönelik teoriler incelenmiş ve devletin insan davranışını etkileyebileceği daha yumuşak yöntemler araştırılmıştır. Bu bölümde rasyonel insan modeli sorgulanmış; Pavlov, Skinner, Festinger ve Tversky ve Kahneman gibi psikologların yaklaşımları incelenmiştir. İlerleyen bölümdeyse, bu öngörülerin çalışma, sağlık, eğitim, adalet gibi alanlara nasıl uygulanacağı incelenmiştir (Halpern vd., 2004, s. 3-30).

Tony Blair'ın Başbakanlığı'nda Strateji Birimi, David Halpern'ı birimde çalışması için göreve almıştır (Thaler, t.y., s. 57). Bu dönemde, David Halpern Cambridge Üniversitesi'nde Sosyal ve Politik Bilimler Fakültesi'nde akademisyendir. Ayrıca Oxford ve Harvard Üniversiteleri'nde de görev almıştır. Davranışsal öngörüler konusunda pek çok kitap ve makale yayınlamakla birlikte Cambridge Üniversitesi'nde Psikoloji ve Politika adlı dersi vermiştir (BIT, bi.team,people; Halpern, 2015, s. 14).

2001'de Birleşik Krallık'ta Tony Blair'ın seçimleri kazanmasının ardından, Halpern yeni oluşturulan Başbakanlık Strateji Birimi'ne (*Prime Minister's Forward Strategy Unit, PMSU*) katılmıştır. Bu birim hükümetin politika problemleriyle başa çıkabilme ve bu sorunlar hakkında uzun dönemli çözümler üretme kapasitesini güçlendirmek için oluşturulmuştur. PMSU'nun temel politika incelemeleri yanında, Halpern'ında yer aldığı bir takım pek çok politika raporu 'think pieces' hazırlamıştır. Davranış değişimine ilişkin raporların yayımlanmasından sonra bu rapor medyaya sızmış ve oldukça ağır eleştiriler almıştır. Bundan kısa bir süre sonra da Başbakan, bunun hükümetin izleyeceği bir yaklaşım olmadığına dair bir açıklama yapmıştır. Buna rağmen yaklaşım tamamen terk edilmemiştir (Halpern, 2015, s.14-15).

Blair yönetiminin sonlarına gelirken ve iktidarın Gordon Brown'a geçeceği yıllarda, Halpern ve ekibi Blair döneminde nelerin öğrenildiği, hangi politikanın işe yaradığı, hangisinin başarısızlıkla sonuçlandığı ve hangi yeni fikirlere bakılması gerektiğine dair bir politika değerlendirmesi (policy review) hazırlamışlardır. Değerlendirme seminerleri kapsamında 2007 başlarında, Robert Cialdini bir seminer vermiştir (Halpern, 2015, s.

16). Robert Cialdini, Arizona State Üniversitesi'nde psikoloji profesörüdür ve Kişilik ve Sosyal Psikoloji Derneği'nin eski başkanı ve 'İknanın Psikolojisi' adlı kitabın yazarıdır (Cialdini, 2019). Cialdini'nin sunumu devlet görevlilerini oldukça etkilemiştir. Sunumda insan davranışına yönelik etkilerle ilgili açıklamalar, dinleyicilerin kendi çalıştıkları idari birimlerde yaşadıkları problemleri akıllarına getirmiştir (Halpern, 2015, s. 17).

Tony Blair iktidarı 2007'de Gordon Brown'a devrederken, Halpern'da PMSU'dan ayrılmıştır. PMSU değerlendirmesinin kötü kaderinden 5 yıl sonra, Atlantik'in diğer yakasında, ABD'de davranışsal bilimlerin politikaya uygulanmasında büyük bir gelişme yaşanmıştır (Halpern, 2015, s. 20). Richard Thaler ve Cass Sunstein'in 'Nudge' adlı kitabı oldukça yankı uyandırmıştır. Bu kitapta yer alan pek çok fikir psikoloji literatüründe zaten oldukça iyi bilinmekteydi ve Robert Cialdini gibi psikologlar bu fikirleri yaymaya yardımcı olmaktadır. Ancak Thaler ve Sunstein bu fikirlere üç yolla ekstra ivme kazandırmışlardır: İlk olarak psikolog olmayan Thaler ve Sunstein psikolojiye dair fikirlerin yayılmasına yardımcı olmuştur. İkinci olarak, onlar davranışsal iktisadın sunduğu fikirleri belirli bir yöntem ve seçeneklerin insanlara sunulmuş şekilleri konusunda aydınlatmışlardır. Üçüncü olarak, özellikle meslektaşları olan Obama yoluyla, doğrudan politika ile ilişkilendirmişlerdir (Halpern, 2015, s. 21).

2008'de Thaler, Londra'da Parlamento'daki devlet görevlileriyle bir görüşme yapmıştır. Thaler, Parlamento'da Muhafazakâr Parti'yi temsil eden küçük bir grubun ofisinde bir konuşma yapmıştır. Politikaya 'dürtme' yaklaşımı Cameron ve Osborne'un partiyi yeniden şekillendirme çabalarının bir parçası olarak destekleyebilecekleri bir yaklaşım olarak algılanmıştır (Thaler, t.y., s. 1-3).

2010'a doğru politik bağlam değişim geçirmekteydi. David Cameron politikaların, imajının ve partinin şekillendirilmesinde kendisine yardımcı olması için 2010 seçimlerine doğru Steve Hilton'u atamıştır. Steve Hilton açık fikirli ve 'büyük devlet' fikrine kuşkuyla bakan biridir. Cameron ve partisi modernleşme yolunda adım atmaya hazırdı. Muhafazakâr Parti'nin bazı üyeleri şüpheli yaklaşıp da, seçimi zaferle kazanma isteği, üyeleri Hilton'un oldukça radikal fikirlerini dinlemeyi göze almışlardır. 2010 seçimlerine doğru, Steve, muhalefetteki bir bakanın yardımcısı olan Rohan Silva'yı da yanına alıp ABD'ye yeni fikirler edinmek amacıyla bir yolculuk düzenlemiştir. Bu fikirlerden biri de 'Dürtme'dir. Yeni karizmatik ABD Başkanı olan Obama'nın Cass

Sunstein'ı yönetime getirmesi ve Thaler'ın varlığı Steve ve Rohan'a oldukça ilgi çekici gelmiştir. Thaler ve Sunstein'dan etkilenerek, Rohan, Bakan George Osborne adına fikirlerini kâğıda dökmüştür. Bu yazıda 'dürtme tipi' yaklaşımlarla iyi sonuçlar elde edilebileceği ve kişisel seçimlere geleneksel düzenlemelerden çok daha fazla saygı duyulacağı yazılmaktaydı (Halpern, 2015, s. 23-25). Bu arada 2008'de oldukça derin bir finansal kriz olmuş ve geleneksel ekonomi ve politika anlayışının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu kriz hem akademide hem de piyasalarda yer alan finansal uzmanların bile düşünme biçimlerinin ve yargılarının hatalara açık olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda Osborne, Hilton ve Silva'nın geleneksel düzenlemelerin eksikleri ve 'dürtme tipi' düzenlemelerin yaratacağı umut konusunda yaptıkları eleştiriler göz ardı edilememiştir (Halpern, 2015, s.25-26).

Steve ve Rohan'ın 'dürtme' fikrini keşfine paralel olarak, Birleşik Krallık Hükümeti'nde de bir dönüşüm oluşmaktaydı. Birleşik Krallık Kamu Hizmetinin en üst düzey yetkilisi olan Sir Gus O'Donnell, özellikle 2008'de kullanılan ekonomik modellerin büyük başarısızlığını açıklayabilmek için insan davranışının daha iyi ve yenilikçi biçimde açıklanmasına ve ekonomik ve rasyonel insan modelinin sorgulanmasına ihtiyaç olduğunu düşünmekteydi (Halpern, 2015, s. 26-27). Bu noktada eski PMSU raporları gündeme gelmiş ve bu raporların güncellenmesi fikri öne çıkmıştır. Bugüne kadar bu alanda insan davranışına etki eden zihinsel kısa yollar, yanlılıklar ve benzeri konularda pek çok araştırma mevcuttu. Ancak literatürde yer alan bu bilgilerin anlaşılır biçimde bir araya getirilip kısaltılarak politika yapıcılara bir rehber olması için uğraşılmıştır. Bu davranışsal öngörüler önce SNAP (Salience, Norms, Affect, Priming) kısaltmasıyla sunulmuştur. Ancak Halpern'a göre bu çerçeve oldukça dardır. Daha sonra tekrar yapılan filtrelemeler sonucu politika yapıcıların kolayca anlayabileceği 'MINDSPACE' çerçevesi oluşturulmuştur. MINDSPACE çerçevesi 2010'da yayınlanmıştır. Bu çerçeve, meşgul ve vakti fazla olmayan politika yapıcılara insan davranışlarını nelerin etkileyebileceğine dair sunulan basit bir anımsatıcıdır (Halpern, 2015, s. 28-29). Davranış ve politika üzerine hazırlanan daha önceki Cabinet Office raporunda olduğu gibi, bu araştırma da Birleşik Krallık Hükümeti'nin kalbi olan Cabinet Office'den çıkmıştır. Thaler ve Sunstein tarafından yazılan 'Dürtme' adlı kitabın yayınlanmasından sonra gerek bu kitaptan etkilenerek gerekse kendi araştırmalarını yaparak oluşturulan MINDSPACE kısaltması, politika yapıcıların

karşılaştıkları durumlara bağlı olarak seçebilecekleri farklı dürtme tekniklerini içermektedir (John, 2018, s. 60).

2010'da seçimlerin yenilenmesinden sonra David Cameron Başbakan ve Nick Clegg Başbakan yardımcısı olmuştur. Koalisyon'un oluşturulmasından kısa bir süre sonra, Thaler ile iletişime geçilmiştir. Yeni Hükümet davranışsal iktisat ve genelde davranışsal bilimlerin devlet yönetiminde daha etkin kullanılması konusunda daha ciddi adımlar atmıştır. Başbakan danışmanlarından Rohan, bu konuda Thaler'dan yardım istemiştir ve Thaler bunu kabul etmiştir. Şans eseri iyi bir zamanlamayla David Halpern adı konmamış operasyonu yönetmesi için seçilmiştir (Thaler, t.y., s. 1-4). Halpern davranışsal yaklaşımların hükümetçe nasıl kullanılması gerektiğine yönelik daha önceki raporların da ortak yazarı olduğundan, devletin işleyişi konusunda oldukça fazla bilgiye ve tecrübeye sahiptir ve tarafsız bilginin üstüne inşa edilmesi gereken bir takıma partizanca olmayan bir liderlik yapabilecek konumdadır (Thaler, t.y., s.4).

2010 Temmuz'unun sonlarına doğru Dünya'da türünün ilk örneği olan 'Davranışsal Öngörüler Takımı' (BIT) kurulmuştur. Sadece 8 kişi ile göreve başlayan takım, Başbakanlık Strateji Birimi'ne bağlı olarak oluşturulmuş ve sonrasında takımın liderliğini Halpern üstlenmiştir (Halpern, 2015, s. 31-32). 2010 Temmuz'unda BIT ya da Dürtme Birimi (Nudge Unit) dünyada türünün tek örneği olarak davranışsal bilimleri pek çok politikaya sistematik bir biçimde uygulamaktaydı. BIT, Başbakan ve Başbakan yardımcısı etrafındaki önemli siyasal danışmanlardan ve Birleşik Krallık'ın yüksek memurlarından destek almaktaydı. Buna rağmen takıma kayıtsız kalan ya da şüpheli yaklaşan bir parlamento vardı (Halpern, 2015, s. 35).

BIT'in 3 tane amacı vardır: 1) Bir politikanın en azından 2 temel yönünü dönüştürmek. 2) Davranışsal yaklaşımların Birleşik Krallık Hükümeti nezdinde yayılmasını sağlamak. 3) Maliyetleri 10 kat azaltmak. Bu amaçlara ek olarak, BIT bugün pratikte temel olarak alınan 2 ana rehber ilke geliştirmiştir. İlk ilke, olumlu bir sosyal etkiye sahip olmaktır. Bu ilke, sadece BIT'in proje seçimini etkilemekle kalmayıp, elde edilen verilerin kamusal olarak topluma açık olmasını ve böylelikle davranışsal yaklaşımların olabildiğince yayılmasını da içermektedir. İkinci ilke ise, müdahalelerin etkisini kuvvetli bir biçimde değerlendirmek... Genellikle bu ilke RCT'nin mümkün olduğunca kullanılmasıyla hayata geçirilmektedir. Bu ilke 'test et, öğren, uygula' olarak

bilinmektedir (Sanders vd., 2018, s. 145). Eğer takım amaçladığı üç şeyi gerçekleştiremezse ikinci yılında kapatılacaktı (Halpern, 2015, s. 33).

BIT'in resmi misyonu geniş tutulmuştur. Temel fikir devletin işleyişini geliştirmek için davranışsal bilimlerin bulgularından faydalanmaktır. Bu iş için herhangi bir el kitabı yoktu ve bu nedenle takımın bunu düşünerek tasarlaması gerekiyordu. Bu ve bundan sonraki ziyaretlerde Thaler ve Halpern'in da dahil olduğu bazı takım üyeleri, üst düzey devlet yetkilileri, bazı bakanlar ile toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarda departmanların yüz yüze kaldığı sorunların neler olduğu ve buna yönelik neler yapılabileceği konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu projenin başarılı olabilmesi için davranışsal bilimin üstünlükleri ve faydaları konusunda ders vermek yerine, asıl belirli sorunlarla boğuşan devlet birimlerinin gündemi belirlemesine izin verilmiştir (Thaler, t.y., s. 5). Halpern'in da dahil olduğu ekibin ilk etaptaki amacı literatürde öne çıkan ve kanıtlanmış fikirleri ve özellikle de ABD örneğini göz önüne alarak denemelere başlamaktır. Bu hem ilk etapta erken ve hızlı başarılar sağlayacak hem de yaklaşımın yerleşmesine yardımcı olacaktır. Diğer bir kriter ise, müdahalenin maliyet düşürücü olmasıdır.

Bir müdahalenin eldeki verilerle ölçümlenebilmesi için teste ve denemeye uygun olması gerekmektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü, ilk müdahaleler vergi ve para cezası toplama üzerine olmuştur (Halpern, 2015, s. 31). Birleşik Krallık Hükümeti Vergi ve Gümrük Dairesi bunun için BIT ile iletişime geçmiştir. Vergilerin toplanmasında davranışsal öngörülerden faydalanılarak bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada vergi ödeyecek vatandaşlara gönderilecek mektupların içeriği değiştirilmiştir. Yöntemin en iyi yanı milyonlarca poundluk tasarrufu en az maliyetle elde etmektir. BIT tarafından yapılanlar 2 yıllık bir süre içinde takip edilecektir. Vergi deneyi, 'dürtme' ve benzeri yaklaşımlara şüphe ile bakanlar için erken bir zafer olmuştur (Thaler, t.y., s. 5-6).

Takım Birleşik Krallık Hükümeti'ne bağlı 8 kişilik bir ekipken gösterdiği başarılarından ötürü günümüzde dünyada pek çok birimi bulunan küresel sosyal amaçlı bir şirkete doğru evrilmiştir (BIT).

Birleşik Krallık içinde ve dışında giderek artan talepleri karşılamak için, BIT 2014'de devletin bir uzantısı olmaktan öteye giderek sosyal amaçlı bir şirket haline gelmiştir

(Sanders vd., 2018, s. 146). BIT, başarısından dolayı, Birleşik Krallık Hükümeti, Nesta (inovasyon kurumu) ve çalışanları tarafından ortak olarak sahiplenilen bir şirket haline gelmiştir. Bu arada pek çok devlet kurumunun davranışsal öngörü uygulamaları da yaygınlaşmıştır. 24’den fazla devlet kurumu, ya kendi davranışsal öngörü takımına sahiptir ya da bu konuda deneyimli bireylerle çalışmaktadır. (Zeina vd., 2019, s. 129). BIT, çalışmalarını büyük ölçüde devlet kurumlarıyla iş birliği halinde yürütmektedir. Personelinin çalışmaları Richard Thaler, Lord Gus O’Donnell ve pek çok Birleşik Krallık üniversitesinden gelen akademisyenlerle desteklenmektedir (Lourençov vd., 2016, s.143).

Takım, günümüzde Londra, Manchester, New York, Sydney, Singapur ve Wellington dahil olmak üzere dünyada pek çok ofise sahiptir (Sanders vd., 2018, s. 146). Ayrıca Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Gelişim Programı ile birlikte çalışmaktadır. (Lourenço vd., 2016, s.143). Bugüne kadar sağlıktan ekonomik büyümeye, pek çok politika alanında 750’den fazla proje üretmiştir ve pek çok ülkede 400 rastgele kontrol deneyleri yapmıştır. Başlıca politika alanları: Tüketici ve Finans; Suç, Adalet ve Güvenlik; Eğitim, Enerji, Çevre ve Sürdürülebilirlik; Eşitlik, Devlet ve Toplum; Sağlık, Uluslararası Gelişim; Yerel Yönetimler ve Hizmetler, İstihdam ve Ekonomidir. BIT yapılan müdahalelere ek olarak, sahip olduğu uzmanlığı paylaşarak diğer kurumlara davranışsal öngörülerin uygulanması ve kapasite ve beceri geliştirme konusunda yardımcı olmaktadır. BIT’in personeli dünya çapında eğitimler düzenleyerek, 20 000 kamu çalışanına eğitim vermiştir. (BIT Annual Update,2017-2018).

BIT’in günümüzde küresel bir takım olmasına rağmen misyonu aynı kalmıştı. BIT’in misyonu, politika yapıcılarını bilgilendirmek için davranışsal öngörülerin yaratılması ve uygulaması, kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve çıktıların vatandaşlara ve topluma dağıtılmasıdır (The BIT).

BIT Tarafından Yapılan Proje Örnekleri

Kariyer Görüşmelerine Katılımın Artırılması:

Kariyer tavsiyesi, insanlara iş ararken gereken güveni ve bilgiyi sağlamaktadır. ‘The Education Development Trust’, Birleşik Krallık Hükümeti’nin Ulusal Kariyer Hizmetleri’nin bir parçası olarak yetişkinlere yüz yüze kariyer tavsiyesi hizmeti

sunmaktadır. Görüşme için randevu alanların yaklaşık %30'u görüşmeye katılmamaktadır. BIT, 'The Education Development Trust'la beraber çalışarak kariyer danışmanlığı randevularına katılımı, cep telefonu mesajlarıyla artırmayı hedeflemiştir. Çünkü bu yöntem hem düşük maliyetli hem de ulaşılabilir (Annual BIT Report, 2017-2018, s. 22).

3 farklı gruba davranışsal müdahale teknikleri uygulanmıştır. Kontrol grubuna hiç mesaj gönderilmemiştir. İlk gruba sadece bilgi içeren bir mesajla hatırlatma yapılmıştır. 2. gruba katılımın planıyla ilgili bilgilendirici bir mesaj yazılmıştır. 3. gruba ise bireylerin kendi yeteneklerine güvenmesi ve kendilerine inanmaları konusunda açıklama yapılmıştır.

3. mesaj şöyledir;

'Merhaba Sarah, hiç kimse mükemmel bir kariyere sahip olarak doğmamıştır. Zamanla ve çaba sarfederek yeteneklerini özgeçmişini geliştirebilirsin. Biz sana yarın saat 10'da başlaman için yardımcı olacağız'.

Bu üç cep telefonu mesajı da katılımı artırmıştır, ancak en etkili mesaj 3. Mesaj olan güven ve kişinin kendini gerçekleştirmeyle ilgili mesajdır. Hiç mesaj almayan gruba göre, 'kendini gerçekleştirme' grubu %24 oranında daha az randevu kaçırmıştır (Annual BIT Report, 2017-2018, s. 22)

Kariyer randevularına katılımdaki başarısızlık oranı: Kontrol Grubu: %27,62; Basit Hatırlatma: %23,66; Planlama: %22, 14; Kendini Gerçekleştirme: %20, 85 (Annual BIT Report, 2017-2018, s.23).

2.2.2.Amerika Birleşik Devletleri

'Nudge' adlı kitabın ortak yazarı Cass Sunstein 1980'lerde Chicago Hukuk Fakültesi'nde profesördü ve o dönemde rasyonel aktör modeli halen sosyal bilimlerde egemenliğini korumaktaydı. Ancak Thaler ile birlikte Sunstein, rasyonel insan modelini sorgulamış ve rasyonalitenin sınırlı olduğu ve insan davranışına yönelik bilginin kurumların daha etkili çalışabilmesi için kullanılabileceğini öne sürmüştür. Sunstein ve 2008'de ABD Başkanı olan Obama, 1990'dan beri arkadaşlardır. Obama bu nedenle Sunstein'in görüşlerinden etkilenmiştir. 'Dürtme' adlı kitabın yayınlanmasından sonra,

davranışsal kamu politikası, ABD’de oldukça önem kazanmıştır. Sunstein, Beyaz Saray’ın Office of Information and Regulatory Affairs (OIRA) yönetmesi için atanmıştır (Del Balzo, 2015, s. 27-28).

Sunstein’in bu konuma getirilmesinin temel sebebi, daha karmaşık ve davranışsal yaklaşımların hükümete getirilmesidir. OIRA 1980’de kurulmuştur ve devletin yaptığı düzenlemelerin sonucunda vatandaşın ve firmaların üzerindeki yükü ve kırtasiyeciliği azaltmak amaçlanmıştır. Ancak Sunstein’la beraber odak noktası yapılan düzenlemelerin yüksek etki ve düşük maliyetle yapılması üzerine kaymıştır. Buradaki anahtar araç ise davranışsal iktisadın ve öngörülerin kullanılarak düzenlemelerin maliyetinde ve etkilerinde iyileştirmeler yapmayı başarmaktır (Halpern, 2015, s. 21-22). OIRA, 2009’dan 2012’ye kadar davranışsal öngörülerini uygulamıştır (Zeina vd., 2019, s. 149).

Sunstein’in liderliğinde OIRA bazı gerçek başarılar elde etmiştir. Davranışsal düşünme tarzı; uygun bakım yasası, finansal yasa reformu, iklim değişikliği politikası ve tüketiciyi koruma politikası gibi alanlarda yerleşmeye başlamıştır. Sunstein, Başkan Obama’nın kendisinden düzenlemelerin maliyetini indirmesini istediğini ve kendisinin de bunu yaptığını ifade etmiştir. OIRA yıllık raporları, Obama Yönetimi altında yayınlanan ve revize edilen düzenlemelerin maliyet-fayda oranlarının olumlu yönde arttığını ortaya koymuştur. Raporlar, düzenleyici işlemlerin iyileşen kalitesinin ABD ekonomisi için milyar dolarlık fayda sağladığını ortaya koymuştur. Sunstein, devlet düzenlemelerinin etkili olabilmesi için açık ve anlaşılır olmasının oldukça önemli olduğunu vurgulayarak, bilginin sunumunun sıradan insanların anlayabileceği şekilde olması gerektiğini söylemiştir (Halpern, 2015, s. 22-23). Bu konuda Sunstein’in atıfta bulunduğu gündelik bir örnek ‘besin piramidi’dir. ‘Besin Piramidi’ ABD Tarım Bakanlığı’nın çocuklar, aileleri ve okullar için örnek beslenme alışkanlığı için rehberdir. Ancak pek çok insan için bu grafik oldukça kafa karıştırıcıdır. Sunstein’a göre bu rehber bir örnek olmasına rağmen oldukça kafa karıştırıcıdır. Dolayısıyla Sunstein grafiğinin tekrar tasarlanması ve insanların çaba harcamadan kolayca anlayabileceği bir formda olmasını önermiştir. Bu da piramidin basit bir yiyecek tabağıyla değiştirilmesine neden olmuştur (Halpern, 2015, s. 22).

Basitçe tarif edilirse, Sunstein, düzenlemelerin sezgisel bir karar alma yöntemi yerine veriye ve istatistiki analize dayalı olarak alınması için çabalamıştır. Ona göre, insanlar bazı durumlarda aşırı iyimser davranabilir, bu da ihtiyatsızlığı beraberinde getirir. İnsanoğlu gerçekten de öngörülemez bir biçimde davranabilmektedir. Dolayısıyla politika sürecinde, insanların ‘bize’ göre nasıl ‘davranması gerektiği’nden ziyade gerçekte nasıl davrandıklarına bakmak gereklidir (Ireland, 2013).

Cass Sunstein’in başarılarına rağmen halen bazı yönetsel ve politikal engeller vardır. Ancak onun yaptığı en önemli şey ise dünya çapında politika için davranışsal öngörülerden faydalanılabileceğine dair ufuk açmak olmuştur. Sunstein’in yaptıklarını duyacak bir yer varsa o da başta İngiltere’dir (Halpern, 2015, s. 23). Sunstein’la ilgili olarak Obama’nın ifadesine göre ‘Son 3,5 yılda, Cass Sunstein ABD vatandaşları için bir dizi tarihsel başarı elde etmiştir. Amerikan aileleri için hayat kurtarıcı önlemler dâhil, kırtasiyeciliği azaltmıştır ve sağlık, güvenlik ve çevreye zarar vermeden ekonomik büyümenin desteklenmesini sağlamıştır (Del Balzo, 2015, s. 29).

Sunstein 4 yıl devlet için çalıştıktan sonra 2012 yazında tekrar Harvard Hukuk Fakültesi’ne dönmüştür. Ancak ABD’nin ‘dürtme’ politikası gündemi Cass’ın ayrılışıyla sona ermemiştir (Thaler, t.y., s.12). 2012’de Barry Schwatz Amerikan Hükümeti’ne davranışsal öngörülerin uygulanması için Psikoloji alanında uzman bir komite kurulmasını teklif etmiştir. Birleşik Krallık’ta BIT’in başarısı ve bu yeni Dürtme Ekibi formunun popülerliği sebebiyle, Barack Obama, Maya Shankar’ı –bilişsel nörobilimci- ABD’de de benzer bir proje yapılması için görevlendirmiştir (Del Balzo, 2015, s. 30). 2014’ün başlarında Dr. Maya Shankar Beyaz Saray’da küçük bir birim oluşturmuştur. Maya, Beyaz Saray Office of Science and Technology için danışmanlık yapmıştır. Bu bakımdan Maya’nın misyonu BIT’in Amerikan versiyonunu yaratmaktır. Bunu da bir yıldan az bir süre içinde gerçekleştirmeyi başarmıştır (Thaler, t.y., s.12).

2015 Eylül’ünde, Obama 13707 sayılı ‘Amerikan Halkına Daha İyi Hizmet Edebilmek İçin Davranışsal Bilimlerin Öngörülerinin Kullanımı’ başlıklı Başkanlık kararnamesini yayınlamıştır. Bu kararname federal kurumların, davranışsal öngörülerini politikalarına entegre etmesini ve resmi olarak Sosyal Ve Davranışsal Bilimler Takımı’nın (SBST) kurulmasını öngörmüştür. Aslında 2014’de başlatılan SBST, davranışsal öngörülerin

politika ve programlara uygulanmasına rehberlik eden, bu alanda yapılan araştırmaları politikaya uyarlanabilir kılmakla görevli bir birimdir (Congdon ve Shankar, 2015, s. 77)

SBST'nin kurulmasını ngren kararnamede SBST'nin amacı şöyle ifade edilmiştir:

'Davranışsal ngrlerin faydalarını tam anlamıyla gerçekleştirebilmek ve Amerikan Halkı'na hizmetleri daha düşük maliyette sunabilmek için, Federal Hükümet, insanların kendilerini etkileyen politika ve programlara karşı nasıl davrandığını bilmeli ve bunu hazırlanan politikalara yansıtmalıdır. Devletin etkinliğini ve etkililiğini artırarak, davranışsal bilimlerin sunduğu öngörüler, pek çok ulusal önceliğin desteklenmesine katkıda bulunabilir. Buna, iş olanaklarının artırılması, sağlıklı yaşam, eğitim olanaklarına erişimin iyileştirilmesi gibi konular dâhildir' (Congdon ve Shankar, 2015, s. 94).

SBST, bu amaçları gerçekleştirirken, öncelikle bireylerin kararlarına ve eylemlerine bağlı olan federal politika ve program hedeflerini belirlemektedir. Daha sonra, davranışsal öngörülerin sunduğu verileri oluşturulacak politikalara uyarlamaktadır (Congdon ve Shankar, 2015, s. 94).

Takım resmi olarak White House Social and Behavioral Sciences Team olarak adlandırılmış ve sadece 6 davranışsal bilimciden oluşan küçük bir birim olarak başlamıştır. Maya Shankar, niversiteden iki akademisyen ve kâr amacı gütmeyen düşünce kuruluşlarından 3 kişi olmak üzere toplam 6 kişiden oluşmaktaydı (Thaler, t.y., s. 12).

SBST'nin ilk yılı, bu modelin başarisını göstermek amacı gütmüştür. Bu nedenle ilk yıl, SBST düşük maliyetli, potansiyel olarak hızlı etki eden ve hesaplanabilir gelişmelere odaklanan projeleri seçmiştir. Kısa bir zaman diliminde, çoğu proje için, bazı temel kavramlar ve davranışsal bilimlerin sunduğu veriler temel alınmıştır. Bu hızlı ve küçük çaplı projeler daha büyük projeler için bir aşama olmuştur (Congdon ve Shankar, 2015, s. 78). SBST sadece ilk yılında bir düzine davranışsal temelli rastgele kontrol deneyini federal programa eklemiştir. Takım hızla büyümüştür. Federal Hükümet takımın erken başarıları sebebiyle bütçesinin bir kısmını ek takım yeleri almak için ayırmıştır. Federal destek ve dış ortakların desteği sayesinde takım neredeyse 2 katına çıkarılmıştır (Thaler, t.y., s. 13). SBST, 22 farklı departmanla ve ABD Hükümeti'ndeki kurullarla iş

birliği yaparak, iletişimin değiştirilmesi, yönetimin iyileştirilmesi ve politika dizaynı yoluyla temel politika problemlerine odaklanmıştır (Zeina vd., 2019, s. 150). Tüm bu başarılarına rağmen takım, ABD Başkanı Donald Trump'ın iktidara geldiği dönemde 2017'de kapatılmıştır.

Buna rağmen SBST dışında da davranışsal ngrleri uygulayan pek çok kurum ABD 'de faaliyet göstermektedir. 2015'de General Services Administration'da (GSA) alışan bir grup bilim adamı GSA'da Office of Evaluation Sciences'ı oluşturmuştur (OES). GSA en iyi yönetim pratiklerinin ve etkili hükümet politikalarının oluşturulmasını geliştirmeyi amaçlamaktadır (US General Services Administration). GSA 'daki bu takım, pek çok orijinal bilimsel araştırmayı yapmış ve pek çok devlet kurumunun davranışsal ngrleri uygulaması ve değerlendirmesine rehberlik etmiştir. OES, ABD devlet kurumlarının kullandığı politika, kanıtlar ve analizlerin hangilerinin etkinliği artırdığı, hangilerinin işe yaramadığını araştırmaktadır. OES, pek çok projede SBST ile iş birliği yapmıştır. Ayrıca federal düzeyde, US Department of Agriculture, The Consumer Financial Protection Bureau, Department of Health and Human Services, The US Department of Labor ve Internal Revenue Service davranışsal ngrleri uygulamaktadır. Texas, New Meksiko, Oregon, Louisiana gibi eyaletlerde davranışsal öngörü projeleri yapılmıştır. New York, Philadelphia ve Washington eyaletlerinin davranışsal öngörü takımı vardır (Zeina vd., 2019, s. 148).

2.2.3. Avustralya

Davranışsal ngrlerin merkezi hükümet düzeyinde uygulanması 2007'de başlamıştır. New South Wales Davranışsal ngr Birimi, Birleşik Krallık'taki BIT'nin desteğiyle 2012'de kurulmuştur. Sonrasında güvenlik ve yatırım, sağlık, iş, vergi sosyal hizmetler, tüketiciler ve rekabet gibi pek çok alanda her kurum kendi davranışsal öngörü birimini kurmuştur. BETA, Avustralya Hükümeti'nin Davranışsal Ekonomi Takımı'dır. Bu birim Avustralya Hükümeti'nin davranışsal ngrleri kamu politikasına uygulayan merkezi birimdir ve 2016'da kurulmuştur. BETA, ortak kurumlarla beraber çalışarak ve deneyler yürüterek, Avustralya hükümetinin kamu hizmeti kapasitesini geliştirmeyi amaçlar. BETA, Başbakanlık bünyesinde teşkilatlandırılmıştır. Yürütülen projeler ortak kurumlar ve birimlerle iş birliği halinde geliştirilmektedir. BETA'nın projeleri kamu sektöründe inovasyonu güçlendirmek üzere kurulan Devlet Modernizasyon Fonu'ndan

karşılanmaktadır. Diğer ortak kurumlardan da katkı almaktadır (Zeina vd., 2019, s. 14-15).

BETA'nın çalışmalarından birisi devlet formlarının yeniden tasarlanmasıdır. İyi tasarlanmış devlet formları daha etkin hizmet sunumu için gereklidir. Bu formlar tasarlanırken davranışsal öngörülerden faydalanılarak formun daha kolay anlaşılır ve basit olmasına özen gösterilmiştir (BETA, 2020a).

BETA, politika problemlerine yönelik davranışsal mercekten bakan bir 'Keşif Aracı' tasarlamıştır. Pek çok insan, takıma gelip bir problemi çözemediklerinden yakınmaktadır ve davranışsal öngörülerin ne olduğundan haberleri yoktur. BETA'nın metodolojisi 'Keşif' aşamasıyla başlamaktadır. Bu aşama problemin keşfi ve bununla ilgili davranış ve sistemlerin tespitidir. BETA'nın keşif aracı online'dır ve herkese açıktır. Bu aracı yapmalarının amacı, devlette çalışan herhangi bir kişiye davranışsal bilimlerden yola çıkarak hızlıca bir bakış açısı kazandırmaktır (BETA, 2020b).

2.2.4.Almanya

Almanya, davranışsal bilimlerin politikaya uygulanması konusunda gerek merkezi hükümet düzeyinde gerekse ulusal kurumlar düzeyinde birimlere sahiptir. Almanya merkezi düzeyde oluşturulan Vatandaş Odaklı Devlet (wirksam regieren) Takımını 2015'te kurmuştur. Takım, kullanıcı odaklı politika planlama, tasarımı ve uygulanması, vatandaşların politika yapım sürecine dâhil edilmesi için kurulmuştur. Takım, bu amacı gerçekleştirebilmek için bilişsel bilim, psikoloji, örgütsel davranış gibi farklı alanlardan gelen uzmanlık bilgisini bir araya getirerek kullanmaktadır. Birim, rastgele kontrol deneyleri ve niceliksel çalışmalar başta olmak üzere ampirik sosyal bilim yöntemlerine odaklanmaktadır. Ayrıca, Alman Federal Bakanlıkları ve diğer kurumların uzmanlıklarından faydalanmakta ve bunlarla iş birliği yapmaktadır. Vatandaş odaklı devlet takımı, federal bakanlıklara ve diğer otoritelere, vatandaş odaklı çözümler geliştirmek ve projeleri başarıyla uygulamak konusunda yardımcı olur (Zeina vd., 2019, s. 74).Almanya'da davranışsal öngörülerini kamu kurumları, araştırma enstitüleri, özel sektör uygulamaktadır. Ulusal ve bölgesel düzeyde DKP yaklaşımı uygulanmaktadır. Kullanılan yöntemler, literatür taraması, anket ve deneydir. DKP, tüketicinin korunması, istihdam ve sağlık politikalarında uygulanmaktadır (Lourenço vd., 2016, s. 30-31).

Almanya'nın bu alanda yaptığı çalışmalardan biri tüketicinin korunmasıyla ilgilidir. Tüketici sözleşmeleriyle ilgili bilgi sunumunun basitleştirilmesi amaçlanmıştır. Mobil siteleri ya da cep telefonu uygulamaları yoluyla mesafeli satışlarda, satıcılar sözleşmeyle ilgili terimleri (çekilme hakkı, sözleşme süresi vb.) basit ve özet bir biçimde tüketiciye sunmak zorundadır. Bu girişim davranışsal bilimler alanında yapılan araştırmaların sonuçlarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Tüketiciler oldukça karmaşık bilgilere maruz kaldığında bu bilgileri doğru bir biçimde yorumlayamayabilirler. Bu nedenle anlaşılır bir biçimde özetlenmesi gerekir (Lourenço vd., 2016, s. 32).

Diğer bir çalışma, işe alımla ilgilidir. Almanya'da iş arayanları, iş arama yöntemleri ve işsizliğin sonuçlarıyla ilgili bilgilendirmek için hazırlanan broşürün etkisini test etmek amaçlı büyük çaplı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, broşürün olumlu etkisi olmuştur. Ancak, genellikle uzun zamandır işsiz olan kişilerde etkili olmuştur. Bu da, kullanılan yöntemin iş piyasasında önemli bir politika aracı olarak kullanılabileceğini göstermiştir (Lourenço vd., 2016, s.32).

2.2.5.Fransa

Fransa'da davranışsal öngörülerin ilk kez dikkat çekmesi 2010'da politikaya davranışsal yaklaşımlarla ilgili bir raporun yayınlanmasından sonra olmuştur. 2013'de bir başbakanlık birimi olan The Secretariat General for Government Modernization (SGMAP) davranışsal öngörülere dayanan projeler hazırlamaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, bir sivil toplum kuruluşu olan NudgeFrance, SGMAP ile ortaklık kurmuştur. NudgeFrance'ın birçok çalışması vardır. SGMAP 2017'de bölünmüş ve onun davranışsal öngörülerle ilgili yetkisi Fransız Kamu Taşımacılığı birimine devredilmiştir (DITP). Takım pek çok alanı kapsayan 10 adet proje geliştirmiştir. Fransız Hükümeti de davranışsal bilimlere ve seçim mimarisini dikkate almaktadır. SGMAP, çevre, sağlık, yol güvenliği gibi pek çok farklı alanda gerek ulusal gerek yerel düzeydeki devlet kurumlarıyla birlikte projeler üretmiştir. Her proje diğer devlet kurumlarıyla iş birliği halinde yapılmıştır. Projeler önceden SGMAP altında merkezileşmişken, günümüzde âdem-i merkezileşme yönünde bir eğilim vardır (Zeina vd., 2019, s.63-64).

SGMAP'nin yaptığı ilk proje bir dizi dürtme ile çevrimiçi vergi ödeme hizmetini geliştirmek olmuştur. Bu proje, 2,5 milyon vergi mükellefine kısa mesaj ve e-mail

göndererek yapılmıştır. Proje, çevrimiçi vergi bildirim konusunda %10'luk bir artış sağlamıştır. SGMAP ayrıca yerel otoritelerle de çalışmalar yapmıştır. Paris'te enerji faturalarını düşürmek için enerji tasarrufunu artırmaya yönelik bir çalışma yapılmıştır. SGMAP'nın davranışsal müdahale ile ilgili tavsiyelerini takip eden bir doktora öğrencisi bir davranışsal bilimcinin gözetimi altında bu müdahalenin değerlendirmesini yapmıştır (Zeina vd., 2019, s. 64-65).

NudgeFrance, SGMAP, Avrupa Komisyonu, akademi gibi alanlardan gelen insanlardan oluşan bir sivil toplum kuruluşudur. Amacı Fransa'da dürtmenin gelişmesini sağlamaktır (Zeina vd., 2019, s.66). NudgeFrance, 2021 yılı için bioçeşitlilikle ilgili bir yarışma düzenlemiştir. Amaç, bioçeşitliliği koruyacak davranışları geliştirmektir. Bu bağlamda, Fransız Bioçeşitlilik Kurumu (French Office for Biodiversity) bioçeşitliliğin korunması için çalışan bir kurumdur. Görevleri arasında, çevre polisliği, kamu kurumlarına bu alanda destek olmak ve toplumu mobilize etmek vardır. Biyolojik çeşitliliğin kaybına neden olan toprağın kullanım şekli, organizmaların aşırı kullanımı (aşırı avlanma), iklim değişikliği, çevre kirliliği gibi bazı şeyleri azaltmayı amaçlar. Bu gibi olumsuz faktörlerin engellenmesi için, devlet, şirketler, toplum gibi pek aktörün birlikte hareket etmesi gerekir. Bu dürtme yarışmasında (nudge challenge), vatandaşların davranışlarına odaklanılmaktadır. Bu davranışlar, süpermarket, iş, ev, tatil, spor aktiviteleri vb. pek alanda ortaya çıkabilmektedir. Bu yarışma, Fransa ve Fransa dışından tüm lisans ve lisansüstü öğrencilere açıktır. Bu öğrenciler belirli kriterlere göre seçilmekte ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik dürtmeleri geliştirmek üzere çalışmaya dâhil edilmektedir (NudgeFrance, 2021).

2.2.6.Danimarka

Danimarka'da bakanlık, yerel ve örgütsel düzeyde devlet kurumları genellikle özel sektör ve akademinin desteğiyle davranışsal öngörülerini uygulamaktadır. Danimarka'daki davranışsal öngörü uzmanları, 2010'da kurulan Danimarka Dürtme Ağı'na (Danish Nudging Network) bağlıdır. 2011'de kurulan INudgeyou adlı Danimarka dürtme danışmanlığı, Danimarka hükümetine ve ortaklarına davranışsal öngörü projelerini uygulama konusunda danışmanlık yapmaktadır (Zeina vd., 2019, s. 52).

INudgeyou, dünyada önde gelen en önemli ‘nudge’ birimleri arasında yer almaktadır. Uluslararası anlamda, OECD’ye, Dünya Bankası’na ve Avrupa Komisyonu’na danışmanlık yapmaktadır. Danimarka İş Otoritesi, Danimarka Rekabet ve Tüketim Otoritesi, Çevreyi Koruma Kurumu, Danimarka Vergi Kurumu, Kopenag belediyesi gibi pek çok kurumla deneyler, Projeler ve araştırma yapmıştır (iNudgeyou). INudgeyou, Covid-19’la ilgili davranışlara ilişkin alınan politika kararları ile deneyler yapmıştır. Korona ile savaşmak için davranışsal bilimin yöntemleri kullanılarak çeşitli çalışmalar yapmıştır (iNudgeyou).

Danimarka Hükümeti bakanlıkları, belediyeler ve şehirler davranışsal öngörülerini 2013-2016 arasında uygulamaya başlamışlardır. Ulusal hükümet birimleri davranışsal öngörü projelerini politika araçlarının içerisinde dâhil etmişlerdir. Ulusal düzeyde davranışsal öngörülerini uygulayan kurumlar: Danimarka İş Otoritesi, Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Gıda Bakanlığı, Endüstri, İş ve Finansal İşler Bakanlığı, İş ve İşe Alım Kurumu gibi kurumlardır. Danimarka’da davranışsal bilimler ve davranışsal öngörüler, belediyeler ve yerel düzeyde de bir politika aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bir hastanede bir dürtme ekibi eğitilerek bir müdahale yapılmıştır; Odense belediyesinde genç seçmenlerin seçimlere katılımını artırmak için bir proje yapılmıştır; Aarhus belediyesinde faturaların zamanında ödenmesini sağlamak amacıyla bir proje yapılmıştır. Ayrıca 2010’da kurulan Danimarka Dürtme Ağı (DNN), kamu kurumlarına, özel sektöre ve akademik kurumlara bu yönde ilgisi olan bireylere, dürtmenin kullanımı konusunda hizmet vermektedir. DNN, ISSP (The Initiative for Science, Society and Policy) kanalıyla kurulmuştur. ISSP’de Avrupa Dürtme Ağı’nın (European Nudging Network, TEN) ortak partneridir (Zeina vd., 2019, s.52-57)

Danimarka’da davranışsal bilimlerin uygulandığı politika alanları, tüketicinin korunması, ekonomi, iş, finans, sağlık, vergi ve taşımacılıktır. Örneğin, sağlık alanında, sağlıklı beslenme alışkanlığını sağlamak için dürtmeden faydalanılmıştır. Danimarka Beslenme Yönetimi, restoranlardaki ve kahve makinalarındaki besinlerin ve içeceklerin kalori değerini gösteren etiketler kullanmıştır. Bu etiketleme, dikkat eksikliği ve bilgi yüklemesi gibi yanlışlıkların üstesinden gelinebilmesi için, basit yöntemler kullanılarak, tüketiciye besinin zahmetsizce besin değerinin gösterilmesi için yapılmaktadır. Ekonomi alanında ise bireylerin uyumunu artırmak için yönetsel süreçlerin

basitleştirilmesine yönelik bir çalışma örnek verilebilir. Danimarka İş Otoritesi, Danimarka iş sektöründe çalışanların davranışlarını etkilemek için pek çok deney yapmıştır. Bu deneyler sonucunda etkilenmek istenilen alanlar, yönetsel formlardan başvuru süreçlerine kadar farklı alanları kapsamaktadır. Örneğin, formlarda insanı merkeze alan bir tasarım için iş sektörünün bazı zorunlu eylemleri yapması, uyum oranını %10 artırmıştır (Lourenço vd., 2016, s. 37-38).

2.2.7.Hollanda

2009'dan itibaren çeşitli bilimsel konseyler kamu politikasına yönelik davranışsal yaklaşımların önemine dair raporlar yayınlamıştır. Yapılan bu çalışmalar 2014'de Bakanlar Kurulu'nun tüm bakanlıkların davranışsal bilimlerden yararlanmasına yönelik önlemler almasına neden olmuştur. Bakanlar Kurulu bu konuda bir rehber yayınlamıştır. Bunlardan bazıları, tüm politika sürecine davranışsal bilimlerin sunduğu bilgilerin uygulanmasıdır. Pratik deneyim ve araştırma yoluyla kanıta dayalı politika yapımının takip edilmesi gibi. Savunma Bakanlığı, Vergi ve Gümrük Kurumu, Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı, Altyapı ve Su Yönetimi Bakanlığı, Ekonomik İşler ve İklim Politikası Bakanlığı gibi bakanlıklar 2004'den 2014'e kadar davranışsal öngörülerini uygulayan ilk kurumlardır. 2014'de Hollanda Davranışsal Öngörü Ağı (BIN NL) bu çabaların sonucu ortaya çıkmıştır. Bu ağda, bütün bakanlıkların temsilcileri vardır ve davranışsal öngörülerin politika yapım sürecine uygulanması, denetimin yapılması ve bu alanda bilgi paylaşımının yapılmasını amaçlar. Hollanda Davranışsal Öngörü Takımı (BIN NL) davranışsal politikaların bütün bakanlıklarda uygulanması ve kurumlar arası iletişimin gelişimi için Bakanlar Kurulu ve Danışma Konseyinin çabalarıyla kurulmuştur. Yerel düzeyde ise, Amsterdam şehri davranışsal öngörülerini tüm politika ve iletişim kanallarına uygulamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla belediyede davranışsal öngörü danışmanları bulunmaktadır. Belediyenin yaptığı tamamlanmış projelerden bazıları; rastgele kontrol deneyi kullanımı ile trafik ışıklarını göz ardı eden bisikletçilerin sayısını azaltmak; deney yöntemiyle, çöp probleminin çözülmesi gibi projeler tamamlanmıştır. Bunun dışında yerel düzeyde davranışsal öngörülerini uygulayan pek çok şehir vardır. Bunlardan bazıları, Kuzey Hollanda Davranışsal Takımı, Utrecht Dürtme Ağı, Rotterdam Davranışsal Öngörü Grubudur (Zeina vd., 2019, s. 80-94).

Davranışsal kamu politikalarının kullanıldığı belli başlı alanlar; tüketici korunması, enerji, çevre, finans, gıda, sağlık, adalet, vergileme ve ulaşımdır. Kültür alanında yapılan kamu politikası örneklerinden bir tanesi kamu kütüphanelerine gelen müşteri sayısının azalması üzerine kitap okuyan birey sayısını artırmaktır. Probiblio tarafından yapılan projede, Haarlem’de 2011’de tren istasyonunda bir kütüphane açılmıştır. Hollanda kamu kütüphanelerine zaman azlığından dolayı gelemeyen müşteriler için bu kütüphane açılmıştır. Tren istasyonu kütüphanesi, müşterilerin kolay ve hızlı hizmet alabilmesine olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. 2014’de algılanan işlemsel adaletin geliştirilmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. 2014’de İçişleri Bakanlığı ‘Adil Yollar’ (Fair Tracks) adlı projeyi başlatmıştır. Bu projenin amacı kamu görevlilerini, vatandaşlardan gelen şikâyetler ve itirazlarla meşgul olurken proaktif bir kişisel tavıra sahip olmalarını teşvik etmektir. Bunun için davranışsal bilimlerin sunduğu öngörülerden faydalanılarak kamu görevlilerine yönelik eğitim verilmiş ve çeşitli rehberler hazırlanmıştır. Bu politika araçlarının amacı, kamu görevlilerinin karar verme, kararları uygulama, şikâyetleri dinleme esnasında vatandaşlar tarafından algılanan işlemsel adaletin gelişimine yönelik hareket etmelerini sağlamaktır. Kamu görevlileri ve üniversiteden araştırmacılarla işbirliği halinde, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde farklı farklı devlet kurumlarının, çatışma-uzlaşma ve karar verme süreçleri, davranışsal bilimlerin sunduğu veriler ışığında yeniden tasarlanmıştır. Yapılan ankete göre, ‘Adil Yollar’ vatandaşların devlete olan güvenini ve devletin adil olduğuna yönelik algısını artırmıştır (Lourenço vd., 2016, s. 102-103).

2.2.8.Peru

Peru Eğitim Bakanlığı (Minedu), 2014’de MineduLAB adlı inovasyon laboratuvarını kurmuştur. Bu laboratuvar eğitimle ilgili çıktıların geliştirilmesi için davranışsal öngörülerden faydalanmaktadır. MineduLab 2015’de projelerini yapmaya başlamış ve 2016’da resmi olarak kurulmuştur. Laboratuvar, Eğitim Bakanlığı’nın Peru’da eğitimle ilgili sıkıntılarını çözmek ve eğitimi geliştirmek amaçlarına hizmet etmek için pilot çalışmalar ve müdahaleler yapmaktadır. MineduLAB ulusal ve uluslararası akademi ile yakın bir iş birliği içerisinde çalışmaktadır. Ayrıca politikanın uygulanmasında bakanlık içerisindeki uygun politika birimleriyle koordineli bir biçimde çalışmaktadır. MineduLAB’in bütçesi sadece bu alanda çalışan kişilerin maliyetlerini içermektedir (Zeina vd., 2019, s. 104). İnovasyon laboratuvarı, maliyeti düşük politikalar yoluyla,

Eğitim Bakanlığı'nın pilot çalışmaları tasarlamasını, uygulamasını ve değerlendirmesini sağlamaya çalışır. Peru Milli Eğitim Bakanlığı, Latin Amerika'da kanıta dayalı politika anlayışını kurumsallaştıran ilk kamu kurumudur (MineduLAB, t.y.).

Peru'da yapılan 'Grow your mind' (Aklını Geliştir) projesi davranışsal öngörülerden faydalanılarak deneysel yöntemle yapılmış ve çözüm alınmış bir projedir. Bu proje, 'Zekânı geliştirebileceğini biliyor muydun' adlı bilimsel makalenin öğretmenlerce öğrencilere anlatılmasından oluşmaktadır. Tek bir dönemde, öğretmen, öğrencilerine bu makaleyi okumakta, içeriğini tartışmakta ve sonra öğretmen bu derslerde verilen temel kavramları anlatan bir mektubu öğrencisine yazmaktadır. Son olarak, öğretilenlerin güçlendirilmesi açısından büyük bir poster sınıfa asılmaktadır. Makale, öğrencilerin anlaması açısından basit bir dille yazılmıştır. Beynin bir kasa benzediği ve zekânın da uygulama yapmakla gelişebileceğini anlatan bir makaledir. Proje, lise öğrencilerinin ilk ve ikinci yılını kapsamaktadır. Toplamda, Ancash bölgesindeki 400 lisede 27000 öğrenciyi kapsamaktadır. 800 kamu okulu rastgele biçimde 2 gruba ayrılmıştır: Deney grubu müdahaleyi almıştır ve diğerleri almamıştır. 'Grow your mind'in etkisini değerlendirmek için, 2015 Ulusal Öğrenci Değerlendirme Sınavı'nda standart matematik ve dil testlerindeki başarıda farklılıklar ölçümlenmiştir.

Sonuç olarak 'Grow your mind'in ulusal sınavda matematik testleri skoru üzerinde olumlu ve önemli bir etkide bulunduğu görülmüştür. Bu proje dışında daha iyi bir gelecek seçimi, öğretmenleri motive etmek için sms mesajları atımı, öğretmenlerin işe gelmemesiyle ilgili farkındalık yaratmak, sınıf arkadaşlarının öğrenciler üzerinde etkisine yönelik yapılan ve tamamlanan projeler arasındadır (MineduLAB, 2016).

2.2.9.Katar

Dr. Fadi Makki, Nudge Lebanon ve The Consumer Citizen Lab'in kurucusudur. Fadi Makki davranışsal iktisadın Ortadoğu'da uygulanmasına öncülük etmiş ve Ortadoğu'daki ilk dürtme birimi olan, Qatar Behavioral Insights Unit'in yöneticisi olmuştur. Fadi Makki, World Economic Forum's Council for the Future of Behavioral Science'ın da üyesidir. Fadi Makki Lübnan Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın genel müdürü, Başbakan'ın danışmanı ve Katar Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın danışmanıydı (nudgelebanon, t.y.).

2016 yılında kurulan QBIU, 2019 yılında Katar Finans Merkezi çatısı altında resmi olarak kuruldu. B4 Development resmi olarak Katar Davranışsal Öngörüler Birimi olarak kuruldu. B4D, politika yapıcılar, örgütler ve bireylerle işbirliği halinde çalışarak dürtme uygulamalarının, insanların karar verme süreçlerini olumlu yönde etkilemek ve daha fazla sosyal etki yaratmak ve iyi yönetim için çalışmaktadır (B4development, t.y.).

2016'da kurulmasından bu yana, B4D misyon, vizyon ve rolü evrim geçirmiştir. Günümüzde, bu kurum kapasite geliştirme, bilgi aktarımı ve araştırmaların yayılması konusunda öncü bir rol üstlenmektedir. Uluslararası paydaşlarla iş birliği halinde çalışarak dünya genelinde dürtme birimlerinin akademide, devlet kurumlarında ve sivil toplum örgütlerinde kurulmasına destek olmaktadır (B4development, t.y.). B4 Development, politika deneyi, kapasite geliştirme, bilgi yayma, teknik danışmanlık ve yardım yapmaktadır. Bu örgütün ele aldığı politika alanları ise; spor, sağlıklı yaşam biçimleri, sürdürülebilirlik, çalışanların refahı, sosyal uyum, girişimcilik, eğitim, kamu hizmeti sunumu gibi konulardır (B4Development, t.y.).

2.2.10.Meksika

BIT, davranışsal öngörülerin diğer gelişmekte olan ülkelerde yayılımı ve uygulanmasında (Meksika, Hindistan gibi) oldukça önemli bir rol oynamıştır (OECD,2017'den aktaran: Biçer, 2018, s. 11). Böylece küçük çaplı ve düşük maliyetli ayarlamalarla bu ülkelerde kamu politikalarının gelişimine katkıda bulunmuştur (Thaler ve Sunstein, 2008'den aktaran: Biçer, 2018, s.11).

Meksika Hükümeti küçük işletmelerde resmileştirmeyi teşvik etmek için Regimes de Incorporacion Fiscal programı aracılığıyla büyük vergi indirimleri uygulamıştır. BIT, Meksika Finans Bakanlığı ile beraber, işletmeleri gelirlerini beyan etme ve çalışanlarını sosyal güvenlik için kaydettirmeye teşvik etmek için iki deney tasarlamıştır. İlk deneyde işletmeler iki ayda bir gelirlerini zamanında beyan etmeye teşvik edilmiştir. Bu deneyde son ödeme gününden iki hafta önce beyannamelerini göndermeyen 748,499 vergi mükellefi işletmeye, üç adet SMS hatırlatıcısından biri ya da hiç hatırlatma gönderilmemiştir. Her üç hatırlatıcı SMS mesajı da vergi beyannamelerini bildirim oranını artırmıştır. En etkili mesaj, bu sorumluluğu yerine getirmeyen işletmelere kesilecek potansiyel cezaları vurgulayan mesajdır. Bu mesaj bildirim oranını %24'den

%33'e yükseltmiştir. 2. Deneyde ise, çalışanlarından en az birinin sosyal güvenlik kaydını yaptırmayan işletmelere ya kayıt olma zorunluluğunu vurgulayan ya da cezaları vurgulayan mektuplar gönderilmiştir. İki ayrı kamu kurumunun veri tabanlarının birleştirilmesi yöntemiyle 'uymayanlar' belirlenmiştir. Mektubun gönderilmesinden üç ay sonra, mektupların herhangi bir sürümünü alan işletmelerin en azından bir çalışanın sosyal güvenlik kaydını yapma oranı %14 artmıştır (BIT, 2016-2017, s. 38-39).

2.2.11.Uluslararası Örgütler ve Ağlardaki Uygulamalar

2.2.11.1EMBED (Dünya Bankası Takımı)

The Mind, Behaviour and Development Unit (eMBeD) (Zihin, Davranış ve Gelişim Birimi), Dünya Bankası'nın davranışsal birim takımıdır. Bu takım hükümetler, proje takımları ve diğer ortaklarla yakın iş birliği halinde çalışarak davranışsal müdahaleleri tasarlamakta ve değerlendirme yapmaktadır. eMBeD, küresel anlamda bilim adamları ve uzmanlarla çalışarak, önemli ekonomik ve sosyal sorunlara yanıtlar sağlamak ve küresel anlamda fakirliğin azaltılması ve eşitliğin artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Takım, 50'den fazla ülkeler, 70'den fazla ortak ve 80'den fazla proje üzerinde çalışmıştır. Çalışılan alanlar, etkin örgütlenme, çevre, sağlık, öğrenme, para, güvenli toplum, iş yaşamı ve laboratuvar çalışmalarıdır. eMBeD, alan araştırmaları yürüterek, darboğazları tanımlayarak ve davranışsal öngörülerini tasarlayıp değerlendirerek, politika yapımcıların devam eden projelerinde politika yapımcılarla beraber çalışmaktadır.

Takım, politika problemlerini davranışsal perspektiften tanımlamak ve teşhis etmek konusunda politika yapımcılara tavsiyelerde bulunup çalıştaylar düzenlemektedir. Ayrıca, hem iç hem dış ortaklarla işbirliği yaparak, davranışsal öngörülerin politikada kullanımını yaygınlaştırmaya çalışır. eMBeD'in 3 tane amacı vardır: 1) Politikaların geliştirilmesinde davranışsal müdahale araçlarının sistematik biçimde kullanımını yaygınlaştırmak.2) Davranışsal bilimlerin örgütlerde ve devlette kullanımını kurumsallaştırmak ve politika yapımcıların ve uzmanların bu alanda gerekli becerileri kazanmasını sağlamak. 3) Davranışsal öngörüler için gereken kanıtları sunmak ve bununla ilgili verinin geliştirilmesini sağlamak (The World Bank, t.y.).

İş arayanları iş arama sürecinde desteklemek için, Dünya Bankası ve İŞKUR tarafından Türkiye'de bir pilot çalışma yapılmıştır. Türkiye'de 2013-2015 yılları arasında artan bir

işsizlik oranı mevcuttur. İşsizlik oranları ile sosyo-duygusal becerilerin ilişkili olduğu literatürde pek çok kez gösterilmiştir. Bu beceriler iş aramanın başarılı olması için oldukça önemlidir. İş arama süreci diğer unsurların yanında, öz farkındalık, öz yeterlilik, azim ve sebat, engel ve sakıncalara karşı koyma ve hayal kırıklıklarına tolerans gibi özellikleri de gerektiren bir süreçtir. Bu gibi sosyo-duygusal becerilerin iş aramada başarının en önemli belirleyicileri olabileceğini gösteren bir ampirik araştırma kanıt tabanı olmasına rağmen, bu becerilerin nasıl işlenebileceği konusunda çok az şey bilinmektedir. Pilot müdahale çalışması, çalışma yaşamına geçiş yapmak için mücadele eden işsiz gençler ve kadınlara vurgu yaparak, bu bireylerin emek piyasasında karşılarına çıkan engel ve terslikleri aşma motivasyonlarını sürdürmeyi amaçlayan ve iş arayanlara bu süreçte gerekli planlamayı yapmaları ve azimlerini korumaları için, gerekli bilgi ve kanıt tabanlı araçları sağlayan bir programı test etmeyi amaçlar (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 122-124). Pilot müdahale iki kısımdan oluşmaktadır: İş arama becerileriyle ilgili bir broşür ve sosyo-duygusal beceri eğitimi. Program, Türkiye’de Ankara, Bursa, İstanbul, İzmir ve Kocaeli illerinde 18 farklı İŞKUR merkezlerine yeni başvuru yapan iş arayanlara sunulmuştur. İş arama becerileriyle ilgili broşür, iş arayan gençlerin tüm İŞKUR hizmetlerini alması üzerine önemli ve pozitif etkide bulunmuştur. Sosyo-duygusal beceri eğitimi ise katılımcıların ‘kişisel değişime inanaç’ gibi düşünce yapılarında olumlu yönde etkide bulunmuş ve katılımcıların İŞKUR’un sağladığı tüm hizmetlere katılımını artırmıştır (World Bank Group, t.y.).

2.2.11.2. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu’nda Davranışsal Öngörülerle ilgili Yeterlilik Merkezi’nin (Competence Centre on Behavioral Insights) misyonu, Avrupa Birliği’nde politika yapımını, insan davranışlarına ilişkin kanıtlar sunarak desteklemektir. Daha iyi politikalar tasarlanabilmesi için davranışsal öngörülerin kullanımı, politika yapıcılar ve davranış bilimciler arasında oluşan uçurumu kapatmak, ilgili olan her politika alanında davranışsal öngörülerin kullanımını artırmak temel amaçları arasında yer almaktadır. Bunun için kurum içinde çeşitli politika alanlarında araştırmalar yürütülmektedir. Bu araştırmalar genellikle, Avrupa Komisyonu’nun diğer birimlerinin talebi üzerine yapılmaktadır. Davranışsal bilimlerden elde edilen kanıtların politika yapımına entegre edilmesi için, komisyon diğer departmanlara yardım etmektedir. Kapasiteyi geliştirmek için bir eğitim modülü periyodik olarak sunulmakta ve bu alanda çalıştaylar

düzenlenmektedir. Takım, davranışsal iktisat, psikoloji, sosyoloji ve tüketici araştırmaları gibi davranışsal bilim alanlarında uzmanlaşmış akademik personelden oluşmaktadır. Politika alanları ise; tarım, iklim ve çevre, iletişim, tüketicinin korunması, istihdam, enerji, finans, sağlık, eşitlik, vergi gibi alanlardır. Bu anlamda kullanılan araçlar ise, deney, literatür taraması, niteliksel araştırma ve ankettir (European Commission, t.y.).

Davranışsal öngörülerin AB politika yapımına uygulanmasında DO IT (*Define, Observe, Identify, Test*) yaklaşımı kullanılmaktadır. Buna göre önce, davranışsal unsur tanımlanır. Sonrasında davranışı anlamak için gözlem yapılır. Bu davranışa yönelik politika seçenekleri tanımlanır. Son olarak bu politika seçeneklerinin etkinliği test edilir (European Commission, t.y.). Bu konuda politika alanlarından biri olan çevre ve iklim konusu örnek verilebilir. Sera gazı salınımının sebeplerinin çoğu insanların yemek yerken, işe giderken ya da tatile giderken yaptıkları seçimlerden kaynaklanmaktadır. Davranışsal bilimler çevreyi etkileyen davranışların altında yatan sebeplerle ilgili önemli öngörüler sunmaktadır. Örneğin, bireyler sadece kendi kişisel çıkarlarını düşünmez, ayrıca diğerleri ve çevreyi de dikkate alır. Kendimize ve başkalarına iyi insanlar olduğumuzu belirtmek için genellikle çevre dostu eylemlerde bulunuruz. Ne tür bir taşıma yapılacağı veya atıkların geri dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği gibi çevreyle ilgili birçok karar, seçeneklerin nasıl sunulduğundan etkilenir. Davranışsal öngörülerin çevre ve iklim politikalarına uygulanması çevrenin korunmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, Avrupa Birliği ‘otomobil etiketleme direktifi’, otomobil üreticilerine tüketiciye satış yaparken otomobille ilgili yakıt tasarruflu bir araç alabilme konusunda yardımcı olacak bilgiyi vermeyi zorunlu kılmıştır. Örneğin, benzin tüketimini ve karbon salınımını gösteren etiketler, rehberler gibi (European Commission, t.y.).

2.2.11.3. Avrupa Dürtme Ağı (*TEN, The European Nudging Network*)

Devlet dışında, davranışsal öngörülerin politikaya uygulanması konusunda çalışan pek çok örgüt vardır. Bu örgütler kamu, özel, gönüllü ve akademik sektörlerin bir araya getirildiği örgütlerdir. Örneğin, Avrupa Dürtme Ağı, The Initiative for Science, Society and Policy (ISSP) tarafından OECD ve HEC Paris iş birliği halinde yönetilmektedir. 2014’de kurulan bu ağ, uygulamalı davranışsal öngörülerin Avrupa ve başka yerlerde

bilimsel ve etik bir biçimde yayılmasını sağlamaya çalışmaktadır (OECD,2017, s. 24). TEN pek çok çevrimiçi açık erişim kaynağı sunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ‘Nudge Database’dir (Dürtme Veritabanı). Bu veritabanı paydaşlar ve uygulayıcılar için hem kaynak hem de doğrulama sistemi sağlamayı amaçlamaktadır. İsteyen herkes kendi çalışmasını yollayabilir ya da Nudge Database’de araştırma yapabilir. Bu veritabanında, kullanıcıların çeşitli dürtmeler hakkında fikir sahibi olabilmeleri için dürtmeler yıldız sistemiyle kullanıcılara sunulmaktadır. Örneğin, tek yıldız, olası bir dürtmenin teorik açıklamasını yapan çalışmalara verilirken, uygulanan bir projeye ise beş yıldız verilmektedir (TEN,t.y.).

2.2.11.4.OECD

OECD, 2013’den beri kamu politikasını geliştirmek için davranışsal öngörülerini uygulayan kamu kurumlarını desteklemede öncü olmuştur. 2015’den beri, OECD politika yapıcıları ve uygulayıcıları bir araya getirmekte ve bu alanda ortaya çıkan engeller ve fırsatları tanımlamaktadır (OECD, t.y.). 2018’de Güney Afrika’da yer alan Cape Town’da davranışsal öngörüler konferansı gerçekleştirilmiştir. OECD, ulusal, yerel, sivil toplum, akademi, özel sektör gruplarını temsil eden 21 ülkeden gelen 250 davranışsal bilimci ve politika yapıcuyu bir araya getirmiştir. Konferans’ta gelişmekte olan ekonomiler ve özellikle yerel yönetimler üzerine odaklanılmış ve bu anlamda davranışsal bilimlerin uygulanması konusunda küresel ortaklık konusu işlenmiştir (OECD,2018a). 2018’de ise Paris’de, ‘Yeni Normal’ adında bir konferans düzenlenmiştir. Sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için davranış, tutum ve kararların şekillendirilmesi tartışılmıştır (OECD, 2018b). 2017’de OECD, devlet, düzenleyici kurumlar, sivil toplum örgütleri, akademi, özel sektör, tüketici birimleri ve Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Avrupa Komisyonu gibi uluslararası kuruluşlardan gelen 150 davranış bilim uygulayıcısının katılımıyla bir konferans gerçekleştirmiştir. Konferansa Brezilya, Kosta Rika, Etiyopya, Meksika, Güney Afrika, Avrupa, ABD, Kanada ve ilk defa Orta Doğu’dan (Katar, Suudi Arabistan, Lübnan ve Tunus) dinleyici katılımı olmuştur. Konferansta, ‘Daha Yeşil, Daha Tüketici Dostu ve Daha İyi İşleyen Piyasalar ve Örgütler’ ve ‘Herkesin İyiliği için Dürtme (Nudging for good)’ başlıkları ele alınmış ve tartışılmıştır (OECD, 2017b). 2019’da OECD davranışsal bilim uygulayıcıları ve politika yapıcıları için, bir problemi aşama aşama çözmenin, strateji geliştirmenin ve davranışsal müdahale yapmanın

yöntemini göstermek için ‘BASİC’ (Davranış, Analiz, Strateji, Müdahale, Değişim) adlı bir araç geliştirmiştir. OECD, 2017’de ise ilk kez, küresel anlamda dünyanın çeşitli yerlerinde 100’den fazla alan araştırmasının yer aldığı ‘Davranışsal Öngörüler ve Kamu Politikası: Dünya’dan Çıkarılan Dersler’ adlı çalışmayı yayımlamıştır (OECD, t.y.).

2.3. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKASI UYGULAMALARINDAKİ SINIRLILIKLAR

2.3.1. Metodolojik Sınırlılıklar

Davranışsal Kamu Politikası yaklaşımının henüz bir devrim oluşturduğu söylenememektedir. Geçmişe göre davranışsal yaklaşımlar daha fazla kullanılsa da politika yapıcılarının gözünde halen ekonomi disiplininin bir uzantısı olarak görülmektedir. Örneğin BIT, son 7 yılda politika alanında 400 adet rastgele kontrol deneyi gerçekleştirmiştir, ancak bunlar toplam kamu sektörü aktivitesinin oldukça küçük bir kısmını kapsamaktadır (Sanders vd., 2018, s. 147). Bunun da ötesinde davranışsal yaklaşımın uygulanması sürecinde bazı sınırlılıklar mevcuttur. Bunlardan en önemlisi kullanılan yöntemle alakalıdır. Davranışsal Bilimler genellikle ‘deney yap ve ölçüle’ yaklaşımıyla uygulanmaktadır. Bir deney örneklem üzerinde yürütülür ve en iyi performansa sahip değişken daha fazla uygulanır (Sanders vd., 2018, s.158). Bilimsel perspektiften bakıldığında, araştırmacıya doğrudan ve açık biçimde teorik yapıya etki eden uyarı almak en iyi yöntemdir. Bu amaca ulaşmak için, uyarı seçilirken piyasada gözlemlenebilecek bir uyarı değil de genellikle yapay bir uyarı seçilir. Örneğin, basit bir kumar oyunu düşünüldüğünde X Doları kazanmanın olasılığı Y’dir. Bu kurgu belirsizlik altında karar vermenin araştırılmasında faydalıdır, fakat bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları uyarıların çeşidi açısından oldukça soyut kalmaktadır. Yatırım portfolyosu, sigorta, piyango biletleri gibi şeylerle ilgili kararlar basit bir kumar oyunundan çok daha farklı ortamlarda verilmektedir. Davranışsal Kamu Politikası alanında daha uygulanabilir bir araştırma yapmak için, çevrenin zenginliğini iyi yansıtan bir uyarı kullanılmalıdır. Bir deneyde pek çok faktör eş zamanlı olarak manipüle edilir, dolayısıyla bu da sebeplerin ve bunların etkilerinin birbirine karıştırılmasına yol açabilir (Amir vd., 2005, s. 8). Devletin yaptığı, yasa ve düzenlemeler ise yapıları gereği deneye tabi tutulamazlar. Davranışsal öngörüler her ne kadar etkili bir politika çözümü olsa da tüm politika problemleri için etkili

olamamaktadır ya da daha geleneksel düzenleyici yaklaşımların yerine geçemezler. Bu bakımdan davranışsal araçlarla (örneğin; enerji tüketiminde sosyal normları kullanarak tüketimin azaltılması) geleneksel araçların (ekonomik teşvikler) birlikte kullanımı daha etkin sonuçlar alınmasını sağlayacaktır (Lourenço vd., 2016, s. 12).

2.3.2. Tipolojik Sınırlılıklar

Kuramsal olarak, davranışsal bilim politika yapmak için oldukça önemli bir başlangıç noktası olabilir. Net olmayan şey ise hangi tip davranışsal öngörünün ya da davranışsal bilimin politika yapım sürecini bilgilendirmek için uygun olduğudur. Temel sorunsallardan en önemlisi, eğer politika yapımı için ideal olan davranışsal bilim çeşidi güncel olarak uygulanan davranışsal bilimden farklıysa, güncel olarak yapılan davranışsal bilim nasıl değiştirilmelidir ki politika yapım sürecine daha uygun olabilsin (Amir vd., 2005, s. 6).

Genel davranışsal bilim ve politika odaklı davranışsal bilim arasındaki farklar bazı yönlerden önemli olabilir: 1) Araştırmacının amacı insan davranışlarını yönlendiren genel prensipleri mi çalışmak yoksa dar bir biçimde tanımlanmış davranışları mı çalışmaktır? 2) Araştırmacının amacı insan doğasını mı çalışmak yoksa belirli bir problemi mi çözmektir? 3) Araştırmanın amacının sonucu olarak, araştırmada kullanılacak teknolojiyle teori mi geliştirilecek yoksa uygulamaya mı dönük olacaktır? (Amir vd., 2005, s. 6).

Davranışsal bilimcinin politika alanında oynayabileceği en iyi rol genel prensipleri mi araştırmak yoksa var olan reçetelerden yola çıkarak belirli bir politika konusuna mı uygulamaktır? Kurt Lewin'in 'iyi bir teoriden daha işe yarar bir şey yoktur' demesine rağmen genel prensipler bulma ve bu prensipleri kullanarak belirli bir politikaya uygulama noktasında oldukça geniş bir uçurum vardır. Kuramlar ve genel prensipler faydalı olsa da politika yapıcıların genel prensipleri belirli politikalara dönüştürecek araştırmaları yapması olası görünmemektedir. Eğer davranış bilimcileri sundukları bilgilerin politika alanına aktarılmasını istiyorlarsa, inisiyatifi ellerine alıp araştırmaları yürütmeleri ve teori ve uygulama arasında bir köprü kurlarını gerekmektedir. Bu aşamaları almak sadece uygulamalı bir çalışma yapmak anlamına gelmemekte, aynı

zamanda bir politika alanında uzman olmak ve araştırmaları uygulamak anlamına gelmektedir (Amir vd., 2005, s. 7).

Davranışsal kamu politikası tasarımında, davranış değişimini hedefleyen araçlar söz konusu problemin doğasına göre seçilmelidir. Kökenini, teknolojik değişimler, ekonomik ve sosyal faktörler, hatta politika yapıcıların kendi eylemlerinden alsa bile, bu davranışsal etkenler politikadan kaynaklanan problemlerin diğer sebepleriyle birlikte ele alınmalıdır. Bireysel davranışın kamusal bir sorunun tek nedeni olarak görülmesi, davranışsal kamu politikası tasarımında kaçınılması gereken bir yaklaşımdır (John, 2018, s. 22).

2.3.3. Etik Sınırlılıklar

Dürtme stratejisi liberal paternalizme dayanmaktadır. Dürtme yaklaşımının liberal yönü, genelde insanların istediklerini yapabilmesi konusunda zgr ve istedikleri anda arzu etmedikleri düzenlerden vazgeçme hakkına sahip olmalarını desteklemesinde yatmaktadır. Stratejinin paternalist oluşu, kendisini bireylerin yaşam tarzlarını iyileştirecek biçimde seçimlerini yönlendirmek üzere hükümetler ya da özel sektör tarafından ortaya konan çabaların yanında konumlandırmasından kaynaklanır. Sosyal bilimlerden elde edilen veriler insanların her zaman tam bilgi sahibi olmadıklarını, limitsiz bilişsel yeteneklere sahip olmadıklarını gösterir. Dolayısıyla zel sektör ya da devletin seçim mimarları sadece insanların beklentisi olan seçimleri izlemek çabasında değildir. Daha ziyade bilinçli olarak, insanları daha iyi bir yaşam düzeyine doğru hareket ettirmek gayreti içerisindedirler (Thaler ve Sunstein,2018, s.17). Ancak liberal paternalizme dayanan dürtme beraberinde meşruiyet sorunlarını da getirmektedir. Varsayılan seçenek oluşturmanın ve vatandaşların yararına karar almanın riskleri de vardır. En önemli eleştiri ise, dürtme ve onun altında yatan liberal paternalizm felsefesinin bireysel özgürlüğü kısıtladığıdır. Sonuç olarak, dürtme rejimi altında, bireyler artık kendi seçimlerini yapamaz hale gelir ve onların yapacağı seçimleri devlet bireylerin faydası adına yapar hale gelecektir. Bu durumlarda, seçim, ‘seçim mimarı’nın ‘iyi’ algısına, yani öznel yargısına dayanmaktadır. Ki bu durumda da ‘seçim mimarı’ bilişsel yanlılıklara sahiptir (Heijden ve Kusters, 2015, s. 6).

Buna paralel bir şekilde, dürtmenin uygulanmasından doğacak belirli risk ve tehditlerin olduğunu söyleyen akademisyenler vardır. Dürtme politikalarının uygulanmasından

doğacak risk ya da tehlikeleri mülakat yapılan bir akademisyen şu şekilde değerlendirmiştir.⁵

Dürtme politikalarına şöyle bir yaklaşım var ve ben bunun bir ölçüde doğru olduğunu düşünüyorum. Mesela, her insan ayrı bir varlıktır. Ve bu insanın bir hikâyesi, bir hayatı vardır ve bu insan, o hayatı kendisi yaşıyor, bir tecrübe, bir yaşanmışlık ve bunun sonucunda bir yere evriliyor. Mesela düşünün ki, bir distopya, düşünce deneyi yapalım. Diyelim ki; bizim ülkemizde, bir anda DKP süper popüler hale geldi. Dediler ki; mümkün olan her yerde kullanıyoruz. Çevre Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı vb. bakanlıkların hepsi bu yaklaşımı uygulamaya başladı. Bir anda biz birey olarak 25 ayrı alanda davranışsal kamu politikası kullanan kurumların tretmanlarına maruz kalmış durumdayız. Yani, bu bir noktada rahatsız edici olmaya başlayabilir. Çünkü her zaman bireylerin tercihleri ve faydaları ile devletin faydaları da aynı doğrultuda olmayabilir. İnsan kendini devamlı strateji kurmak gereği altında hissedebilir. Yani, bana bunu böyle gönderdiler, acaba ne yapmaya çalışıyorlar. Acaba bu yapmaya çalıştıkları şey benim için iyi mi? Bu, yorucu bir hayat haline gelebilir. Yani doğal olmayan bir hayat anlamına gelebilir. Ben doğrumla, yanlışla kendim öğrenmek istiyor olabilirim. Yanlış kararlar alıp, yokluk çekip sonra ders almak istiyor olabilirim. Dolayısıyla, bunun içine 'liberal paternalizm' dediğimiz kavram giriyor. Bu iş başarıya ulaştığında, biz masum kalabilecek miyiz? Yoksa ben hala özgür iradeye dokunmayacağım, sadece yol gösteriyorum, doğru yola ışık tutuyorum... Fazla distopik bir havaya bürünmüyor gibi de değil. Dolayısıyla, transparanlık çok önem kazanıyor. Bir kamu politikası yapıcısı bir şey uyguluyorsa bile, benim aslında bundan haberdar olmam lazım ve bunun sonuçlarından, niyetlerinden, amaçlarından haberdar edilmem lazım. Yoksa biraz sıkıntılı bir süreç haline gelebilir. Ben risk olarak bunu görüyorum.

“Bir de şu var; devamlı kahraman arama temayülündeyiz, bir anda ana akım iktisat düşman ilan ediliyor. Davranışsal iktisat pelerinli kahraman gibi görülmeye başlanıyor. Bir anda her şey muhteşem olacakmış gibi. Ben kategorik olarak böyle şeylere karşıyım. Bir anda her şey günlük güneşlik olamaz. Bu dünya böyle şeylere uygun bir yer gibi gelmiyor. Davranışsal iktisat, harika,

⁵ 2021 yılında deneysel iktisat alanında çalışan bir akademisyenle yapılan mülakat sonucu elde edilen bir bilgidir.

gerçekçi, Şimdi davranışsal iktisat literatürünün ürettiği pek çok kavram var: kayıptan kaçınma, adaletlilik temayülü ve bir sürü yanlılık (bias). Bunları kısa vadeli düşünüyoruz, lokal düşünüyoruz.’ Bak, bu adam böyle davranıyor, bu da rasyonel değil’ gibi. Bunlar insan türünün milyonlarca yıllık evrimi içinde, savunma mekanizması olarak ve aslında optimal karar alma yapısıyla ortaya çıkmış şeyler olabilir. Yani lokal olarak bir kontekste aldığınızda, bu adam burada böyle davrandı, bize göre ne kadar irrasyonel... Aslında belki o adam, o davranış türünü aslında şöyle edinmiş olabilir: Bu adam hayatı boyunca 2 farklı davranış türüyle karşılaşılıyor olsun. Bunlardan biri, pastanın çok yüksek olduğu değerli karar alma durumları, bazıları da daha az değerli, pastanın küçük olduğu durumlar. Bazı kararlar almak, sıkı pazarlık yapmak bir duruş, bir rol kesme (acting) gerektirir ve o rol kesme bizim hemen yapabildiğimiz bir şey değil. Antreman yapmamız gerekir. Yani, pastanın düşük olduğu yerlerde irrasyonel bile olsa, bu davranışı egzersiz ederiz ki, öbür yerlerde, gerektiğinde, daha rahat, daha sağlam yapabilelim. Hani aktörler, aktrislerin role girme dedikleri şey vardır ya; kadın engelli birini oynayacaktır ve role girmek için her gün 4-5 saat engelli rolüne girdiğini düşünün. Bu kadının, her gün tekerlekli sandalyede gezmesini irrasyonel bulabilirsiniz, ama büyük resme baktığınızda, meğer orada pastanın daha büyük olduğu bir durum var ve o rolü daha iyi yapabilmek için, burada bana optimal gözükmeyen antrenmanı yapıyor aslında. Dolayısıyla, politika yapıcı hemen etki görmek istiyor. Bir sonraki seneye vergi artsın vs. Ama kişilerin yaşadıkları hayatta büyük bir resim var, irrasyonel gibi gözükken davranışların bir sebebi var ve bağlamın etkisi var. Tecrübenin önemi var, insanın şahsi macerasının, evriminin bir önemi var. Dolayısıyla, burada bağlam önemli, vade önemli... Yani kısa vadede bazı kazanımlar için, uzun vadede aslında kötü yerlere gidecek bir şeyler yapıyor olabiliriz. Bunların cevabının kesin olmadığını düşünüyorum”.

Öte yandan mülakat yapılan bir diğer akademisyene DKP’nin etik boyutu sorulduğunda şu açıklamayı yapmıştır:⁶

⁶ 2021 yılında davranışsal iktisat alanında çalışan bir akademisyenle yapılan mülakat sonucu elde edilen bilgidir.

Benim kişisel fikrim şu; etik konular her politika için var bence. Sadece dürtme için değil. Yani mesela çevreyle ilgili bir politikayı; mesela hava kirliliği olmasın diyelim. Orada da mutlaka etik boyut var. İlla bir politikanın uygulanmasında, dürtmedeki etik konunun tartışılması açıkça bana gerçekçi gelmiyor. Yani örnek olarak makro politikaları verecek olursak; bu politikalar toplumun bütün kesimini bütüncül bir şekilde ele alıp toplumun bütününe yansıtılmamaktadır. Mesela para politikası, maliye politikası vb. Bunlar zaten genel olarak alınan kararlar. Bence bunlarda da etik sorunlar var. Bunlardan hepimiz bireysel olarak etkileniyoruz. Burada etik kavramının öne çıkmasının sebebi; kişi bazında dürtme yapıldığından, sanki kişinin özel alanına müdahale ediyormuşsun gibi bir algı var. Ben bu sebeple buna katılmıyorum. Çünkü; bir para politikasında, maliye politikasında da benim kişisel alanıma girdin ve ben kişisel olarak etkilendim. Bir vergi politikasından ya da merkez bankasının bir politikasından da toplum etkilenmektedir. Ben her politikada etik bir sorun olduğunu düşünüyorum. Nelere dikkat etmek lazım: Bireysel bazı alanlar vardır, ama bu her politika için geçerlidir. O bireysel alanlara, verinin korunması, kişisel bilgilerin korunması, özel hayatın korunması gibi ve belli hakların (kadın hakları, çocuk hakları, hayvan hakları vb.) her hakkın her anlamda insan hakkının korunması anlamında tabii ki bunlara dikkat etmek lazım. Ama her politika için geçerli olduğunu düşünüyorum. Özellikle dürtmeye etik kavramının konmasına karşıyım.

Bu görüşe paralel olarak Hansen ve Jespersen de (2013, s. 7-8) benzer fikirleri makalelerinde dile getirmişlerdir. Buna göre, 'seçim mimarı' bireylerin kararları aldıkları bağlamı organize etme sorumluluğuna sahiptir. Thaler ve Sunsten'a göre kamu politikası yapımcıları kendilerini seçim mimarları olarak görmelidir. Bu tanıma göre, pek çok insan farkında olmasa da seçim mimarıdır. Kafeterya yöneticisi yemeklerini organize ederken, doktor hastasına alternatif tedavileri sunarken aslında farkında olmadan seçimlerimizi etkilemektedir. Thaler ve Sunstein'a göre, mimarının geleneksel biçimi ile seçim mimarisinin oldukça benzer yönleri vardır. Nasıl ki, bir mimar bir bina yapıyorsa, seçim mimarı da aynı şekilde insanların kararlarını verecekleri bağlamı organize etmektedir. Diğer ve belki de en önemli paralellik ise, tarafsız bir tasarımın

olmayacağıdır. Dolayısıyla bir seçim mimarının insanların davranışlarını ve seçimlerini etkilememesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Seçim mimarı ister sevsin ister sevmesin insanların kararlarına ve davranışlarına etki eder. Bir politika yapıcısına düşen temel görev bu bilginin farkında olmak ve bunun getirdiği sorumluluğu da beraberinde taşımaktır (Hansen ve Jespersen,2013, s. 7-8).

Tüm bunlara rağmen bir politikanın saydamlığı demokratik bir politika yapımı açısından önemlidir. Dolayısıyla ‘nudge’ın ne derecede manipülasyona dayandığının açıklanması gerekmektedir. Zaten saydamlık konusu dürtme teorisine gelen eleştirilerin en başında yer almaktadır. Bu bakımdan saydamlık konusunda bazı rehber ilkeler hazırlanmalıdır. John Rawls’un ‘Aleniyet İlkesi’ (Publicity Principle), Thaler ve Sunstein’in dürtme teorisinde rehber olan ilkelerden bir tanesidir. Bu ilke en basit tanımıyla, vatandaşlara açıklanamayacak ya da savunulamayacak bir politikanın uygulanmasını kamu politikası yapıcılarına yasaklayan bir ilkedir. Thaler ve Sunstein bu ilkeyi uygulamalarının sebebini şu şekilde açıklamaktadır: ‘Devlet vatandaşlarına saygı duymalıdır. Eğer kamusal alanda açıkça savunamayacağı politikaları yürütürse, bu demektir ki vatandaşlarına yeterince saygı duymuyordur. Ayrıca bu demektir ki, kendi amaçları için vatandaşlarını manipüle ediyordur. İnsanlara yalan söyleyen biri, insanları araç olarak kullanıyordur’. Ancak alenilik prensibine dayalı politikaların toplum tarafından kabul edileceğine dair bir garanti de yoktur, Thaler ve Sunstein ‘in gözünde bile. Dolayısıyla bazı durumlar için daha proaktif bir yaklaşımı savunmaktadır. Örneğin, organ bağışını artırmak için varsayılan seçeneğin değiştirilmesinde Thaler ve Sunstein devletin topluma ne yaptığını anlatmasında bir sakınca yoktur. Ya da çerçeveleme yapılarak daha akıllıca seçim tanımlamalarının yapılmasında, devletin bu yöntemi ve uyguladığı metodları açıklamasında sakınca yoktur (Hansen ve Jespersen, 2013, s. 15-16). Aynı şekilde BIT’nin yöneticisi Halpern, vatandaşlardan ‘örtük (zımni) onay alınması gerektiğini savunmuştur. Yine de, eğer toplum dürtülmeye izin verirse, devletin elinde geniş bir yetki bulunacaktır. Bu nedenle böylesi bir yetkinin devletin elinde kötüye kullanılmayacağı yönünde toplum açısından önemli derecede güven olması gerekir. Yine de bu devletin elindeki her müdahale için geçerlidir (Heijden ve Kusters,2015, s. 7). Thaler ve Sunstein (2009’dan aktaran: Heijden ve Kusters, 2015, s. 7) saydamlığın oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu konuda anahtar nokta, devletin yapacağı müdahaleler konusunda topluma açık olmaya gönüllü olması ve bunu

yapabilmesi gerekir. Saydamlık olmadan hesapverebilirlik de olmaz. Bu sadece drtmelerin topluma açık olması ile değil, ayrıca toplumun bunu açıkça tartişabilmesine de gerektirir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE ÖRNEĞİ: DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARI BİRİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Türkiye’de oluşturulan dürtme biriminin oluşum süreci, örgütsel yapısı, aktiviteleri (rastgele kontrol deneyleri, deneyler, üniversitelerle iş birliği içerisinde yapılan aktiviteler, vb.) hakkında detaylı bilgi sunmak amacıyla, akademik literatür taraması, resmi dokümanların analizi yapılarak veri toplanmıştır. Ayrıca, Türkiye’de dürtme biriminin oluşturulduğu Ticaret Bakanlığı’nda, bu birimin daire başkanıyla ve başkan yardımcısıyla mülakat gerçekleştirilmiştir. Ancak Ticaret Bakanlığı’ndan izin çıkmadığı için bu bilgiler kullanılmamıştır. Bunun yansısı, davranışsal iktisat ve dürtme alanında çalışan akademisyenlerle de mülakat gerçekleştirilmiştir. Ancak, gerek Ticaret Bakanlığı’nda çalışan diğer personel, gerekse akademik personelle yürütülen mülakatlar COVID-19 sebebiyle sekteye uğramıştır.

3.1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KINGDON’IN ÇOKLU AKIMLAR MODELİ

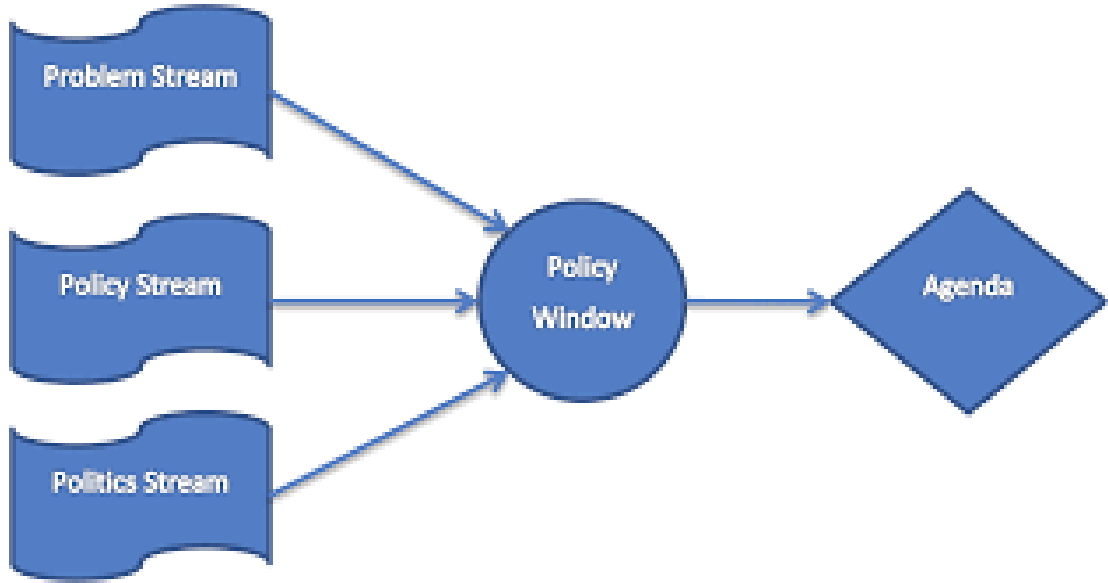
‘Güçlü orduların yürüyüşünden daha önemli olan şey, hangi fikrin zamanının geldiğidir’ (Victor Hugo, Aktaran: Kingdon, 2014, s.1). ‘Zamanı gelen fikir’ ifadesi, günümüzde siyaseti ve toplumu, yoluna çıkabilecek her şeyi karşı konulmaz bir biçimde kenara iten bir gerçekliği ifade etmek için kullanılır. Peki, bir fikrin zamanının gelmesini sağlayan şey nedir? Bu soru aslında daha büyük bir bulmacanın parçasıdır: ‘Hükümette yer alan aktörler niçin bazı konulara önem verirken, diğerlerine vermez?’. Siyaset bilimciler mevzuatın nihai olarak yürürlüğe girmesi ve daha genel olarak hükümetin çeşitli yerlerinde alınan yetkili kararlar hakkında bilgi sahibidir. Ancak karar öncesi süreç görece keşfedilmemiş bölge olarak kalmıştır (Kingdon, 2014, s. 1). Toplumun farklı kesimlerince gündeme getirilen problemlerin sadece bir kısmı için kamu politikası oluşturulmaktadır. Siyasi ya da idari makamlar, bazı toplumsal sorunlardan haberdar olmalarına rağmen, bu problemlere çözüm getirmeyi düşünmezler. Bundan dolayı, toplumsal sorunların gündeme alınıp alınmaması, gündemde kalması ya da düşme sebeplerinin açıklanması önemlidir (Akdoğan, 2011, s.80). Kingdon, neden bazı konuların politika gündemine alınıp diğerlerinin göz ardı edildiğini incelemiştir.

Bunayönelik olarak gündemin ve alternatiflerin nasıl belirlendiğini açıklamak için 3'lü Akım Modeli'ni geliştirmiştir (Kingdon, 2014, s. 1).

Türkiye'deki davranışsal kamu politikası biriminin oluşturulması ve gelişim süreci John Kingdon'un 'Çoklu Akım Modeli'ne göre analiz edilecektir. Kingdon'un bu modeli, 'dürtme' gibi yeni politika araçlarının uygulanması sürecini anlamak için oldukça faydalı olabilir. Kingdon bu üç akımı şu şekilde tanımlamıştır: problem akımı (çözülmesi gereken politika problemi), kamu politikası akımı (bu sorunu çözmek için çeşitli seçenekler ve yollar) ve siyaset akımıdır (bu sorunun çözümüne yardımcı olacak ya da engel olacak siyasal iklim). Bu bölümde öncelikle Kingdon'ın modeli açıklanacak ve sonrasında Türkiye'de davranışsal kamu politikası biriminin oluşturulması süreci model çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır. Bu anlamda politika girişimcilerinin bu noktadaki rolü açıklanacaktır. Sonrasındaysa bu birimin ve diğer dürtme birimlerinin oluşturulmasında rol oynayan politika transferi kavramı bu bağlamda açıklanacaktır.

Kingdon toplumsal problemlerin gündeme alınması ve bunlara yönelik kamu politikası (çözüm) üretilmesinde, problemler, kamu politikaları ve siyasetten oluşan üç farklı akımın etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Kingdon'a göre, her akımı oluşturan unsurların ve bu akımlar arasındaki ilişkilerin incelenmesiyle bazı toplumsal sorunların ve bu sorunlarla ilgili kamu politikası önerilerinin, diğer problem ve önerilere göre neden daha fazla dikkat çektiği açıklanabilir. Problemler, kamu politikaları ve siyasetten oluşan üç akımın belirli bir anda ve belirli bir konuda kesişmesiyle politika pencereleri açılmaktadır. Politika pencerelerinin açılmasıyla beraber bazı toplumsal sorunlar gündeme alınarak, bunlara yönelik kamu politikaları hazırlanır (Akdoğan, 2011, s. 80-81).

Şekil 7: Kingdon'ın Çoklu Akım Modeli

Kaynak: Kusseven, A. (2021).

Problem akımı, bir karar alıcının kimi sosyo-ekonomik sorunlardan ya da olaylardan nasıl haberdar olduğunu ve bunu nasıl algıladığını tanımlar. Çeşitli politika aktörlerinin fikir yürütüp, çözüm önerebileceği her konu problem akımını oluşturur. Kamuoyunda tanınan kamu politikası aktörlerinin toplumsal sorunlar hakkındaki açıklamaları, bu sorunların gündeme alınma ihtimalini artırır (Akdoğan, 2011, s. 81). Eldeki çözümle eşleşebilecek bir problemin var olduğunu göstermek, politika sürecinde karar vericilerin en önemli meşguliyetlerinden biridir.

Politika değişikliği için baskı yapanlar için bir problem için gösterge oluşturmak ve başkalarını bunun değeri konusunda hemfikir olmasını sağlamak oldukça önemli ve zor bir iştir. Bir problemin tanımlanma biçimi yoruma açık olabilir. Sağlık alanında bir problemin yorumlanma biçimi buna örnek gösterilebilir. Bebek ölümleri oranının düşüklüğü, bir ulusun sağlık göstergelerinden biri kabul edilmektedir. Ancak bu oran ABD’de ergenlerin hamile kalmasından dolayı oldukça yüksektir. Bir görüşe göre, eğer sadece 19 yaş üzeri kadınları ele alınırsa, bebek ölüm oranı en az ülke olunur. Bu oranın kötü olmasının sebebi genç kadınların olması gereken yaştan daha küçük bir yaşta hamile kalmalarıdır. Böyle olduğundan gereken beslenme ve bakımı alamadıkları için bebek ölümleri artmaktadır (Kingdon, 2014, s. 94). Görüldüğü gibi açıkça ortada olan rakamlar bile problem olarak görülmesi yoruma açıktır. Bazen sorunlar farklı

insanlar ya da gruplarca farklı biçimlerde algılanabilir. Bu noktada kişilerin bilgileri, tecrübeleri ve değerleri onların bu konuya yönelik algılarına etki edebilir. Yani, bu örnekte de görüldüğü gibi bir problemin tanımlanış biçimi objektif bir temele dayanmayabilir.

Problem aynı zamanda sosyal olarak değer yargılarına göre inşa edilebilir. 1960'larda yoksulluk kamusal bir problem olarak tanımlanmış ve Johnson yönetimi bu konuda yasal önlemleri başlatmıştır. Fakat bu, yoksullardan gelen bir talep olmak yerine kamu görevlilerinin ve gazetecilerin bu konuyu ön plana çıkarması ile gündeme alınmıştır. Ya da daha önceden teknik açıdan mümkün olmayan bir şeyin keşfiyle beraber şimdi yapılması mümkün olan bir eylem ya da durum beraberinde bir problemi getirebilir. Bir insanı aya göndermek ancak 1950'lerin sonunda teknik olarak mümkün olduktan sonra bir kamusal problem olmuştur (Anderson, 2011, s. 143). Bu anlatılanların yanı sıra, genel olarak bir durumun problem olarak görülmesini sağlayacak göstergeler oldukça açık olsa bile, hükümette ve hükümet dışında insanların dikkatini çekebilmeleri için ekstra itici bir gücün olması gerekir. Bu itici güç, bazen bir kriz, bazen bir felaket, bazen de politika yapıcının kişisel tecrübelerinden kaynaklanabilir (Kingdon,2014, s. 95).

Kamu Politikası Akımı, kamu politikası çözümlerinin ve önerilerinin tanımlanmış bir sorun etrafında dönemselsel olarak değişimini tanımlar. Akademisyenler, bürokratlar, parlamento uzmanları, gazeteciler gibi aktörler, belirli sorunlarla ilgili önerilerini dile getirirler (Akdoğan,2011, s.81). Politika akımı, bu aktörlerin dile getirdiği çok çeşitli fikirleri, içerisinde barındırmaktadır. Kingdon, problemlerle ilgili ortaya atılan bu fikirleri, yeryüzünde yaşamın ilk başlangıcını açıklamaya çalışan 'ilkel çorba' (policy soup) teorisine benzetmektedir. Buna göre, bir problemin çözümü için ortaya konan düşünceler bir çorbada karışmaya başlar. Çorbanın pişmesi uzun bir süreci kapsar. Düşünceler dile getirilir, yönetmelik, kanun tasarıları hazırlanır, konuşmalar yapılır ve öneriler hazırlanır. Tüm bu düşünceler, bu çorbanın içinde karışır ve birbirlerinden etkilenirler. Bu sürecin sonunda, bazı fikirler öne çıkar ve daha ciddi biçimde ele alınırlar (Akdoğan ve Köse,2011, s.87) Politika alternatiflerinin oluşturulması, biyolojik seçime benzetilebilir. Politika çorbası (policy soup) içerisinde pek çok fikir bir aradadır. Bu alternatiflerin seçilmesinde ve öne çıkmasında pek çok kriteri

karşılması gerekir. Bunlar arasında, teknik uygulanabilirlik, baskın değerlere ve ulusal ruha uyum, bütçeye uygunluk, politik destek gibi kriterler vardır. Dolayısıyla seçim kriterleri bu alternatifleri sınırlandırır (Kingdon, 2014, s.20). ‘Politika ilkel çorbası’ olarak adlandırılan süreç aşağıdaki şekilde gösterilmiştir (Akdoğan ve Köse, 2011,s.88):

Şekil 8: Politika İlkel Çorbası

Kaynak: Akdoğan ve Köse, 2011, s. 88

Karar vericiler ise sayılan aktörler tarafından dile getirilen problem ya da çözüm yollarının hangilerinin gündeme alınacağına siyasi iradenin karar vermesi ise siyasi akımı oluşturur (Akdoğan, 2011, s. 81). Problemin tanımlanmasından ya da politika önerisi getirilmesinden bağımsız olarak, siyasi olaylar kendi dinamiklerine ve kurallarına göre işlerler. Seçimler, yeni yönetimlerin iktidara gelmesine yol açar; çıkar grupları hükümete baskı yapabilir; kamuoyunda değişimler olabilir. Siyasi arenadaki bu gelişmeler güçlü bir biçimde gündemi belirler. Örneğin, yeni iktidar kendince önemli gördüğü ve daha önceden önemi olmayan konuları gündeme taşıyabilir. Çıkar gruplarının belirli konularda baskıları belirli konuların gündeme alınmasına sebep

olabilir (Kingdon, 2014, s. 198-199). Bu nedenle politik akım bu modelde kritik öneme sahiptir.

Kamu politikası sürecini açıklamak için ortaya konan klasik yaklaşımın aksine, önce problemler tanımlanıp sonra çözüm alternatiflerini belirleyip aralarından en iyi çözümü seçmek yerine, çoklu akış modelinde, problem, politika (çözüm) ve siyaset akımları birbirinden bağımsız ve farklı zamanlarda akar ve kendilerine özgü dinamiklere sahiptir. Bundan dolayı önce problemler belirlenip sonra ona uygun çözüm arayışına girilmez. Politikalar (çözümler) problemlerden bağımsız üretilir ve problemlere yamanmak için uygun zamanı ve koşullar beklenir. Kingdon, bu kritik zamanları 'politika penceresi' olarak adlandırmakta ve üç akışın bu kritik zamanlarda birleştiklerini söylemektedir (Kingdon, 2003'den aktaran: Akdoğan ve Köse, 2011, s. 90).

Problem, kamu politikası ve siyasi akımın kesişmesiyle bazı konularda politika oluşturup uygulamayı sağlayacak politika pencereleri açılır (Akdoğan, 2011, s. 81). Problem, kamu politikası ve siyaset akımları kritik dönemlerde bir araya gelebilir. Çözümler problemlerle ya da problemler elde zaten var olan çözümlerle uyuşabilir. Buna eşlik eden politikal ortamın varlığı da bu alanlara yönelik politika üretilmesine olanak sağlar. Bu eşleşme, genellikle politika pencereleri açıldığında olur. Bu pencereler ya zorlayıcı problemler ya da siyaset akımında değişimler sonucu açılabilir (Kingdon, 2014, s. 20). Politika pencereleri kısa bir süre için açık kalır ve bu açılma önceden tahmin edilebileceği gibi bazı durumlarda bunu kestirmek mümkün olmayabilir. Bundan dolayı, belirli bir politikayı çıkarmak isteyenler bu fırsatı yakalamak için gözlem yapmalıdır (Kingdon, 2003'den aktaran: Akdoğan ve Köse, 2011, s. 90). Bu noktada, siyasi iktidarın, problem veya kamu politikası akımlarıyla beraber gündeme getirilen konu hakkındaki tavrı çok önemlidir. Çünkü toplumsal problemlerin çözümü çoğunlukla yasal düzenlemelerle olmaktadır (Akdoğan, 2011, s. 81).

Politika girişimcileri

Politika girişimcileri kendi önerilerini ve önemli gördükleri problemleri dayatmak için ellerindeki kaynakları yatırmaya gönüllü kişiler- sadece önemli kişilerin dikkatini çekmekle kalmaz ayrıca çözümlerle problemleri eşleştirirler (Kingdon, 2014, s. 20).

Pek çok aktör ve örgüt politika yapım sürecine katılmaktadır veya karar vericileri etkilemeye çalışmaktadır. Bu katılımcıların çoğu belirli kurumlarda çalışmaktadır ve statükoyu bozmadan belirli çıktılarını elde edilebilmesi için ufak katkıları yapmaktadır. Politika girişimcilerini bunlardan ayırt eden şey ise, bir şeyin alışlagelmiş yapıya yolunu değiştirmeye istekli olmalarıdır (Mintrom ve Norman, 2009, s. 650). Kingdon (1984/1995'den aktaran: Mintrom ve Norman, 2009, s. 651)), politika girişimcileri için şunu ifade etmiştir; 'Devletin içinden de olabilir, dışından da seçilmiş ya da atanmış olabilir; çıkar gruplarında ya da araştırma kurumlarından olabilir. Ancak, bunların belirleyici özellikleri, kendi elindeki kaynakları – zaman, enerji, ün, bazen de para- gelecekte olası getiriler için seferber etmeleridir. Kingdon (1984,1994), Mintrom (2000) ve Roberts ve King'i (1996) takip eden Minrom ve Norman (2009, s. 651), politika yapımcıların 4 unsurunu şöyle ifade etmiştir: Sosyal duyarlılığa sahip olma, problemleri tanımlama, takım oluşturabilme, davranışlarıyla örnek olma, rehberlik etme.

DiMaggio (1988'den aktaran: McKague, 2011, s. 11), kurumsal girişimci kavramı açıklanmadan kurumlardaki değişimin ve gelişimin açıklanamayacağını öne sürmüştür. Greenwood vd. (2008, s. 18'den aktaran: McKague, 2011, s. 12) 'Kurumsal girişimcinin kurumsal değişimle yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır'. Eğer belirli bir kurumsal çevrede faaliyet gösteren örgütler, kurumların dayattığı normlara ve baskılara maruz kaldıkları için birbirlerine benzemekteyseler, yeni uygulamalar ve yapılar nasıl kurumsallaşabilir ya da eskiden beri varolan ve herkes tarafından uygun kabul edilen düzenlemeler nasıl olur da eski güçlerini kaybederler? (Hwang ve Powell, t.y., s.182). Tüm bu soruların cevabı 'kurumsal girişimcilik' kavramıyla yakından ilişkilidir.

Kurumsal mantık ve yapılar değişmez değildir. Yüksek derecede olgunlaşmış alanlarda bile, istikrar geçici olabilir. Bundan dolayı, akademisyenler kurumsal değişim sürecini araştırmaya başlamışlardır. Akademisyenlerin kurumsal değişimle ilgili olarak ilk odaklandıkları nokta, kurumsal çevrede gelişen olaylardır. Sosyal çalkantılar formuna bürünen bu değişiklikler, teknolojik dönüşümler, düzenleyici değişiklikler vb. olabilir. Bu gibi olaylar örgütsel alana yeni oyuncuların katılımını kolaylaştırabilir ve bu katılımcıların etkisi, alanda var olan fikir birliğini değiştirmek ve farklı alternatifleri sunarak, değişime yol açmaktır. Ancak oldukça az çalışılan bir konu, değişimin içten gelmesidir. Buna 'kurumsal girişimcilik denilmektedir (Greenwood ve Suddaby, 2006, s. 28-29).

Davranışsal kamu politikalarının Birleşik Krallık ve ABD özelinde yaygınlık kazanmasında da Birleşik Krallık'ta David Halpern, ABD'de ise Cass Sunstein gibi bu konuda öncü olan kişilerin rolü büyüktür. Bu kişiler gerek takım oluşturabilme kabiliyeti gerekse bu yeni yaklaşımın politikaya uygulanması konusunda öncü sayılabilecek çabalarıyla birer politika girişimcisi olarak rol oynamışlardır. Uluslararası alanda çalışan politika girişimcileri, 'politika elçileri' olarak tanımlanabilir. Bu kişiler, farklı ülkeler arasında köprüler kurabilen araçlar olarak faaliyet gösteren ve genellikle ana dillerinden daha fazla dil konuşabilen karizmatik bireyler olarak tanımlanabilir. Politika elçisi, politika girişimcisi ya da politika danışmanı olarak tanımlanabilecek kişilerin diğer bir özelliği teknokratik bilgiye (uzmanlık) sahip olmalarıdır (Stone vd., 2019). Thaler, Sunstein ve Halpern gibi DKP/dürtme kuramının dünyada yaygınlaşmasında öncü olan kişiler bu alanda uzmanlığa sahip kişilerdir.

Çoklu akımlar kuramının kuramsal gücü, siyaset ve kamu politikası dinamiklerini politika yapım sürecinin en başında incelemesinden kaynaklanmaktadır. Kingdon'ın toplumsal sorunların gündeme alınması ve buna yönelik kamu politikası oluşturulması için toplumsal, bürokratik ve siyasi aktörler arasında rekabet ve uzlaşmanın önemine dikkat çekmektedir. Bununla beraber Kingdon, üç farklı akımı birbirinden ayırarak, bu akımlar arasındaki geçişkenlikleri analiz etmekte yetersiz kalmaktadır. Oysa toplumsal sorunların gündeme alınmasında kamu politikası ve siyaset aktörleri arasında çoğunlukla iç içe geçmiş bir ilişki vardır (Akdoğan, 2011, s. 81).

Politika yapımı ve uygulanması süreci farklı çıkarlara, değerlere ve bilgiye sahip bireyler, gruplar ve kurumlar arasındaki çatışmayı ve uzlaşmayı içeren politik bir süreçtir. Politika yapımı 'politika'yı içermektedir. Yani, çatışma, uzlaşma, iktidar gücü, pazarlık gibi özellikleri de içerisinde barındırır. Yeterli düzeyde analiz, yeterli düzeyde veri toplansa ve bütün 'doğru düşünebilen' insanlar en iyi seçenek konusunda hemfikir olsa da, bu gerçek dünyada rastlanılan bir süreç değildir. Bu noktada pek çok mantıklı insan sadece farklı çıkarlara, değerlere sahip olduğu için politikaya karşı çıkabilir. Kamu politikası sürecinde bu noktada önem arz eden bazı konular vardır. Kamu politikası kararlarını kim ve nasıl alır? Yasama organının politika yapım sürecinde rolü nedir? Hangi faktörler yasama organı üyesinin kararlarını etkilemektedir? (Anderson, 2011, s. 14-15).

Vatandaşlar, çıkar grupları, medya gibi çeşitli aktörler kamu politikası kararlarını etkilemek amacıyla karar alma sürecine dâhil olabilir. Fakat tüm aktörlerin çıkarları karar alma sürecine eşit bir biçimde yansımamaktadır. Bu sebeple aktörler devlet yetkilileriyle imtiyazlı bir ilişki kurmak için çabalar. Bahsedilen bu tür ilişkiler ulusal ve uluslararası politika ağları (policy network) şeklinde oluşmakta ve bu ağlara üye olmaktadır (Dolowitz, 2000, s. 21'den aktaran: Yıldız ve Sobacı, 2013, s. 23). Ya da Kingdon'a göre tersi bir durum söz konusu olabilir. (2003, s.33'den aktaran: Yıldız, 2011, Ders:11). Örneğin, Kingdon, ABD bağlamında demir üçgenleri, bürokratlar, meclis komiteleri ve çıkar gruplarından oluşan üçlü bir yapı olarak tarif etmektedir. Bu yapılara 'demir' nitelemesinin verilmesinin sebebi, bu yapıya dışarıdan nüfuz edilememesi ve üçgenin içinde olanların dışarıdan da politikacılar tarafından kontrolünün oldukça güç olması olduğunu belirtir. Bu kavram kamu politikalarının formüle edilmesi ve uygulanmasında bürokrasinin, politikacıları etkisiz hale getirerek, şeffaflık ve hesap verebilirlik prensiplerinin devre dışı kaldığı bir sürecin tehlikelerine işaret etmektedir.

3.2.TÜRKİYE'DE DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARI UYGULAMALARI

Türkiye'nin ilk dürtme/nudge birimi olan 'Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Dairesi Başkanlığı'nın dönemin Ticaret Bakanlığı bünyesinde oluşturulması süreci 2015 Eylül ayında başlamıştır. Bu dönemde henüz Richard Thaler davranışsal iktisat alanında Nobel ödülü almamış ve bu kavram henüz tüm dünyada günümüzdeki kadar yaygınlaşmamıştır. Bakanlık uzmanları pek çok yıldan beri Oxford, LSE ve Colombia üniversiteleri gibi dünyanın önde gelen eğitim kurumlarına yurtdışındaki gelişmeleri takip etmek için burslu olarak yüksek lisans programlarına gönderilmektedir. 2015 yılında İngiltere'de yüksek lisansını yapan uzmanların BIT ile temasa geçmesi de bu programlar sayesinde olmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 13).

BIT ile ilişkiler başlangıç aşamasında çok da hızlı ve ümit vadeci biçimde ilerlememiştir ve bazı bürokratik engellerle karşılaşmıştır. Ancak bu sürecin kırılma noktası Bakanlık uzmanlarının Londra'da BIT 'den randevu almasıyla olmuştur. Uzmanlar ve BIT yetkilileri ile ilk görüşme 28 Mart 2015'de İngiltere Parlamentosu yanında yer alan ofiste gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede taraflar birbirleriyle tecrübelerini ve beklentilerini paylaşmışlardır. Bu süreçte bakanlığın beklentisi ise

işlerin nasıl yapıldığını öğrenmek ve bunları ülkemize transfer etmektir. Sonrasında yüksek lisans programlarından dönen uzmanlar bu konudaki hazırlıklara başlamışlardır. Amaç vatandaşlara fayda sağlayacak davranış değişiklikleri yaratmaktır. Fakat bakanlığın genel olarak ilgili olduğu konularda yapılan literatür çalışması yok denecek kadar azdır. Bakanlık bünyesinde bu konu ile ilgili uzmanlaşmış kişi sayısı azdır. Bunun üzerine üst yönetimle yapılan toplantılar sonucu özel bir ekip kurulmasına karar verilmiştir. Ancak henüz BIT ile iş birliği kurulabilecek altyapı henüz oluşmamıştır. İşte tam bu noktada Birleşik Krallık'ın Ankara Büyükelçiliği, ikili ilişkileri geliştirme adına bir fon çağrısı yapmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 14). Bakanlık bu fona başvurmuş ve o sene ekonomi alanında seçilen tek proje Davranışsal Kamu Politikaları Projesi olmuştur. Dönemin Birleşik Krallık Büyükelçisi olan Richard Moore, Türkiye'nin ilk davranışsal kamu politikası projesinin tanıtım toplantısında 'Bu projeye Türkiye'nin ekonomik reform programını desteklemeyi amaçladıklarını' dile getirmiştir (Hürriyet Daily News'den aktaran: Biçer, 2018, s. 37).

DKP yaklaşımının kamu politikasında kullanılmasında en önemli amaç, devletin var olan ekonomik reform programının desteklenmesidir (GOV.TR, 2018'den aktaran: Biçer, 2018, s. 37-38). Türkiye'nin 10. Kalkınma Planı'nda Türkiye'de kamu politikası yapım sürecinde veri ve kanıta dayalı yaklaşımın merkezi bir konuma sahip olacağı vurgulanmıştır (GOV.TR, 2013, s. 58'den aktaran: Biçer, 2018, s. 38). Ayrıca bu nokta Avrupa Birliği Türkiye Gelişim Raporu'nda da (2016, s. 15'den aktaran: Biçer, 2018, s. 38) "Türkiye'nin yasama ve politika tasarım sürecinde kanıta-dayalı bir yaklaşım sergilemediği; bu nedenle de Türkiye'nin davranışsal öngörülerini politika yapım sürecine dâhil etmesinin mantıklı olacağı çünkü ancak bu şekilde politika yapım sürecinin kalitesinin artacağı ve bunun da ekonomik reform sürecini hızlandıracağı" şeklinde ifade edilmiştir.

Seçilen davranışsal kamu politikası projesinde öncelikle yöntemin belirlenmesi gerekmiştir. Bazı sorunlar çözüldüğünde büyük fayda sağlayacaktır, ama kısa vadede bunların çözümü zordur. Bazı problemler ise doğası gereği davranışsal değil, yapısaldir. Üzerinde çalışılacak konunun hem müdahale edilebilir olması hem de neticenin 6 ay gibi bir sürede kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir. Ayrıca seçilecek problemle ilgili elde yeterli veri olmalıydı. Bu süreçte konular BIT ekibi ile mutabık kalınarak

seçilmiştir. Bu şekilde bir proje ile başlayan süreç kısa zamanda Bakanlık içi kurumsal bir yapıya doğru evrilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar hızla sürerken projenin lansman toplantısı yapılmış ve eski Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, lansmanda konuşma yapmıştır. Bakan, belediye başkanlıkları döneminde davranışsal unsurlarla vatandaş nasıl geri dönüşüme yönlendirdiklerini anlatmıştır ve bu alandaki ilk resmi birimin dönemin Ekonomi Bakanlığı bünyesinde kurulacağını söylemiştir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.14-15).

Dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, 2017’de Bakanlık’ta düzenlenen, ‘Davranışsal Kamu Politikaları Projesi’nin tanıtım toplantısındaki konuşmasında, birçok konuda bazı küçük dokunuşlarla büyük ekonomik sonuçlar alınabileceğini vurgulamıştır. Zeybekçi, Denizli Belediye Başkanlığı döneminde davranışsal kamu politikaları uygulamalarından başarılı sonuçlar elde edildiğini ifade etmiştir. Örneğin, Denizli merkez cadde ve sokaklarda çöp konteynerlerinin kaldırılması için çöplerin ayrıştırılması konusunda yapılan çalışmadan başarılı sonuçlar alındığını söylemiştir. Zeybekçi davranışsal kamu politikasının önemi konusunda şu ifadede bulunmuştur (Yılmaz ve Zengin, 2017):

Davranışsal ekonomi, inanın o kadar önemli ki. O kadar çok yanlış şeyi, bir bakışlık, bir dokunuşluk şeyle değiştirme kapasitesi var ki...

Zeybekçi, Birleşik Krallık’ın Ankara Büyükelçisi Moore’un şahsında projeyi hayata geçirenlere teşekkür ederek, bu projenin ‘Nobel Ekonomi’ ödülünden önce yapıldığını ve dolayısıyla bunun güzel bir tesadüf olduğunu dile getirmiştir. Bu konuda en büyük sıkıntının farkındalık yaratmak ve haberdar etmek olduğunu söylemiştir. Bu projenin sürdürülebilirliği konusunda, bürokrasi tarafından bir engel çıkarılabileceği yönünde endişelerini de dile getirmiştir (Yılmaz ve Zengin, 2017).

Davranışsal unsurların bakanlık bünyesinde uygulanması noktasında ekibin en önemli eksikliği akademisyenlerdir. Bu nedenle lansmanın hemen ardından konu ile ilgili çalışmalarını sürdüren ‘Akademik Kurul’ kurulmuştur. Akademisyenlerin katılımından sonra ilk proje faaliyeti için hazırlıklara başlanmıştır. 3 gün süren politika okuluna BIT ekibinden gelen uzmanlar ve Bakanlık uzmanlarının katılımıyla birçok konu tartışılmıştır. BIT tarafından geliştirilen EAST ve MINDSPACE çerçeveleri

kullanılarak bir günde sorunlar yapı taşlarına ayrılmış ve olası davranışsal müdahaleler belirlenmiştir. Sonuçta yarışmanın iki kazanan projesiyle yola devam etmeye karar verilmiştir. Bu anlamda ‘İhracat ta devlet yardımlarına başvuru oranını artırmak’ konusu seçilmiştir. Bu alanda faaliyetler yoğunlaşırken, kurumsal anlamda bir dönüşümü zorunlu kılmış ve bu nedenle Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Daire Başkanlığı 2018’de kurulmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 16-18).

Dönemin Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan, bakanlık olarak geleceğin politika yapıcılarını olacak üniversite öğrencileri için farkındalığın artmasına yönelik ‘Nudge Bootcamp’ etkinlikleri düzenlediklerini ifade etmiştir. Bakan Pekcan, bakanlık olarak amaçlarının 80 milyonu etkileyecek kanıta dayalı politika anlayışını iş birliğine dayanarak geliştirmek olduğunu söylemiştir. Bu anlamda da uluslararası iş birlikleri geliştirmeye özen gösterdiklerini belirterek; OECD, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ve Nudge Katar gibi ulusal düzeyde ortaklıklarla iş birliği yaptıklarını ifade etmiştir. Pekcan, bu şekilde hem tecrübelerin hem de bilgi birikiminin paylaşılmasının sağlandığını ifade etmiştir. OECD’nin Dünya Nudge Birimleri’ haritasında Türkiye’yi temsil ettiklerini ifade ederek, Dünya Bankası emBed birimi ile rastgele kontrol deneyleri yürüttüklerini ifade etmiştir (Ticaret Bakanlığı, Konferans).

Birimin adının ‘Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Dairesi’ olmasının sebeplerinden biri de sadece davranışsal politikalar değil bunun yanı sıra blokzincir gibi uygulamaları da içermesidir. Günümüz internet dünyasında multimedya, haberleşme vb. alanlar gibi pek çok alanda veri transferi yapılmaktadır. Blokzincir teknolojisi ise, bu verilerin haricinde, değer atfettiğimiz varlıkları da transfer etmemizi sağlayan bir veritabanıdır. En genel ifadeyle, blokzincir, merkezi bir sunucunun kaldırılmasına olanak sağlayarak, merkezi güvenin internet ortamında dağıtılmasına denmektedir. Bu teknoloji sağladığı olanaklarla geniş bir yelpazeye sahiptir. Sadece bitcoin gibi sanal paranın altındaki teknoloji olmakla kalmayıp bilginin güvenli bir şekilde paylaşılmasına olanak tanıyan bir veritabanıdır (Ticaret Bakanlığı). Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan, blokzincir teknolojisinin birbirini tanımayan ya da birbirlerine güvenmeyen tarafların ortak bir platform üzerinden bir aracıya ihtiyaç duymadan işlem gerçekleştirebilecekleri yeni bir kayıt teknolojisi olduğunu ifade etmiştir. Birçok uzmanın blokzincir teknolojisinin gelecek dönemde, geçmişte internetin yarattığı türden

büyük bir etki yaratmasını öngördüğünü dile getirmiştir. Ayrıca blokzincir uygulamalarıyla kurumlar arası koordinasyonun yeni bir boyut kazanacağına dikkat çekmiştir (Ticaret Bakanlığı).

BIT, veri bilimini politikada kullanmakta ve bunun kullanımının vatandaşların davranışlarını teşhis etmedeki önemine dikkat çekmektedir. Bu nedenle sadece deneylerin vatandaşların davranış kalıplarını belirlemede kullanılacak tek yöntem olmadığını; tahmini analitik yöntemlerin ve bilgisayar algoritmalarının da hükümet tarafından kamu hizmetini geliştirmek için kullanılabileceği yönünde bir kanı mevcuttur. Örneğin, BIT, sağlıktan uluslararası ilişkilere kadar 450 küresel rastgele kontrol deneyi yürütmüştür. Ancak bazı problemlerin çözümü için RCTs yeterli olmamaktadır (Biçer, 2018, s. 26). Bu nedenle BIT'in en önemli kaygısı, devlet kurumlarında tarihi veriyi görselleştirme ve özetleme gibi tahmini analitik yöntemlerin geliştirilmesine yönelik farkındalık yaratmaktır. Böyle yaparak, takım, belirli olayların olası gerçekleşme yerleri ya da zamanları hakkında öngörülebilir ve böylece hedeflenen müdahaleler de haritalanabilir (Biçer, 2018, s. 26).

Veri toplamak ve bu verilerin güvenliğine yönelik kaygıları mülakat yapılan bir akademisyen şu şekilde dile getirmiştir:

Mesela ihracat teşvikleri neden kullanmıyor? İhracat teşviklerinin neden kullanılmadığını anlamak lazım ki, ona göre tedavi lazım. Şimdi, bu ticaret teşviği verilecek 10 000 (afaki söylüyorum) firmadan bahsediyoruz. Halk düzeyine indiğimizde, şahıslarla ilgili, davranışsal kamu politikası olacaksa, bayağı geniş çapta, kimin hangi zafiyetinden, hangi sıkıntıdan dolayı karar aldığını anlamak lazım. Dolayısıyla, bu çok kişiselleştirilmiş bir yaklaşım gerektiriyor. Bu şu anlama geliyor; ciddi bir veri toplama eforu gerekmektedir. Ayrıca çok ciddi veri toplama altyapısının inşa edilmesi, çok ciddi bir veri güvenliği protokolünün yapılması gerekir.

Davranışsal kamu politikası bağlamında blokzincir değerlendirilecek olursa, bu noktada bu politikalara ilişkin her tür verinin, bilginin ve tecrübenin kurumlar arasında paylaşılabilmesi bu alanda yaşanan bazı engellerin ortadan kalkmasına yardımcı olabileceği öngörülebilir. 'Veri' davranışsal kamu politikası sürecinde oldukça önemli

bir rol oynamaktadır. Nitekim dünyada Dürtmeye yönelik veritabanları oluşturulmaktadır. Nudge Database bunlardan bir tanesidir. Nudge Database, European Nudging Network tarafından oluşturulan ve Avrupa'da uygulanan dürtme benzeri politikaları içeren bir haritadır (ISSP, t.y.).

Ticaret Bakanlığı'nın aksiyon planında, Bakanlığın görev alanına giren 12 müdahale alanı tespit edilmiştir. Bu müdahale alanları Ticaret Bakanlığı'nın görev alanı veya faaliyetleri dâhilindeki alanlar ve çalışma kültürünün geliştirilmesine yönelik alanlar olarak 2 gruba ayrılmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 164). Ancak bunlar sadece Bakanlığın görev alanına giren konularda yapılabilecek müdahalelerdir. Dairenin amaçlarından birisi de davranışsal kamu politikalarına olan yönelik farkındalığın yurt geneline yayılması ve tüm kamu kurumlarınca etkili bir şekilde kullanılmasıdır. Bu amaçla, 2018 yılı sonunda ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'nde iki adet Nudge Bootcamp düzenlenmiştir. Bu etkinliklerde hem öğrencilere kamu politikası tasarımında yeni yöntemler anlatılmış, hem de öğrencilerin projeleri dinlenmiştir. Ayrıca Türkiye'de davranışsal kamu politikası alanında öncülük etmek için bu konuda kamu tarafından hazırlanan ilk Türkçe kaynak olan 'Senin Kararın mı' adlı kitap yayınlanmıştır (Torunoğlu vd., 2019, s. 215).

Ancak yine de bu alanda çalışan akademisyen sayısı oldukça azdır. Mülakat yapılan bir akademisyen konuyla ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:

'Öğretim üyesi olarak bu konuda temel olarak çalışan 11 tane öğretim üyesi vardır. Biz beraberiz. Her sene çalıştay yapıyoruz. Doktora öğrencilerimizi de yetiştiriyoruz. Yani Türkiye'deki akademik boyutu bu... Yani 11 öğretim üyesinin verdikleri kişisel çabaların, verdikleri kişisel dersler ve doktora öğrencilerini yetiştirmeleri konusundaki faaliyetleri şeklinde gelişmekte. Bir kere öğretim üyesi sayısı çok artıyor. Çalıştaylara katılım çok artıyor. Ama bir program açma boyutunda değil. Ama davranışsal öğeleri kullananlar çok fazla var. Bazı üniversitelerde de bu dersler getirildi: Sabancı, Bilgi Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi...'

Türkiye’de davranışsal kamu politikası konusundaki akademik altyapıya ilişkin olarak mülakat yapılan bir diğer akademisyen ise şu tespitlerde bulunmuştur:

Şu an Türkiye’de davranışsal iktisat lisans veya yüksek lisans programı yok. Türkiye’de sadece davranışsal iktisat alanında çalışan akademisyenler var ve bu akademisyenlerin olduğu programlara başvuruyorsunuz ve danışmanlara yazabiliyorsunuz. Laboratuvarlar, az sayıda, az sayıda üniversitede var. O yüzden bence çok geri plandayız. Ama artmasını isterim. Bana, Türkiye’nin dört bir yanından insanlar e-postayla ulaşıyor. Davranışsal iktisat programı varsa yapmak isteriz diyorlar. Birincisi, yeterli sayıda akademisyen hala yok. Deneysel iktisat alanında çalışanlar var, Boğaziçi, Koç gibi. Tek tek hocaları bulabiliyorsunuz ama, bir elin parmakları gibi, az sayıda insan var. Dağılmış durumdalar Türkiye çapında. Diyelim ki siz, tek kişisiniz bölümde ve bu programı açmayı düşünüyorsunuz, kadro sıkıntısı var. Ekipman sıkıntısı var. Deney yapacak ortam yok. Gerçi, deney salonları olmasa da olur diyebilirsiniz. Anketlerle de yapılabilir. Ama sonuçta, benim gördüğüm, Avrupa’daki, davranışsal iktisat yüksek lisans programları olan her okulun bir laboratuvarı vardı. Bir de şöyle bir durum var, kaynakların çoğu İngilizce. Ayrıca gençler, ülkenin genel problemlerini çözmek, anlamak için yüksek lisans programlarına başvuruyorlar.

Davranışsal iktisat bu anlamda biraz lüks kalabiliyor. Daha çok bireysel karar alma mekanizmaları akla geliyor. İşte insanlar enflasyon nasıl çözülür, genç işsizlik, finansal istikrarsızlık gibi konulara yöneliyorlar. O yüzden biraz ilginin artmasıyla beraber, çalışan sayısının artması da gerekiyor.

‘Daha Yeşil Bir Türkiye’yi Birlikte İnşa Edelim’

2018 yılında 21 Mart Dünya Ormancılık Günü’nde ‘Daha Yeşil Bir Türkiye’yi Birlikte İnşa Edelim’ adıyla yeni bir kampanya başlatılmıştır. Bu anlamda, Türkiye geneli ve il

bazında Bakanlığın yatırımlarını anlatan bir broşür, bir adet karaçam tohumu ve Cumhurbaşkanının mektubu posta yoluyla 23 milyon kişiye bir zarf içerisinde gönderilmiştir. Gönderilen mektubun içeriğine bakıldığında, sistematik olmamakla beraber bazı davranışsal unsurların kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle, devletin ağaçlandırma konusundaki çabaları rakamlarla vatandaşlara anlatılmış ve bu anlamda gösterilen özveri ve sorumluluk vurgulanmıştır. Devamında ise, ‘Zarfın içindeki tohumları toprakla buluşturarak, daha yeşil bir Türkiye’ye katkıda bulunabilirsiniz’ ifadesi kullanılarak sorumluluğun vatandaşlarla paylaşıldığı ve bu çabaya onlardan da katkı beklendiği gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca mektubu Cumhurbaşkanının el yazısıyla sonlandırması ve doğrudan imzalamış olması, mektubu bilgisayarla yazılmış herhangi bir mektup olmaktan çıkarmış ve bu da vatandaşların mektubun kendilerine özel özenle hazırlanmış olarak algılamasını sağlamıştır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.124-125).

Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi (OKS)

Ulusal tasarruf oranını artırmak için yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi (OKS), 1 Ocak 2017’de yürürlüğe girmiştir. Yeni sistemle 45 yaş altı memurlar ile 250-1000 arası çalışanı bulunan firmalar otomatik olarak OKS’ye dâhil edilmiştir. Çalışanlara istedikleri zaman maliyete katlanmadan sistemden çıkma hakkı tanınmıştır. OKS, Türkiye’de uygulanan davranışsal iktisat politikalarına önemli bir örnek teşkil etmektedir. OKS’nin şu davranışsal prensiplere göre planlandığı söylenebilir: 1) İnsanlarda bir işi gerçekleştirirken az çaba sarf etme eğilimi vardır. 2) İnsanların bir kısmı üşengeçlik sebebiyle sistemden çıkmayacaktır.3) İnsanların büyük bir çoğunluğu ‘önceden belirlenmiş seçeneği’ değiştirmeme eğiliminde olacaktır. OKS, bir kamu politikası olarak hazır bulunan seçeneklerin (default option) kullanılmasına güzel bir örnek teşkil etmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.125-126).

3.2.3. Ticaret Bakanlığı’nın Faaliyetleri

3.2.3.1.Nudge Bootcamp Faaliyetleri

Davranışsal kamu politikalarının farklı uygulama alanlarının çalışılması ve yeni fikirler üzerinde görüş alışverişinde bulunulması amacıyla 1 Aralık 2018 tarihinde Ticaret Bakanlığı ve ODTÜ iş birliğinde ilk ‘nudgebootcamp’ faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bir

gün süren etkinlik boyunca sunumlar ve tartışmalar sonucunda 9 farklı öğrenci grubu, bakanlığın görev alanına giren 5 farklı konu üzerinde çalışmış ve günün sonunda konulara ilişkin sunumlar yapılmıştır. Jüri tarafından birinci olarak seçilen gruba hediye takdiminde bulunulmuştur (Nudge Turkey)

Türkiye’de düzenlenen ‘Nudgebootcamp’ faaliyetlerinin amacı, kapsamı ve hedefleri konusunda mülakat yapılan bir akademisyen şu açıklamada bulunmuştur:

Nudge bootcamp Ticaret Bakanlığı’nın (eskiden Ekonomi Bakanlığı) düzenlediği bir faaliyettir. Bu faaliyete öncülük edenlerin ODTÜ’den olmasından dolayı, faaliyetler ilk ODTÜ’de başladı. Öğrencilere tanıtımamızın amacı da, tamamıyla, bu davranışsal politikaları, davranışsal iktisadı ve dürtme yöntemi konusunda öğrencilerde farkındalık yaratmaktır. Öğrenciler genellikle bizim öğrencilerimiz olduğu için, orada çalışanlar ve bu birimi kurmada öncülük edenler beni tanıyorlar. Yani ODTÜ’de ilkini başlattık. Genellikle lisans öğrencilerinin, kamu politikaları ve davranışsal kamu politikası konusunda farkındalıklarını artırmayı amaçladık. Çünkü aslında böyle bir şeyin varlığının, kamu politikası içinde de kullanılması gerektiği ve kullanıldığı ve Türkiye’de de var olduğunu öğrenince çok şaşırdılar. Ve bir kısmı da bu konuda çalışmak istedi. Ticaret Bakanlığı’nda staj yapmak istedi ve çok ilgilerini çekti. Çünkü genellikle, iktisat ve işletme konuları pek fazla psikoloji ile örtüşmezmiş gibi algılanıyor. Öğrenciler genellikle belirli kalıplarda düşünmeye eğilimlidir. Örneğin; bir bankaya girmek ya da uluslararası firmalarda iş aramak gibi... Biz biraz ufuklarını açmak istedik. Ufuklarını açmak isterken gerçekten çok başarılı olduğumu düşünüyorum ben. Çünkü o noktadan sonra, hem öğrencilerimde, hem de başka üniversitelerin öğrencilerinde inanılmaz bir farkındalık oldu ve oldukça fazla ilgilendiler. Bu alanda proje yapanlar oldu. Yani bu bootcamp’lerin çok başarılı olduğunu düşünüyorum. Bunların sayısının artması gerektiğini düşünüyorum.

ODTÜ’de gerçekleşen nudge bootcamp’ faaliyetlerine katılan aktörlerin (öğrenci, sivil toplum kuruluşu, vb.) ne derecede katkıları olduğuna dair ise aynı akademisyen şu yönde açıklamada bulunmuştur:

Öğrenciler, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin hepsi katılmıştır ve hepsinin çok büyük katkısı olmuştur. Her kesimin bu konuya bakış açısı oldukça farklıydı. Öğrenciler, daha önceden bu konuda fikre sahip olmadıklarından bu konulara çok farklı perspektiften bakıyor ve bu onların yaratıcılık seviyesinin artmasını sağlıyor. Bir akademisyen, bir sivil toplum örgütü üyesi ya da bir kamu personeli hep kendi açısından düşünmeye alışmış. Dolayısıyla, projeye ya da sorun demek daha doğru olur, bootcamplerde farklı pencerelerden bakan insanlar çözümler üretti. Yani toplumsal sorunlara çözümler arandı ve 'bireyleri nasıl teşvik edelim ki, sorunları toplum olarak çözelim' diye tartışıldı. Herkes olaylara yıllardır kendi açısından bakmaya alışkın. Ancak bu açıdan bakabiliyor ve çözümü de bu açıdan sunabiliyor. Tabii bu açı çok kısıtlı kalabiliyor. Tabii, öğrenci ilk defa gördüğü ve ilk defa duyduğu için, bence tarafsız olduğu için asıl olarak, çok yaratıcı olabiliyor, inanılmaz çözümler üretebiliyor. Dolayısıyla faaliyetler çok faydalıydı. Üretilen bu çözümlerden, kamu politikası açısından da faydalanıldı. STK'lar açısından da çok faydalı oldu. Mesela, faaliyetlere katılan TUSIAD'a şu anda bir proje yapıyoruz ve TÜSIAD ilk defa, davranışsal iktisatla ilgili sektör bazında bir projeye evet dedi. Onlar öğrencilerin yaratıcılığından faydalandı, bizim kritiklerimizden faydalandı. Çünkü bir akademisyen olarak öğrenciyi biz yönlendirdik. Yani herkesin görüşünü alıp bir kamu politikası oluşturmuş oldular. STK'lar, hiç bilmediği bir şey konusunda proje yapıyor.

İkinci Nudge Bootcamp etkinliği 13-14 Aralık 2018'de Boğaziçi Üniversitesi ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği iş birliğinde gerçekleştirilmiştir. 2 gün süren bu etkinlik bir politika okulu mantığıyla hazırlanmıştır. İlk gün, öğrencilere, davranışsal iktisat alanında çalışan Doç. Dr. Mehmet Yiğit Gürdal ve bakanlık uzmanları tarafından eğitim verilmiş ve Bakanlığın bu alanda yürüttüğü çalışmalarla ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Çalıştayın ikinci gününde ise, yarışma oturumunda 7 gruba ayrılan katılımcılar, Bakanlığın faaliyetleriyle ilgili 5 farklı proje fikri üzerinde çalışmıştır. Çalışmaların tamamlanmasından sonra gruplar tarafından proje sunumları yapılmış ve proje fikirleri, akademisyenler, Birleşik Krallık Büyükelçiliği ve Bakanlığın temsilcilerinin yer aldığı bir jüri tarafından değerlendirilerek en iyi proje önerisi seçilmiştir (Nudge Turkey).

ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen etkinliklerden sonra Üçüncü Nudge Bootcamp faaliyeti 15-16 Nisan 2019'da Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir. Konu olarak ise 'Tüketicilerde Ürün Güvenliği' alanı seçilmiştir. Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi ve davranışsal iktisat alanında çalışan Doç. Dr. Devrim Dumludağ bu alanda sunum yapmıştır. Çalıştay, Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan "Ürün Güvenliği, Piyasa Gözetimi ve Denetimi ile Uygunluk Değerlendirmesi Alanlarında Kamuoyundaki Farkındalığın Artırılması" Projesi ile iş birliği içinde gerçekleştirildiğinden öğrenciler tarafından aşağıda yer verilen başlıklarda proje önerileri hazırlanmıştır.

- Oyuncaklarda CE işareti farkındalığı yaratılması
- Tüketicilerin ürünlere ilişkin şikâyetlerini iletebileceği sitenin tasarımı
- Tüketicilerin ürün şikâyetine yönlendirilmesi
- Güvensiz ürün farkındalığı yaratılması (tekstil)
- İlkokul ve ortaokul öğrencilerinde ürün güvenliği farkındalığı yaratılması
- Ürün güvenliği kamu spotu hazırlanması

Çalıştayın 2. gününün sonunda, öğrenciler tarafından hazırlanan proje önerileri bir jüri tarafından değerlendirilmiş ve birinci olan takıma plaket verilmiştir.

Marmara Üniversite'sinde gerçekleştirilen Nudge Bootcamp'de aktif rol alan akademisyen, bu etkinliklerle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

Amaç, üniversite öğrencilerine yönelik bir farkındalık yaratmaya çalışmaktı. Onları, davranışsal iktisat ile tanıştırmak ve dürtmenin ne olduğunu anlatmaktı. Aslında bu bir farkındalık çalışmasıydı ve ODTÜ, Boğaziçi ve Marmara Üniversite'lerinde faaliyetler yapıldı. Marmara Üniversite'sindeki ben organize etmişim. En azından, bu çalışmaların katkısı şu oldu; öğrencilerimizin davranışsal iktisada yönelik farkındalığı arttı. Bir bakanlıkla yakın temasa geçmiş oldular. Politika yapıcıların nasıl işlediğini nasıl çalıştığını gördüler ve aktif rol aldılar.

Yine süreçte aktif rol oynayan bir başka akademisyen ise, nudge bootcamplerle ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur:

'Bootcamplarle amaçlanan; özellikle üniversite öğrencilerine farkındalık kazandırmak, ilgi uyandırmak, gelecekteki çalışmalarına vesile olmak ve özellikle akademisyenleri, beraberinde üniversite öğrencilerini, bu yeni filizlenen alana paydaş haline getirmektir. Dolayısıyla, hem haberdar edip, hem de farkındalık yaratıp bunu geleceklerine, kariyer planlarına eklemeyi sağlamakla birlikte, bir yandan da, belki de bir toplumsal zemin kazanmak, destek kazanmak diyebiliriz. Malum, bizim gibi siyasi hayatı durağan, sıkıcı olmayan ülkelerde bir hevesle başlarsınız, bir destek, bir sahiplenme oluşturmak böyle bir yapıya. Bu söylediklerim benim fikrim tabii.

Tablo 4: Üniversitelerin Nudge Bootcamp Faaliyetleri

NUDGE BOOTCAMP FAALİYETLERİ	AMAÇ	AKTİVİTELER	ÇIKTILAR
ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (ODTÜ)	Davranışsal kamu politikalarının farklı uygulama alanlarını çalışmak ve yeni fikirler hakkında görüş alışverişinde bulunmak	Sunumlar, çalışmalar ve tartışmalar. 9 farklı öğrenci grubu, Bakanlığın görev alanına giren 5 farklı konuda çalışmıştır.	Jüri tarafından 1. Seçilen gruba hediye takdim edilmiştir.
BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ	Proje fikri oluşturmak.	Eğitim verilmiştir. Katılımcılar, 7 gruba ayrılarak, Bakanlığın görev alanına giren 5 farklı proje fikri üzerinde çalışmışlardır.	En iyi proje önerisi seçilmiştir.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ	Tüketicilerde ürün güvenliği konusunda farkındalık yaratmak.	Proje önerileri bu alanda yapılmıştır.	Proje önerileri jüri tarafından değerlendirilmiş ve en iyi takıma plaket verilmiştir.

3.2.3.2.DKP Deneyi: Türkiye'nin İlk RCT'si

Ticaret Bakanlığı, ihracata yönelik firmalara verilen devlet destekleri hakkında farkındalığın artırılması projesini başlatmıştır. Ticaret Bakanlığı firmaların ihracat yapmalarına yardımcı olacak faaliyetleri 18 farklı destek kalemi altında desteklemektedir. Türkiye İhracatçılar Meclisi'ne üye firma sayısı 69.000 iken, son 5 senede Bakanlık desteklerinden faydalanan firma sayısı ise sadece 10.000'dir. Ayrıca her yıl ihracata yönelik devlet destekleri için ayrılan bütçenin bir kısmının âtil kaldığı bilinmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.106). Bu desteklere başvurunun artırılması için öncelikle tasarlanan müdahale çeşitli davranışsal öğeler içeren e-postalardır. Ancak bunun öncesinde sahada yapılan araştırmadan çıkan sonuca göre birçok firmanın desteklerden haberdar olduğu fakat Bakanlığın internet sitesinden bilgileri almakta güçlük çektiği için başvurmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kısa süre içerisinde kolaydestek.gov.tr. adresinde hazırlanan internet sitesi basit, açık ve anlaşılır şekilde tasarlanmıştır ve sitenin hiti 21.000'i aşmıştır. Hazırlanan internet sitesi yürütülen deneyin ufak bir parçasıydı ve amaç 30.000'in üzerinde firmaya özel olarak tasarlanmış e-postaların gönderilmesiydi. 27 Mart 2018'de toplu mail gönderilerek, ihracatta verilen devlet desteklerine ilişkin başvurunun artırılmasını hedefleyen ilk rastgele kontrol deneyi gerçekleştirilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.17).

Bu deneyde hedef devlet destekleri başvurularının %20 oranında artırılmasıdır. Hedef grup ise daha önce Bakanlığın ihracata yönelik desteklerinden faydalanmamış firmalardır. Örnekleme ise 30.000 firmadır. Bu 30.000 firma ise 1 kontrol grubu, 4 deney grubu olarak ayrılmıştır. Müdahale araçları ise e-posta, video ve internet sitesidir. Kontrol grubu olarak belirlenen firmalara herhangi bir e-posta atılmamıştır. 4 deney grubuna ise çeşitli davranışsal öğeler içeren e-postalar iletilmiştir.

Birinci Grupta, doğrudan Ticaret Bakanı tarafından kaleme alınan ve firmalarla Bakan arasında bir karşılıklılık duygusu yaratan bir içerik kullanılmıştır. İkinci gruba ise desteklerin tanıtıldığı ve alıcı firmanın desteklerden faydalanmak için gerekli şartlara sahip olduğunu belirten bir mesaj yazılmıştır. 3. Gruba ise, başvuru sürecinin başlangıçta zor olabileceği ancak harcanan emeğe değeceğini vurgulayan ve başvuru aşamalarını 5 adımda özetleyen; dürüstlük, çarpıcı fayda ve sürece hazırlama gibi davranışsal öğeleri barındıran mesaj yollanmıştır. 4. Gruba ise doğrudan desteklerden

faydalanmış bir firmanın tecrübelerinin anlatıldığı mesaj yollanmıştır. Diğer bir müdahale aracı olarak ise sitede kolaydestek.gov.tr'ye yönlendiren bir link eklenmiştir. Diğer bir müdahale aracı olarak ise internet sitesinin giriş sayfasına dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi tarafından yapılan bir konuşma eklenmiştir. Bu konuşmada Zeybekçi, firmaların desteklerle ilgili yanlış algılarını düzeltmek ve onları desteklere başvurmaya teşvik eden bir anlatım tarzıyla açıklamalar yapmıştır. Deneyin temel amacı desteklerden faydalanan firma sayısının artırılmasıdır. Ancak bunu kısa vadede ölçmek mümkün değildir. Kısa vadede ise farklı deney gruplarında e-posta açılma ve içerisindeki linkin tıklanma oranları ikincil göstergeler olarak incelenmiştir. Yapılan çalışmanın analiz aşaması halen devam etmekte olmasına rağmen ön sonuçlar mesajların açılış ve link tıklanma oranları arasında farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. E- posta açılma oranları (konu satırının önemi büyük) %29 ile %36 arasında değişmektedir. Link tıklama oranları ise %6 ile %15 arasında değişmektedir. İhracat firmalarının e-postalar verdiği tepkilerin farklılaşması, davranışsal öğelerin mesajın algılanması ve firmayı harekete geçirmesi açısından bir etki sahibi olduğunu göstermektedir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 106-114).

2018'den beri dürtme biriminin hızını ve daha fazla rastgele kontrol deneyi yapmasını yavaşlatan 3 temel değişiklik olmuştur. Birinci sebep, parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı sistemine geçiştir. Bu sistem değişimi, dürtme biriminin odak noktasını, 'dürtmeden' 'yeni teknolojilere' kaydırmıştır. İkinci sebep, Ticaret Bakanlığı'nda son 3 senede 3 bakanın değişmesidir. Üçüncü sebep ise, Covid 19 Pandemisi azalan kaynaklar sebebiyle önceliklerin farklı alanlara kaydırılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle, bugüne kadar yapılan tek RCTs ihracata yönelik deney olmuştur. Mülakat gerçekleştirilen bir akademisyen buna yönelik şu ifadeye bulunmuştur:

'Bence tempoları düştü. Ben onlara sorduğumda, bana şöyle cevap vermişlerdi; Cumhurbaşkanlığı sisteminde biraz daha kripto paralara yönelik, dijital paralara yönelik çalışmalar yapıyorlar. Benim fikrime göre, bakan değişikliğiyle beraber, biraz daha Yeni Nesil Teknolojilere ağırlık verdiler. Ekibin biraz çalışma temposu düştü. Pandeminin de etkisi var tabii'.

Bu tez çalışması sürecinde mülakat yapılan bir akademisyen Covid-19 salgınıyla ilgili devletin yapabileceği dürtmeler ile ilgili şu ifadelerde bulunmuştur:

'O kadar çok şey yapılabilir ki... Yani tamamıyla psikolojik bir durumdan bahsettiğimiz için, çok fazla şey yapılabilir. Bir kere insanoğlumun krizlerde ve ölüm korkusuyla nasıl yaşadığı hakkında pek çok teori geliştirilmiş. Bunları kullanmamak bence, zaten mümkün değil böyle bir durumda. Yani ölüm korkusu var, panik var, yani her şey var. O kadar çok, psikolojik faktör var ki... Bunları iktisadi anlamda kullanmamak zaten çok büyük hata...Çünkü; zaten yaptığınız her davranış bir tek sizi değil tüm toplumu etkiliyor. Sadece maske takman seni değil, tüm toplumu etkiliyor. Hatta bütün dünyayı etkiliyor gibi bir şey... Çok tuhaf bir durum... Dolayısıyla, bu davranışın toplum yararına, dürtmelerle yapılmıyor olması bana tuhaf geliyor. Maske takmak, dışarı çıkmak, kurallara uymak, motivasyon... Motivasyon başlı başına bir dürtme zaten. Motive etmen gerekiyor insanları. Belirli mantıki ve duygusal şeyleri tetikliyor olman gerekir. Yani mesela kilo verince diyorsun ki; ya çok sağlıklı olacaksın, şöyle hissedeceksin, böyle hissedeceksin... Yani olumlu açıdan motivasyon olmaması beni şaşırtan bir konu'.

Türkiye’de davranışsal kamu politikası yaklaşımı bugüne kadar sadece ihracat alanında kullanılmıştır. Oysa DKP yaklaşımının uygulanabileceği pek çok alan vardır. Bu konuda mülakat yapılan bir akademisyen şunları dile getirmiştir:

'Şimdi bir kere kamuda çok önemli sosyal alanlar var. Dürtmeyi bu alanlarda uygulayabilirsin. Ama benim kişisel fikrim, nudge’ın bir sosyal sorumluluk olarak kullanılması. İyi yönde kullanılması... Şirketlerin para kazanması, insanların para kazanması, daha fazla tanınması, pazarlama açısından kullanılması bana çok doğru gelmiyor. Yani sosyal sorumluluk açısından bakılması lazım... Artık dünyadaki bazı ülkelerde, nudge for good diye bir şey var. Nudge for good, şirketler bazında da yapılıyor artık bu. Yani, kamu politikalarında sağlık, eğitim, enerji gibi pek çok alanda yapılıyor. Bunlar çok temel sektörler ve sosyal sorumluluk gerektiren ve hepimizi ilgilendiren, hatta ben açıkçası bunun bir zorunluluk olduğunu düşünüyorum. Mesela sağlık konusunda ya da eğitim gibi toplumun genelini ilgilendiren alanlarda nudge’ın uygulanması gerektiğini

düşünüyorum. Şimdi, iklim değişikliğinden bahsediyoruz, enerji tasarrufu, çevre vs. Yani sosyal sorumluluk içeren öncelikli alanlar temel alınıp, üç ayak, yani üniversite, STK ve kamunun ortak çalışıyor olması gerekir. Temel olarak hepimizi etkileyen ve temel alanlar Türkiye’de zaten yok. Bari bunlarda olsun.

3.2.4. Kingdon’ın Çoklu Akım Modeli Bağlamında Türkiye Örneğinin İncelenmesi

Türkiye’de Ticaret Bakanlığı’nda yer alan ‘Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler’ dairesinin kurulma ve gelişim süreci Kingdon’ın Çoklu Akım Modeli’ne göre analiz edilebilir. Bu model, ‘dürtme’ gibi yeni akımların politika transferi yoluyla mevcut ülkede uygulanması sürecini anlamak açısından faydalı olabilir.

Ekonomi Bakanlığı’ndan (sonraki ismi Ticaret Bakanlığı) bürokratlar Birleşik Krallık’ta yüksek lisanslarını yaparken ‘dürtme’ teorisi ile ilgilenmişlerdir. Türkiye’ye döndüklerindeyse, Türkiye’de bu Bakanlıkta ‘dürtme birimi’ kurmak için teknik ve finansal destek arayarak politika penceresinin açılmasını kolaylaştırmışlardır. Gördükleri eğitim ve uzmanlık sonucu yerel aktörler yurt dışından ithal edilen politikaların Türkiye’de uygulanmasında önemli rol oynamışlardır.

Türkiye’deki ‘dürtme birimi’ örneğinde, problem akımı şudur: Uzun bir zamandır Türkiye’de yaşanan toplumsal, iktisadi ve yönetsel krizler bu yaklaşımın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. DKP’nin ortaya çıkışı neo klasik iktisadın bir tür eleştirisine dayanmaktadır. İnsanların aslında öngörülebilir şekilde rasyonel davranmadığına dair varsayımlar, aslında kriz zamanlarında önemli hale gelmektedir. DKP’nin çıkış zemini ve bağlamına bakıldığında problem denen şey aslında Türkiye’nin 2013, 2014’den sonra içine girdiği o türbülanslı yönetsel ortamdır. Ekonomide, siyasette ve birçok yerde göstergelerin alt üst olup aşağı gitmesi dönemine denk gelmiştir. Ve bu esnada, yurtdışında lisansüstü eğitimlerini yapan politika girişimcileri olarak adlandırılabilir uzmanlar bu yaklaşımla tanışmış ve bu yaklaşımın işe yarayıp yaramayacağına dair bir arayış içine girmişlerdir. İnsanlar yönetsel bir kriz olmadan böyle bir arayış içine girmezler. Problem olarak tarif edilen şey aslında, kamu politikası sürecinde araç arayışına işaret etmektedir. Çünkü Başkanlık sistemine geçişle beraber, mevcut yönetsel sistemde bir yönetsel araç arayışı vardır.

Bürokraside yer alan politika girişimcileri olarak adlandırılabilir uzmanlar, bu birimin kurulmasında öncü olarak ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği'nden alınan fon ve Birleşik Krallık BIT'den alınan teknik destekle bu problemin varlığına dikkat çekmişlerdir (Torunoğlu vd., 2019, s.210).

Çözüm kamu politikası akımında sunulmuştur (Daha önce bahsedilen probleme uygun bir politika çözüm olarak bulunmuştur). Bu da 'Türkiye'de dürtme birimi' açmaktır. Bu birim Türkiye'de çalışan akademisyenlerle yakın iş birliği halinde kanıt odaklı politika yapımını Türk kamu bürokrasisinde uygulamıştır (Torunoğlu vd., 2019, s.20-215).

Politika akımı, Ticaret Bakanlığı'ndaki üst düzey yöneticilerin problem ve çözüm/kamu politikası akımlarının eşleşmesine onay vermesinden oluşmaktadır. Bu yöneticiler, davranışsal kamu politikası biriminin oluşturulmasının, Bakanlığın aktiviteleri için faydalı bir araç olabileceğini algılamışlardır. Davranışsal kamu politikalarının yayılımı bağlama ve bu fikirleri uygulamadaki gönüllülüğe bağlıdır. Dürtme seçilmiş kamu görevlileri ve elitler tarafından uygulanabilir ve kabul edilebilir görülmelidir. Aksi takdirde uygulanma olmaz. Davranışsal öngörülerin gelişimi genel anlamda politiktir. Bu fikirler, Politik çıkarılara uygun olmalı ve dürtme taraftarlarının sunduğu fikirler var olan iktidar sahiplerinin gündemine uygun olmalıdır (John, 2018, s. 85). Örneğin, Obama yönetiminde Cass Sunstein'in katkılarıyla gelişen yaklaşım ve kurulan dürtme birimi, tahminen Başkan Donald Trump'ın bu birimi desteklememesi nedeniyle kapatılmıştır. Birleşik Krallık ve ABD örneğinde görüldüğü gibi, bu yaklaşıma olan politik destek Davranışsal Kamu Politikalarının oluşumu ve gelişimini etkilemiştir. Birleşik Krallık'ta 2016'da dürtme teorisine mesafeli olan Theresa May'in başbakanlığa gelmesi, yani liderin değişimi de her şeyi değiştirebilir. Cameron'un aksine May, muhafazakâr bir tarza sahiptir ve bu nedenle davranışsal öngörülerin kullanımına daha direçle yaklaşmıştır (John, 2018, s.83). Yine de tüm bunlardan daha da önemli olan şey ise aslında siyasi ortamın kendisinin de böyle bir yaklaşıma ihtiyaç duymasıdır.

Türkiye'de DKP yaklaşımının kamu sektöründe uygulanması politik anlamda destek görmüştür. Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, önceki görevi olan Denizli Belediye Başkanlığı döneminde davranışsal kamu politikası yöntemlerini bölgede uygulamış ve

Ekonomi Bakanlığı'nda dürtme biriminin oluşturulmasını desteklemiştir. Zeybekçi şu ifadelerde bulunmuştur:

'Davranışsal ekonomi, inanın o kadar önemli ki. O kadar çok yanlış şeyi, bir bakışlık, bir dokunuşluk şeyle değiştirme kapasitesi var ki. İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Moore'un şahsında bu projeyi hayata geçirenlere teşekkür eden Zeybekçi, "Biz bu projeyi Nobel Ekonomi Ödülü'nden önce yaptık. Güzel bir tesadüf oldu bunun da olması. İngiltere'nin bu tecrübesini çok önemli buluyorum ve bundan yararlanacağız. Bakan Yardımcıma söyledim, bunun peşini bırakmayacağız. Zaten bir proje olarak bir kereliğine yapıp ondan sonra 'haydi bitti' değil. Türkiye'de kurulan ilk resmi birim Ekonomi Bakanlığında olacak. Bununla ilgili gerekiyorsa ilk merci daire başkanlığı şeklinde bunu kuracağız, bütün Türkiye için politikalar üreteceğiz. Buna en uygun Bakanlık, merkez burası. Türkiye'nin en seçkin ve en uzman beyinlerinin olduğu Bakanlık burası... Türkiye'nin en iyi eğitimlerini görmüş insanlar burada...' (Yılmaz ve Zengin, 2017).

Bu konuşmadan iki sene sonra, 2019'da sonraki Ticaret Bakanı olan Ruhsar Pekcan, Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı'nda, bürokraside yeni bir dönem için kamu kurumlarını iş birliğine çağırması ve şu ifadelerde bulunmuştur:

"Gelin kamu kuruluşlarında bürokrasimize yeni bir katkı getirelim. Bizim ekibimiz sizinle iş birliğine açık; burada yapacağınız bütün çalışmaları bakanlık olarak destekleyeceğiz". Hâlihazırda OECD ve Dünya Bankası gibi kurumlarla uluslararası iş birliğini geliştirmeyi planlıyoruz'. (Aytekin,2019).

Ruhsar Pekcan, Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılan 'Senin Kararın mı?' adlı kitabın önsözünde davranışsal kamu politikalarıyla ilgili olarak şu ifadeye bulunmuştur:

'Son dönemde kamu yönetiminde büyük bir değişim ve dönüşüm sürecine girilmiştir. Daha yatay bir organizasyonla daha hızlı karar alabilen, kararlarını bilimsel verilerle destekleyen yeni bürokratik yapı, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile beraber kurumsallaşma

yolunda da büyük adımlar atılmaktadır. Yeniden yapılanmalar çerçevesinde güçlü bir şekilde faaliyetlerine başlayan Ticaret Bakanlığı, bu özel yayınla kamuda ve özellikle politika oluşturma süreçlerinde yeni bir anlayışın ilk tohumlarını atmaktadır' (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.5).

Problem, kamu politikası (çözüm) ve siyaset akımlarının kesişmesiyle, politika penceresi açılmış ve bu da Türkiye’de dürtme biriminin kurulmasını sağlamıştır. Dürtme biriminin kurulmasında etkili olan olaylar zincirinde en önemli halka olan politika girişimcileri, yeni kurulan dürtme biriminin ilk üyeleri olmuşlardır. Ancak bu noktada kritik öneme sahip diğer bir nokta ise ‘dürtme’nin siyasi destek görmesidir. Problemler ve çözümler uyuşsa bile gereken politik destek olmadığında fırsat pencereleri açılıp, bir konunun kamu politikası olarak uygulanması mümkün değildir. Bu bakımdan mülakat yapılan akademisyenlerden bir tanesi şu ifadede bulunmuştur:

‘Davranışsal Kamu Politikalarının Türkiye’de olmasının sebebi, Nihat Zeybekçi’nin kişisel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, İngiltere’de eğitim almıştır. İngiltere Büyükelçisi’yle bir yakınlığı vardır. İngiltere Büyükelçisi ile aralarında böyle bir şey yapılacağına dair bir sohbet geliyor. Bakanın daha önceki geçmişi bir avantaj sağlıyor. Yoksa böyle bir ekip ortaya çıkmazdı. O dönem, parlamenter sistemdeyken Ekonomi Bakanlığı’na bağlı, şimdiyse Cumhurbaşkanlığı Sistemi’nde Ticaret Bakanlığı’na bağlı ve o dönem, bu kurulan ekip İngiltere’de oluşturulan bir ekip gibi politikalar uygulamaya çalışıyorlar’.

3.2.5. Politika Transferi Bağlamında Türkiye Örneği

Politika transferiyle ilgili çalışmalar temel olarak gelişmiş ülkeler arasındaki ya da gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere transferlere odaklanmaktadır. Günümüzde, bilginin dolaşımı daha yoğun ve daha karmaşık bir biçimde olmaktadır. Bilginin yayılımı politika transferini tetiklemektedir. Sosyal bilimciler, politika ve bu alandaki uzmanlık ve bilginin nasıl, neden ve ne zaman hükümetin ve bürokrasinin içine dâhil edildiğini merak etmişlerdir. Bilginin ve politikanın ‘yumuşak’ transferi görece olarak basittir. Ancak fikirlerin sürekli bir

biçimde pek çok bağlamda uygulanması zor bir süreçtir (Stone vd., 2019). Kingdon'un çoklu akım modeli, politika ya da kurum transferi konusunda Türkiye'deki durumu açıklamak için iyi bir mercektir. Bu model, hızlı ve bazen problematik politika transferine karşın, daha sağlam ve hassas bir modeldir (Peck&Theodore, 2015). Hızlı politika transferi, sadece etkili olduğu kanıtlanmış yeni politika fikirlerinin hızlandırılmış uygulaması, hızlı tasarımı ve gelişimini değil, ayrıca küresel anlamda geçici bir moda olmuş fikirlerinde ülkeler arası transferi demektir. Bu süreç hızlı ve dikkatsizce politikanın uyarlanmasından kaynaklanabilecek yanlış anlamalara ve negatif etkilere yol açabilir (Peck ve Theodore,2015). Hızlı politikanın aksine Kingdon'ın modeli fikirlerin ve kurumların aşamalı transferini ve daha yavaş bir analizi içerir. Türkiye örneğinde, dürtme teorisi ve pratiği, 'uyarlayıcı filtre' görevi gören ve aynı zamanda kurumsal girişimci olan politikacı/bakan, bürokratlar ve akademisyenlerin gözetiminden sonra uygulanmıştır. Diğer taraftan bu çalışma, dürtmenin teorisi, pratiği ve kurumsal organizasyonunun transferinin 'elit ağ'ların elinde olan politika transferi olduğunu göstermektedir (Goldfinch ve Roberts,2013).

Dolowitz ve March (2000, s. 10'dan aktaran: Pykett ve Jones, 2014, s. 57) politika transferinde etkili olan insanları ve grupları dokuz kategoriye ayırmıştır:

'Seçilmiş siyasiler, politikal partiler, bürokratlar, kamu görevlileri, baskı grupları, politika girişimcileri ve uzmanlar, uluslararası kuruluşlar, düşünce kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, danışmanlar ve ulus üstü kuruluşlar'.

Yukarıda anılan kategori içerisinde oldukça büyük öneme sahip olan gruplardan biri de bürokratlardır. Politika uygulamasını genellikle bürokratlar yapar. Karar verici konumda olanların davranışsal öngörülerini benimsemeleri ve bu alanda kanıt toplama süreçlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Davranışsal bilimlerin sunduğu verilerin kamu politikasına uygulanması, bürokrasinin de zihniyet ve işleyiş açısından dönüşüm geçirmesine yol açabilir. Bürokrasinin var olan fikirlere dayalı standart işleyiş tarzı ve bürokratların değişime kapalı zihin yapısı, kanıta dayalı bürokrasi anlayışıyla daha yaratıcı ve yenilikçi bir yapıya sahip olabilir (John, 2018, s. 9).

Davranışsal kamu politikası yaklaşımının diğer ülkelere transfer edilmesinde akademisyenler oldukça önemli bir rol oynamıştır. ‘Dürtme Teorisi’, ABD akademisinden Birleşik Krallık politikasına transfer edilmiştir. Birleşik Krallık’ta dürtme teorisi ABD’den politika transferi edilerek uygulamaya konulmuştur. Pykett ve Jones’un Birleşik Krallık ‘taki önemli görevlerde bulunan kamu görevlileriyle yaptıkları mülakatlar bu tezi desteklemektedir. Mülakat yapılan kişilerden bir tanesi, dürtme yaklaşımının İngiltere’de siyasal çevrelerde ilk kez nasıl tartışıldığına yönelik şu ifadelerde bulunmuştur (Pykett ve Jones, 2014, s. 60):

‘Daniel Kahneman’a 20001-2002 yılları arasında İngiltere’ye gelip gelemeyeceğini sordum. Sonunda Kahneman geldi ve dürtme ile ilgili konular hakkında sohbet etmek için bazı kişiler davet edildi... ve ben bu fikirle bu şekilde tanıştım’.

Yukarıdaki alıntı genel olarak davranışsal iktisatın özelde de dürtme yaklaşımının Birleşik Krallık’ta kamu görevlileri ve İşçi Partisi’nden politikacılar arasında nasıl tartışılmaya başlandığını örneklemektedir. Başka bir kamu görevlisi Cialdini’nin (Arizona Üniversitesi’nde psikolog) 2006’da Birleşik Krallık ‘tabakanlara bu konu hakkında seminer verdiğini açıklamıştır. Aynı kişi, seminerin bakanların, insan davranışına dair pek çok dinamiği anlamasında yardımcı olduğunu dile getirmiştir (Pykett ve Jones, 2014, s. 60). İngiltere Vergi Otoritesi sayılan dairede görevli olan Nick Down, Cialdini’nin ‘Etki’ adlı kitabından etkilenmiş ve Nick’in takımı vergi ile ilgili bir pilot çalışma yapmıştır (Thaler, t.y., s.5).

John (2019) tarafından, OECD ve OECD’ye üye ülkelerden elde edilen veriler kullanılarak yapılan çalışma, dürtme birimleri ve benzer girişimlerin transfer edilmesinde ve uyarlanmasında hangi faktörlerin rol oynadığına dair bulguları içermektedir. John, dürtmenin yaygınlaşmasını, ‘yeni kamu yönetimi’ anlayışında olduğu gibi, Anglo Amerikan demokrasilerinde (Birleşik Krallık ve ABD) neo-liberal düşüncelerin öne çıkması ve daha sonra politika transferi yoluyla yayılması ile açıklamaktadır. John, dürtmenin yayılımında Anglo-Amerikan demokrasilerinin ‘dürtme’ konusundaki erken uygulamalarının etkili olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla, en azından dürtmenin erken dönemi için, dürtmenin Anglo-Amerikan

olgusu olduğu söylenebilir. Anketlerden ve diğer çalışmalardan çıkan sonuca göre, ideolojilerin yoğun olduğu, özellikle sol eğilimli hükümetlere sahip ülkelerde dürtme benimsenmemektedir. Genellikle, belirli tipte politik kurumlara sahip ülkeler olan Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerde uygulanmaktadır (John, 2019, s. 6-13).

Kamu politikası perspektifinden bakıldığında, Türkiye’de DKP biriminin oluşumu ve gelişimi, politika transferi ve politika girişimciliği için güzel bir örnek teşkil eder. Bu politika transferi hem yerel aktörlerin çabalarını (Türk akademisyenleri ve politika girişimcisi olarak hareket eden bürokratları) hem de yabancı aktörleri (BIT teknik yardım sağlamış ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği fon sağlamıştır) içerir. Birleşik Krallık’taki BIT ve Ankara’daki Birleşik Krallık Büyükelçiliği bu politika transferi sürecini desteklemiş ve bu süreçte kritik aktörler olmuşlardır. Buna ek olarak, Ticaret Bakanlığı’ndaki uzmanlar bu sürecin gelişiminde politika girişimcisi olarak önemli rol oynamışlardır.

Politika yapıcılar, başka bir ülkenin uyguladığı politikayı kendi ülkelerine transfer ederken resmi ya da gayri resmi pek çok yöntem kullanır. Resmi yöntemler; sosyal deneyler, mikrosimülasyon vb. modellerdir. Diğer yöntemler ise; tavsiye veya uzmanların önerileri; kişisel tecrübeler, analoji gibi yöntemlerdir. Analoji yönteminin çeşitli kaynakları vardır; diğer devlet birimlerinin karşı karşıya kaldığı problemlerle ilgili olarak benzer tecrübeler, geçmişte yaşanmış benzer problemlere yönelik programlar gibi kaynaklardır (Mossberger ve Wolman,2003, s.428).

Politika transferi, başka bir kurumun ya da devletin tecrübelerinden, fikirlerinden faydalanılarak analoji yoluyla karar verme biçimidir. Politika transferi alanında analoji yönteminin kullanılması sosyal deney ya da mikrosimülasyon yöntemine göre daha gayri-resmidir. Ayrıca, bazı zorlukları vardır. Politik sistemlerdeki ve politika çevrelerindeki farklılıklar, hatta aynı ülke içerisinde bile bölgesel farklılıkların bulunması uluslararası politika transferi önündeki önemli engellerden biridir. Politika transferi, diğer ülkelerde yürürlükte olan programlar hakkında farkındalık ve bilgi gerektirdiği kadar; politikanın uygulanacağı yeni ortam ve çevre hakkında da kapsamlı bilgi gerektirir (Mossberger ve Wolman,2003, s.428-430)

Transfer edilecek yeni politikanın, bulunduğu orijinal ortamdaki belirgin özellikleri ve transfer edilecek ülkedeki ortamdan farklarının uygulama ve sonuçlar açısından önem teşkil edip etmeyeceği değerlendirilmelidir. Politikanın uygulanmasını destekleyecek yasal, politik veya örgütsel yapılar var mıdır? Bürokrasinin tutumu ne olacaktır? Bir ülkedeki kültürel inanışlar ve kamuoyu buna engel midir? Çıkar grupları politika transferini nasıl etkileyecektir? Transfer edilecek politika, transfer yapılan ülkenin ekonomik yapısına uyum sağlayacak mıdır? Ülke bu politikayı destekleyecek kaynaklara sahip midir?

Bir politika transferi yapılırken, politika olduğu gibi alınmak zorunda değildir. Politika bazı değişikliklerle uygulanabilir ya da reddedilebilir. Burada önemli olan nokta; uygulama hakkında yeterli bilgiye sahip olunması ve problemin doğası, amaçlar, politika performansı ve politika çevresi hakkında değerlendirmelerin doğru yapılmasıdır (Mossberger ve Wolman,2003, s.431). Örneğin, Birleşik Krallık'ta dürtme yaklaşımının uygulanması ABD'dekinden farklı bir biçimde gelişmiştir. Bu algılama farkı ABD ve Birleşik Krallık arasındaki farklı politik iklimden kaynaklanmaktadır. ABD'de dürtme uygulaması, insanların yaşamına daha fazla devlet müdahalesini içerirken, İngiltere'deki uygulama daha az düzeyde ve dolaylı devlet müdahalesini içermektedir (Pykett ve Jones, 2014, s. 63).

Bu anlamda en tartışmalı noktalardan birisi kanıtı toplanmış ve başarılı olmuş uygulamaların doğrudan ülkemize adapte edilip edilemeyeceğidir. Çoğu davranışsal kamu politikası müdahalesi yurtdışında yıllardır başarıyla uygulanmaktadır. Ancak, pek çok alanda işe yarayan kıyasçılık (*benchmarking*) uygulaması davranışsal alanda pek başarılı sonuçlar vermeyebilir. Birakin farklı ülkelerdeki uygulamaları aynen almayı, aynı ülkenin içinde farklı demografik grupların aynı mesajlara farklı tepkiler verdiği yapılan çalışmalarda açıkça ortaya konmuştur. Bu bakımdan kanıt odaklı politika anlayışının kamuda ana akım haline gelmesi için, mümkün olduğunca farklı kurumun farklı alanlarda bu deneyleri gerçekleştirmesi ve sonuç alması bu yaklaşımın kökleşmesi için oldukça önemlidir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 12).

Transfer edilecek yeni politikanın, bulunduğu orijinal ortamdaki yeri ve özellikleri de sonuçlara açısından önem teşkil edebilir. Türkiye'deki dürtme birimi, bu politika transferini tetikleyen politika girişimcilerinin Ticaret Bakanlığı'nda olmasından dolayı

bu Bakanlık'ta kurulmuştur. Ancak, Türkiye gibi yönetsel açıdan oldukça merkezi olan bir ülkede, böyle bir birimin ideal yeri Cumhurbaşkanlığı olmalıdır. Benzer olarak, Birleşik Krallık'ta BIT, Başbakanlığa bağlı bir birimdir. Bu nedenle, eğer davranışsal kamu politikaları, Türkiye'deki her kurumda uygulanacaksa, bu birimin, planlama, koordinasyon ve yürütme için ideal yönetsel yeri Cumhurbaşkanlığı olmalıdır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.9-15). Yılmaz ve Canbazer (2020, s. 1848) benzer bir görüşü dile getirerek, davranışsal kamu politikası yaklaşımının Türk kamu bürokrasisinde kurumsallaşmasına rağmen, bu birimin diğer kamu kurumları üzerinde herhangi bir sorumluluğu ve otoritesi bulunmamaktadır.

3.2.6. Türkiye ile Diğer Ülkelerin DKP Uygulamalarının Karşılaştırılması

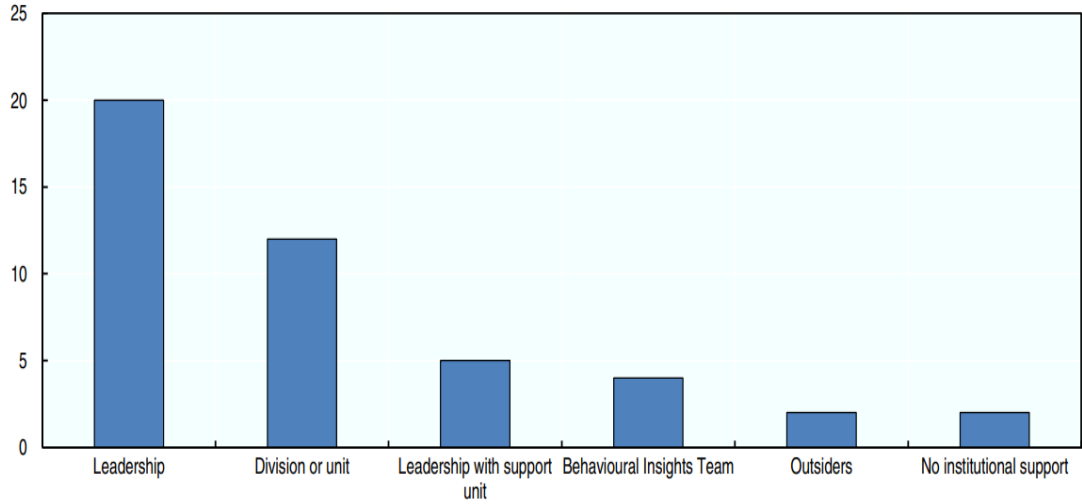
Davranışsal öngörüler kim ve nasıl uygulamaktadır?

OECD tarafından yapılan ankete göre, davranışsal öngörüler genellikle örgütlerin liderleri tarafından tanıtılmakta ve davranışsal öngörülerin kullanımı örgütlerin üst düzey yönetimi tarafından desteklenmektedir. Bu konuda kapasite ve yeteneklerin geliştirilmesi için BIT, SBST gibi kurumlardan yardım alınmaktadır. OECD'nin anketinde, 20 kurumda, bu destek kurum yöneticileri ve üst düzey yönetimden ya da doğrudan bakandan gelmektedir. 12 kurumda ise, davranışsal öngörü uygulamaları ekonomik analiz ya da istatistik gibi alanlarda uzman olan birimler ya da kurumlar tarafından uygulanabilmektedir. Ya da liderliğin bu konudaki desteğiyle beraber her ikisinin bir kombinasyonu olabilir. 4 kurumda ise, davranışsal öngörüler, bu konuya adanmış bir birim ya da inovasyon birimi tarafından uygulanmaktadır. Hiçbir lider desteğinin ya da özellikle güçlü bir kurumsal desteğin olmadığı yerlerde ise, davranışsal öngörüler bireysel girişim ya da dışsal destek (genellikle dış fon) yoluyla uygulanmaktadır (OECD, 2017, s. 32). Aşağıda bu anlatılanlar tablo şeklinde gösterilmiştir:

Tablo 5: Davranışsal Öngörülerin Uygulanmasını Kurumsal Olarak Kim Desteklemiştir?

Toplam yanıtlayan: 60

Kaynak: OECD 2016 Behavioural Insights Case Study Survey Dataset.

Türkiye’de ise davranışsal öngörülerin oluşma sürecinde lider desteği, özellikle de ‘bakan’ düzeyinde olmuştur. Bu bakımdan Türkiye’de de dünyadaki uygulamalara paralel bir seyrin izlendiği söylenebilir. Ancak, Türkiye’de davranışsal öngörülerin yerleşmesinde sadece politik destek etkili olmamıştır. Bakanlık uzmanlarının eğitim almak amacıyla Birleşik Krallık ‘a giderek bu yaklaşımla tanışmaları, BIT’nin teknik anlamda sağladığı yardımlar ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği’nin sağladığı fon da bu yaklaşımın Türkiye’de uygulanmasında etkili olmuştur. Bu bakımdan OECD’nin yukarıda sıraladığı kategorilerden bazılarının bir kombinasyonu, bu yaklaşımın etkili olmasında rol oynamıştır denilebilir.

Davranışsal Öngörüler Örgütsel Yapının Neresinde Bulunmaktadır?

OECD tarafından yapılan çalışmaya göre, dünyada davranışsal öngörülerin uygulanmasında genel olarak 3 kategori hâkimdir. Yaygın model olarak adlandırılacak modele göre departmandaki bir birim davranışsal öngörülerini uygulamaktadır. Merkezi modelde ise, devletin merkezinde (örneğin, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık vb) uzmanlaşmış birimler devlette davranışsal öngörülerini uygulamaktadır. Proje modelinde ise, uzmanlaşmış takımlar proje temelli

çalışmaktadır (OECD, 2017, s.35). Dürtme birimlerinin örgütsel yapıda nerede rol aldığına yönelik diğer bir açıklamaya göreyse, dünya genelinde ülkeler incelendiğinde hükümet düzeyinde davranışsal bilimlerin uygulanmasının iki farklı düzeyde gerçekleştiği görülmektedir: Yapılandırılmış yaklaşım ve organik/kişi güdümlü yaklaşım. Bazen bu yaklaşımların her ikisi de aynı ülkede bir arada bulunabilir. Yapılandırılmış yaklaşıma göre, bir birim ya da takım bir devlet kurumu bünyesinde resmi olarak kurulmuştur ve bu birim devlet kurumunun örgütsel yapısının bir parçası olarak tanımlanmıştır. Organik/kişi güdümlü yaklaşımdaysa, hükümette yer alan bireyler davranışsal öngörülerle ilgili müdahaleleri dışsal ortakların desteğiyle ya da onlar olmaksızın uygularlar (Zeina vd., 2019, s.7).

Fadi Makki Türkiye’de gerçekleştirilen Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı’nda gelişmekte olan ülkelerde kurulan dürtme birimlerinden elde edilen tecrübeleri aktarmıştır. Özellikle Lübnan, Kuveyt, Mısır ve Umman gibi Ortadoğu ülkelerinden çıkarılan dersleri anlatmıştır (2020, Ticaret Bakanlığı).

Edinilen tecrübelerden çıkarılan bazı önemli noktaları konferansta anlatmıştır:

- i. Pek çok dürtme şekli vardır: Doğrudan devlet tarafından uygulanan, üniversiteler tarafından uygulanan ve sosyal amaçlı örgütler tarafından uygulanan.
- ii. Dürtme birimi kurmada en temel iki yaklaşım vardır: Politika tasarlanmadan önce deney yapmak ya da bir birimin kurulmasından sonra deneylere başlamak.
- iii. Birimlerin kurumlardaki yeri de değişim göstermektedir. Üst makamlarda lidere rapor verilir. Bakanlık düzeyinde ise bakana rapor verilir. Bazı durumlarda da bakanlıklar arasında iş birliği halinde örgütlenme vardır.

Bu kategorilere bakıldığında Türkiye, ‘yaygın model’in içerisine dâhil edilebilir. Davranışsal kamu politikaları bu bakımdan Türkiye’de bürokrasi içerisinde kendisine bir yer edinmiş ve kurumsallaşmış görünmektedir. Dış ticaret alanında birimin çalışmaları olmakla beraber, bundan bağımsız olarak çeşitli kurumların istihdam, çevre ve emeklilik gibi alanlarda tekil kamu sektörü projeleri de vardır. Her ne kadar davranışsal kamu politikaları yaklaşımının politika belgelerinde görünürlüğü artmış olsa da, Türkiye’deki DKP yaklaşımının uygulama alanı kısıtlı kalmıştır. DKP yaklaşımı

kurumsallaşmış olmakla beraber, bu yaklaşımı uygulayan kurumsal yapının bu yaklaşımı tüm kamu politikalarına eklemeye yetkisinden yoksun olduğu görülmektedir. Yine de farklı kamu kurumlarının zaman zaman davranışsal yaklaşımlardan faydalanması nedeniyle, DKP'nin Türkiye'de kamu politikası yapımında belirli bir merkeze bağlı olmaksızın yaygınlaştığı söylenebilir (Yılmaz ve Canbazer, 2020, s. 1847-1848).

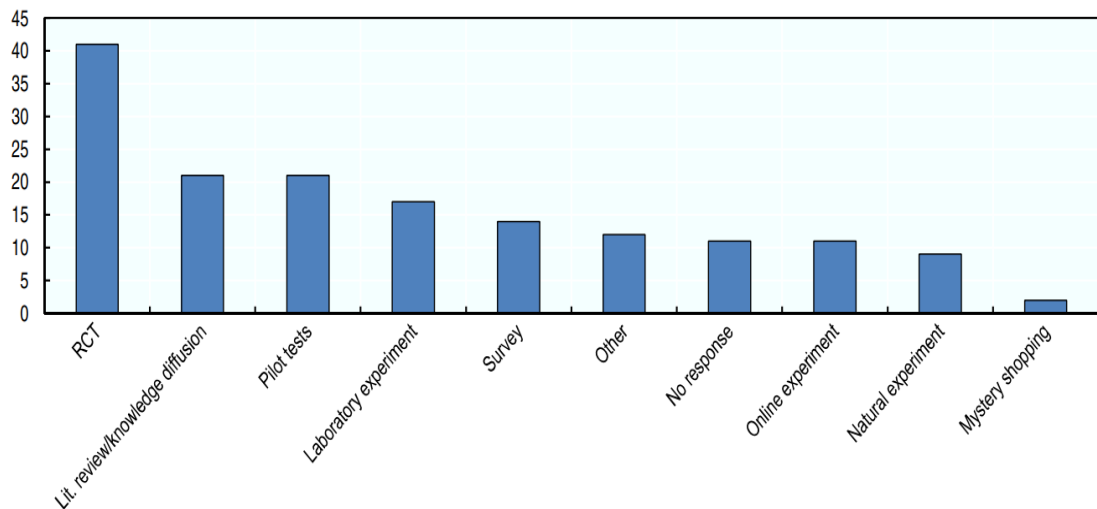
Türkiye 2018'de parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş yapmıştır. Bu idari dönüşüm içerisinde Türk dürtme birimi, Cumhurbaşkanlığı idaresinin bir parçası olan ve doğrudan Cumhurbaşkanı'na rapor veren bir ya da birden fazla politika kuruluna idari olarak bağlanabilir (Ciner ve Uz, 2020).

Metodoloji

Davranışsal öngörüler, örgütsel karar verme sürecini bilginin elde edilmesi yönünden iki yolla etkilemektedir. Birincisi, literatür taraması (ya tesadüfen keşif ya da bilinçli araştırma) yoluyla; diğeri ise, rastgele kontrol deneyi, laboratuvar çalışması ya da anket gibi yöntemlerle bilginin doğrudan elde edilmesidir (OECD, 2017, s.40)

Tablo 6: Dürtme Uygulamalarında Kullanılan Metodoloji

Toplam Vaka Çalışması: 159

Kaynak: OECD 2016 Behavioural Insights Case Study Survey Dataset.

Türkiye’de Ticaret Bakanlığı’nın aksiyon planında davranışsal öngörülerle ilgili kullanılan yönteme yer verilmiştir. Buna göre dünyadaki iyi uygulamalar literatür taraması yoluyla incelenmektedir. Ayrıca bu alanda ‘Akademik Kurul’ ile görüş alışverişinde bulunulmaktadır. Ayrıca Türkiye ilk rastgele kontrol deneyi çalışmasını dış ticaret alanında yapmıştır. Bu bakımdan metod olarak hem literatür taraması hem rastgele kontrol deneyi gibi doğrudan bilgi edinmeye yönelik yöntemler kullanılmaktadır.

Değerlendirme ve Etki

Kamu politikasında ‘norm’ kabul edilen yaklaşıma davranışsal kamu politikalarının getirdiği en önemli yenilik, davranışsal öngörülerin önce bir örneklem üzerinde test edilmesidir. Deney sonuçlarını ve etkilerini değerlendirmek, neyin işe yarayıp neyin işe yaramayacağına dair herhangi bir varsayımda bulunmak özellikle önemlidir. Aynı zamanda müdahalenin tek seferlik bir etkiye mi sahip olduğu yoksa kalıcı bir değişime mi neden olduğunu anlamak için politikalar zaman içinde gözlemlenmelidir. OECD tarafından yapılan çalışmada, bildirilen alan araştırmalarının 57’si için değerlendirme yapılmıştır, ancak çalışmaların çoğunda bu konuda bir şey yapılmamıştır. Bu anlamda değerlendirme konusundaki eksiklik, davranışsal öngörülerin uygulanmasında potansiyel etkiyi zayıflatıcı ve dolayısıyla da geliştirilmesi gereken bir alandır (OECD, 2017, s.43).

Deney yapmanın somut politika değişikliğine ne ölçüde yol açtığına dair kanıtlar net değildir. Davranışsal kamu politikalarını daha uzun süredir uygulayan ülkeler büyük ölçüde, çoğunlukla uygulamayı iyileştirmeye yönelik değişikliklere odaklanmışlardır (Örneğin, vergi mükelleflerine mektup, bilgiye erişim, varsayılan seçenek vb.). Günümüzde davranışsal öngörülerin politika tasarımında kullanılmasına yönelik bir eğilim olsa da, bu henüz yaygın değildir. Ayrıca çok yaygın olmamakla beraber davranışsal öngörüler kamu yönetiminde örgütsel değişimi sağlamak için de kullanılmaktadır (OECD,2017, s.43).

Türkiye’ye baktığımızda Ticaret Bakanlığı’nın yürüttüğü ilk deneyin sonuçlarının değerlendirilmesi yayınlanmamıştır ancak ‘Senin Kararın mı’ adlı kitapçıkta değerlendirmeye yönelik bilgilerin bir kısmına yer verilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 114). Türkiye’de uygulanan bu rastgele kontrol deneyi de kamu politikası

tasarımından ziyade uygulamaya yönelik davranışsal öngörülerin kullanımına örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte, Ticaret Bakanlığı Aksiyon Planı'nda çalışma verimliliği ile ilgili potansiyel müdahale alanları belirlenmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 165).

Diğer yenilikçi yaklaşımlarda olduğu gibi davranışsal bilimlerin kamu politikasına uygulanması konusunda da bazı tartışmalı noktalar vardır. Özellikle pek çok kamu kurumunun riskten kaçınma kültürüne ve bürokratik bir yapıya sahip olduğu göz önüne alındığında, tartışmalar bu yaklaşımın sadece bir moda mı yoksa kalıcı bir yaklaşım mı olduğu üzerine odaklanmaktadır. Her şeyden önce, kamu kurumlarına yenilikçi bir yaklaşımın nüfuz edip yerleşebilmesi karmaşık bir süreçtir. Günümüzde davranışsal kamu politikaları alanında öncü olarak nitelendirilebilecek Birleşik Krallık ve Hollanda gibi ülkeler bu yaklaşımın politika tasarım ve uygulama süreçlerinde standartlaşması ve bu bakımdan yaklaşımın kurumlarda yerleşik hale gelmesi ve olgunlaşması aşamasındadır. Dünya genelinde davranışsal öngörülerin kamu politikasına uygulanmasının yayılımı özellikle derinlik açısından sınırlı kalmaktadır. Davranışsal öngörülerin küresel anlamda yayılımını gösteren haritalar, bu alandaki pek çok yeni çabanın ya keşif aşamasında ya da pilot aşamada olduğunu göstermektedir. Kamu sektöründe davranışsal bilimlerin faydaları ve bu alana yatırım yapmanın getirileri konusunda bir netlik olmadığı sürece, riskten kaçınan ya da kaynak kıtlığı olan kurumlar bu yaklaşımı uygulamaya gönülsüz olacaklardır. Davranışsal kamu politikası yaklaşımının oldukça yerleşmiş olduğu ülkelerde bile davranışsal bilimlerin ne derecede politika tasarımı ve uygulanması sürecinde kullanılacağı henüz netleşmiş değildir. (Zeina vd., 2019, s. 9-10).

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle dünyada DKP uygulamalarıyla ilgili bir genel değerlendirme yapılacak, sonrasında Türkiye'ye özgü koşullar sebebiyle Türkiye'deki DKP uygulamaları ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Bu tezde, ilk olarak farklı ülkelerde davranışsal kamu politikası (DKP) yaklaşımının nasıl ortaya çıktığı, bu süreçte hangi disiplinlerin bilgi ve bulgularından faydalandığı, DKP'nin birçok ülkedeki uygulama örnekleri ve bunlardan elde edilen tecrübeler analiz edilmiştir. Takiben gelişmiş ülkelerin DKP uygulamalarından elde ettiği tecrübelerinden Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin çıkarabileceği dersler ve uygulamaların başarısına engel teşkil edebilecek unsurlar ele alınmıştır. Ancak bu yapılırken gelişmiş ülkelerin kendine özgü politik ve kültürel bağlamları da göz önüne alınmıştır. Bu anlamda Türkiye'de oluşturulan DKP/dürme biriminin kuruluş ve gelişim sürecinden çıkarılacak dersler, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için de faydalı dersler içermektedir.

DKP uygulaması dünyada giderek yaygınlaşmasına rağmen, bu uygulamalar beraberinde bazı engelleri ve sınırlılıkları da getirmektedir. Bu sınırlılık ve engellerden ilk olarak sayılabilecek olanları dışsal geçerlilik ve kültürel farklardır. Davranışsal bilimlerin uygulanması ile elde edilen veriler ve DKP yaklaşımının test edildiği küçük örneklemeler diğer alanlara genelleştirilemeyebilir. Yani bu bulguların genelleştirilmesi bir sorun teşkil etmektedir. Bugüne kadar davranışsal müdahalelerin genel nüfusta anlamlı bir davranış değişimine neden olup olmadığı konusu oldukça az sayıda çalışmada bilimsel olarak değerlendirilmiştir. Dışsal geçerliliğe paralel olarak davranışsal müdahaleler tüm bağlamlarda etkili olmayabilir (John, 2018, s. 95).

Davranış bilimciler, politika sürecinde kullanılmak üzere insan davranışının gerçekçi bir modelini oluşturmaya çalışırlar. Ancak bunu yaparken insan davranışını genel bir kategori haline sokarak çoğu zaman kültürel ve ulusal farklılıkları yeterince dikkate

almayıp ihmal etmektedirler. Henrich'in de (2010'dan aktaran: Sanders vd., 2018, s. 154-155) belirttiği gibi, dünyadaki pek çok insan Batılı, zenginleşmiş ve eğitilmiş değildir ve endüstrileşmiş ülkelerde yaşamamaktadır. Ancak davranışsal bilimlerin deneylerinde yer verilen katılımcıların çoğu böyledir. Bu durum aynı müdahalelerin farklı bağlamlarda da geçerli ve etkin olmasını engelleyebilmektedir. Örneğin, Batı toplumlarının, Asya toplumlarına göre daha bireysel ve otonom aktörlerden oluştuğuyla ilgili güçlü bulgular vardır. Bu farklılık belirli DKP müdahalelerinin etkinliğini de etkileyebilmektedir. Örneğin, Bond ve Smiths'in çalışmaları (1996'dan aktaran: Sanders vd., 2018, s. 155) sosyal norm etkisinin Batılı olmayan toplumlarda daha baskın olacağını göstermektedir.

Yüksek gelire sahip ülkelerde faydası doğrulanmış davranışsal müdahaleler gelişmekte olan ülkeler için doğru bir yöntem olmayabilir. Örneğin; sosyal normların kullanımı vergi gelirini artırmak için altın kural olarak uzun zamandan beri uygulanmaktadır (Mesela, "Vatandaşların %95'i vergi gelirini ödüyor; siz ödemeyen %5'lik kesimdesiniz" mesajı gibi). Ancak orta gelir grubuna giren bir ülke olan Polonya'da, Dünya Bankası'nın 150.000 kişi üzerinde yaptığı bir deneye göre, cezalandırıcı bir dil kullanmak vergilerin ödenme oranını artırmıştır. Bu deney, güçlü davranışsal etkilerin bile farklı bağlamlara transfer edilemeyeceğini göstermiştir (Dalton, 2018). Bu bakımdan bu engeli aşabilmenin bir yolu, mümkün olduğunca farklı sayı ve nitelikteki kurumun farklı alanlarda DKP deneyleri gerçekleştirmesi ve sonuç alması ile olabilir. (Ticaret Bakanlığı, 2018, s. 12). Bu çerçevede, önce yerel düzeyde pilot çalışmalar yapıp, daha sonra bu uygulamalar tüm ülkeye yaygınlaştırılabilir.

Davranışsal kamu politikası yaklaşımının uygulanmasından doğacak ikinci bir sınırlılık ise uzun dönem etkidir. Dürtme ve benzeri müdahalelere yönelik temel bir eleştiri, bu müdahalelerin geleneksel kamu politikası müdahalelerine göre daha düşük düzeyde bir etkili olduğu yönündedir. Oldukça ufak dokunuşlar içeren bu sınırlı müdahaleler davranışları kalıcı olarak değiştirmekten ve temel toplumsal problemlerin çözümüne katkıda bulunmaktan uzaktır.

Bununla beraber davranışsal öngörüler, sonuca %10'dan daha az bir oranda etki etmelerine rağmen, oldukça ucuz ve basit yöntemler içerdiklerinden ve maliyetlerinin düşüklüğünden dolayı da tercih edilmektedir. Bu tür müdahaleler uzun süreli etki

yaratmaktansa, daha çok kısa süreli bir etki yaratmaktadırlar. Yani bir kurumun davranışsal öngörülerden yola çıkılarak tasarlanmış bir program neticesinde, ilk anda çıktılarda iyileşme elde etmesi mümkündür. Ancak bu değişimin zaman içinde kalıcı olup olmadığı da oldukça önemlidir (John, 2018, s.54). Diğer bir deyişle, “bir davranışın ne kadar devam edeceğine, yani etkisinin ne kadar süreceğine dair kanıtlardan yoksunuz” denilebilir. Yapılan davranışsal müdahalelerin uzun dönemli etkilerine dair bilinenler oldukça azdır. Kamu yöneticileri ve akademisyenler ana çıktı ölçüsünün sadece gelecekte ölçümlenebileceği çalışmaları seçmekten nadiren kaçınılmaktadırlar. Bu yüzden, davranışsal kamu politikası yaklaşımını uygulayan kamu yöneticileri uzun dönem çıktılar ile kısa dönem çıktılar arasında bir denge kurabilmeli ve böylece devam eden destek ve fonları alabilmek için çalışmalarını haklı gösterebilmelidirler. Ayrıca personelin ve gündemin zamanla değişebileceği de unutulmamalıdır (Sanders vd., 2018, s. 148). Bir alternatif olarak, dürtme, düşük maliyetli bir yöntem olduğundan bu ‘dürtme’ler zaman içinde tekrarlanabilir. Böylelikle uzun dönem etkilerin ortaya çıkması sağlanabilir (John, 2018, s.94).

Davranışsal kamu politikası uygulamaları genellikle sosyal etkiyi göz ardı etmektedir. Davranışsal iktisat, neoklasik iktisatın ‘homo economicus’ kavramına karşı, rasyonaliteden sapmaları vurgulayan ‘homo-psychologicus’ kavramına odaklanmıştır. Ancak davranışsal iktisat sorunun çözümü için insanın toplumsal varlığını devreye sokmak yerine, homo economicus’un yerine geçecek yeni bir bireysel insanüstüne odaklanmıştır (Koray, 2020, s. 34). Koray’a göre neoklasik iktisat Newtoncu bir yaklaşıma sahiptir. Newton mekaniği, maddenin etkileşimini madde parçacıklarına atfedilen özelliklerden türetir. Einstein’ın Görecelik Kuramı’na göre ise, maddenin davranış şeklini belirleyen, içinde yer aldığı uzayın yapısıdır. Toplumsal yapı tek tek bireylerin ötesine geçmektedir ve bireylerin üstünde yer alan bir varlığa sahiptir (Koray, 2020, s.34). Davranışsal kamu politikası alanında yapılan pek çok çalışma ve deney, kişinin davranışlarını bireysel düzeyde incelemektedir. Sosyal psikolojide de, durumsal etmenlerin rolünün hafife alınması, insanların davranışlarını etkileyen içsel, yatkinlıklara bağlı etmenlerin rolüne ise olduğundan daha fazla değer biçilmesi ‘temel yükleme hatası’ olarak adlandırılmaktadır (Aronson vd., 2012, s. 45).

Erişen ve Erişen’e göre (2020, s. 857) sosyal ağlardaki ilişkiler insanların politika hakkında düşünme biçimlerini etkilemektedir. Kişinin içinde bulunduğu sosyal ağa,

güçlü bir biçimde bağlı olması siyasi düşünme biçiminin düşük kalitede olmasına yol açmaktadır. Özellikle sıkı bir biçimde kenetlenmiş sosyal ağlar, bireylerin düşünme kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Davranışsal bilimlerin kamu politikasına uygulandığı pek çok örnekte basit, tek yönlü bir etki oluşturma amaçlanır: kamu sektörü genellikle bireyi, örgütü ya da toplumu etkilemeye çalışır. Ancak, bireyler, örgütler veya gruplar arasında oluşabilecek etkiyi dışlamaktadır. Sacerdate'nin (2001'den aktaran: Sanders vd. (2018, s. 160) sosyal etkiyle ilgili bir çalışmada, Dartmouth College'daki lisans öğrencilerini birbirlerine rastgele oda arkadaşı olarak tayin etmiştir. Bu çalışmada, mekânsal yakınlığın ve bunun sonucunda oluşan sosyal ilişkilerin kişilerin ilk senenin sonunda aldıkları notları etkilediği görülmüştür. Burada rastgele bir atanma olsa da bu deneyde kişilerin geliştirdikleri arkadaşlıklar rastgele olmamıştır. Davranışsal bilimin ana odak noktasının bireysel karar verme süreci olduğu ve bu nedenle sosyal ağlar ve sistem düşüncesi ile ilgili kuramlardan gelecek verileri göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmesi de davranışsal kamu politikaları geliştirilirken dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Davranışsal iktisat ve buna dayanan dürtme, davranışsal kamu politikası gibi yaklaşımlar genellikle bireyin davranışlarını değiştirmeye odaklanmaktadır. İnsanı bulunduğu toplumdaki sosyal ağlardan yalıtılmış bir biçimde değerlendirmek ve sosyal etkinin gücünü hesaba katmamak bu tip politikaların etkinliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda davranışsal kamu politikalarının sosyal etkinin, kurumsal bağlamın ve sosyal ağların gücünü de hesaba katarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Davranışsal kamu politikası alanının dünyada giderek genişlemesine rağmen bu alanda göze çarpan en önemli problemlerden biri de, seçilmiş ve atanmış devlet görevlilerinin de tıpkı vatandaşlar gibi aynı zihinsel kısa yollar ve yanlılıklardan etkilenecek olmasıdır. Bu nokta, literatürde fazla dile getirilmeyen ancak oldukça önemli bir konudur (Behavioral Government, BIT Report, s. 15). Herbert Simon ve Dwight Waldo gibi kamu yönetimi alanının önde gelen akademisyenleri, psikoloji alanında yapılan araştırmaların kamu yönetimi disiplini açısından oldukça önemli olduğunu sıklıkla dile getirmişlerdir. Simon bu konuda, yönetimin saf bir bilim dalı olabilmesi için sosyal psikoloji temeline dayanması gerektiğini ifade etmiştir (Simon, 1947, s.202'den aktaran: Olsen ve Tummers, s.45). Brest (2013'den aktaran: John, 2018, s. 136) kamu

politikası yapım literatürünü incelemiş ve politika yapımcıların da pek çok davranışsal hataya düştüğünü göstermiştir: Geri görüş önyargısı, kayıptan kaçınma, aşırı özgüven, grupdüşüncesi (*groupthink*), kararlar alınırken duygusal davranma vb. DKP yaklaşımı sadece ölçülebilir, hızlı sonuç alınabilecek alanlarda ve genellikle politika uygulanmasını kolaylaştırmak adına uygulanmaktadır. Ancak aynı yaklaşım, vatandaşlarla benzer zihinsel yanlılıklara sahip bürokrasinin karar verme sürecinin iyileştirilmesi için de kullanılabilir. Bu anlamda bürokraside toptan bir zihniyet dönüşümü sağlayabilmek adına birimlere ve birimlerde çalışan uzman, bürokratlar davranışsal iktisat okuryazarlığı gibi eğitimler verilebilir. Bu alanda çalıştaylar gerçekleştirilebilir. Bu yönde verilen eğitimler yoluyla bürokraside yer alan kişilere bir ölçüde farkındalık kazandırılabilir.

Atanmış ve seçilmişlerin ötesinde DKP kuram ve uygulaması, devlet yapılanmasını da önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir: Günümüzde davranışsal kamu politikası alanındaki literatür genellikle davranışsal öğelerin, kamu politikası uygulaması aşamasında ‘test et, öğren, uygula’ gibi kanıta odaklı yönüne vurgu yapmış ve uygulanan politikanın vatandaşların politikaya verecekleri tepki ve vatandaşlar üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Oysa ki davranışsal öğelerin uygulanabileceği pek çok bağlam vardır. Bunlardan bir tanesi de kamu görevlilerinin zihniyetinin dönüşümünü içeren BIT’in adlandırmasıyla ‘Davranışsal Devlet’ (Behavioral Government). Bu bağlamda davranışsal bilimler konusunda uzmanlardan oluşan ‘What Works Centres’ 2011’den 2015’e kadar, Birleşik Krallık’ta politika yapımcılar ve uzmanlar tarafından kullanılan kanıtları güçlendirmek için kurulmuştur. Bu kuruluşların ortak amacı; kanıtları sıralamak ve bu kanıtların hangilerinin işe yarayıp hangilerinin işe yaramadığını kamu görevlilerinin ve uzmanların kullanımına sunmaktır (Halpern, t.y.). ‘What Works’ doğru kararlar alınabilmesi için eldeki en iyi kanıtların bu karar verme sürecinde kullanılması prensibine dayanmaktadır. Eğer kanıt yoksa, karar vericiler oldukça karmaşık yöntemler kullanarak neyin işe yaradığını bulmak zorundadırlar.

Bu kuruluşların (What Works) ortaya çıkışı, kamu hizmeti ve kamu politikası alanında sessiz bir devrim oluşturmuştur. Sistemin bu yeni öğeleri, yeni fikirleri sistematik şekilde test etme, kanıtları bir araya getirme ve bu kanıtları kolay ve erişilebilir bir

formda karar verici ve uygulayıcıların eline ulaştırma gibi görevler üstlenmektedirler. Bakan Oliver Letwin bu konuyla ilgili şunu ifade etmiştir: '10 ya da 20 yıl öncesine baktığımda, işleri nasıl yürüttüğümüzü düşündüğümde bu bana oldukça farklı ve tuhaf görünmektedir' (Halpern, t.y.).

Davranışsal kamu politikası, devletin teknolojik altyapısını geliştirmek için de çok önemli bir fırsat sunmaktadır. 'Dijital Devlet' kavramının kamuda yaygınlaşmaya başlamasıyla bu gelişmeden DKP uygulamalarında da faydalanılmaya başlanmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık DKP Birimi BIT, kamu sektöründe birçok DKP fikrini test etmek için dijital müdahaleler kullanmaya başlamıştır. Bu müdahalelerden biri, insanlara sigarayı bırakmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış bir web sayfasının alternatif formlarının test edilmesidir. Benzer şekilde, gençlere kariyer tavsiyeleri vermek ya da vatandaşları organ bağışına katılımını sağlamak için web sayfalarının çeşitli sürümleri test edilmektedir (Halpern, t.y.).

Aradaki bu sinerjiden dolayı e-Devlet sistemleri ve açık veri gibi yenilikçi yaklaşımların uygulanması DKP yaklaşımının yerleşebilmesi açısından da oldukça önemlidir. Doğru ve güvenilir veri, davranışsal öngörülerin uygulanmasında en önemli unsurdur. Deneysel yaklaşım ve akademik bulguların kullanımı da oldukça önemlidir. Veri, kanıt demek değildir. Davranışsal bilimlerin sunduğu bulgular, kamu kurumlarının ellerindeki verileri rafine etmeleri için ve ellerindeki verilerin kanıtla dönüşebilmesi için deneyler örneğinde olduğu gibi kullanılmalıdır (OECD, 2017, s.55).

Bu deneysel yaklaşımın doğru sonuçları vermesi açısından da bazı noktalara önem vermek gerekmektedir. Gözlemlenen sonuçların aynı bağlamda ve ortamda doğruluğunu garantilemek için deney tekrarlanmalıdır. Ayrıca diğer bağlam ve ortamlarda da deneyin tekrarlanması gerekir. Nüfusun belirli bir kesiminde işleyen müdahale diğer kesiminde sonuç vermeyebilir. Ayrıca kısa dönem ve uzun dönem etki gözlemlenmelidir. Davranışsal müdahalelerin sürekli olarak gözlemlenmesi insan davranışlarında 'alışkanlık' haline gelen değişimlerin daha iyi anlaşılmasına yol açar (OECD, 2017, s. 56).

Buna ek olarak, gelecekte yapılacak araştırmalar davranışsal kamu politikası tasarımı ve uygulaması konusunda kültürlerarası konulara odaklanabilir. Çünkü bu alanda yapılan

çalışmaların büyük çoğunluğu gelişmiş Batı ülkelerinde yapılmıştır ve bu bakımdan bu ülkelerin bakış açısını yansıtmaktadır. Daha uluslararası bir yaklaşımla yapılacak çalışmalar davranışsal kamu politikasında ülkelerin durumunu büyük resimde karşılaştırmalı olarak görmeyi sağlayabilir (Kasdan, 2020, s. 615'den aktaran: Kusseven ve Yıldız, 2021, s. 13).

Türkiye'deki DKP Uygulamasının Değerlendirmesi

Dünyada dürtme ve benzeri politikaların ortaya çıkmasına paralel olarak Türkiye'de de özellikle davranışsal iktisat ve sosyal psikoloji disiplinlerinin sunduğu verilerden bir anlamda faydalanılmaktaydı. Özellikle halkla ilişkiler firmaları ve araştırma kuruluşları bu alanı bir anlamda domine etmiştir. Bu kuruluşlar davranışsal iktisat prensiplerini kullanarak yaptıkları çalışmaları kamu kurumlarına ya da siyasetçilere satmaktadır. Bu anlamda kamu kurumlarına bu yönde bir hizmet verilmektedir. Ayrıca sosyal medya üzerinden reklam kampanyaları ile çok daha hızlı bir şekilde sonuç alındığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de kurulan Davranışsal Kamu Politikaları Birimi'ni bunlardan ayırt etmek gerekmektedir. Şöyle ki, DKP Birimi Türkiye'de ilk defa resmi bir şekilde kamu politikalarında kanıt/odaklı yaklaşımı benimseyen ilk devlet birimidir. Bürokraside ilk defa uygulanması ve bu alanda ilk RCT deneyinin yapılması bakımından bürokrasi için oldukça yenilikçi bir yaklaşımdır. Kamu politikası perspektifinden bakıldığında, Türkiye'de bir DKP biriminin kurulması süreci politika transferi ve politika girişimciliğinin iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Bu politika transferi süreci hem yerel aktörleri (politika girişimcisi olarak hareket eden bürokratlar ve Türk akademisyenler), hem de yabancı aktörleri (Birleşik Krallık BIT biriminden alınan teknik destek ile Birleşik Krallık Büyükelçiliği tarafından sağlanan fon desteği) içermektedir (Kusseven ve Yıldız, 2021, s.11-12).

Türkiye'deki DKP birimi örneği, davranışsal kamu politikası birimlerinin başarısının pek çok faktörün varlığına bağlı olduğunu göstermiştir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.11). Dürtme/DKP birimlerinin oluşumu ve etkin bir şekilde işleyişi için en kritik koşul yüksek düzeyde politik desteğin olmasıdır. DKP'nin özellikle gelişmekte olan ülkelerde görece yeni bir kavram olmasından ötürü, dürtmeye karşı bürokratik şüpheyi ve direnci kırmak ve azaltmak için üst düzey ve sürdürülebilir politik destek çok önemlidir. Politik desteğin elde edilmesi zordur fakat kaybedilmesi oldukça kolaydır. Bu nedenle DKP

uygulamaları sonucunda ortaya çıkacak ‘hızlı kazanımlar’ devletin üst düzeyinde meşruluk kazanabilmek ve destek görebilmek için gereklidir. Bu hususu destekler mahiyette, Katar DKP Birimi’nin kurucusu Fadi Makki, Ticaret Bakanlığı’nda (2020) yaptığı konuşmada gelişmekte olan ülkeler için bazı önerilerde bulunmuştur. Buna göre, dürtme yaklaşımını yeni uygulamakta ya da uygulamak isteyen ülkelerde başarısı kanıtlanmış projelerin seçimi hızlı kazançlar sağlar. Böylelikle birim, başarısını kanıtlayarak bir güven ortamı yaratır.

Bundan sonraki süreçte ise, daha karmaşık deneyler yoluyla dürtmenin daha fazla kamu politikası alanına uygulanması, oldukça önemlidir. Bu deneyler başladıktan sonra hızlı kazanımlar ve daha basit projelerde ve bu projelere paralel olarak uygulanabilir. Büyük çaplı deneylerin amaca ulaşmada oldukça etkili olduğu gösterilmiştir. Ancak bu tip deneylerin bazı olumsuz etkileri olabilir. Örneğin, değerlendirmelerin hep büyük çaplı, zaman alan ve pahalı olduğuna dair bir olumsuz algı yaratabilir. Bundan dolayı, hızlı sonuç alınabilecek ve düşük maliyetli rastgele kontrol deneylerinin yapılabileceği alanlar önceden dikkatle belirlenmelidir. Örneğin, popüler bir DKP başlangıç uygulaması olarak vergilerini henüz ödememiş vatandaşlara mektuplar gönderilmesinin seçilmesi de bu nedenledir. Çünkü bu, hızlı sonuç alınabilecek ve düşük maliyetli bir alandır (Halpern, t.y.).

Davranışsal kamu politikalarının etkinliğinin kanıtlanması için gereken hızlı kazanımlara kriz zamanları gerçekleştirilen kimi uygulamalar da örnek gösterilebilir. Covid-19 Pandemisi bu tip krizlerin en iyi ve güncel örneklerinden biridir. Davranışsal kamu politikaları müdahaleleri, devletin pandemiye kontrol altına almak için koyduğu kurallar ve düzenlemelerin vatandaşlarca kabullenilmesini sağlamak amacıyla uygulanabilir (Aldemir & Kaya, 2020; Guan et al., 2021; Uehara & Sakurai, 2021).

DKP yaklaşımının başarısı için gerekli bir diğer faktör ise davranışsal kamu politikalarına adanmış ve bu konuda donanımlı bir profesyonel takımın varlığıdır. Böyle bir takımı bir kuruma/birimde uzun süre bir arada tutmak birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de oldukça zordur. Dolayısıyla, dürtme konusunda uzman bir kadroyu istikrarlı bir şekilde bir arada tutmak dürtme biriminin uzun dönemli başarısı için oldukça kritik bir faktördür. Türkiye’deki bir akademisyen, zaman içerisinde bu tezde incelenen DKP takımının temposunun ve eleman sayısının düştüğünü dile getirmiştir.

Türkiye'deki kurumsallaşma düzeyi açısından bakıldığında, takımın uzun dönemli istikrarı konusunda bu gelişme, olumsuz bir durumdur. Kurumsallaşma önemlidir, çünkü takımdaki kilit kişiler o kurumdan ayrıldıktan sonra DKP yaklaşımı eskisi gibi etkin bir şekilde uygulanmayabilir.

Davranışsal öngörülerin örgütlerde kurumsallaşabilmesi için gereken diğer ölçüt, özellikle davranışsal iktisat, sosyal psikoloji ve istatistik gibi alanlarda uzmanlaşmış personelin varlığıdır. Bu alanda uzmanlaşmış yeterli insan kaynağının bulunması başarı için oldukça önemlidir.

Diğer önemli husus ise, Avrupa Birliği, OECD ve Dünya Bankası gibi bu alanda öncü olmuş ve başarı elde etmiş kurumlarla iş birliği yapmaktır. Gerek insan kaynağının eğitimi, gerekse maddi kaynak bakımından uluslararası destek almak davranışsal kamu politikası uygulamalarının başarısı için oldukça önemlidir. Bu alanda başarılı olmuş ülkelerin tecrübelerinden faydalanmak ve bu ülkelerde bu yaklaşımı uygulayan kişi ve kurumlarla ilişkileri geliştirmek DKP uygulamalarının başarılı olabilmesi için çok faydalı olacaktır. Türkiye de bu konuda Birleşik Krallık DKP Birimi (BIT) ve Türkiye'deki Birleşik Krallık Büyükelçiliği ile yakın iş birliği içerisinde DKP yaklaşımını uygulamıştır.

Türkiye'de ve dünyada dürtme uygulaması tecrübeleri, davranışsal kamu politikası uygulamasında ortaya çıkabilecek bazı engelleri de açıkça ortaya çıkarmaktadır. Davranışsal kamu politikası yaklaşımının uygulanmasından doğan bazı sınırlılıklar vardır. Bu sınırlılıklar sadece Türkiye'ye de özgü değildir. Kamu sektörü için oldukça yenilikçi bir yaklaşım olmasından dolayı, bu yaklaşımı kamu sektörüne uygulayan pek çok ülke için de bu sınırlılıklar geçerlidir. Ne var ki söz konusu engeller Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için daha da büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, kamu politikası sürecini etkileyen pek çok faktör vardır. Bu faktörler kamu politikası sürecine yönelik yeni bir yaklaşım olan 'davranışsal kamu politikası' sürecini de etkilemekte ve bu süreç de gerek kamu politikası analizinde kullanılan yöntemler, gerekse kamu politikası sürecinde rol oynayan aktörler bağlamında bu yeni yaklaşımın yeniliğinden kaynaklanan yeni problemleri ve engelleri de beraberinde getirmektedir. Kamu politikası sürecinin en önemli aktörü olarak parlamentolar, ülkenin önceliklerini tartışarak, farklı toplumsal grupların farklı çıkarları

arasında uzlaşa sağlamaya aracılık eden ve bu bağlamda toplumsal hayatı düzenlemeye yönelik kanunları kabul etmekte, değiştirmekte veya ortadan kaldırmaktadır. Vatandaşların ihtiyaçları ve önceliklerine göre, ülkenin kaynaklarını bu ihtiyaçlara tahsis etmektedirler (Yıldız ve Sobacı, 2013, s.20).

Burada halkın seçilmiş temsilcileri ‘yapılacak işleri belirleme ya da onlara karar verme’ işini yapmakta, kamu yönetimi ise (bürokrasi) ikinci aşama olan ‘belirlenen işleri uygulamak veya yürütmekle’ uğraşmaktadır (Eryılmaz, 2017, s. 87). Ancak her ne kadar kamu yönetimi alınan kararları uygulamakla da görevli olsa, bir kararın uygulanma şekli, düzeyi, yöntemi ve bunun için gereken maddi ve beşeri kaynak ve örgütler belirli bir kamu politikasının başarıyla yürütülebilmesi için oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca kamu yöneticileri Türkiye’de yönetimin daha teknik ve bürokratik bir özellik kazanmasından ötürü pek çok seçenek arasında değerlendirme yapacak takdir yetkisine sahiptir. Kanun yapma yetkisi parlamentonun elinde olsa da, yasa tasarılarının hazırlanması çoğunlukla kamu yöneticileri tarafından yapılmakta, çoğu zaman ilk girişim bürokratlar tarafından başlatılmaktadır (Eryılmaz, 2017, s. 87-88). Bürokrasi bu bağlamda kamu politikası sürecinin resmi aktörlerinden biridir. Buna paralel olarak, bürokrasinin kamu politikasına yönelik eğilimi ve tutumu kamu politikasının uygulanması sürecini önemli ölçüde etkilemektedir (Yıldız ve Sobacı, 2013, s. 20).

Bu bağlamda davranışsal kamu politikalarının sunduğu yeni teknikler ve yöntemler, kamu politikalarının uygulayıcıları ve dolaylı olarak tasarlayıcıları olan bürokratlar tarafından hayata geçirilecektir. Bu noktada bürokrasinin yeniliğe kapalı olması ve izlenecek kanıta dayalı yöntemleri dirençle karşılaması, davranışsal yaklaşımların kamu politikası sürecinde yaratabileceği potansiyel dönüşüm önünde önemli bir engel teşkil edebilir.

Bürokrasinin, kamu politikasına yönelik eğilimi ve tutumu, kamu politikasının uygulanması aşamasında oldukça fazla önem teşkil etmektedir (Yıldız ve Sobacı, 2013, s. 20). Nitekim, Edwards III. (1980’den aktaran: Yıldız ve Sobacı, 2014, s. 20) kamu politikasının başarılı bir biçimde hayata geçirilmesinde, bürokratların ne yapması gerektiğini bilmesi ve onu yapabilecek potansiyele sahip olması kadar, gerçekten o politikayı uygulamaya gönüllü olup olmadığının da belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu noktada Türkiye’de yönetime tutuculuk hâkimdir. Yani,

yöneticiler ve memurlar eskiden beri yapmakta oldukları işlemleri ve alışkanlıkları yeni koşullara göre değerlendirmekten kaçınmakta, eski uygulamalara sıkı sıkıya bağlanmaktadır. Bürokrasi kendi içinde değişmeye kapalı olduğu gibi, dışarıdan gelen değiştirme girişimlerini de engellemeye çalışır. Türkiye’de siyasi iktidarlar kendi programlarını uygulayabilmek için zaman zaman bürokrasi engeliyle karşılaşabilmektedir. Bu engeli aşmak için, ya üst düzey kamu görevlilerini değiştirir ya da onları ikna etmeye çalışırlar (Eryılmaz, 2017, s. 295). Bu bağlamda Türkiye’de oldukça yeni bir yaklaşım olan davranışsal kamu politikası uygulamaları önündeki en önemli engellerden birisi bürokrasinin değişime direnci ve yeniliğe kapalı tutumudur.

Bu sorun büyük oranda bürokrasinin değişimi ve nitelikleri ile ilgilidir: Türk kamu bürokrasisi biçimselliğe ve formalitelere önem veren bir yapıdadır. Türkiye, Batı’nın yasal-rasyonel bürokrasi modelini öz itibarıyla alamayan, ama biçimsel yönlerini alan, gelenek ile modernliği bir arada barındıran gelişmekte olan ülkelerin neo-patrimonyal bürokrasilerinden birine sahiptir. Hukukilik ve rasyonellik daha ziyade biçimsel ve yüzeyseldir (Eryılmaz, 2017, s. 131). Davranışsal kamu politikası ise kanıt odaklı ve deneysel yönetime sahip bir yaklaşımdır. Bu bakımdan Türkiye gibi neo-patrimonyal özellikler gösteren bir bürokratik yapıya sahip olan ve henüz yasal-rasyonel bir yapıya bürünmemiş ülkelerde kanıt-dayalı politika anlayışının yerleşebilmesi uzun ve zor bir süreci beraberinde getirebilir.

Meksika bürokrasisinin DKP uygulaması tecrübesi, Türkiye’nin de bu yaklaşımı uygularken karşılaştığı benzer problemlere örnek teşkil etmektedir (Lerner ve Arias, 2017’den aktaran: Biçer, 2018, s. 35). Meksika’da davranışsal öngörü danışmanları, Meksika hükümetinin bu yaklaşımı uygularken önlerine çıkan fırsatların ve engellerin, diğer gelişmekte olan ülkeler için de geçerli olabileceğini ifade etmektedir. Meksika, davranışsal öngörülerini geleneksel kamu politikasına eklemlerken, gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı teknik altyapı yetersizliği ve bürokrasinin yeniliğe karşı direnci ile karşılaşmıştır. Bu gibi faktörler gelişmekte olan ülkelerin DKP ve benzeri politikaları başarıyla uygulamasına engel teşkil etse de yine de bu ülkeler bu tür politikaları ısrarla uygulamalıdır. Çünkü bu yaklaşımın uygulanması hükümetin akademi ve hukukla bağını güçlendirecek ve kamu kurumlarının reform sürecini hızlandıracaktır (Lerner ve Arias, 2017’den aktaran: Biçer, 2018, s. 35).

OECD (2017, s.32'den aktaran: Biçer, 2018, s. 38), örgütlerin çoğunluğunda, davranışsal öngörülerin uygulanmasının çok daha geniş örgütsel reform ve değişim gündeminin bir parçası olduğunu belirtmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin geleneksel ve merkezîyetçi yönetim yapıları için, kanıta dayalı politika üretimi yönetimin bilimsellik düzeyini artırarak yönetimin dönüşümüne katkıda bulunabilir.

Kanıta dayalı politika üretimi, bir programın uygulanmadan test edilip etkinliğinin kanıtlanması ve deneysel yöntemin kullanılması gibi unsurlar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için oldukça yeni kavramlardır. Buna rağmen, bu unsurların zaman içinde kamu politikalarına uygulanması ve yaygınlaşması ve bu politikaların etkinliğinin önemli alanlarda kanıtlanması bu yaklaşımın Türkiye'de de yerleşmesine olanak sağlayabilir. Ayrıca bu yaklaşımın geleneksel politika araçlarından farkının ve rüşütün özellikle maliyet açısından kanıtlanması, kamu yöneticilerinin de bu yaklaşıma sıcak bakması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda Birleşik Krallık DKP Birimi yetkilileri, kanıta dayalı politika yapımı için şu tespitte bulunmuştur: 'Bir ilaç piyasaya çıkmadan önce ortalama 200.000 farklı deneyden geçerken milyonları ilgilendiren politikaların hiçbir deney yapılmadan, kanıt toplanmadan uygulanmaya başlaması ne derece doğrudur?'. (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.12).

Eğer DKP/dürtme fikri tam anlamıyla uygulanabilirse, bu yaklaşıma temel teşkil eden fikirler, modern devletin demokratik karakterini güçlendirebilir. DKP/dürtme birimleri hükümetleri, daha hesap verebilir, katılımcı ve saydam yapmak için bir fırsat yaratabilir ve kamu yönetiminin olumlu yönde değişimine zemin hazırlayabilir. Buna ek olarak, dürtme yaklaşımına yatırım yapmak, gelişmekte olan ülkelerin kamu hizmeti sunumunu daha iyi tasarlamak ve değiştirmek için bir fırsat sunabilir (Biçer, 2018, s.45).

Ancak bu noktada gelişmekte olan ülkeler (özellikle de otoriter olanlar) DKP yaklaşımını uygularken etik konulara önem vermelidirler. Pek çok akademisyen, dürtme uygulamalarının politika yapıcılar tarafından manipülasyonunu engellemek için dürtme tekniklerinin yasayla tanımlanması gerektiğini ifade etmektedir (Lepenes ve Malecka, 2015'den aktaran: Biçer, 2018, s. 44). Davranışsal kamu politikası yaklaşımının sürdürülebilirliği için bazı rehber ilkelerin ve bir dizi standardın konulması gerekmektedir. Böylece bu yaklaşımın kamu kurumları tarafından kötüye kullanımının

ve etik olmayan uygulamaların önüne geçilmiş olur (OECD, 2017, s. 55). Bu anlamda yapılan uygulamaların yasal bir yetkiye dayanması oldukça önemlidir.

Dürtme birimi kurmanın ve dürtme biriminin işleyişinin başarılı olabilmesi için rastgele kontrol deneylerinin düzgün bir şekilde tasarlanması kadar verilerin hazırda bulunması da önemlidir. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeler için oldukça önemli bir engel teşkil etmektedir. Çünkü bu ülkelerin birçoğu teknolojik kapasitesini inşa etmenin ilk aşamalarında. Örneğin, dijital bölünme (dijital divide) kamu kurumlarının yeterli veriye sahip olmasına engel teşkil edebilir. Bu da RCT deneylerinin uygulaması için oldukça önemli bir bileşendir (OECD, 2017'den aktaran: Biçer, 2018, s. 32).

Türkiye'de gerçekleştirilen ilk DKP deneyinin uygulanma aşamasında ilk engel veri konusunda çıkmıştır. Kamu bünyesinde pek çok veri tabanı vardır, ancak formatlar arasındaki uyumsuzluk ve bazı bilgilerin paylaşılabilmesi deney tasarımında engel teşkil etmiştir. Verilerin toplanması ve yorumlanabilecek duruma gelebilmesi tüm bu çalışmaların kalbini oluşturmaktadır ve bu alanda Türkiye'de kat edilmesi gereken oldukça mesafe vardır. Veriler, kurumlar tarafından tutulmaktadır. Ancak her kurumun veri politikası kendine özgüdür. Bu nedenle veri transferi verimli bir şekilde gerçekleştirilememektedir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.12-13).

Bu tezde incelenen gerek DKP kuram ve uygulamalarından gerekse de Türkiye örneğinden Türkiye için ne gibi dersler çıkarılabilir veya bu tezde sunulan araştırmayı destekleyecek şekilde gelecekte başka hangi konularda araştırmalar yürütülmelidir? Dürtme uygulamalarının ilk öncüleri Birleşik Krallık ve ABD gibi gelişmiş ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkeler öncelikle Birleşik Krallık'taki dürtme biriminden ve pek çok politika alanında başarılı deneylerinden esinlenmiştir. Varun Gouri (Dünya Bankası eMbed'in ortak kurucularından) 'Bu alanda çalışan pek çoğumuz için (UK) BIT en önemli esin kaynağı, standart koyucu ve ortaktır' demiştir (2018, s.1'den Aktaran: Biçer, 2018, s. 33).

OECD (2017'den aktaran: Biçer, 2018, s. 33) tarafından yapılan ankete göre davranışsal kamu politikası alanında yapılan alan araştırmalarının yaklaşık yarısı gelişmiş ülkelere aittir, sadece %10'luk bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde yapılmıştır. Bu sonuçlar, gelişmiş ülkelerin dürtme konusundaki alan araştırmalarındaki baskınlığını

göstermektedir. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerde bu alanda yapılan çalışmaların yetersizliğinden ötürü, dürtme tekniklerini kamu politikasına uygulamak isteyen Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için çeşitli zorluklar mevcuttur.

Rastgele kontrol deneyleri uygulanıp değerlendirildikten sonra dürtme ve davranışsal öngörülerin uygulanmasıyla ilgili bilgi eksikliğinden dolayı, sonuçların yeni kamu politikası alanlarına transfer edilmesi oldukça zor olabilir. Bir diğer konu ise, bir kültürel bağlamda başarılı olmuş davranışsal kamu politikası uygulamasının farklı bir kültürel bağlama uyarlanması en temel zorluklardan biridir. Bu nedenlerden ötürü, davranışsal kamu politikası alanında çalışan araştırmacılar politika tasarımı ve uygulaması konusunda kültürlerarası araştırmalara odaklanmalıdır.

Davranışsal kamu politikası yaklaşımının bir ülkede yerleşebilmesi ve başarılı olabilmesi için gereken en önemli unsurlardan birisi de hükümetin bu konuda bilim ve akademi dünyasıyla kuvvetli bağlar kurabilmesidir. Davranışsal iç görü birimlerinin görevlerinin temelinde davranış bilimi literatürü hakkında bilgi edinmek ve bu bilgiyi uygulamak yatmaktadır. Bu birimlerde, davranışsal bilim alanındaki en son gelişmelerden sürekli haberdar olabilmek amacıyla bu alanda uzmanlığa sahip akademisyenler ve araştırma kuruluşlarıyla da bağı olan insanlar bulunmalıdır.

Bu duruma başarılı bir örnek olarak, Ticaret Bakanlığı'nda yer alan Davranışsal Kamu Politikaları birimi bu alanda çalışan akademisyenlerle iş birliği halindedir. 'Senin Kararın mı?' adlı kitapta bu alanda çalışan akademisyenlerin yazıları bulunmaktadır. Ayrıca, Ticaret Bakanlığı'nın tasarladığı ilk deney oluşturulan Akademik Kurul'la iş birliği yapılarak icra edilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.5-10). Ancak yine de Türkiye'de bu alanda çalışan akademisyen sayısı diğer gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça azdır.

Türkiye bu alanda çalışan oldukça az sayıda akademisyenin katkısıyla, davranışsal öngörülerin kamu politikalarına uygulanmasının henüz ilk aşamasındadır (Akın ve Urhan, 2009'dan aktaran: Biçer, 2018, s. 39). Davranışsal kamu politikası yaklaşımının kurumsallaşmasının tek kriteri sadece bir birim ya da daire başkanlığının varlığı değildir. Ayrıca bu alanda çalışan yeterli sayıda akademisyen, bu alanda üniversitelerde açılan bölümler de gereklidir. Uzmanlaşmayı sağlayacak olan yeterli sayıda personelin yetişmesi ancak bu şekilde mümkün olabilir. Bu alanda çalışan akademisyen sayısı

oldukça azdır. Lisans ve yüksek lisans derecelerinde de bu yönde bir eğitim verilmemektedir. Eğer bu alanda yetiştirilen akademisyen sayısı artar ve bu alana yönelik lisans ve yüksek lisans programları Türkiye çapında üniversitelerde yaygınlaştırılırsa DKP yaklaşımı sadece oldukça sınırlı sayıda üniversitede bilinir olmaktan çıkıp daha yaygınlaşacak ve böylece bu alanda bilgi sahibi olan uzman sayısı artacaktır. Böylece bu alanda uzmanlaşma artacak ve kamu kurumlarının bu alanda ihtiyaç duyduğu personel sayısı artacaktır.

Özellikle COVID-19 Salgını döneminde sağlık alanında bu alanda yapılabilecek oldukça fazla uygulama vardır. Örneğin, aşya karşı direnci yenmek için bazı DKP uygulamaları yapılabilir. Bu bağlamda Birleşik Kralık DKP Birimi BIT, COVID-19 aşısının olunmasını teşvik etmeye yönelik dört mesaj geliştirmiştir. BIT, bunu aşya yaptırma sürecine yönelik davranışsal literatürü tarayarak 15 rastgele kontrol deneyi yürütmüş ve İngiliz ve İspanyollardan oluşan 15 odak grupta çalışmıştır. En son deneyde, İngiliz ve İspanyollardan oluşan toplam 20.000 kişi üzerinde 4 farklı mesaj test edilmiştir. Birinci mesaj: “Sevdiklerine yardım et.” Bu mesajla insanların ailesini ve arkadaşlarını koruma isteğine hitap edilmiştir. İkinci mesaj: “Doktorlar ve hemşireler COVID-19 aşısını olmaya karar vermişlerdir.” mesajıdır. Çünkü doktorlar ve hemşireler insanlar için bu alanda güvenilir referanslardır. Üçüncü mesaj: “Şimdi sevdiğimiz insanlara ve yerlere dönebilme şansına sahibiz. Hadi hayatımızı geri alalım ve COVID-19 aşısını olalım.” Dördüncü mesaj:” COVID-19 aşısı 70.000 insan üzerinde test edildi ve günümüzde 14 milyondan fazla insan bu aşya oldu. Şimdi sıra sende, aşının güvenli ve etkili olduğu konusunda emin olabilirsin.” Deneyin sonuçlarına bakıldığında, 4 mesaj da aşya güveni ve aşya olmaya gönüllülüğü %3-4 arasında artırmıştır. Bu oranlar sayıya döküldüğünde, 10 milyondan fazla kişinin aşya olduğunu göstermektedir. Bütün mesajlar etkili olsa da aşya karşı gönüllülüğü sağlayan en etkili mesaj ‘Sevdiklerine Yardım Et’ mesajı olmuştur (Hallsworth vd., 2021). Özellikle bu alanda yapılacak bir dürtme uygulaması eğer etkinliği deneysel yöntemle test edilirse bu yaklaşıma karşı olan ya da bu yaklaşıma sıcak bakmayan bürokrasiyi/politikacıları da ikna edebilir.

Türkiye’de DKP uygulamalarının yaygınlığının ve başarısının artması sadece yeni uygulama alanları tespit edilmesine değil, aynı zamanda DKP biriminin kamu yönetimi

sistemi içerisindeki yerinin doğru belirlenmesine de bağlıdır: Türkiye'deki DKP birimi, politika transferinin kendine özgü dinamikleri nedeniyle Ticaret Bakanlığı'nda yer almaktadır. Ancak, Türkiye gibi 2018'de parlamenter sistemden Başkanlık sistemine geçen ve idari olarak yüksek düzeyde merkezîyetçi bir ülkede (Çiner ve Uz, 2020) böyle bir birimin ideal yeri yürütme erkinin tepesinde, Cumhurbaşkanlığı idari teşkilatı bünyesinde olmalıdır. Buna benzer olarak, Birleşik Krallık'daki BIT biriminin ilk kurulduğu yer Başbakanlık olmuştur. Bu nedenle, eğer davranışsal kamu politikası Türkiye'de her kamu kurumunda uygulanacak ise, bunu planlama, koordine etme ve yürütmenin ideal yeri Cumhurbaşkanlığı olmalıdır (Ticaret Bakanlığı, 2018, s.9-15'den aktaran: Kusseven ve Yıldız, 2021, s. 12). Bu nedenle DKP Birimi, Cumhurbaşkanlığı idari yapısının içinde yer alan ve doğrudan cumhurbaşkanına rapor veren bir ya da birden fazla kamu politikası kurulu ile eşgüdümlü çalışan bir yapıya büründürülebilir.

Türkiye'de DKP yaklaşımı konusunda en önemli problemlerden birisi de sürdürülebilirlik problemidir. DKP biriminde çalışan uzman personelin sayısı azalmaktadır ve kısa bir zaman diliminde pek çok bakan değişimi olmuştur. Gerek politik anlamda gerekse de uzman personelin azlığı anlamında bu yaklaşımın yerleşik hale gelmesi ve yaygınlaşması önünde bürokratik ve siyasi bazı zorluklar olabilir. Bu bakımdan Türkiye için gelecekte bu yaklaşımın yerleşebilmesi için gerek uzman personelin artması gerek bu alanda üniversitelerde bölümler açılarak akademik anlamda daha fazla destek sağlanması, gerekse de politik anlamda üst düzey yöneticiler tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımın diğer politika araçlarından farkının ve etkinliğinin üst düzey yönetim tarafından görülmesi gerekmektedir.

Bu tezde, Türkiye'deki yürütme birimi ile ilgili büyük resim verilememiştir. Bunun sebeplerinden biri, Ticaret Bakanlığı'nda yer alan Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Birimi'nin bu yaklaşımın uygulanmasında daha ilk aşamada olması ve bu alanda yapılan ilk DKP deneyinin resmi detaylı sonuçlarının henüz yayınlanmamış olmasıdır. Diğer önemli sebep ise, bu tez için Ticaret Bakanlığı Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Daire Başkanı ve yardımcısı ile yapılan mülakattan elde edilen bilgilerin, Bakanlık'tan izin çıkmaması sebebiyle tezde kullanılamamasıdır. Ayrıca COVID-19 pandemisi, deneyler ve nudge bootcamp

aktivitelerini içeren dürtme müdahaleleri için önemli bir engel teşkil etmiştir. Bu sebeplerden ötürü Türkiye’de Davranışsal Kamu Politikası yaklaşımının durumunu daha iyi anlayabilmek için gelecekte daha fazla bilimsel araştırma yapılabilir. Böylelikle Türkiye’nin akademik ve uygulamalı alanda büyük resimde nerede yer aldığı daha kolay görülebilir.

KAYNAKÇA

1. Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı (5 Kasım 2019). T.C. Ticaret Bakanlığı, Söğütözü Yerleşkesi, Söğütözü Mah., 2176. Sk., Çankaya/Ankara.
- Akdoğan, A. (2011). ‘Türkiye’de Kamu Politikası Disiplini’nin Tarihsel İzleri’. Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları (içinde). (ed, Filiz Kartal). Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Akdoğan, H. Ve Köse, Y. (2011). ‘ Kamu Politika Sürecinde Çoklu Akış Modeli’. Kaptı, A. (Ed). Kamu Politika Süreci: Teorik Perspektifler (s.85-99). Seçkin Yayıncılık.
- Amir,O.; Ariely,D.; Cooke,A.(2005). Psychology, Behavioral Economics, and Public Policy. Marketing Letters, 16(3-4).
- Anderson, J. E. (2011). Public Policy Making: An Introduction. Wadsworth Cengage Learning.
- Ariely, D. (2008). Akıldışı Ama Öngörülebilir. (A.H. Gül ve F. Bolat, Çev.). İstanbul: Optimist Yayın Grubu San. Ve Tic. Ltd. Şti.
- ARMSTROGECONOMİCS,2020
- Aronson, E. (1992). The Social Animal (6th Ed.). W.H. Freeman and Company.
- Aronson, E., Wilson, T. ve Akert, R. (2012). Sosyal Psikoloji.(O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aytekin, A. (2019). Ticaret Bakanı Pekcan’dan kurumlara “davranışsal politika” çağrısı . Bloomberg HT. Erişim: 09.08.2021, <https://www.bloomberght.com/ticaret-bakani-pekcandan-kurumlara-davranissal-politika-cagrısı-2237321>.
- B4Development (t.y.). ‘About Us’. Erişim Tarihi: 21.05.2021, B4development.org/about/.
- Babaoğlu ve Akman (2018). Kamu Politikası Analizi: Türkiye Uygulamaları. (Ed. Babaoğlu ve Akman). Gazi Kitabevi: Ankara
- BETA (2020a). Getting Wiser About Government Forms: Five Tips For Better Forms, Erişim Tarihi: 15.05.2021, <https://behaviouraleconomics.pmc.gov.au/blog/getting-wiser-about-government-forms-five-tips-better-forms>).
- BETA (2020b). Apply A Behavioural Lens To Your Policy Problem With Beta’s Behaviour Discovery Tool, Erişim Tarihi: 15.05.2021,

<https://behaviouraleconomics.pmc.gov.au/blog/apply-behavioural-lens-your-policy-problem-betas-behaviour-discovery-tool>.

- Biçer, A. (2018). Establishing Nudge Units in Developing countries: Benefits and Challenges A case study of Turkey. Yüksek Lisans Tezi, King's College London,.
- Bolsen, T., & Palm, R. (2019). [Motivated reasoning and political decision making](#). In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. doi: <http://dx.doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.923>
- Camerer, C.F. ve Loewenstein, G. (t.y.). Behavioral Economics: Past, Present, Future. Erişim Tarihi: 11.10.2019, https://www.researchgate.net/publication/228359684_Behavioral_Economics_Past_Present_Future.
- Cherry, K. (2019). The Role of a Schema in Psychology. Erişim Tarihi: 01.11.2019, <https://www.verywellmind.com/what-is-a-schema-2795873>.
- Chetty, R. (2015). Behavioral Economics and Public Policy: A Pragmatic Perspective. NBER Working Paper Series, Working Paper 20928. Erişim Tarihi: 12.10.2019, <https://www.nber.org/papers/w20928.pdf>.
- Cialdini, R.B. (2019). İknanın Psikolojisi. MediaCat: İstanbul.
- Cojocaru, L., Datta, S., Martin, J., Silva, K. Ve Vijaykumar, S. (2020). "Official Action" A Roadmap for Using Behavioral Science in Public Administration Reform. The Asia Foundation. Ideas 42.
- Congdon, W. J. ve Shankar, M. (2015). The White House Social & Behavioral Sciences Team: Lessons Learned From Year One. Publication of the Behavioral Science & Policy Association. Erişim Tarihi: 02. 03.2020, https://behavioralpolicy.org/wp-content/uploads/2017/05/BSP_vollis2_Congdon.pdf.
- Corr, P. ve Plagnol, A. (2019). Behavioral Economics The Basics. London and New York: Taylor&Francis Group.
- Cottam, M.L.; Mastors, E.; Preston, T. ve Dietz, B. (2017). Siyaset Psikolojisine Giriş. (M. Şenol, Çev.). Ankara: BB101.
- Dalton, A.G. (2018). Lessons in 'Nudging' From the Developing World. Erişim Tarihi: 03. 09.2019, <https://behavioralscientist.org/lessons-from-nudging-in-the-developing-world/>.

- Datta,S. Ve Mullainathan,S. (2012). Behavioral Design A New Approach to Development Policy. Center for Global Development.
- David Halpern and Clive Bates, Geoff Mulgan and Stephen Aldridge with Greg Beales and Adam Heathfield (2004). Personal Responsibility and Changing Behaviour: the state of knowledge and its implications for public policy. Cabinet Office Prime Minister's Strategy Unit.
- Del Balzo, G. (2015). Nudging in the UK, in the USA, in Denmark, in Italy: An International Comparison of Behavioral Insight Teams.
- Einfeld,C. (2017). Is Nudge New or Just a New Label? The Policy Makers Perspective. A Conference Paper Produced For the International Conference In Public Policy.Singapore.
- Erişen, E. ve Erişen, C. (2012). The Effect of Social Networks on the Quality of Political Thinking. Political Psychology, Vol. 33, No. 6 (DECEMBER 2012), pp. 839-865.
- Eryılmaz, B. (2017). Kamu Yönetimi Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar. Umuttepe Yayınları: İzmir.
- EU Science Hub (2019). Behavioral Insights. Erişim Tarihi: 10.09.2019, <https://ec.europa.eu/jrc/en/research/crosscutting-activities/behavioural-insights>.
- European Commission (t.y.).Competence Centre on Behavioral Insights, About the Competence Centre on Behavioural Insights. Erişim Tarihi: 10.03.2021, https://knowledge4policy.ec.europa.eu/behavioural-insights/about_en.
- Furnham, A. (2015). Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Psikoloji Fikri(5. Bs.).(S. Ağırürüyen,Çev.). Domingo Yayıncılık.
- Goldfinch, S., & Roberts, V. (2013). New public management and public sector reform in Victoria and New Zealand: Policy transfer, elite networks, and legislative copying. Australian Journal of Politics & History, 59(1), 80–96. <https://doi.org/10.1111/ajph.12005>.
- Gopalan, M. Ve Pirog,M.A. (2017). Applying Behavioral Insights in Policy Analysis: Recent Trends İn The United States. Policy Studies Journal, 45(S1), 82-114.
- Greenwood, R. ve Suddaby, R. (2006). Institutional Entrepreneurship in Mature Fields: The Big Five Accounting Firms. *The Academy of Management Journal*. 49(1), 27-48.

- Grimmelikhuijsen,S., Jilke,S., Olsen,A.L. ve Tummers, L. (2016). Behavioral Public Administration: Combining Insights from Public Administration and Psychology. *Public Administration Review*. 77(1), 45-56.
- Hallsworth, M., Egan,M., Rutter, J. ve McCrae,J. (2018). Behavioral Government Using Behavioral Science to Improve How Governments Make Decisions. The Behavioral Insight Team.
- Halpern, D. (2015). *Inside The Nudge Unit How Small Changes can Make a Big Difference*. Penguin Random House: UK.
- Hansen, P.G. ve Jespersen, A. (2013). *Nudge And The Manipulation of Choice: A Framework for the Responsible Use of the Nudge Approach to Behaviour Change in Public Policy*. Cambridge University Press, 4(1), 3-28.
- Heshmat,S. (2017). What is Behavioral Economics. Erişim Tarihi: 11.10.2019, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/science-choice/201705/what-is-behavioral-economics>.
- Hockley, T. (2019). Making the Arab Region safer, more prosperous and inclusive-one experiment at a time. Erişim Tarihi: 13.05.2020, [https://bppblog.com/2019/05/20/making-the-arab-region-safer-more-prosperous-and-inclusive-one-experiment-at-a-time/..](https://bppblog.com/2019/05/20/making-the-arab-region-safer-more-prosperous-and-inclusive-one-experiment-at-a-time/)
- Hogg, M.A. ve Vaughan, G.M. (2014). *Sosyal Psikoloji*. (7. Ed). (İ. Yıldız ve A. Gelmez, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hortaçsu, N. (2012). *En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Houghton,D.P. (2015). *Siyaset Psikolojisi Durumlar, Bireyler, Olaylar*. (1. Bs.)(H. İnaç ve D. Şekercioğlu, Çev.). Bilge Kültür Sanat: İstanbul.
- <http://psychology.iresearchnet.com/social-psychology/attitudes/motivated-reasoning/>.
'Motivated Reasoning'.Erişim Tarihi: 15.06. 2020.
- <http://www.nudgefrance.org/nudge-challenge-2021-bio-diversite/>.
- <https://www.nudgenetwork.net/ekibimiz/>, Erişim Tarihi: 16.04.2021.
- Hwang, H. ve Powell, W.W. (t.y.). Institutions and Entrepreneurship. *The Handbook of Entrepreneurship*. 179-210.
- Ireland, C. (2013). Mr. Sunstein went to Washington. *Harvard Law Today*. Erişim Tarihi: 02.05.2020, <https://today.law.harvard.edu/feature/mr-sunstein-went-to-washington/>.

- iNudgeyou (t.y.) Erişim Tarihi: 24.04.2021,
<https://inudgeyou.com/en/about/inudgeyou/>.
- ISSP THE INITIATIVE FOR SCIENCE, SOCIETY & POLICY. TEN & The Nudge Database. Erişim Tarihi: 05.06.2020, <http://www.issp.center/ten-the-nudge-database/>.
- John, P. (2018). How Far to Nudge? Assessing Behavioral Public Policy. Edward Elgar Publishing: UK, USA.
- J-PAL (Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab). About Us. Erişim Tarihi: 12.05.2020, <https://www.povertyactionlab.org/about-j-pal>.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2018). Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş (21. Bs.). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahneman, D. (2011). Hızlı ve Yavaş Düşünme (9. Bs.). (O.Ç ve F.N. Deniztekin, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kahneman, D. ve Riepe, M.W. (1998). Beliefs, Preferences and Biases Investment Advisors Should Know About. Aspects of Investor Psychology.
- Kasdan, D., O. (2018). Toward a Theory of Behavioral Public Administration. International Review of Administrative Sciences, s.1-17.
- Kingdon, J. W. (2014) .Agendas, Alternatives, and Public Policies. Pearson Education Limited.
- Koray, S. (2020). ‘Neoklasik Temelli İktisadın Son Halkası: Nöroiktisat’. Bilim ve Ütopya, sayı: 312, Haziran, s. 33-36.
- Kosters, M. Ve Heijden, J. (2015). From Mechanism to Virtue: Evaluating Nudge Theory. Vol. 21(3). SAGE Publications, 276-291.
- Kusseven, A. (2021). The Emergence and Development of Behavioral Public Policy Units: The Case of Turkey. South Korea. Conference Paper.
- Laibson, D. ve List, J.A. (2015). Principles of Behavioral Economics. American Economic Review. 105(5), 385-390.
- Lin, Y. Ve Osman, M. (2017). Nudge: Concept, Effectiveness and Ethics. Basic and Applied Social Psychology. Erişim Tarihi: 17.10.2019, https://www.researchgate.net/publication/320969370_Nudge_Concept_Effectiveness_and_Ethics/link/5b43fe840f7e9bb59b1b0e6c/download.
- Loewenstein, G. ve Chater, N. (2017). Putting nudges in perspective. Behavioural Public Policy (2017), 1: 1, 26–53. Cambridge University Press doi:10.1017/bpp.2016.7

- Lourenço,J.S.; Ciriolo,E.; Almeida,S.R. ve Dessart,F. (2016). Behavioral Insights Applied to Policy: Country Overviews. European Union.
- Lowenstein, G. ve Chater, N. (2017). Putting Nudges in Perspective. *Behavioral Public Policy*.1(1), 26-53.
- McKague, K. (2011). Dynamic Capabilities of Institutional Entrepreneurship. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*. 5(1), 11-28.
- MineduLAB (2016).Grow Your Mind. Erişim Tarihi: 20.05.2021, [http://www.minedu.gob.pe/minedulab/pdf/en/\(0364003\)_n02_pb_grow_your_mind_phase_i.pdf](http://www.minedu.gob.pe/minedulab/pdf/en/(0364003)_n02_pb_grow_your_mind_phase_i.pdf).
- MineduLAB (t.y.). Erişim Tarihi: 20.05.2021, <http://www.minedu.gob.pe/minedulab/index-en.php>.
- Mintrom,M. Ve Norman,P. (2009). Policy Entrepreneurship and Policy Change. *The Policy Studies Journal*, Vol. 37, No. 4.
- Mlodinow,L. (2015). Subliminal Bilinçdışınız Davranışlarınızı Nasıl Yönetir?. (9. Bs.). (N. Önoğlu, Çev.).Okuyanus: İstanbul.
- Mossberger, K. Ve Wolman, H. (2003). Policy Transfer as a Form of Prospective Policy Evaluation: Challenges and Recommendations. *PAR (Public Administration Review)*. <https://doi.org/10.1111/1540-6210.00306>.
- Newman,V., Everist, L. Ve Tindall,K. (2021). Can Nudging Improve Student Wellbeing? Results from an RCT in Australia, The Behavioral Insight Team. (Blog). Erişim Tarihi: 01.07.2021, <https://www.bi.team/blogs/can-nudging-improve-student-wellbeing-results-from-an-rct-in-australia/>.
- NudgeFrance (2021). Nudge Challenge 2021 « Biodiversité, Erişim Tarihi: 16.05.2021,
- NudgeLebanon. Our Team. Erişim Tarihi: 13.05.2020, https://nudgelebanon.org/our_team/fadi/.
- OECD (2017), Behavioural Insights and Public Policy: Lessons from Around the World, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264270480-en>.
- OECD (2017b). Behavioural Insights In Public Policy Key Messages And Summary From OECD International Events. Erişim Tarihi: 14.06.2021, <https://www.oecd.org/governance/regulatory-policy/OECD-events-behavioural-insights-summary-may-2017.pdf>
- OECD (2018b). THE NEW NORMAL An Expert Dialogue On Shaping Decisions, Attitudes And Behaviour To Achieve Sustainable Development Goals Key

- Messages And Summary Of Discussion. Erişim Tarihi: 12.06.2021, <https://www.oecd.org/governance/regulatory-policy/OECD-UN-Environment-The-New-Normal-Conference-Summary.pdf>.
- OECD. (t.y.) Behavioral Insights. Erişim Tarihi: 12.06.2021, <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/behavioural-insights.htm>.
- OECD.(2018a).Making A Real Difference, Nudging for Policy Change Key Messages&Summary. Behavioural Insights Conference, Cape Town, South Africa Erişim Tarihi: 14.06.2021, <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Behavioural-Insights-Conference-in-South-Africa-Summary-and-key-messages.pdf>
- Oliver, A. (2013). From Nudging to Budgeting: Using Behavioural Economics to Inform Public Sector Policy. *Journal of Social Policy*, 1-16.
- Özdemir, Ö. (2019). 'Riskler ve Davranışlar'. Hayatın İçindeki İktisat İktisadi Davranışlara Farklı Bir Bakış (s.181-193). Aydınolat, N.E. ve Urhan, Ü.B (Ed). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Peck, J., & Theodore, N. (2015). *Fast policy: Experimental statecraft at the thresholds of neoliberalism*. University of Minnesota Press
- Pettinger, T. (t.y.). Present Bias, Erişim Tarihi: 02.04.2020, <https://www.economicshelp.org/blog/glossary/present-bias/>.
- Philips, K. (2018). Applying Behavioral Science Upstream in the Policy Design Process. Erişim Tarihi: 04.03.2020, <https://behavioralscientist.org/applying-behavioral-science-upstream-in-the-policy-design-process/>.
- Pykett,J. Ve Jones,R. (2014). The geographies of policy translation: how nudge became the default policy option. *Environment and Planning C: Government and Policy* 2014, volume 32, pages 54–69.
- Rainford, P. ve Tinkler, J. (2011). Designing for Nudge Effects: How Behaviour Management Can Ease Public Sector Problems. Public Sector Services Semeinar Series. The London School of Economics and Political Science Public Policy Group. Erişim Tarihi: 10.10.2019, https://www.researchgate.net/publication/247936701_Designing_for_Nudge_Effects_How_Behaviour_Management_Can_Ease_Public_Sector_Problems.
- Rosenthal,R. Ve Jacobson, L. (1966). Teachers' Expectancies: Determinants Of Pupils' IQ Gains. *Psychological Reports*.

- Samuelsen, W. ve Zeckhauser,R. (1988). Status Quo Bias in Decision Making. *Journal of Risk and Uncertainty*, 1: 7-59 (1988) © 1988 Kluwer Academic Publishers, Boston.
- Sanders,M.; Snijders,V. ve Hallsworth,M. (2018). Behavioral Science and Policy: Where are We Now and Where are We Going?. *Behavioral Public Policy*. 2(2), 144-167.
- Schein,A., Hardy,T. Ve Gornall,K. (2020). New Guidance on Conducting Energy Consumption Analysis. The Behavioral Insight Team. (Blog)., Erişim Tarihi: 02.07.2021, <https://www.bi.team/blogs/new-guidance-on-conducting-energy-consumption-analysis/>.
- Semin, G.R. ve Fiedler,K. (Ed.). (1996). *Applied Social Psychology*. London: SAGE Publications.
- Service, O., Hallsworth, M., Halpern, D., Algate, F., Gallagher, R., Nguyen,S., Ruda,S. Ve Sanders, M. (t.y.). EAST Four simple ways to apply behavioural insights. The Behavioral Insight Team in partnership with Cabinet Office, Nesta.
- Shafir,E. (2013). Introduction. *The Behavioral Foundations of Public Policy*. (içinde). (Ed: Shafir,E.). Princeton University Press.
- Stone,D., Porto de Oliveira,O. Ve A.Pal,L. (2009). Transnational policy transfer: the circulation of ideas, power and development models. *Policy and Society*, Volume 39, Issue:1.
- Strasheim, H. , Korinek,R. ve Jung, A. (2014). Reframing expertise: The rise of behavioural insights and interventions in public policy. Antal A.B., Hutter, M. Ve Stark, D. (Ed). *Moments of Valuation. Exploring Sites of Dissonance* . Oxford University.
- Strosheim,H. ve Korinek, R. (2014). Reframing Expertise: The Rise of Behavioral Insights and Interventions in the Public Policy. Erişim Tarihi: 10.05.2020, https://www.researchgate.net/publication/261874654_Reframing_expertise_The_rise_of_behavioural_insights_and_interventions_in_public_policy.
- Şimşek, H. (2018). *Davranışsal İktisadın Politika Yapımına Etkisi* (1th Ed.). IJOPEC Publication: London.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı (t.y.). *Senin Kararın! (mı?): Kamu Politikası Tasarımında Davranışsal Yaklaşım*.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. 1. Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı. Erişim Tarihi: 14.05.2020, <https://ticaret.gov.tr/haberler/1-ulusal-davranissal-kamu-politikalari-konferansi..>

- T.C. Ticaret Bakanlığı. İhracat "Blokzincir" Teknolojisiyle Hızlanacak. Erişim Tarihi: 15.05.2020, <https://www.ticaret.gov.tr/haberler/ihracat-blokzincir-teknolojisiyle-hizlanacak>.
- Taylor, S.E., Peplau, L.A. ve Sears, D.O.(2015). Sosyal Psikoloji. (4.Bs.). (Dönmez, A.Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- TEN (t.y.). Selection Process. , Erişim Tarihi: 12.06.2021, <http://tenudge.eu/selection-process/>.
- Thaler, R. ve Sunstein, C. (2018). Dürtme (Nudge) Sağlık,Zenginlik ve Mutluluk İçin Alınan Kararları Geliştirmek Üzerine. (6. Bs.). (E. Günsel, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayıncılık.
- Thaler, R.H. (t.y.). The Making of Behavioral Economics Misbehaving. W.W. NORTON&COMPANY: New York/London.
- The Behavioral Insight Team Annual Update Report 2017-2018. Erişim Tarihi: 16.02.2020, <https://www.bi.team/publications/the-behavioural-insights-team-annual-report-2017-18/>.
- The Behavioral Insight Team. Erişim Tarihi: 01.06.2020, <https://www.bi.team/people/dr-david-halpern/>.
- The Behavioral Insight Team. Erişim Tarihi: 10.05.2020, <https://www.bi.team/about-us/>.
- The Behavioural Insights Team Update Report 2016-17. Erişim Tarihi: 18.02.2020, https://www.bi.team/wp-content/uploads/2017/10/BIT_Update-16-17_E_.pdf.
- The Decision Lab. (t.y.). What is Loss Aversion?. Erişim Tarihi: 10.05.2020, <https://thedecisionlab.com/biases/loss-aversion/>.
- The World Bank (t.y.). Mind, Behavior, and Development, eMBed: Using the Behavioral Sciences to Fight Global Poverty and Reduce Inequality, Erişim Tarihi: 19.03.2021, <https://www.worldbank.org/en/programs/embed>.
- Torunoğlu, M.E., Uzun, Y., Bozkır, H.Ş. ve Kale, B. (2019). 'Başka Türü Bir Kamu Politikası'. Aydınolat, N.E. ve Urhan, Ü.B. (Ed). *Hayatın İçindeki İktisat İktisadi Davranışlara Farklı Bir Bakış* (s. 195-215). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- TÜBİTAK BİLGEM UEKAE. Blokzincir Nedir. Erişim Tarihi: 01.06.2020, <https://blokzincir.bilgem.tubitak.gov.tr/>.
- Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı. (1.).05.11.2019. T.C. Ticaret Bakanlığı, Ankara.

- US General Services Administration. Erişim Tarihi: 14.05.2020, <https://www.gsa.gov/about-us>.
- Van Deun, H.; Van Acker,W.; Fobe, E. ve Bran, M. (2018). Nudging in Public Policy and Public Management: A Scoping Review of The Literature. 68th Annual International Conference: Cardiff University, United Kingdom.
- Whitehead,M. ; Jones, R.; Howell,R.;Lilley,R. ve Pykett,J. (2014). Assessing the Global Impact of the Behavioral Sciences on Public Policy: Nudging All Over the World. E.S.R.C Economic&Social Research Council.
- World Bank Group (2015). Mind, Society and Behaviour. World Development Report. 1818 H Street NW, Washington, DC 20433.
- World Bank Group (t.y.). *Increasing Job Search Effort and Skills in Turkey* (English). eMBeD brief Washington, <http://documents.worldbank.org/curated/en/138081612934890511/Increasing-Job-Search-Effort-and-Skills-in-Turkey>.
- World: Profiles of 10 Countries. eMBeD brief. Washington, D.C: World Bank Group.
- Yanoff, T.G. ve Hertwig, R. (2016). Nudge Versus Boost: How Coherent are Policy and Theory?. *Minds&Machines*. 26(149), 149-183.
- Yıldız, M. Kamu Politikası Dersi. Erişim Tarihi: 12.04.2020, <https://acikders.tuba.gov.tr/course/view.php?id=66..>
- Yıldız, M. Ve Babaoğlu, C. (2016). Kamu Politikasını Türk İdare Tarihi Üzerinden Çalışmak. Erişim Tarihi: 10.03.2020.
- Yıldız, M. Ve Sobacı,M.Z. (2015). ' Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi Genel Bir Çerçeve'. Kamu Politikası Kuram ve Uygulama (içinde).(Derleyenler: Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı). Liberte Yayınları: Ankara.
- Yılmaz, M. & Zengin. (2017). "Davranışsal kamu politikaları" Ekonomi Bakanlığı'nda hayata geçiyor .Anadolu Ajansı. Erişim: 08.08.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/davranissal-kamu-politikalari-ekonomibakanliginda-hayata-geciyor/971671>
- Zeina, A.; William Wade,I; Oscar, C. ve Goodnow,D. (2019). Behavioral Science Around The John, P. (2018). How Far to Nudge? Assessing Behavioral Public Policy.Edward Elgar Publishing: UK, USA.

EK-1: MÜLAKAT SORULARI

Yerler: ODTÜ İşletme Bölümü, Bilkent Üniversitesi Ekonomi Bölümü ve Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü

Sorumlu Araştırmacı: Prof. Dr. Mete Yıldız

Araştırmacı: Ayça Kuşseven

- 1) ‘Dürtme ‘ (Nudge) kavramı ya da ‘Davranışsal Kamu Politikası’ çalışmalarına yönelik Türkiye’deki akademik ilginin artışı hangi faktörlere bağlıyorsunuz?
- 2) Türkiye’de düzenlenen ‘Nudge-bootcamp’ faaliyetlerinin amacı, kapsamı ve hedefleri nelerdir? Sizce bu hedeflere ulaşılabilmiş midir?
- 3) ‘Nudge-bootcamp’ faaliyetlerine hangi aktörler (öğrenciler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, vb.) katılmıştır? Bu katılımcıların sizce ne tür bir katkıları olmuştur?
- 4) ‘Dürtme’ kavramının kamu sektöründe uygulanması ile elde edilebilecek faydalar ile ortaya çıkabilecek maliyetler, riskler sizce nelerdir?
- 5) Türkiye’de ‘nudge’ yaklaşımının kamu sektöründe uygulanması konusundaki etik sorunlar neler olabilir? Bunlar sizce nasıl aşılabilir?
- 6) ‘Dürtme’ kavramı sizce sadece siyasa uygulanması aşamasında mı kullanılmalı, yoksa siyasa tasarımıyla uygulanması aşamasına kadar daha kapsamlı bir şekilde uygulanması mümkün müdür?
- 7) COVID-19 salgını sürecinde oluşan riskler ve risk yönetimi konusunda ‘nudge’ yaklaşımından faydalanılarak sizce neler yapılabilir?
- 8) Türkiye için potansiyel anlamda ‘nudge’ yaklaşımının uygulanabileceği alanlar sizce nelerdir?
- 9) ‘Nudge’ yaklaşımı sadece ölçülebilir, hızlı sonuç alınabilecek alanlarda ve genellikle siyasa uygulanmasını kolaylaştırmak adına uygulanmaktadır. Ancak aynı yaklaşım, vatandaşlarla benzer zihinsel yanlılıklara sahip bürokrasinin karar verme prosedürünün iyileştirilmesi için kullanılabilir mi?
- 10) Yurtdışında bu alanda pek çok üniversitede ders verilmekte ve davranışsal kamu politikası programları açılmaktadır. Sizce yakın gelecekte Türkiye’deki üniversitelerde de bu yönde bir girişim olabilir mi?